Süryaniler

Mutay Öztemiz

AYRINTI

İDEA AYRINTI

MUTAY ÖZTEMİZ

İlkokul, ortaokul ve liseyi İzmir'de tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünü bitirdi. Yüksek lisans tezini "Cumhuriyet Döneminde Devletin İzlediği Din Siyasaları" üzerine yazdı. Üç yıl kaldığı Londra'dan döndükten sonra Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü'ne öğretim görevlisi olarak girdi. Süryaniler üzerine hazırladığı doktora çalışmasını 2007 yılında tamamladı. Bu kitapta da görüleceği gibi, alan çalışmasına ve birebir görüşmelere dayanan, yoğun bir araştırma gerçekleştirdi. Halen Leiden Üniversitesi Humanities Fakültesi Religious Studies Bölümünde "Diaspora Süryanilerinin Territory (bölge) Algısı" üzerine post-doktora çalışması yapmaktadır. Aynı zamanda Rotterdam kentinde İstanbul'la karşılaştırmalı olarak ele aldığı "Gelişmiş ve Azgelişmiş Formasyonların Kent Merkezlerinde Yoksulluk" projesini de yürütmektedir.

İdeaAyrıntı Dizisi

.....

Ayrıntı Yayınları

Ayrıntı: 653
İdeaAyrıntı Dizisi: 10

II. Abdülhamit'ten Günümüze
Süryaniler
Mutay Öztemiz

İdeaAyrıntı Dizi Editörü
Burhan Sönmez

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
The Bridgeman Art Library / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

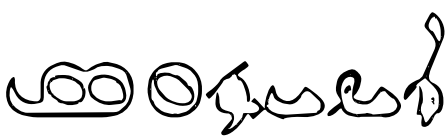
Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.:244
Topkapı/İstanbul Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *2012*
Baskı Adedi: *2000*

ISBN 978-975-539-684-2
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No:3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

II. ABDÜLHAMİT'TEN GÜNÜMÜZE

Süryaniler

Mutay Öztemiz

AYRINTI

İDEAAYRINTI DİZİSİ

KURTULUŞ TEOLOJİSİ
Ed.: Christopher Rowland

KİRLİLİK KAVRAMI VE
ALEVİLİĞİN ASİMİLASYONU
Mevlüt Özben

İSLAM'IN GELECEĞİ
Wilfred S. Blunt

İSLAM'IN İKİNCİ MESAJI
Mahmut Muhammed Taha

~~TANRISIZ~~ Ahlâk?
Walter Sinnott-Armstrong

DÜŞMANIN TARİHİ
Gil Anidjar

İSLAM'DA 50 ÖNEMLİ İSİM
Roy Jackson

ESRÂRNÂME
Feridüddin Attâr

İHVÂN-I SAFÂ
RİSÂLELERİ

İçindekiler

Süryanilerin Adı Ve Kökeni 7
Süryani Adının Kökeni ve Arami/Asuri Tartışması 7
Süryanilerin Kökenleri 9
Etnik Kimlik olarak Arami 10
Etnik Kimlik Olarak Asuri 11
Süryaniler ve Din 14
Süryani Kilisesinde Ayrışma 15
Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Oluşumu 17
Süryanilik ve İslami Baskı 18
Misyonerlik 19
Süryaniler ve Dil 21
Süryanilerin Dilleri 21
Aramice 22
Süryanice 23
Modern Aramice 24
Osmanlı Dönemi 26
Tanzimat Fermanı ve Hamidiye Alayları 26
Osmanlı Devletinde Gayrimüslimler 31
Seyfo Olayına Kadar 36
Soğan Soğandır ya da Seyfo (1915) 42
1915 Olaylarının Süryani Demografisine Yansıması 44
Cumhuriyet Türkiyesi'nin Etniklik Siyasası ve Süryanilere Yaklaşımı 48
Lozan Antlaşması ve Azınlıklar 48
Cumhuriyet Türkiyesi'nin Azınlık Politikası 57
Cumhuriyetin İlk Yılları 57
1940'lı Yıllarda Devlet'in Azınlıklara Yaklaşımı 60

Varlık Vergisi 61
Günümüzde Devletin Süryanilere Yaklaşımı 64
Askerlik 66
Göç 68
Göçe İlişkin Kuramlar ve Dönemsel Olarak Süryani Göçleri 68
1980'den Günümüze Süryaniler ve Süryani Göçü 72
1990'lardaki Göç 74
Toprak 76
Toprak - Mülkiyet İlişkisi ve Güneydoğu Gerçeği 76
Tur Abdin'de Toprak ve Tarım 79
Eğitim 82
Ekonomi 84
Süryanilerin Kültüründe Kadın ve Aile 87
Müslüman Toplum ve Süryaniler 93
Süryanilerin Devletten Beklentileri 94
Sonuç 95
EK 1:
Alan Çalışması Anket Sonuçları 101
EK 2:
Görüşmelerden Örnekler 177
Kaynakça 200

Süryanilerin Adı Ve Kökeni

Süryani adının geldiği köken üzerine yapılan çalışmalar, kaçınılmaz olarak birbirinin aynısı olma eğilimini taşımaktadır. Bunun temel nedenleri arasında Süryani dilini ve batı dillerini bilmeme nedeniyle orijinal kaynaklara ulaşamama, yapılan çalışmaların daha çok Hıristiyanlık dininin kökenini anlamaya yönelik olması, Süryanilerin gerek ülke sınırları içerisinde gerekse başka ülkelerde yeterince tanınmıyor olması v.b. sayılabilir.

Süryani Adının Kökeni ve Arami/Asuri Tartışması

Süryaniler, kendilerini ܣܘܪܝܝܐ *Suryoyo* (çoğul ܣܘܪܝܝܬ *Suryoye*) olarak betimlemektedir. Süryani adının kökeni kesin bilinmemekle birlikte, bununla ilgili birçok kuram vardır. Türkiye'de yayınlanan Süryanilerle ilgili yayımlarda sıralanan varsayımlar şunlardır:

- Süryani adı, "Pers kralı Sirus (Keyhüsrev) adından gelmektedir. Babil Tutsaklığı'ndan Kudüs'e geri dönen Yahudiler, Sirus'un kendilerine karşı gösterdiği cömertlikten övgüyle söz ediyorlardı. Konuştukları Arami lehçesine bu nedenle Seyrusça ya da Süryanca denildi."[1]
- "Mor Dionyesius Yakub bin Suleybi, Mor Mihayel Rabo ve Mechul Urfalı Tarihi'nin yazarına göre, Suriye adı, bölgeyi ele geçiren Kilikos'un kardeşi Suros'dan gelmektedir. Süryani adı da bu sözcükten türemiştir.
- Suriye sözcüğü, Lübnan'ın Sur şehrinden türemiştir. Daha sonra bu ad Yunanlılar tarafından tüm sahil bölgesi için kullanılmış ve sakinlerin lakabı da buradan gelmiştir.

1. İshak SAKA (1983), Es-Süryan: İman ve Hadara, cilt 3, sayfa 64'dan aktaran Mehmet ÇELİK (1996), Süryani Tarihi (I), 15.

- Suriye adı, İbrahim'in sülalesinden gelen Dadanoğlu Asur ya da Asurin'den türemiştir.
- Asurlular ülkesine Yunanlılar tarafından sözcüğün sonuna bir "y" harfi eklenerek "Asurya" deniliyordu. Zamanlar sözcüğün başında bulunan "a" harfi düşerek, "Surya" biçimini aldı. Süryani adı, coğrafi bir terim olarak buradan gelmektedir." [2]

Eski zamanlarda da, *Suriye* adının *Asuri* adı ile bağlandığı düşünülmüştür. Örneğin, 12'inci yüzyılda Konstantinopolis'da (İstanbul) yaşayan Gürcü kökenli Bizanslı şair ve gramerci Ioannes Tzetzen, kökenbilimci sözlüğünde yukarıda söz edilen bağlantıyı yazmıştır.[3] 1617 yılında İngiliz hukukçu ve doğubilimci John Selden, Suriye adının Asuri adının bozulmuş biçimi olduğunu ileri sürmüştür.[4]

Batı'da Süryani adının Asuri adından türediğini filolojik verilerle kanıtlamaya çalışanlardan ilk bilimci, Alman Sami dilleri uzmanı Theodor Nöldeke'dir. "ΑΣΣΥΡΙΟΣ ΣΥΡΙΟΣ ΣΥΡΟΣ" (*Assürios Sürios Süros*) yazısında, şu sonuca varmıştır: "*Aşşûr* veya *Âthûr* adlı Dicle üstünde küçük bir bölgeden, Karadeniz ve Akdeniz'e kadar uzanan büyük bir imparatorluk çıkmıştır. Buna göre Yunanlar, bu imparatorluğun iki kıyısındaki vatandaşlarını, *Ἀσσύριοι* (*Assürioi*) ya da daha çok kısaltılmış biçimleriyle *Σύριοι* (*Sürioi*) veya *Σύροι* (*Süroi*) olarak adlandırmıştır. Ayrıca Karadenizdekiler diğerlerinden *Λευκόσυροι* (*Leukosüroi*[5]) adıyla farklılaşmışlardır. (...) Batıdaki bölgeler için kısa biçimi kullanılmaya devam edilmiş iken, tam ve orijinal olan biçim ise Doğudaki adın asıl bölgesi için kullanılmıştır (...). Birkaç yazar eskiden olduğu gibi kısa biçimle Doğudaki bölgeleri ve klasik imparatorluğu kastettiği gibi, bazı şairler ve yapmacık nesir yazarları[6] ters olarak "Asuri" adını Fırat'ın bu yanındaki bölgeler için de kullanmıştır. İskender'in zamanından beri – belki daha erken–, Süryanilerin adı Suriye bölgesindeki en önemli ulus için kullanılmaya başlanmıştır. Böylelikle, bu aslında siyasi/coğrafi olan terim, yerli Aramileri kapsayan etnik bir terim olmuştur."[7]

Adana ilinde, Çineköy'de bulunmuş olan, Luvice ile Fenikece olmak üzere iki dilli bir yazıta ilişkin Recai Tekoğlu ile André Lemaire

2. Mehmet ÇELİK (1996), Süryani Tarihi (I), 15–16; Ahmet TAŞĞIN – Eyyüp TANRIVERDİ – Canan SEYFELİ (Der.) (2005), Süryaniler ve Süryanilik, III: 185–187; Mehmet ŞİMŞEK (2003), Süryaniler ve Diyarbakır, 22–25; Cebrail AYDIN, 38, SAVMA, c. 1, s. 26–27 ve NÜZHA, 60–62'den aktaran Mehmet ÇELİK (1996), Süryani Tarihi (I), 15–16.
3. Theodor NÖLDEKE (1871), "ΑΣΣΥΡΙΟΣ ΣΥΡΙΟΣ ΣΥΡΟΣ", Hermes. Zeitschrift für Classische Philologie, 5, 443.
4. John SELDEN (1617), De Diis Syris Syntagmata II, Prelegomena.
5. Beyaz *Sürioi* anlamına gelmektedir.
6. Almanca orijinali: "etwas affectierte Prosaiker"
7. Theodor NÖLDEKE, a.g.k., 468.

bir yazı yazmıştır. Bu yazıtta Luvice'de "Sura" veya "Suri" yazılmış iken, Fenikece'de "'ŠR" ("Aşur") yazılmıştır. Bu buluşa dayanarak Avusturyalı Robert Rollinger, Suriye adının Asuri adından gelip gelmediği sorusunda, filolojik ve tarihçi bir yönteme başvurarak "kesin olarak çözülmüştür" görüşünü ileri sürmüştür.[8] Ayrıca, Nöldeke gibi o da iki adın başka bir yan anlamı taşıdığını vurgulamıştır.

Süryanilerin Kökenleri

Süryani adının kökeni konusunda araştırmacıların ortak bir görüşe varamamalarına karşın, Süryanilerin soyunun kökeni hem bilim çevrelerince, hem de Süryanilerce tartışılan bir konudur. Yüzyıllardır kendilerini sadece Süryani olarak tanıyan bir halk, ulusçuluğun yükseldiği 19. yüzyılda kökenini aramaya başlamıştır. Süryanilerden bir kesim, Arami halkının devamı olduklarına inanmaktadır, başka bir kesim ise, onların Asuri olduklarını düşünmektedir. Bunların yanısıra, Süryanilerin ne Arami ne Asuri ancak Süryani kilisesinin oluştuğu zamanda Mezopotamya'da yaşayan bütün halklardan oluşan bir topluluk olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, etniklik değil, dini kimliklerini vurgulamak isteyen bir grup, kendilerini sadece Süryani Ortodoks olarak tanımlamaktadır. Süryani Ortodoks kilisesi, etnik yerine dini kimliği vurgulamasına karşın, resmi yayınlarına göre Arami yanını desteklemektedir.[9]

Arami/Asuri tartışması, Türkiye'den fazla diasporada gündemdedir. Süryanilerin asıl ülkelerinde (genelde Türkiye, Suriye ve Irak) etniklik ve din yüzyıllardır sanki çözülmez bir birlik iken, üstelik bu ülkelerde etnikliğe vurgu yapmak, ulusçu veya bölücü bir eğilim olarak algılanırken, Batılı ülkelerde, bireyin dini yerine, hangi etnik yapıdan olduğu üzerinde daha çok durulmaktadır.

Hollanda'da Süryaniler, genelde Twente bölgesinde ve Amsterdam'da oturmaktadır. Twente'nin en büyük kenti olan Enschede'deki Süryani topluluğunu araştıran antropolog Jan Schukkink, tartışmayı ilerici (Asuri) ve tutucu (Arami) yanlar arasında bir tartışma olarak görmektedir; Arami grubu ve Süryani Ortodoks grubu, ona göre çoğunlukla aynı gruptur. Bu grup, Türkiye ve Suriye'de var olan sosyal yapıları sürdürmek isteyen, genelde orta yaşlı ve yaşlı erkeklerden oluşmaktadır. Asuri yanı ise, Hollanda toplumunda yönünü bulmuş olup, dolayısıyla

8. Robert ROLLINGER (2006), "The Terms "Assyria" and "Syria" Again", Journal of Near Eastern Studies, 65, 4, 284–287.

9. H.L. MURRE-VAN DEN BERG, "Religieuze en etnische identiteit van Syrisch-Orthodoxen uit Turkije en Syrië in Nederland," J. FRISHMAN, K.D. JENNER en G.A. WIEGERS (Der.) (2000), Godsdienstvrijheid en de religieuze identiteit van joden, moslims en christenen: verwachting en realiteit, 153.

bütünleşme sürecinde önemli bir rol oynayan genç erkeklerden oluşmaktadır. Bunun yanında Schukkink, "Asuriciliğin" Suriye'den gelen kentli Süryani Ortodokslarda daha yaygın olduğunu söylerken, daha tutucu olan "Aramicilik" yandaşlarının ise Türkiye'den göç etmiş olan Süryaniler arasında bulunduğunu ileri sürmektedir.[10]

Jan Schukkink, Asuricilerin kiliseden ayrılma eğilimini ve kuşak karşıtlığını vurgulamaktadır. "Asuriciler, Yılbaşı'nı 1 Nisan'da kutlayarak kilise takviminden uzaklaştırmışlardır. Yeni simgeler, bu yeni özsaygı ve Ortodoksluktan uzaklaştırmayı desteklemelidir."[11]

Ancak, Asya'daki Hıristiyanlık tarihi uzmanı Heleen L. Murre-van den Berg, bu görüşe karşı çıkarak, Arami/Asuri tartışmasının en şiddetli olduğu yerin, Avrupa'daki çoğunluk ile Türkiyeli olan Süryani Ortodoks göçmen topluluklarında olduğuna dikkat çekmektedir. Onun görüşünde, sorun ilerici/tutucu ya da izole/asimile karşıtlığından karışıktır. Örneğin, ona bilgi veren Süryani Ortodokslara göre; uzun zamandır var olan klan veya aile karşıtlıkları, Arami veya Asuri grup seçme konusunda, büyük bir rol oynamaktadır. Murre'ye göre; asimile etmek isteyen genelde genç grup ile tutucu genelde kilisedeki hiyerarşiye bağlı ve daha yaşlı grup arasındaki karşıtlık, Arami/Asuri karşıtlığının aynısı değildir. Bu karşıtlıklar, iki grup içinde bulunmaktadır. İki grubun içinde de, bu kuşak çatışmasının görüldüğü kendilerine ait dernekleri vardır.

Murre iki grubun amacının kilise kimliği yerine etnik kimliği vurgulamak olduğunu düşünmektedir. Bu çerçevede göze çarpan şudur ki Hıristiyanlıktan önceki kimlik, diğer dinlerle değil diğer Hıristiyan gruplarla birlikte çalışmayı kolaylaştırmaya yöneliktir. Bölgenin eski etnik gruplarla özdeşleştirmesi, Arami olsun Asuri olsun Süryanileri, Suriye Irak ve Türkiye gibi ülkelerdeki Arap ve Türklerden ayırmaktır. Sonuçta, Arap ve Türkler, o bölgeye görece yeni gelmişlerdir.

Etnik Kimlik Olarak Arami

Theodor Nöldeke, Süryani adının Asuri adından türediğini ileri sürmesine karşın, "Akdeniz'den Dicle'nin diğer yanına kadar bütün bu bölgelerin halklarının çoğunluğunun, Arami olmak özel bir ulusa ait

10. A.J. SCHUKKINK (1996), Het gekruisigde volk. Een historisch-antropologisch onderzoek naar de maatschappelijke dwangen die ertoe leiden dat de Suryoye-gemeenschap als etnische groep blijft bestaan in Nederland, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Vrije Universiteit, Amsterdam'dan aktaran H.L. MURRE-VAN DEN BERG, a.g.m., 153–154.

11. Jan SCHUKKINK (2003), De Suryoye – een verborgen gemeenschap. Een historisch-antropologische studie van een Enschedese vluchtelingengemeenschap afkomstig uit het Midden-Oosten, yayınlanmamış doktora tezi, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Vrije Universiteit, Amsterdam.

olmaktır" görüşünü savunduklarını belirtmekte ve Süryanilerin Arami halkın devamı olduğunu açıkça söylemektedir.[12]

Bu özdeşliği savunan, tarihte birçok yazar bulunmaktadır. Örneğin, İ.Ö. 135–151 yılları arasında yaşamış bugünkü Suriye'de bulunan Apamea'da doğmuş olan Yunan düşünür, siyasetçi, astronom, coğrafyacı ve tarihçi Posidonius, "Biz Yunanların '*Σύριοι* '[13] olarak adlandırdığı halk, kendilerini 'Arami' olarak adlandırır".[14] Roma vatandaşı olan Yahudi kronikçi Flavius Josephus da, "Aram'ın Aramileri vardır, Yunanlar onlara 'Suriyeli' demektedir."[15]

Arap tarihçi ve coğrafyacısı Ebu el-Hasan Ali ibn el-Hüseyn ibn Ali al-Mas'udi (İ.S. yaklaşık olarak 896–956), "Tur Abdin'de Aramilerin bir kesimi kalmıştır" diye özellikle bu tezin ağırlığı olan bölgenin oturanlarından söz etmiştir.[16] Ayrıca, Süryanice edebiyatta Süryanilerin Arami kökenini vurgulayan birçok kaynak vardır. Örneğin; dördüncü yüzyılda yaşayan ünlü Süryani şair ve Tanrıbilimci Efrem, Edessa'lı (Urfa) Bardaisan için ܦܝܠܘܣܘܦܐ ܕܐܪܡܝܐ (*Filōsufō d-Armayē* "Aramilerin filozofu") demektedir.[17] Aram-Nahrain'dan "memleketimiz" olarak sözetmiştir.[18] Yaᶜqup da-Šrug ise (yaklaşık İ.S. 451–521), Efrem için "Bu bütün Aramilerin şanlı baştacı olan [Efrem] (...) Süryaniler arasında büyük bir hatip olmuştur" diye yazmıştır.[19]

Ayrıca, Süryani Ortodoks Mardin metropoliti ve yazar Philoxenos Yuhanon Dolapönü[20] (1885–1969), Süryanilerin Arami, Asuri, Keldani, Fenikeli, Kenani ve Hintlilerden oluştuğunu belirtmiştir.[21]

Etnik Kimlik Olarak Asuri

Asuriciler de, tarihsel belgeler kullanmaktadır. Örneğin, Herodotus, "Bu Helenlerce Suriyeli olarak adlandırılan halka, barbarlar Asuri demektedir."[22] Romalı tarihçi Marcus Junianus Justinus, *Epitoma Histo-*

12. Theodor NÖLDEKE, a.g.k., 460.
13. "Sürioi": Suriyeli veya Süryani.
14. J.G. KIDD (1988), Posidonius, vol. 2, pt. 2, 955–956.
15. Flavius Josephus, Antiquitates Judaicae, kitap 1, bölüm 6, paragraf 4.
16. "Tur 'Abdin", P.J. BEARMAN et al. (Der.) (2000), The Encyclopaedia of Islam, Vol. X, 666.
17. C.W. MITCHELL (1912), S. Ephraim's Prose Refutations of Mani, Marcion and Bardaisan, cilt II, 225.
18. Sidney H. GRIFFITH (1994), "Julian Saba, 'Father of the Monks' of Syria," Journal of Early Christian Studies, 2, 201–203.
19. Joseph P. AMAR (1995), "A Metrical Homily on Holy Mar Ephrem by Mar Jacob of Sarug", Patrologia Orientalis, vol. 47, fasc., 1, no. 209, 48, 37.
20. Dolabani olarak da tanınmaktadır.
21. Hanna DOLAPÖNÜ (1955), Zafaran Fidanlığı, Mardin.
22. Herodotus (İ.Ö. ±430 (1862)), The History of the Persian Wars, Çev. George Rawlinson, VII, 63.

riarum Philippicarum kitabında, söyle yazmıştır: "Sonra Suriyeli denilen Asuriler, imparatorluklarını bin üç yüz yıl tutmuştur."[23]

Harvard Üniversitesi'nde İran uzmanı Richard N. Frye, "Assyria and Syria: Synonyms" (Asur ve Suriye: Eşanlamlar) yazısında, Asur ve Suriye adlarının kökeninin aynı olduğunu ve –onun kanısına göre– Yunanca ve Ermenicede aynı anlam taşıdığına dayanarak Asur ve Suriye adlarının eşanlam ve dolaysıyla Asuri ve Süryanilerin de aynı olduğunu ileri sürmüştür.[24] Bu yazıya karşın, John Joseph, "Assyria and Syria: Synonyms?" (Asur ve Suriye: Eşanlamlar mı?) yazısında, Suriye ve Asur adlarının aynı kökten geldiğini inkâr etmeden iki adın farklı bir biçimde kullanıldığını göstermektedir. Örneğin; Herodotus'un, Suriye ve Asur'la başka bölgeler kastettiğini söylemektedir Joseph. Başka klasik yazarlardan alıntı yaparak bu farkın daha sonra kaybolduğunu da göstermektedir. Adlar arasındaki benzerlik sadece "Suriye'nin eskiden Asur'un egemenliği altında olması demektedir." Asur'un Aramileri yenmesine karşın, Arami kültürünün utkuyla çıktığını da söylemektedir. Sonuçta, Aramiler Asuriceyi değil, Asuriler Aramiceyi konuşmaya başlamıştır.[25]

Ağırlıklı olarak Suriye ve Asuri adlarının etimolojisine dayanarak Finlandiyalı Asurolog Simo Parpola, Süryanilerin Asurilerin devamı olduğunu savunmaktadır.[26] İlginçtir ki, Asuri İmparatorluğu'ndaki azınlıkların asimile olduğunu modern sosyal bilim kuramlarıyla kanıtlamaya çalışmıştır. Parpola'ya göre, bir azınlık genelde "en fazla üç kuşak içinde" asimile olduğu için asimilasyon kaçınılmazdır. Ayrıca Parpola, sosyolojik bulguları kullanarak azınlık içinde düzenlenen eğitim sistemi varsa "eğitimli kişiler (...) etnik kimliklerini o buhranlı üç kuşak sınırından sonra da sürdürebilir" diye bir istisna var olduğunu da kabul etmektedir. Üstelik sosyal ayrımcılık ve zulüm de etnik kimliğin devam etmesini etkilemektedir. Parpola, azınlıkların Asurilerle karışarak Asuri kültüründen etkilendiğini göstererek bu "üç kuşak kuralı"nı Arami halkı başta olmak üzere Asur İmparatorluğu'ndaki azınlıklara uygulamaktadır. Ancak, aynı zamanda, bayağı seçici bir biçimde kuralın istisnalarını kullanarak Asuri halkının Asur İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra asimile olmadığını kabul ettirmeye çalışmaktadır. Çöküşten son-

23. Marcus Junianus Justinus (1853), Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus, Çev. John Selby Watson, Henry G. Bohn, London.
24. Richard N. Frye, "Assyria and Syria: Synonyms", Journal of Assyrian Academic Studies, Vol. XI, No. 2, 30–36.
25. John JOSEPH, "Assyria and Syria: Synonyms?", Journal of Assyrian Academic Studies, Vol. XI, No. 2, 37–43.
26. Simo PARPOLA, "Assyrian Identity in Ancient Times and Today", Journal of Assyrian Academic Studies, 14.

ra geçen yüzyıllara pek dokunmayarak Asuri halkının şimdiki Süryani halkının aynısı olduğunu savunmaktadır.

Süryani adının Asuri adından türediğini savunan birçok bilimci olmasına karşın, bu saptama Süryanilerin Asuri olduğunu kanıtlamak için yetmemektedir. Asuri tezini ileri süren araştırmacıların, bu etimoloji dışında ikna edici pek kanıtı yoktur. Hem Süryani hem de eşzamanlı birçok Yunan kaynağında, Süryanilerin Arami olduğu üzerinde durulmaktadır. Süryani adının, Aramilerin başka bir adı olduğu tezi, oldukça kabul görmektedir.

Süryaniler ve Din

Süryani Hıristiyanlığın tarihi, Ἔδεσσα *Edessa* kentinde, Süryaniler için önemli olan Abgar öyküsüyle başlamıştır. Öyküde, hem Süryani kilisesinin havarilere dayandığı, hem de Süryanilerin Arami halkına bağlı olduğu anlatılmaktadır.

Asıl Süryanice adı ܐܘܪܗܝ *Urhoy* olan Edessa kenti, bugün Şanlıurfa olarak tanınmaktadır. İ.Ö. 132 yılında, aslında Selevkos[1] olan Edessa kenti, bağımsız kraliyet olmuştur. 375 yıl boyunca Edessalı krallar, bağımsızlığı devam ettirebilmiştir. Edessa, Roma İmparatorluğu ile Pers İmparatorluğu arasında sıkışmış olup, İ.S. 242 yılında kapılarını Romalılara açmak zorunda kalmıştır. Helenistik olan Selevkos kökenine karşın Edessa, Aramice lehçelerinin biri olan Süryanicenin en önemli dili olduğu çoğunluğu Sami bir kenttir. İsa da Aramice konuştuğu için Süryani Hıristiyanlar buna çok önem vermektedir.

Edessa'nın Hıristiyanlaşması, iki yapıtta betimlenmiştir. En eskisi, 325 yılı civarında Yunanca yazılan, Caesarea'lı (şimdiki Kayseri) Eusebius'un *Historia Ecclesiastica* (Kilise Tarihi)'dır. Yazara göre, Edessa'nın Hıristiyan olmasının raporu, Edessa'nın kent arşivleri ile başka Süryanice'den Yunanca'ya çevirilmiş olan kaynaklara dayandırılmıştır. İkinci yapıt, beşinci yüzyılında Süryanicede çıkan *Doctrina Addai* (Addai'ın Öğretisi)'dir. İki kitap arasındaki farklara karşın, ikinci kitapta da aynı kişiye rastlanmaktadır. Edessalı Kral Abgar Ukkama[2], İsa'nın Yeruşalim'de[3] yaptığı pek çok mucize ve iyileştirmeyi duyarak İsa'nın ya kendisinin Tanrı ya da Tanrı'nın oğlu olması gerektiği sonucuna varmıştır. Sekreteri aracılığıyla gönderdiği mektupla İsa'yı, hem kendisini

1. Selevkos İmparatorluğu, İ.Ö. 311 yılından İ.S. 65 yılına dek sürmüş olup, Büyük İskender'in devletinin Helenistik ardıllarından biridir.
2. Abgar Ukkama "Siyah Abgar" demektir, tarihte V. Abgar olarak tanınmaktadır
3. Kudüs

iyileştirmesi için hem de "küçük ama muhteşem bir kent" diye betimlediği Edessa'da İsa'nın Yahudilerce rahatsız edilmeden güvenlikte yaşayabilmesi için, davet etmiştir.

Yanıtında İsa, Edessalı Hıristiyan topluluğu içinde sonra, çok önemli bir yer alan havari Tomas'a atfederek, Abgar'yı "görmeden inandığı" için övmüştür. Ancak İsa, ilk önce, gönderilme amacıyla ilgili işlerini bitirmek zorunda olduğu için daveti kabul edemediğini de söyleyip, göğe yükselişinden sonra, kralı iyileştirip ona "yaşam bağışlamak" amacıyla öğrencilerinden birini Edessa'ya yollayacağına söz vermiştir.

Bu sözün anlamı, havari Tomas'ın İsa'nın göğe yükselişinden sonra öğrencisi Addai'yı (Eusebius "Thaddeus" yazmıştır) Abgar'a göndermesi demektir. Kral, Addai'yı bir düşte İsa'nın söz verdiği öğrenci olarak görmüştür. Abgar, Addai'ca iyileştirilip birçok Edessalı ile birlikte inanca kavuşmuştur.

Eusebius yapıtı ile Addai'ın Öğretisi'nde bulunan anlatı, Edessalı Hıristiyanlığının bir havariye dayalı olması nedeniyle Süryani kilisesi için büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü Addai/Thaddeus'u Edessa'ya gönderen havari Tomas'tı.

Edessa'nın Hıristiyanlaşmasına ilişkin bu öykünün tarihi geçerliği kuşkuludur ancak Edessa'daki Hıristiyanlığın başlangıcı ile ilgili pek fazla bilgi de bulunmamaktadır. Altıncı yüzyılda yazılan bir kent kroniğinde İ.S. 201 yılında oluşan, "Hıristiyanların kilisesinin zarar gördüğü" bir selden söz edildiği için, Edessa'da İ.S. 200 yılı civarında Hıristiyanların bulunduğu varsayılabilir. Üstelik 300 yılı civarında Edessa'da üç Hıristiyanın şehit olduğu bilinmektedir.[4]

Süryani Kilisesinde Ayrışma

Süryani Hıristiyanlığı, Konstantinopolis'teki Ortodoks Patrikhanesi'ne[5] bağlı olan kiliselerden farklıdır. Bu farklılık sadece Tanrıbilim açısından değildir, inancın duyulup yaşanmasında da fark edilebilmektedir. Edessa ve Mezopotamya'daki Hıristiyanlık, Helenistik dünyadan bayağı farklı olan, kısmen Sami bir çevrede oluşmuştur. Sami geçmişi olduğu görülebilen yazarlardan biri, aşağı yukarı 306 yılında Nisibis (Nusaybin)'de doğup 373 yılında Edessa'da ölen şair ve Tanrıbilimci Efrem'dir. Efrem, Süryanicede ܡܪܝ ܐܦܪܡ (*Mor Afrem* "Aziz Efrem") ola-

4. Herman TEULE, "De syrisch-orthodoxe (jakobitische) kerk van Antiochië", Herman TEULE – Anton WESSELS (Der.) (1997), Oosterse christenen binnen de wereld van de islam, 150–162, 152.

5. Rus Ortodoks, Bulgar Ortodoks gibi ortodoks kiliselerin çoğunluğu, makamı Fener'de bulunan Patrik'i tüm ortodoksların başı olarak tanımaktadır. Ermeni Apostolik ve Süryani Ortodoks gibi bağımsız Ortodoks kiliseler, bunu kabul etmemektedir.

rak tanınmaktadır. "Nisibisli olan bu diyakoz[6], karşıtlık simge ve dışavurumcu ve orijinal bir dille, inancının gizemini şarkılarla ifade etmeye çalışmaktadır."[7] Efrem'in bakış açısında, şairlik ve Tanrıbilim iç içe girmektedir. İnancın paradoksu, Helenlerin yaptığı gibi, tanımlama ve betimlemelerle kapsanmaz. Sadece çok anlamlı simgeler, gerçeği kısmen ışığa çıkarabilir. Bugüne dek, Süryani Ortodoks Kilisesi'nde çok okunan bir yazar olup, Anglikan Kilise, Katolik Kilisesi gibi diğer kiliselerde de bir aziz olarak görülmektedir.

Süryani Kilisesi, Bizans dünyasını oldukça sarsmış olan, 4. ve 5. yüzyıldaki kristolojik[8] tartışmalara karışmıştır. Süryani kökenli Nestorius, 428 yılında Konstantinopolis Patriği olmuştur. İsa'nin insanlığı pahasına Tanrılığını vurgulayan Laodicea'lı (Lazkiye) Apollinaris'e karşı mücadelede Nestorius, Mesih'in[9] hem Tanrı hem insan olmakla iki doğası olduğunu ileri sürmüştür. 431 yılında Nestorius, İsa'nın Tanrılığı ile insanlığını ayırdığı için Efes Konsili'nde[10] yargılanmıştır. Bu meclisin en önemli Tanrıbilimcisi olan Aleksandria'lı (İskenderiye) Kiril, İsa'nın birliğini vurgulayarak şu formülü kullanmıştır: "Vücut bulan Tanrı'nın tek doğası olan Söz". Kiril'in ölümünden sonra, bu monofizitizm[11], Konstantinopolisli rahip Eutyches tarafından yayılmış, 451 yılında Halkedon'da (Kadıköy) yeni bir konsilin düzenlenme nedenlerinden biri olmuştur. O konsilde, Eutyches suçlanıp, Mesih'in iki doğadan tek bir kişi olduğu onanmıştır. Bu diofizitizmin[12] Nestorius'un öğretisinden farklı olmasına karşın, onun formülü, Kiril'inkinden farklı olduğu için, birkaç Suriyeli Tanrıbilimci tarafından kabul edilmemiştir. Halkedon'dan sonra, Suriye'de de çok karışık bir durum olmuştu. Monofizit patrik ve piskoposlar, Konstantinopolis ve imparator tarafından desteklenen Halkedon'a bağlı olan rakiplerle, makamları için mücadele etmiştir. Çünkü imparatorlar tarafından, Halkedon'un öğretisi, imparatorluğun birliğini savunabilmek için bir yöntem olarak görülmüştür.[13] Süryani tarihi ile ilgili yazan Mehmet

6. Diyakoz, Yunanca διάκονος (*diyakonos* "(tapınakta) hizmetçi, haberci") sözcüğünden türeyip, papazın yardımcısı için kullanılmaktadır.
7. Herman TEULE, a.g.m., 153.
8. Kristoloji, Yunanca Χριστός (*Hristos* "meshedilen; Mesih") ile λόγος (logos "bilgi") sözcüklerinden türeyip, Hıristiyan Tanrıbiliminde, İsa'nın Tanrılığı ve insanlığını inceleyen alandır.
9. "Meshedilen" anlamına Mesih sözcüğü, İsa'nın rütbesi olarak kullanılmaktadır.
10. Ekümenik Konsil, Hıristiyan Kilisesi'nin ilk yüzyıllarında düzenlenen, inancının temelini belirleyen ruhaniler meclisi.
11. Monofizit sözcüğü, Yunanca μόνος (*monos* "tek") + φύσις (*füsis* "doğa") sözcüklerinden türeyip, İsa'nın tek bir doğası var öğretisi için kullanılmaktadır.
12. Diofizit sözcüğü, Yunanca δύο (*düo* "iki") + φύσις (*füsis* "doğa") sözcüklerinden türeyip, İsa'nın iki doğası var öğretisi için kullanılmaktadır.
13. Herman TEULE, a.g.m., 153–154.

Çelik "Kiliseler arasında birliği sağlamak amaçlanırken, daha büyük gedikler açıldı" demektedir.[14]

Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Oluşumu

Bu karışık dönemde, 542 yılında Konstantinopolis'te, monofizit olan İskender patriği tarafından, Theodorus ve Yakup Baradai[15] gizlice piskopos olarak kutsanmıştır. Bu kutsanma, onlara bağımsız Süryani Ortodoks ruhanileri atama yetkisi tanımıştır. Ayrıca Konstantinopolis, Bizans İmparatorluğu'nun birliğini koruyabilmek için, Suriye Ermenistan ve Mısır olmak üzere çalkantılı olan doğu illerini, imparatorluk içinde tutmaya çalışmıştır. Sonuçta Suriye ve Ermenistan, Bizans'ın baş düşmanı Pers'in sınırlarında bulunup, Mısır ise imparatorluğun tahıl ambarı olduğu için, bu âsi bölgeler, Bizans için hayati önem taşımıştır. Bizans, bu amaca ulaşabilmek için, hem Halkedon'u kabul etmeyenleri zorla devlet kilisesinin hâkimiyeti altına almış, hem de hoşnutsuz Kiril taraftarlarının isteklerinin bir kesimini karşılamıştır. İmparator Justinus, Batı ile birlik için birinci stratejiyi seçmişken, kuzeni ve bakan Justinianus ise, ikinci çizgiyi uygulamıştır. Justinianus kendisi imparator olunca, monofizitleri yok etmeye çalışmıştır. Bunda, patrik Amida'lı (Diyarbakır) Efrem büyük bir rol oynamıştır. Gizlice atanmış olan Theodorus ile Yakup Baradai, artan baskı yüzünden, 542 yılından sonra, kendi kilise hiyerarşisini kurmaya başlamıştır.[16]

Roldanus'e göre, Amidalı Efrem'in uzun yıllar süren patrikliği, monofizitlerin Bizans'a karşı duyduğu antipatinin artışının nedeni olmuştur. Siyasi emperyalizm, devlet kilisesinin hiyerarşisi ve dini zorlaması ile Helenistik din ve kültüre karşı antipati, Bizans'a karşı dirençte birleşmektedir. 586 yılında ölen monofizit kilise tarihçisi ve azizler kronikçisi Efesli Yuhannes, onun yaşadığı zamana dek üç büyük zulüm dalgasından söz etmiştir. Bütün Amida bölgesi ve Tur Abdin o dönemde acı çekmiştir. Örneğin; Amidalı Efrem, Midyat'ın civarında bulunan Mor Gabriel manastırını, rahipleri monofizit inancından vazgeçmeyince, saldırtıp yok ettirmiştir. Görevden atılan veya saklanan monofizit piskoposların bıraktığı boşluğu, dağıtılan rahipler doldurmuştur. Propagandist rahipler, inançlıların ruhsal gereksinmelerine bakarak

14. Mehmet ÇELİK (1996), a.g.k., 236.
15. Yakup Baradai'ın kilisenin oluşumunda o kadar büyük bir rol oynadığı için, Süryani Ortodokslara bazen "Yakubi" denilmektedir. Ayrıca, bu adın, Süryani Ortodoks Kilisesi'nin Hindistan kolunda yaygın olmasına karşın, Süryanilerce genelde bu terimin kullanılmaması istenmektedir.
16. J. ROLDANUS (1984), *De Syrisch Orthodoxen in Istanbul*, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 19.

Süryani Ortodoks bir bilincin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Sıklıkla kovulan piskoposlar, manastırlara sığınıp orada destek bulmuştur.[17] "Manastırlar, hem Süryaniliğin sığınağıdır, hem de rahipler orada kilise hiyerarşisi ile halk arasında sabit bir bağ kurmuştur."[18]

Çoğunlukla Yunan dilini kullanan devlet kilisesinden ayrıldıktan sonra, Aramice'nin bir lehçesi olan Süryani dili, Süryaniliğin bağımsızlının simgesi olarak daha önemli bir duruma gelmiştir. Süryanice, yavaş yavaş Arapça yerini alıncaya dek, hem konuşma dili hem de bilgeler dili olarak kullanılmaya devam etmiştir. Bugün de kilisede kullanılmaktadır.[19]

Süryanilik ve İslami Baskı

İslam baskısı dönemi, 636 ile 640 yılları arasında Suriye ile Filistin'in fethiyle başlayıp, 13. yüzyılda o zaman daha Müslüman olmamış olan Moğol Han'la sona ermiştir. En azından başlangıçta, Arapların gelişi, Süryanileri sadece olumsuz etkilemiştir. Bizans'a karşı duydukları antipati nedeniyle, Araplar, Süryanileri işbirlikçi olmakla suçlayamamıştır. Helen kültürünü bildikleri için, Hıristiyan bilginler, iki kültür arasında aracı olarak Araplar için önemli bir rol oynayabilmiştir. Ayrıca Hıristiyanlar, ticari ilişkileri sayesinde ekonomik alanda da güçlü olmuştur. Gayrimüslimlere uygulanan cizye vergisine karşın, birçok kilise ve manastır yükselme dönemi yaşamıştır. Aynı dönemde, Süryanice de önemini korumuştur.[20] "Hilafet'in çekirdek bölgelerinde, Aramicenin edebi dili olan Süryanice, uzun bir süre dayanmıştır. Ancak Helenist-Süryani kültürünün İslamiyet'e asimilasyon süreci bitince, Süryanice önemini yitirmeye başlamıştır."[21] Mor Gabriel manastırının diğer adı Deyrulumur ("Ömer Manastırı"), Süryanilerin o dönemde görece olumlu durumunu belirtmektedir. Başrahibi Gabriel, halife Ömer'den manastırı için tanınma ve rahiplere vergi muafiyeti sağlamıştır. Bazı zamanlarda yüzlerce rahibi barındıran Mor Gabriel manastırı, bölgenin Süryanileri için merkezi bir rol oynamıştır. Yedinci ile onuncu yüzyıl arasında, Tur Abdinde sayısız manastır kurulmuştur. İslamlaş(tırıl)maya karşın, Tur Abdin bölgesinde nüfusun çoğunluğu, 19. yüzyıla dek Hıristiyan kalmıştır.[22]

17. J. ROLDANUS (1984), a.g.k., 19–20.
18. C. Detlef G. MÜLLER, "Geschichte der Orientalischen Nationalkirchen", B. MOELLER (1981), Die Kirche in ihrer Geschichte, 283.
19. J. ROLDANUS, a.g.k., 22.
20. J. ROLDANUS, a.g.k., 22–23.
21. L.O. SCHUMAN (1960), De Arabieren, 120.
22. J. ROLDANUS, a.g.k., 23–24.

Süryani Ortodokslar için, Arap dönemi görece toleranslı bir dönem olmasına karşın, topluluğun hem sayısal hem moral ve entelektüel açıdan zarar gördüğünün de söylenmesi gerekmektedir. Gayrimüslimlere uygulanan ağır vergiler, ikinci sınıf vatandaş olmaları, zaman geçtikçe Süryanilerin çalışabileceği alanların giderek sınırlanması, Müslümanlıktan Hıristiyanlığa geçmek yasak iken, Hıristiyanların Müslümanlığa geçmesinin isteklendirilmesi gibi etkenler; bu zarara katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Süryaniler arasında ara sıra ortaya çıkan güç mücadelesi, topluluğu zayıflatmıştır.[23]

10. yüzyıldan beri görülen, Selçukluların Yukarı Mezopotamya'ya gelmesi, oradaki Süryani Ortodokslara baskıyı arttırmıştır. Örneğin, 1075 yılında, Mor Gabriel manastırının kilisesi, Türklerce yıkılmıştır. Haçlı Seferleri de, Süryanilerin yaşadığı bölgeye savaş girişimleri getirmiştir. Roma, Haçlı Seferleri ile Doğu'da etkisini arttırmak istediği için, o dönemde, ilk misyoner etkinlikler de başlamıştır. Süryanilerin durumunu daha önce görülmeyen bir biçimde etkileyen faktör, 14. yüzyılda Moğolların Mezopotamya'ya gelişi olmuştur. Amida, Mardin ve çevrelerinde, binlerce Süryani öldürülüp onlarca manastır yok edilmiştir. Bundan sonra izleyen yüzyıllar, bölgeden pek haber gelmemiştir. Ortodoks yazarlara göre, Moğolların saldırıları, Mezopotamya'daki Hıristiyanlık açısından, ardından iyileşemediği, öldürücü bir darbe olmuştur.[24] Spuler, Süryani Ortodoks Kilisesi'nin durumunu şöyle ifade etmiştir: "Hem Bizans İmparatorunun isteğine, hem de İslam'ın baskı ve ayartıcılıklarına karşı dayanan Yakubi Kilisesi'nin yaşama gücü, artık kesin olarak kırılmıştır."[25] Süryani Ortodokslar, 1882 yılına dek, İstanbul'daki Ermeni Patriği'nce temsil edilip, ayrı bir millet olarak tanınmamıştır. Bundan dolayı, Süryani menfaatleri İstanbul'da yeterince duyulmamıştır.[26]

Misyonerlik

1580 yılı civarında, Cizvit Misyonu'nun başladığı çalışmaların sonucu olarak, 1662 yılında Halep'te ilk Süryani Katolik Patrik kutsanmıştır. Ancak, Katolikliğe geçenler Ortodokslarca hain olarak görüldüğü için, Süryaniler arasında Katoliklerin sayısı düşük kalmıştır. 1702 yılında ikinci Süryani Katolik Patrik öldükten sonra, yeri 18. yüzyılın sonuna dek boş kalmıştır. O zaman, Roma'yla birleşen kilise, yeniden kurulup,

23. J. ROLDANUS, a.g.k., 27.
24. J. ROLDANUS, a.g.k., 29–30.
25. B. SPULER (1958), "Die west-syrische (monophysitische) Kirche unter dem Islam", Saeculum, IX/3–4, 337.
26. Herman TEULE, a.g.k., 158.

1830 yılında ayrı millet statüsü padişahça tanınmıştır.[27] Katolik misyonların amacı, var olan Hıristiyan kiliselerden üyeler ayırıp, Roma'ya bağlı olan kiliseler kurmaktır. "Süryanilerin kendi aralarında yaşadıkları sorunları fırsat bilip örgütlenmelerini parçalamış, hem Nasturi hem de Süryani Yakubi Kiliseleri içinde Papa'ya bağlı Katolik gruplar oluşturmuşlardır."[28] Ayrıca, gruplar halinde Müslümanlaşma dalgalarından dolayı, Süryani Ortodoks Kilisesi daha fazla üye yitirmiştir.[29]

Katoliklerden sonra, Protestanlar da misyonerlik etkinliklerine başlamıştır. Hem Katolik hem Protestanların, yerli Hıristiyanlara odaklanma nedenleri, Müslümanlar arasında başarısız kalmalarıdır. Osmanlı'da etkin olan ABCFM[30] müdürü Rufus Anderson, yerli Hıristiyan kiliselerin güçlendirilmesini, Müslümanlar arasındaki etkinliklerin çoğunun etkisiz kalmasının telafisi olarak görmüştür.[31] Protestan misyoner kaynaklarına göre, misyonerlerin asıl amacı, yeni kilise kurmak değildir. Örneğin, Rasooli ve Allen'e göre, "misyonerlerin niyeti, Protestan bir hareketi kurmak değildir, cansız formalitelere dönüşmüş olan Nasturi kilisesini yeniden canlandırıp, geçmişteki muştulayıcı coşkunluğunu yeniden uyandırmaktır"[32]. Buna karşın, Katolikler gibi, Protestanlar da, sadece okul ve hastaneler değil, kendi öğretilerine göre kiliseler de kurmuştur. Tur Abdin'de araştırma yapmış olan Alman Helga Anschütz; Mardin, Killit[33], Midyat, İdil ve (1972 yılına kadar) Kerboran'da[34] Protestan, 1966 yılında Mardin ve İdil'de ise papazı olan Süryani Katolik topluluk bulmuştur.[35] Bilindiği kadarıyla, şu an Güneydoğu'da Süryani Protestan topluluğu olmayıp, Mardin'de ayda bir Süryani Katolik toplantı düzenlenmektedir.[36]

27. J. ROLDANUS, a.g.k., 31–32.
28. İbrahim ÖZCOŞAR, "Papalığın Müdahalesi ve Süryani Kiliselerinde Bölünme", Ahmet TAŞGIN – Eyyüp TANRIVERDİ – Canan SEYFELİ (Der.) (2005), Süryaniler ve Süryanilik, I, 268.
29. ANSCHÜTZ, Helga (1969), "Zur Gegenwartslage der syrischen Christen im Tur 'Abdin, im Hakkarigebiet und im Iran", Zeitschrift d. Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Suppl. I/2, 487.
30. American Board of Commissioners for Foreign Missions, Türkiye'de Amerikan Bord Heyeti olarak tanınmaktadır.
31. COAKLEY (1989)'dan aktaran Robert BLINCOE (1997), Missions in Kurdistan – A History of Missionary Work 1668–1990, Robert Blincoe, Mount Vernon, 21.
32. RASOOLI – ALLEN (1957), 32'den aktaran Robert BLINCOE, a.g.k., 21.
33. Türkçe adı Dereiçi
34. Türkçe adı Dargeçit
35. Helga ANSCHÜTZ (1985), Die syrischen Christen des Tur 'Abdin. Eine altchristliche Bevölkerungsgruppe zwischen Beharrung, Stagnation und Auflösung, 30.
36. Üyeleri çoğunlukla Süryani olan Eminönü Protestan Kilisesi'nin Pastörü Behnan Konutgan'la yapılan görüşme.

Süryaniler ve Dil

Dil, bir etnik grubun tanımlanmasında önemli olsa da, grubun sınırlarını betimlemekte yeterli değildir. Steve Fenton'a göre, "etnik grup ve dil arasında (...) birebir ilişki yoktur."[1] Anthony Smith, *ethnie* tanımlamasında, ne kadar önemli olsa bile, dilin tek başına belirleyici bir rolü olmadığını vurgulamaktadır. Kelt olan İskoç dilinin, İskoçların ezici bir çoğunluğu tarafından konuşulmamasına karşın, yine de İskoçlarda etnik bir bilinç vardır. Smith, Hırvat ile Sırpların ve Pakistanlı ve Hintlilerin aynı dili konuştuklarını da vurgulamaktadır.[2] Yine Fenton, "kuşkusuz güçlü bir grup mührüdür, çünkü grup dışındakiler tarafından bilinmiyorsa sosyal bir dışlama aracı görevi görür" diye dilin önemi vurgulamıştır.[3] Üstelik dilin sözcükleri bir anlam taşıdığı için, etnik grubun kültürünün aracı olarak görülebilmektedir.

Süryani topluluğunu tanımlayan en önemli özellik din, ikincisi ise dildir. Süryaniler, modern Aramiceyi anadili olarak kullanmasa da, kilisede kullanılan Süryanice aynı zamanda topluluğu birleştiren bir etkendir. Süryanilerin birçoğunun, ne klasik Süryanice ne de modern Aramice anlamamasına karşın, Süryani alfabesini bilmektedir. İlginçtir ki, "Ortadoğu'daki Hıristiyanlar, Süryani alfabesi kullanarak birçok Arapça kitap yazmıştır."[4] Demek ki, dil unutulmuşsa bile, kimlik açısından alfabesine hâlâ önem verilir. Arapça, Kürtçe veya Türkçe konuşan Süryaniler, ܫܠܡܐ *šlōmō* gibi selamlaşmaları, genel olarak bilip kullanmaktadır.

Süryanilerin Dilleri

Tur Abdin'deki Süryaniler, çoğunlukla Turoyo olarak bilinen Aramice konuşmaktadır. Mardin ve çevresi ile İdil'de, Süryanilerin anadili

1. Steve FENTON, a.g.k., 12.
2. Bkz. SMITH, 52–53.
3. Steve FENTON, a.g.k., 12–13.
4. Bernard LEWIS (1988), The Multiple Identities of the Middle East, 50.

genelde Arapçadır. Bugün artık Süryani bulunmayan ilçe Kerboran'da[5], uzun bir zaman Süryaniler arasında da Kürtçe konuşulmaktaydı.[6] 1915 olaylarından sonra, bazı köylerde de Kürtçe konuşulmaya başlamıştır.[7] Diasporada modern Aramice lehçeleri hâlâ yaygınken, İstanbul'daki Süryani gençler çoğunlukla, günlük yaşamlarında Süryanice yerine Türkçeyi konuşma dili olarak kullanmaktadır.[8] Süryanilerin geçmişte ve şimdi kullandıkları dil olan Aramice değişik lehçelere sahiptir.

Aramice

Sami dillerinin Kuzey Batı grubuna ait olan Arami dili, İ.Ö. ilk binyılın başlangıcından beri konuşulmaktadır. Aramicenin tarihinde beş dönem ayırt edilebilmektedir:[9]

1. Eski Aramice: İ.Ö. 10.–8. yüzyıldan kalan yazıtlardan bilinmektedir.
2. Resmi Aramice: (İmparatorluk Aramicesi olarak da tanınmaktadır) Yeni Asur İmparatorluğu ve Yeni Babil İmparatorluğu'nda, Aramice resmi dil olarak kullanılmaya başlamıştır. Hem taş yazıtta hem de papirüs ve deride yazılan belge ve mektuplardan bilinmektedir. Eski Ahit'in birkaç Aramicede yazılan kitaplardan biri olan Ezra kitabı, bu dönemde yazılmıştır.
3. Orta Aramice: Helenistik İmparatorluk[10] ve Roma İmparatorluğu'nun erken döneminden yaklaşık olarak İ.S. 200 yılına dek lehçeler, Orta Aramice olarak geçmektedir. Kutsal Kitap'ın Eski Antlaşma'sından Daniel kitabı, bu dönemde yazılmıştır. En eski Süryanice yazıtlar da, bu döneme aittir.
4. Geç Aramice: Roma İmparatorluğu'nun son döneminden Arap egemenliğinin başlangıcına dek Aramice, Batı ve Doğu lehçelere ayrılmaktadır. Doğu Aramice, Samarit Aramicesi ve çeşitli Filistinli Aramice lehçeleri kapsamaktadır; Mandice, Babil Yahudi lehçeleri ve Süryanice ise, Batı Aramiceye aittir.
5. Modern Aramice: Arap fetihleri, konuşma dili olarak Aramiceyi yavaş yavaş yok etmiştir. Sadece çevrede bulunan dağlık bölgelerde, Aramice konuşan görece birkaç küçük topluluk kalmıştır. Batı Ara-

5. Türkçesi Dargeçit
6. Helga ANSCHÜTZ (1985), a.g.k., 31.
7. Tur Abdin'de bir Süryani köylüsüyla yapılan görüşmeden aktarılan bilgi.
8. Ineke BAAS, De etniciteitsconstructie van de Syrisch Orthodoxen in Istanbul, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Universiteit van Amsterdam.
9. Sebastian BROCK, "An Introduction to Syriac Studies", J.H. EATON (Der.) (1980), Horizons in Semitic Studies: Articles for the Student, Dept. of Theology, University of Birmingham, Birmingham, 11.
10. Helenistik prenslikler, Büyük İskender'in ölümünden sonra ortaya çıkmıştır.

mice ancak Lübnan'da, ikisi Müslüman olup biri Hıristiyan olmak üzere, üç köyde konuşulmaktadır. Doğu Arami lehçeleri ise, daha fazla kişilerce konuşma dili olarak kullanılmaktadır. Kuzey Irak'ta bulunan Zaho'dan gelen bazı Yahudiler, İsrail'de hâlâ Aramice konuşmaktadır. Birkaç Hıristiyan lehçesi ise Türkiye'nin Doğusu, Kuzey Irak, Kuzey Batı İran ve Azerbaycan'da kullanılmaktadır.[11]

Süryanice

Süryaniler arasında ܟܬܒܢܝܐ *ktobonoyo* ("yazma dili") olarak bilinen Süryani dili, ayrı bir Arami lehçesi olarak İ.S. birinci yüzyılda oluşmuştur. Putperest dönemden kalma bir yazıt olan, Süryanicenin ilk kanıtı, Şanlıurfa ili, Birecik'te bulunmuştur. Eski Süryanice Edessece olarak da bilindiği için, Süryanicenin Edessa'da (Urfa) konuşulan Aramice lehçesi olarak başladığının bir göstergesidir. Edessa'nın lehçesinin bütün Mezopotamya'daki Hıristiyanların yazma dili olarak kabul edilmesi, kentte İsa'dan Kral Abgar'a gönderilen bir mektup bulunduğuna ilişkin iddiadan kaynaklanabilir.[12]

Süryani Hıristiyanlığı ve Süryanice konularında uzman olan Oxford Üniversitesi öğretim üyesi Sebastian Brock'a göre, dördüncü yüzyılda taşıllaşmış Süryani yazma dili, bugün örneğin Süryani Ortodoks ruhban sınıfınca kullanılan yazılı Süryaniceden pek farklı değildir. Buna karşın, Batılı ve Doğulu olmak üzere iki farklı söyleyiş oluşmuştur. Aslında daha orijinal olan Doğu söyleyişi, bugün ağırlıklı Irak ve İran'da Doğu Kilisesi[13] ve Keldani Katolik Kilisesi'nce kullanılmaktadır. Batı söyleyişi ise, özellikle Suriye, Türkiye ve Lübnan'da etkin olan Süryani Ortodoks, Süryani Katolik ve Maruni Katolik Kilisesi'nde söylenmektedir. İki söyleyiş arasındaki en çok göze çarpan fark, asıl *ā* sesidir: örneğin, ܐܠܗܐ ("Tanrı"), Doğu söyleyişinde *Alāhā*, Batı söyleyişinde ise *Alōhō* olarak söylenmektedir.[14]

Yazı konusunda da, Batı ile Doğu arasında fark görülmektedir. En eski Süryani alfabesi, ܐܣܛܪܢܓܠܐ *Estrangelo*[15] olarak tanınmaktadır. 8. yüzyılda, *Estrangelo*'ya dayanılarak, Süryani Ortodoks ve Maruni olmak üzere Batı Süryani kiliselerinde kullanılan *Serṭo* (ܣܪܛܐ "çizgi") adıyla

11. Sebastian BROCK, "An Introduction to Syriac Studies", J.H. EATON (Der.) (1980), Horizons in Semitic Studies: Articles for the Student, Dept. of Theology, University of Birmingham, Birmingham, 11–12.
12. Sebastian BROCK, a.g.m., 13.
13. Hem Batı hem de Ortadoğu'da Doğu Kilisesi, Nasturi Kilisesi olarak tanınmaktadır. 1976 yılından beri kendisini Asuri Doğu Kilisesi olarak adlandırmaktadır (Wilhelm BAUM – Dietman W. WINKLER (2003), The Church of the East: A Concise History, 4).
14. Sebastian BROCK, a.g.m., 13; Aziz GÜNEL, a.g.k., 65.
15. Estrangelo, Yunanca *strongulos* ("yuvarlatılmış") sözcüğünden türemiştir.

yeni bir alfabe geliştirilmiştir. Birkaç yüzyıl sonra ise, Doğu Süryanileri arasında da, *Madnḥāyā* (ܡܕܢܚܝܐ "Doğulu") yeni bir alfabe kullanılmaya başlanmıştır. Avrupalı yazarlar arasında, bu alfabe "Nasturi" veya "Keldani" olarak tanınmaktadır.[16] Örneğin, Türkçesi "Başlangıçta Söz vardı" anlamına gelen tümce, Tablo 6.1'de üç Süryani alfabesinde yazılmaktadır:[17]

Üç Süryani Alfabede Yazılan Yuhanna 1:1'den bir Parça	
Estrangelo	ܒܪܫܝܬ ܟܝܢܐ ܘܡܠܬܐ ܗܘܐ ܠܘܬ ܐܠܗܐ
Serto	ܒܪܫܝܬ ܟܝܢܐ ܘܡܠܬܐ ܗܘܐ ܠܘܬ ܐܠܗܐ
Doğu Süryani	ܒܪܫܝܬ ܟܝܢܐ ܘܡܠܬܐ ܗܘܐ ܠܘܬ ܐܠܗܐ

Modern Aramice

Tur Abdin'de konuşulan Arami dili, Süryanilerce konuşulduğu için, bazen (klasik) Süryanice'den geldiği düşünülerek "(modern) Süryanice" denilmektedir. Ancak, Süryanice Edessa'nın Aramicesi olduğu için, dilbilimsel açıdan bu doğru değildir. İki Arami dilinin grameri de bazı noktalarda farklıdır.[18] Tur Abdin Aramicesi, ܛܘܪܝܐ *Ṭuroyo*, ܛܘܪܝܬ *Ṭurayt*, veya ܣܘܪܝܐ *Ṣryoyo* olarak da bilinmektedir. Batı Avrupa'da yazılan birkaç dilbilgisinde, genelde "dağ dili"[19] *Turoyo* adı kullanılmaktadır.

Süryanice edebiyatı çok gelişmiştir, örneğin dünyaca ünlü Süryani şiirinin temsilcileri Mor Afrem, Yaʿqup da-Ṣrug[20], Bar Ebroyo'nun şiirleri antolojilerde bulunmaktadır. Ayrıca Süryaniceye, Aramiceden çevrilen ve Ronald Harris tarafından 1898 yılında yayımlanan Ahikar Hikâyesi edebiyat alanında önemli bir yapıttır.[21]

Ancak, Turoyo yazılı olarak pek kullanılmayan bir dildir. Yazılı Turoyo genelde bilimsel kitaplarda bulunmaktadır. Dile ilişkin ilk bilimsel araştırmayı, Eugen Prym ve Albert Socin yapmışlardır. 19. yüzyılda, öykü ve anekdot toplayıp, 1881/1882 Almanca çevirisi ile yayımlamıştır.[22] Prym ve Socin'in kitabına dayanarak 1923 yılında Adolf Siegel, Turoyo'yu artzamanlı[23] olarak incelemiştir.[24] İstanbul'da yaşayan Sürya-

16. Sebastian BROCK, a.g.m., 14–15.
17. Kutsal Kitap'ın Yeni Antlaşma'sından Yuhanna 1:1.
18. Wouter WAKKER (2005), Enkele opmerkingen over de grammatica van het Turoyo, yayımlanmamış makale, Leiden Üniversitesi, 22.
19. ܛܘܪ ܥܒܕܝܢ *Ṭūr ʿAbdīn*, "[Tanrı'nın] kulların[ın] dağı" demektir.
20. Suruçlu Yakup
21. Ahmet TAŞĞIN,agk, CiltII, 20, Muzaffer IRIS, agk, 48
22. Eugen PRYM – Albert SOCIN (1881), Der neuaramäische Dialekt des Tur Abdin.
23. Artzamanlı dilbilim, "dil olaylarını değişik zamanlara ve geçirdikleri evrime göre ele alan dilbilim" (Ali PÜSKÜLLÜOĞLU (2007), Türkçe sözlük, 162).
24. Adolf SIEGEL (1923), Laut- und Formenlehre des neuraramäischen Dialekts des Tur Abdin.

ni öğrencilerin Tur Abdin'de topladığı ses kayıtlarına dayanarak Helmut Ritter, 1960'lı yıllarda Turoyo metinler, sözlük ve eylem gramerini hazırlamıştır.[25] Ritter'in kitapları sayesinde Otto Jastrow ise, sesbilimsel ve biçimbilimsel bir doktora tezi[26] yazdıktan sonra, 1992 yılında akademik öğretimi amaçlayarak bir Turoyo öğrenim kitabı[27] yazmıştır.

Yusuf Ishaq'ın başkanlığındaki bir komisyon, 1983 yılında *Toxu Qorena* ("Gel okuyalın") adlı Latin harflerini kullanan ilk Turoyo öğrenim kitabını yayımlamıştır. Ancak, bu girişim, Süryani yerine Latin alfabesini kullandığı için, hem kilise hem de siyasi örgütlerce engellenmeye çalışılmıştır.[28] Süryani Ortodoks Kilisesi, kendi okullarında konuşma dili olarak Turoyo yerine Süryanice öğretmeyi amaçlamıştır. Bunu destekleyerek Abrohom Nuro, 1997 yılında İsveç'te bir neolojizm sözlüğü yayımlamıştır. Hollanda ve Almanya'da da benzer girişimler görülmektedir.[29] Buna karşın Turoyo, özellikle Avrupa'da Süryaniler arasında oldukça yaygın bir dildir. Örneğin, Süryani Protestan olarak betimlenebilen, Turoyo dilinde ibadet eden *Aramäische Freie Christengemeinde* ("Arami Özgür Hıristiyan Topluluğu"), *Qole ruḥonoye* ("İlahiler") adlı bir ilahi kitabı yayımlamıştır.[30]

25. Helmut RITTER, Turoyo. Die Volkssprache der syrischen Christen des Tur Abdin. A: Texte (Beyrut 1967–1971), B: Wörterbuch (Beyrut 1979), C: Verbalgrammatik (Wiesbaden 1990).
26. Otto JASTROW (1993), Laut- und Formenlehre des neuaramäischen Dialekts von Midin im Tur Abdin, Harrassowitz, Wiesbaden.
27. Otto JASTROW (1992), Lehrbuch der Turoyo-Sprache, Harrassowitz, Wiesbaden.
28. Shabo TALAY (2002), "Die aramäische Sprache (Turoyo) und ihre Zukunftsaussichten in der Diaspora", The Journal of Eastern Christian Studies, 2002, 1–2, 65–76, 71.
29. Shabo TALAY (2002), a.g.m., 70.
30. Qole ruḥonoye, Almanya'da Aramäische Freie Christengemeinde tarafından dağıtılan kitaptır.

Osmanlı Dönemi

Tanzimat Fermanı ve Hamidiye Alayları

1808–1839 yılları arasında idari yapıyı, Fransız modeline göre merkezileştirmek isteyen II. Mahmut, Bektaşilikle birebir bağlantılı Yeniçeri sistemini de kanlı bir biçimde yok edecek ve bunu da Sünni İslam'a dönüş şeklinde ilan edecektir.[1] Tanzimat'ın başlangıcından sonuna kadar Osmanlı bünyesinde olan toplulukların hiçbiri gelişmeleri ve girişimleri tatmin edici ve yeterli bulmuyordu.[2] Tanzimat'tan kısa bir süre önce miras yoluyla babadan oğla geçen Kürt emirliklerinin kaldırılmış olması Kürtler arasında büyük bir güvensizliğe ve hayal kırıklıklarına yol açmıştır. Üstüne Tanzimat'la gelen ve özellikle Ermenilere tanındığı düşünülen ayrıcalıklar, Kürtlerin isyanına dönüşecektir.[3] II. Mahmut'un geniş yetkilerle Sivas-Harput-Diyarbakır bölgesinin süper valiliğine[4] getirilen Mehmet Reşit Paşa, Kürt emirliklerinin dağıtılması ve aşiretlerin boyunduruk altına alınması amacıyla, devletin vergi toplamasını bahane ederek harekete geçmiştir. Devlet ve Kürt Emirlikleri arasındaki bu kavga, Berlin Kongresinden sonra farklılaşarak devam edecektir. Kürtlerin Hıristiyanlara karşı tutumu daha da sertleşecek, misyonerler Doğu vilayetlerinde kısıtlamalar ve kötü durumlarla karşılaşacaklardır. Bu tutum ve davranışlardan merkez değil, yerel otoriteler ya da genel olarak Müslümanlar, özellikle Kürtler, büyük devletler ve yerli Hıristiyanlar tarafından sorumlu tutulacaktır. Bu bakış açısı Abdülhamit devrinde değişecektir.[5]

1. HAMMER, a.g.k., 9. cilt, 485.
2. HAMMER, a.g.k., 9. cilt, 484
3. Doğan AVCIOĞLU, (1998), Milli Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e, 1066
4. Hieser'in kitabında süper vali olarak geçmekte olan bu betimlemeden kasıt, geniş yetkilerle donatılmış validir.
5. Hans Lucas HIESER, 131.

Avcıoğlu'na göre, Ferman'ın gerçek amacı, kapitalist girişime ve bu girişimin aracısı Hıristiyan unsurlara güvenlik ve ayrıcalık sağlamaktır. Tanzimat'ın ilk ilginç uygulaması Doğuda Kürt aşiretlerine karşı, Alman subayı Moltke'nin de katılmasıyla girişilen seferlerde görülür. İngiltere, İran ve Orta Asya ticaretinde Ermenilere dayanmıştır. Aynı zamanda Rusya ile sert rekabet içinde olduğundan, Doğuda Hıristiyan unsurları Rusya'ya karşı kazanmak ve güçlendirmek kararındadır. Bu nedenle, Tanzimat'ın Doğu illerine götürülmesini, Ermeni ve Nasturilerin korunmasını, Kürt aşiretlerinin disiplin altına alınmasını ister. Fransızlar da Geldanilerin[6] koruyuculuğunu yüklenir.[7]

Abdülhamit, Ermeni komitecilere karşı, yakınlık kurduğu Rus Çarı'nın seyirci kalacağını düşündüğü için, sertlikle sonuç alma çabasındadır. Batılı yazarlara göre, Abdülhamit davayı kökünden çözmek için Ermenilerin yavaş yavaş toptan yok edilmesini planlar. Abdülhamit Kürt aşiretlerinden Hamidiye Alayları kurarak kanlı olaylara yol açacak tehlikeli bir girişimde bulunur.[8] Tanzimat paşalarının tersine olarak, Ermeniye karşı Kürt aşiretlerini kullanma eğilimini gösterir. Hamidiye Alayları Kafkasyalı Şeyh Şamil'in torunlarından Mareşal Zeki Paşa'nın önerisi üzerine Kazak Alayları örnek alınarak kurulmuştur. Zeki Paşa'nın Ruslar hakkındaki gözlemlerine dayanarak yaptığı açıklama şöyledir: Ruslar sınırları içindeki aşiretlerden çok iyi yararlanmaktadır. Bu aşiretler silah altına alınmamakta fakat yılda bir ay belirli bir yerde toplanmaktadır. Kazak örgütü kadroları içinde eğitim yaptırılan aşiretler sonra evlerine gönderilmektedir. Tarlalarının, sürülerinin başına dönmektedir. Abdülhamit'in kayınbiraderi ve Erzincanda konuşlanmış 4. Ordu'nun müşiri olan Zeki Paşa'nın bu açıklamasından sonra Abdülhamit tarihe de kendi adıyla geçecek olan Aşiret Alaylarının kurulması için emir vermiştir. Zeki Paşa, 1890 yılında başıbozuk, doğrudan kendisine ve sultana bağlı, onun adına istinaden Hamidiye adı verilen, Sünni, ağırlıklı olarak Kürtlerden oluşan süvari birlikleri kurma çabalarına başlamıştır.[9] Alayların her biri 700–1000 kişiden oluşmakta, bu sayı Kürt aşiretlerinin büyüklüğüne göre değişmektedir. Aşiretlerin bütün alayları süvarilerden oluşmaktadır ve atları kendileri tarafından sağlanmaktadır. Aşiret Alaylarının subay maaşları ile yiyecek ve silahları devlet tarafından verilmiştir. Hamidiye Alayları'nda Alay ve Bölük Komutanları muntazam ordudan subaylardır. Aşiret başkanları ise, kuv-

6. Keldani
7. Doğan AVCIOĞLU (1998a), 1066.
8. Doğan AVCIOĞLU, a.g.k.,1085
9. Hans Lucas HIESER, a.g.k., 206.

vetlerine göre binbaşı, ya da yarbay rütbesi ile Alay Komutan Yardımcısı yapılır. Takım subayları teğmenler ise, aşiretin ileri gelenlerinden seçilir.[10] Abdülhamit, sadece Alayları kurmakla kalmaz, Kürt Aşiretlerini kendisine bağlamak amacıyla, aşiretlerin başkanlarının çocukları için İstanbul'da bir Aşiret Okulu açar. Okul Panislamist görüşün ağır bastığı bir okuldur. Aşiret başkanları ve şeyhler Abdülhamit'e güvenerek nüfuzlarını arttırırlar. Abdülhamit de Ermenilere karşı sırtını bu aşiretlere yaslamıştır. Ermeni-aşiret çatışması bu dönemde körüklenmeye hatta kanlı kavgaların başlamasına yol açmıştır. İleride Ermenilerin uğradıkları "zulme" örnek olarak gösterecekleri Hamidiye Alayları kurulup güçlendiği dönemden itibaren, yağma ve öldürme olaylarını gerçekleştirmiştir. Hamidiye Alaylarının kuruluşuna ilişkin olarak Süphandağ ise alayların kuruluş nedenini şöyle açıklamaktadır:

1809 yıllarında Ruslar, Osmanlı ve İran'la aynı anda savaşmaktadır. Osmanlı ve İran Devleti, Kürtleri, Ruslarla savaşa zorlarken, Ruslar Kürtlerin kendileriyle savaşmamaları için gizli ilişkiler kurmaya çalışmaktadırlar. Aynı tarihlerde Kürtlerin bir bölümü göçebe olarak yaşamaktadır ve bu göçebe Kürtlere "aşiri" denmiştir. Osmanlı'nın vergi alamadığı, kışları köy evlerinde ya da kıldan çadırlarda kalan bu aşiretler, yazları da yaylalarda yaşamaktadır. Yerleşik düzendeki Kürtler ise, tarım ile uğraşmaktadır ve merkezi otoriteye bağlı, vergisini veren, kanunlar gereği askere giden kesimlerdir. Bu kesim, Osmanlı idaresinde askere alma kanununa tabi oldukları için Hamidiye Alayları teşkilatına alınmamışlardır.[11] Hamidiye teşkilatından önce askerlik yapmayan bu göçebe aşiretler, vergi de ödemedikleri için devleti zor durumda bırakmaktadır. Sınır ihlalleriyle birlikte, yerleşik ahaliye yönelik baskı ve eylemleri ile de diğer devletler (İran ve Rusya kastedilmektedir) için de sürekli bir sorun oluşturmuşlardır. Osmanlı, İran ve Rusya'nın birbirleriyle komşu olan bölgelerinde nüfus çoğunluğunu Kürtler oluşturmaktadır. Yeniçeri ocağının kapatılması ile birlikte asker ve vergi için Kürtlere yönelen Osmanlı yönetimi çok uğraşmasına karşın vergi alamamıştır. Bunun üzerine harekete geçen düzenli Osmanlı ordusu bölgedeki Kürtlere ait malları ateşe verip, rastladıkları Kürtleri öldürürler.[12] Ancak bu da işe yaramamıştır zira Kürt nüfusu beklenenden fazla, asker sayısı ise azdır. Osmanlı'nın yerleşik yaşama geçmeleri için çıkardıkları Askerlik ve Toprak Kanunu da işe yaramayınca Kürt isyanları ciddi boyutlara tırmanmıştır. Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Ermenilerin bağımsızlık

10. Doğan AVCIOĞLU (1998a), a.g.y., 1086.
11. Kemal SÜPHANDAĞ (2006), Büyük Osmanlı Entrikası Hamidiye Alayları, 17.
12. SÜPHANDAĞ (2006), 69.

hareketlerini izleyen devlet, Kürtlerle olan ilişkilerini bir daha gözden geçirmeye karar vermiştir. Aldığı karar, aşiret Kürtlerini düzenli orduya almaktan vazgeçmesi ve onları kendine özgü koşullar altında ve kendi aşiret reisleri komutasında yeniden yapılandırması yönünde olmuştur. Hamidiye Alaylarında subayların çocukları için de okullar açan Abdülhamit, dini eğitim temelinde bir eğitimi özellikle teşvik etmiştir. Bundaki temel amaç, dindar olarak yetişen gençlerin Abdülhamit'in Halifeliğine karşı çıkmalarını önlemektir. "Kürtler gelecekte dindar olacaklar ve diğer Müslüman milletler gibi padişahı halife olarak görmeye başlayacaklardı. Osmanlı yönetimince, Kürt Hamidiye Süvari Alaylarındaki nizamiye askerlerinin başına en iyi süvari subaylarının bulundurulması sağlanıyordu. Bunlar, bu alayları içtima zamanı içinde, talim ve terbiye edecekler ve talimden mahrum Kürtleri Türk memurlarının arzularına bağlayacaklardı. Fakat bunu başaramadılar. Kürtler yalnızca aşiret reislerinin sözünü dinleyip boyun eğdiler."[13] Ayrıca bölgeye o dönem çok sayıda ve sık aralıklarla gelen, misyonerlere tepki olarak dine daha çok sarılan bölge halkının giderek daha muhafazakâr hale gelme olasılıkları yüksektir.

Hamidiye Alayları'nın subaylara dokunulmazlık, nüfuz, unvan ve ayrıcalıklar vermiş olması nedeniyle bu oluşumda yer almak isteyen birçok aşiret olmuştur. Bu aşiretlerden Yezidiler, Celali Aşiretleri, Aleviler, Şiiler ve Dürziler başvurularına karşın kabul edilmemişlerdir. Hamidiye Alayları oluşturulurken mezhep ayrımının yapılması nedeniyle, alaylara alınmayan Dersim Aşiretleri, Abdülhamit'in güttüğü bu ayrımcı uygulamaya bir tepki olarak, isyana başvurmuşlardır.[14] Oysa bazı araştırmacılar Hamidiye Alayları'na abartıldığı kadar bir ilginin olmadığını vurgulamaktadır. M.S. Lazarev'e göre alaylar ne nitel ne de nicel açıdan bekleneni ve kendilerine bağlanan umutları gerçekleştirememişlerdir. Elli bir büyük göçebe aşiretten yalnız on üçü alayları oluşturmayı kabul etmiştir. Osmanlı komutanları, Kürtlerden kurulu büyük etkin birlikler, tugaylar ve tümenler oluşturmayı başaramamış, onlara Osmanlı düzenli ordularının yanında yardımcı ve keşif görevleri verilmiştir. Bu araştırmacılara göre, Hamidiye Alayları ile hedeflenen noktalardan biri de Kürt isyanlarının denetim altına alınması ve aşiretlerin itaatkâr bir hale getirilmesidir. Alaylar bunu da tümüyle gerçekleştirememiştir.[15]

Hamidiye Alayları'nın kuruluşuna en uygun iki bölgeden başlanmıştır. Van-Erzurum arası birinci bölgedir. Rusya sınırına yakın olan

13. SÜPHANDAĞ (2006), 69.
14. Osman AYTAR (1992), 55.
15. M.S. LAZAREV (1964)'ten aktaran Osman AYTAR (1992), a.g.k., 55.

iller olması açısından bu bölge önemlidir. Mardin-Urfa arası ise ikinci bölgedir. Abdülhamit'in 1891'deki emriyle ilk örgütlenme başlatılmıştır.1895 yılı başlarında Hamidiye Alayları'nın sayısı elli altıya ulaşmıştır.[16] Abdülhamit'in Panislamist politikasına oldukça uygun olan bu tavrı, Osmanlı Devleti'nin Sünni teokratik yapısı nedeniyle gayrimüslim tebaaya yaklaşımı açısından da önemlidir. Hamidiye Alayları'nın kuruluş amacı ya da amaçları farklı yorumları içermektedir; bazı yazarlar bu amacı Ermeni ayaklanmalarını bastırmak olarak görmektedir.

Bazı yazarlar ise Rusya'ya karşı Kürt aşiretlerinin tampon oluşturmasının amaçlandığını düşünmektedir. Bir başka yorumda ise göçebe Kürtlerin kontrol altına alınması için bu alayların oluşturulduğu gibi nedenler üzerinde durulmaktadır.1900lü yılların başında yayımlanan Kürt gazetelerinde özellikle üzerinde durulan konu; imparatorluğun her tarafında çoğalan zulüm ve baskılara karşı mücadelede, Ermenilerin kendi ulusal mücadelelerine Kürtleri de çekebilecekleri olasılığı üzerinde duran Abdülhamit yönetiminin, iki halk arasına nifak ve düşmanlık sokmak için Hamidiye Alaylarını oluşturduğu yönündedir.[17]

Hieser'e göre; olayın dinsel, eğitimsel ve propagandif yönleri, Hamidiye Alayları'nın kuruluşunun misyonlarla olan yakın ilişkisini belirtmektedir. Hamidiye Alayları, Hıristiyan misyon ve millet etkinliklerinin gelişimine tepki olarak ortaya çıkan merkezi bir karşı misyonun ta kendisidir. Bu alayların kuruluşuyla Müslüman hocaların yetkilerinin sultan tarafından kısıtlanmasının aynı zamana denk düşmesi bir rastlantı değildir. Kuruluşunda, ilk etapta askerî değil, daha ziyade dini ve sosyal anlam, yani Doğu Vilayetleri ümmetinin geliştirilmesi, güçlendirilmesi ve ayrıcalıklı bir konuma kavuşturulması bulunmaktadır. Buna bağlı olarak başkent de dâhil, ülkenin geri kalan bölümlerinin aksine, Tanzimat'la beraber Doğu Vilayetlerine atanan tüm Ermeni memurların görevden alındığının belirtilmesi de gerekmektedir.[18]

Alayların oluşturulma nedenleri beraberinde farklı yorumlar getirmiştir ve getirecektir. Abdülhamit politikasının bölgedeki etkileri, sosyal yaşamda da belirgin bir biçim ortaya çıkmıştır. Müslümanlarla Hıristiyanlar arasındaki mesafe, eskisine oranla daha da açılmış, Müslümanlar geleneklerini ve sıfatlarını göze batacak biçim sergilerken, Ermeniler de ulusal birliklerini kutlamaya başlamışlardır.[19]

16. Osman AYTAR (1992), a.g.k., 59.
17. 14 Eylül 1901 tarihli Kürdistan Gazetesi ve Eylül 1945 tarihli Roja Nu gazetelerinden aktaran Osman AYTAR (1992), a.g.k., 65.
18. HIESER (2005), a.g.k., 210.
19. HIESER (2005), a.g.k., 210.

"Abdülhamit döneminde Osmanlı Devletinin Ermenilere karşı Kürtleri kullanma politikasını ilk boşa çıkaran Kürt lideri Şeyh Ubeydullah'tır. 1880 yılında harekete geçmeden önce Şeyh Ubeydullah ve oğlu Abdulkadir bir fetva çıkararak Kürtlerden, Ermeni ve Süryanilere dokunmamalarını istediler. Sefer esnasında mavi bayraklar yaptırarak bütün Hıristiyanlara, hareket halindeki ordunun kendilerine dokunmaması için evlerine bu bayraklardan asmalarını emrettiler. Hareket boyunca buna dikkat edildi. Belirtildiğine göre, Şeyh Ubeydullah'ın bu tutumu olmasaydı, 1880 yılında 1895'teki katliamlardan çok daha büyük felaketler doğabilecekti."[20]

Meşrutiyetten sonra, 1910 yılında, bu alaylar yeniden düzenlenmiştir. Hamidiye adı kaldırılmış, Aşiret Alayları adı kullanılmaya başlanmıştır. Bu Aşiret Alayları, Balkan ve I. Dünya Savaşlarına katılmıştır.

Osmanlı Devletinde Gayrimüslimler

Bizans, Sırp ve Bulgar topraklarının alınması ve Balkan uluslarının Osmanlı yönetimi altına geçmesiyle, Osmanlı yöneticileri yeni düzenlemelere gitmiştir. İstanbul'un fethinden sonra ise Sultan II. Mehmet'in tüm dinlerin merkezinin İstanbul'da olması koşuluyla, bu dinlere bağlı cemaatleri[21] özgürlüklerini korumaları konusunda serbest bıraktığı bilinir. Bu sayede, dinler ve dini liderler bir anlamda kontrol altına alınmıştır. İmparatorluktaki gayrimüslim nüfus, İstanbul'un fethinden, 1839 tarihindeki Gülhane Hatt-ı Hümayunu'na (Tanzimat Fermanı) kadar ana hatları değişmeden aynı rejime tabi tutulmuştur. "Millet sistemi" adı verilen bu rejime göre padişah, gayrimüslimleri Rum, Ermeni ya da Yahudi milletleri olarak ayırmış ve her grubun dini liderini, "milletbaşı" olarak atamıştır.[22]

Siyasi tarih açısından Osmanlı Devleti için çok özetle şu söylenebilir; içişlerinde sultanla sıkı bağları olan merkezi otorite, dış ilişkilerde devletin askerî gücüne dayanan genişleme geleneğine dayalı bir toplum yapısı. Çekirdek yapısında savaşçı bir geleneğe sahip devlet büyüdükçe ve kurumlarını oluşturdukça, savaşçıların ya da akıncıların yerini asker alacaktır. Zaman içerisinde devlet kurumları askerî bir nitelik kazana-

20. G. SASUNI, A. CHASSEMLOU, B. NIKITIN, 13 Mart 1901 tarihli Kürdistan gazetesi'nden aktaran AYTAR (1992), a.g.k., 41.

21. Levent ÜRER (2003), Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları, 122. Yahudi, Ermeni, Gregoryen cemaatlerini tanımasının yanı sıra, dini anlamda tanımlanmış bu topluluklarda sırasıyla o zaman hüküm süren Yunan Ortodoks Kilisesinin Patriği Gennadios Scholorios, Hahambaşı Moşe Kapsali ve F.Sultan Mehmet'in Bursa'dan getirttiği Ermeni Kilisesinin Piskoposu Yovakim vasıtasıyla geniş özerklik bahşetmiştir. Bu nedenle bu din otoriteleri ve onların halefleri, bölgeleri dâhilinde kendi dindaşlarının ünvansal başkanları oldular.

22. Yahya KOÇOĞLU (2001), Azınlık Gençleri Anlatıyor, 11.

caktır. "Devlet içinde savaşçıların rolü o kadar önemliydi ki, toplumun ilk ve en köklü bölünmesi, askerî olanlar ve olmayanlar arasında idi. Askerî terimi Osmanlı devleti kurumlarıyla ilgili, devlete hizmet eden ve bunun karşılığında dirlik, geçinme alan bütün görevlileri kapsıyordu. Kadıasker teriminde de görüldüğü gibi asker, devlet demekti Osmanlı ağzında."[23] 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu daha farklı bir yapıyla çıkar karşımıza. Bu yüzyıl ülke içerisinde merkezin askerî-siyasal otoritesinin zayıfladığı bir dönemdir. Bu dönemdeki değişmeler gerek Müslüman gerekse gayrimüslim tebaayı yakından etkileyecektir. Osmanlı toplumu içinde önemli ayrım, Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında değil, askerî ve reaya arasındadır.

Kişinin dininden çok, devlet ya da reaya içindeki konumu önemlidir. Bu nedenle uzun süre askerî arasında Müslüman olmayanlar bulunduğu gibi, cizye dışında gayrimüslim reayanın konumu Müslümanlara göre farklı değildir.[24] Bütün reaya aynı kanunlara uyup, aynı devlet kurumları ve temsilcileri tarafından yönetilmektedir. Her iki kesim de şikâyetlerini, padişah kanunlarının uygulayıcısı olan kadıya yapabilmektedir. Devletin resmi ideolojisinde Sünni İslam ön plana çıkmaya başlayıncaya kadar da bu durum devam etmiştir. Dini ayırım giderek askerî reaya ayırımının önüne geçmiştir.[25] Devlet kendini İslami ideolojiye göre betimlediğinde, gayrimüslim halk dışlanmaya ve yabancılaşmaya başlamıştır. Müslüman olmayan reaya kişi olarak değil, dini topluluğun içinde görülür olmuştur. Bir bakıma tımar dirlik sisteminin çözülmesi, aynî değil, parasal vergilerin önem kazanması, Müslüman olsun olmasın, bütün halkın devlet gözünde kişiler olarak değil, topluluklar olarak görülmesine yol açmıştır. Avarız vergisi[26], ya da diğer parasal vergiler ve katkılar, şehirlerde esnaf loncaları ve gayrimüslim cemaatler kanalıyla toplandığı gibi, çeşitli yükümlülükler kişilere değil köylere, cemaatlere, şehirlere toptan yüklenmiştir. Bunun dışında şeriatın giderek daha çok önem kazanması, gayrimüslimlerde de din kurallarının öne çıkmasına neden olmuştur. Çoğu gayrimüslim halk, hukuk sorunlarını artık kendi cemaati içinde, kendi rahibine, papazına, hahamına danışarak çözümlemeye başlamıştır. Giderek dini cemaatler kendi hukuk ve eğitim sorunla-

23. Sina AKŞİN (Der.) (1988), Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1600–1908, 3. cilt, 59.
24. Sina AKŞİN (1988), a.g.k., 62.
25. Osmanlı İmparatorluğu'nun genelinde ve özellikle İstanbul'da siyasal yaşamda meydana gelen çeşitli girişimleri destekleyenler, darbelere gerekçe arayan vezirler ve kapıkulu gittikçe ulema ile işbirliğini arar olmuştur. On yedinci yüzyılın karışıklığında, siyasal girişimlerin meşrulaştırılması ve başarısı, ulema desteğine dayanmaktadır. Bu da giderek devlet ideolojisinde Sünni İslam'ın ağır basmasına neden olacaktır. (Sina AKŞİN (1988), a.g.k., 62.)
26. Avarız: sakatlıklar bozukluklar, olağanüstü alınan geçici vergi, girinti çıkıntı Mustafa Nihat ÖZÖN (1965), Osmanlıca-Türkçe Sözlük, 45.

rını da çözümlemeye başlayınca, gayrimüslim halkın günlük yaşamında devlet kurumları yerine, dini cemaatlerin kendi yaşamlarındaki önemi ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun sonucunda millet örgütü ve millet dayanışması gelişecek, 19. yüzyıl ulusçuluk akımlarına bir ön hazırlık olacaktır.[27] Ortaçağda millet kavramı, Yahudiler, Hıristiyanlar ya da Müslümanlar biçiminde kullanılırken daha sonra sadece gayrimüslimler için kullanılmıştır. Tanzimat dönemine kadar Osmanlı'da gayrimüslimler için zimmî kullanımı yaygındır. Zimmî, Müslüman cemaatinin karşıt anlamlısı olarak kullanılmaktadır.[28] 18. yüzyılın ortalarından 19. yüzyıla kadar olan dönemde, Osmanlılarda dini ayrımlar derinleşirken, asker ve tebaa (reaya) ayırımı gittikçe azalmaktadır. İmparatorluğun ilk yıllarından itibaren, asker olmak çok zor ve herkesin ulaşamayacağı bir ayrıcalık iken son yıllarda özellikle Balkanlarda yöresel savunma için halktan asker alınması ve askerliğin halk için bir yükümlülük haline gelmesi nedeniyle askerlik içinde değişik iki grubun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Halktan alınan askerler, sekbanlar (yeniçerilerde hafif asker) eski askerî-reaya arasında yeni bir grup oluşturmuştur. Fakat yöresel ayanın gittikçe önem kazanan siyasal rolü, askerî-reaya bölünmesini zayıflatan en önemli gelişmedir.[29]

Müslüman olmayanlara hukuk dilinde zimmî denilmektedir. Bu sözcük kökenini İslamiyet'in kuruluş yıllarından almaktadır. İslamiyet'in ilk yıllarında Arabistan'da putperestlerin yanında Hıristiyan ve Musevi topluluklarının fazla oluşu, İslam hukukunda gayrimüslimlere yönelik hükümleri gündeme getirmiş, gayrimüslimlerle yapılan anlaşmalar içindeki hükümlerde bir 'zimmet hukuku' oluşturmuştur.[30] Cizye, kaynağını Kuran'daki Tevbe suresinin 29. ayetinden alır; "Kendilerine kitap verildiği halde Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram ettiğini haram tanımayan ve Hak dini (İslam) din edinmeyen kimselerle, alçalmış oldukları halde cizyeyi kendi elleriyle verinceye kadar harbedin."[31] Bu anlayışın uygulamalarını bütün İslam devletlerinde ve Anadolu'nun İslamlaşması ile birlikte Anadolu'da da görmekteyiz. Selçuklu Devletinde de Osmanlı İmparatorluğunda da gayrimüslimlerin devletteki durumu ve konumları İslam Hukukunun hükümleriyle çözümlenmeye çalışılmıştır.

27. Sina AKŞİN (1988), a.g.k., 63.
28. Benjamin BRAUDE (1987), "Osmanlı Millet Düzeninin Kuruluş Efsaneleri, 1", Çev. Kurtuluş DİNÇER, Tarih ve Toplum, İstanbul, 7, 40, 34'den aktaran Levent ÜRER (2003), a.g.k., 123.
29. Sina AKŞİN (1988), a.g.k., 64.
30. Baskın ORAN (1986), Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Ankara, 26.
31. Kuran, Tevbe suresi, 29. ayetten aktaran Önder KAYA (2004), Tanzimattan Lozan'a Azınlıklar, 18.

Zimmet[32] ve zimmînin aynı kökten aynı anlamı içeren sözcükler olması Hıristiyan tebaanın Müslümanlara zimmetli oldukları gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Böylelikle zimmîler Müslümanların zimmetindedir. Yani Müslümanlar onlara Tanrı adına söz vermişlerdir. Devletin egemenliğini kabul ettikleri sürece canları, malları, ırz ve namusları korunacak ve onlara dokunulmayacaktır. Bunun karşılığında da devlete 'cizye' ve 'haraç' denilen vergileri ödeyeceklerdir.[33] İslam hukukuna göre gayrimüslimler, egemenliklerini kabul ettikleri İslam devletiyle anlaşma yaparlar ve bu anlaşma sonucunda zimmî tebaa statüsüne kavuşurlar.[34] Bu sayede bazı siyasi ve inançla ilgili haklar için farklı uygulamalar dışında, Müslümanlarla eşit haklara kavuşurlar. Zimmîler kısıtlanmış bir yaşam sürerler, İslam'ın üstünlüğünü tanımak şartıyla, diğer tektanrılı dinlere (Musevilik ve Hıristiyanlık) inananlarla dostluk kurulabilir, onlar görece korunaklı bir yaşam sürebilir. Sınıfsal konumları nedeniyle ayrıcalık taşıyan belirli bir grup gayrimüslim dışında geri kalan tebaaya belirli kısıtlamalar uygulanmaktadır. Örneğin; ibadetlerini yerine getirirken serbest davranamaz ve Müslümanları rahatsız edemez, Müslümanların yaşadığı yerlerde kilise dışına haç çıkarılamaz, yüksek sesle ayin yapılamaz ya da çan çalınamaz gibi kısıtlamalar mevcuttur. Gayrimüslimler silah taşıyamaz, ata binemez, evleri Müslümanların evlerinden yüksek olamaz gibi uygulamalarla da karşı karşıya kalmışlardır.

Şer'i hükümlere tabi olmaları nedeniyle, ceza hukukundan istisnai durumlarda yararlanabilirler. Yeni kilise ya da havra inşa edemezler. Devlet hizmetinde görev alabilirler, fakat devlet başkanlığı, orduda üst düzey komutanlık, hâkimlik gibi görevlerde bulunamazlar. Müslümanlara göre vergileri daha fazladır. Müslümanlarca kutsal sayılan yerlerde, zimmî nüfus yerleşemez, Müslümanların daha yoğun olduğu bölgelerde ancak icazetle (izin) oturabilirler.

Giyim tarzları ve dış görünüşleri Müslümanlardan farklı olmak zorundadır. Örneğin; şapka ve ayakkabılar Rumlarda siyah, Yahudilerde mavi, Ermenilerde kırmızı olmak zorundadır. Bu zorunluluk, iki kesimi birbirinden ayırt etmeyi sağlamak için getirilmiştir. Gayrimüslimlerin oturduğu bir mekâna, bir meclise bir Müslüman girdiğinde ayağa kalkıp saygı göstermek zorunludur. Osmanlılarda Müslümanlar "Milleti-i hâkime" (Hâkim Millet), gayrimüslimler ise "Milleti-i mahkûme" (Mahkûm millet) olarak adlandırılmışlardır.[35]

32. Zimmet: sahip çıkma, koruma, zorunda kalma; ehl-i zimmet: bir İslam devleti uyruğu olan Hıristiyanlar. Mustafa Nihat ÖZÖN (1965), a.g.k., 809.
33. Toktamış ATEŞ (1991), Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı, 147.
34. Ufuk GÜLSOY (2000), Osmanlı Gayrımüslimlerinin Askerlik Serüveni, 29.
35. Yahya KOÇOĞLU, a.g.y., 13.

O dönemki Osmanlı yönetimi en azından ekonomik alanda ve hukuki statülerde bir takım değişimlere gitmiştir. Örneğin; cizye vergisi 1812'de yapılan Bükreş Antlaşması'yla değişime uğramıştır. Bundan sonra gayrimüslimlerden askere gitmek istemeyenler, cizye vermek yerine bedelli askerlik yapacaklardır.1839'da tüm tebaanın eşit haklara sahip olduğunun ilan edildiği Gülhane Hatt-ı Hümayun ilan edilmiş, her ilde gayrimüslimlerin yönetime katılmaları olanağı sağlanmıştır. 1856'da eşitliğin daha kalıcı hale gelmesi için Islahat Fermanı'nı ilan edilmiştir.[36] Yasalar önünde eşitliği öngören bu ferman Müslüman tebaanın çoğunluğu tarafından kabul görmemiş olup, yapılan reformların kendilerine tanınan hakların ihlali olduğu hissine kapılmışlardır.

Tutucu Müslüman çevrelerden Tanzimat Fermanı'na büyük ölçüde gelen tepkiler; "zaten devletin gerilemesine sebep olan gayrimüslimler iken bir de onlara yeni haklar ve kanun önünde eşitlik tanınmasının ne lüzumu vardı?" şeklinde olup, ferman halk arasında bir Frenk icadı olarak algılanmıştır. Tanzimat'la birlikte belirli yerler dışında yasak olan çan çalmak serbest bırakılınca Müslüman kesimden büyük tepkiler toplamıştır.[37] Bu ve benzeri değişimler sadece Müslümanlardan değil, Fener Rum Patrikhanesi'nden de tepkiler almıştır. Patrikhane'nin gerek kendi cemaati, gerekse millet sistemi içerisinde yer alan diğer cemaatler üzerindeki etkisinin giderek azalacağı kaygısı fermana tepki doğurmuştur.[38] Yapılan ve yapılması planlanan tüm reformlara karşın, 1830lardan sonraki isyan ve bağımsızlık hareketleri önlenememiş, Balkanlar dışında Cezayir ve Mısır'da da Osmanlı egemenliği son bulmuştur. Doğudaki Kürt isyanlarının da aynı döneme denk düşmesi bu anlamda rastlantı olamaz.

Osmanlı İmparatorluğu 18. yüzyılın sonundan itibaren giderek ekonomik, siyasi, bilimsel ve dini alanlarda çok değişik grupların ilgi odağı haline gelmiştir. Bu gelişme Berlin Kongresinden Birinci Dünya Savaşı'na kadarki dönemde doruğa ulaşmıştır.[39]

---

36. HAMMER (1983), Büyük Osmanlı Tarihi, cilt 9, 484; Çetin YETKİN (1984), Türk Halk Hareketleri ve Devrimler, 264.

37. Enver Ziya KARAL (1947), Osmanlı Tarihi, V. Cilt, 190. Halk arasında Tanzimat'ın nasıl anlaşıldığına dair özgün örneklerden biri vakanüs Abdurrahman Şeref Efendi'nin anlattığı şu fıkradır: Galata'da bulunan Voyvoda karakolunda bir tabur ağası görev yapmaktadır. Hıristiyan ahali arada sırada bir Müslümanı yakalayıp karakola götürüp bize gavur dedi diye şikayet etmektedir. Tabur ağası bir gün sinirlenip suçlanan kişiye "Ey oğul! Anlatamadık mı? Bundan böyle artık gavura gavur denmeyecek. Anlata anlata dilimizde tüy bitti" diyerek aslında devlet yetkililerinin de değişimleri içselleştiremeğini ortaya koymuştur.

38. 1870 yılında bağımsız Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin kurulması, 1878'de Arnavut Ortodoksların bağımsızlıklarını ilan etmeleri, 1879'da Sırp Ortodoks ve 1885'te Romen Ortodoksların bağımsızlıklarını almış olmaları Rum Patrikhanesi'nin tepki duymasının nedenlerini açıklamaktadır. Ayrıntı için bkz. İlber ORTAYLI (2000), "Tanzimat Döneminde Balkanlarda Ulusal Kiliseler ve Rum-Ortodoks Kilisesi", T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı Tanzimat'ın 150. yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara, 383.

39. E.J. HOBSBAWM (2005), Nations and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality,

19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı İmparatorluğu yönetimdeki Balkanlarda yaşayan halklar milliyetçi bir oluşum evresi içine girmişlerdir. İlk olarak 1829'da Yunanistan ulus-devletini oluşturarak Osmanlı yönetiminden ayrılmıştır. Diğer taraftan Sırplar, Romenler ve Bulgarlar da uluslaşma yönünde ilerlemektedirler. Osmanlı yönetimi reform vaatleri ile bu süreci yavaşlatmaya çalışsa da, Balkanlardaki Osmanlı kontrolü 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla zayıflamıştır. Nihayet 1875 yılında Sırpların Osmanlı yönetimine karşı ayaklanması ile başlayan Balkan krizi 1877'deki Osmanlı-Rus savaşının en önemli nedeni olmuştur.

1878 Berlin Kongresinde Osmanlı Hıristiyanlarının durumları başlıca sorun olarak ele alınmıştır. Konferansın 61. hükmü doğuda Ermeniler için ıslahat ve Çerkezlere ve Kürtlere karşı korunmalarını öngörmektedir.[40] Bu maddenin açılımı şöyledir; Bab-ı Ali fazla gecikmeden Ermenilerin yerleşik olduğu bölgelerde yöresel ihtiyaçların zorunlu kıldığı her türlü reformları uygulamaya girişecek ve Ermenilerin, Çerkez ve Kürtlere karşı can emniyetlerini garanti ederek, bu amaçla başlanmış olan bütün tedbirleri zamanında (bu maddenin yerine getirilmesini kontrol etme sorumluluğunu yüklenmiş) büyük devletlere bildirecektir."[41]

Seyfo Olayına Kadar

Seyfo sözcüğü, "kılıç" anlamına gelen Süryanice ܣܝܦܐ *sayfō* olarak da kullanılan bir terimdir. 1915 tehciri sırasında Ermenilerin yaşamış olduğu ve ölümlerle sonuçlanan sürecin Süryanileri de kapsaması sonucu Süryaniler bu sözcüğü hem kılıç anlamında hem de o dönemi anımsatan bir terim olarak kullanmaktadır.

Seyfo olayının yaşandığı en önemli merkezlerden biri Tur Abdin bölgesidir. Süryanilerin ve Kürtlerin yoğunlukta bulunduğu bu bölgede 18. yüzyıla kadar ve 18. yüzyıl boyunca bölge halkları arasında, küçük boyutlu kavgalar dışında, göze batan büyük olaylara rastlanmamaktadır. Süryanice kılıç ya da kılıçtan geçirilme anlamına gelen Seyfo olayının temelinde ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenler yatmaktadır. Bu konuda en iyi araştırmalardan birisi Schukkink tarafından yapılmıştır. Schukkink'in araştırmasına göre; millet sisteminden önce bölgede bir tür denge vardır. Bölgede yaşayan halklar, yardımlaşma anlamında

131-132; Pierre RENOUVIN (1982), Birinci Dünya Savaşı 1914-1918, Çev. Adnan CEMGİL, 34; V.İ. LENİN (2006), Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, 84-85.

40. ÜRER (2003), a.g.y., 52

41. Armaoğlu FAHİR (1961), Siyasi Tarih, 385; AYTAR (1992), a.g.k., 45.

birbirlerine başvurabilmişlerdir. Örneğin ev, kilise yapmak ya da tarla işlemek arsa korumak, kuyu açmak gibi işler için ya da aralarında çıkan bir sorunu çözümlemek için. Sosyal bağlılık, demografik oranlar, coğrafik izolasyon ve idari dışlanma ile ilgilidir. (...) Yeterli üne sahip yani nüfuzlu olan bir aracının her zaman bulunabilmesi nedeniyle aileler arasındaki gerilimler ya da köyler arasındaki çatışma bastırılmış ya da azaltılabilmiştir. Üstelik iki gruba da bağlı bir arabulucu. Bu millet sistemine kadar böyle olagelmiştir. Bu sistemin etkisiyle birlikte insanlar, coğrafi, ekonomik ve sosyal olarak ayrışmıştır. Dinlerine göre tanımlanmış topluluklar arasındaki sınırlar keskinleşmiştir. 19. yüzyılda neredeyse bütün köyler homojendir. Bu şunu gösterir ki Tur Abdin'de Süryani ve Kürt köyleri arasında keskin bir ayrım vardır. 19. yüzyılın sonuna kadar Tur Abdin'deki seksen köyde, Müslüman bulunmamaktadır. 20. yüzyılın başında bu görüntü açık bir biçimde değişmiştir. Kuzey güney Midyat–Nusaybin ekseninde ve daha yüksek olan batı doğu Midyat-Cizre ekseninde kırktan az homojen Süryani köy kalmıştır. Bunun dışında Mardin çevresinde on tane homojen Süryani köy kalmıştır.

Birçok köyde artık sadece Kürt yaşamaktadır. Bu köylerde, eskiden Süryaniler yaşarken kuraklık nedeniyle boşaltılmış, sonra Tur Abdin dışından gelen Kürtlerin yerleşmesiyle dolmuştur. Yaklaşık on köyde Kürtler ve Süryaniler birlikte yaşamaya başlamıştır. Homojen köylerde köylülerin dili Turoyo'dur[42]. Karışık köylerde ise hem Turoyo hem Kürtçe konuşulmuştur. Mardin ve çevresinde de çok dilli bir Arapça konuşulmaktadır. Tur Abdin'in merkezi ve güneyindeki Hıristiyanlar, Turoyo konuşmaktadır. Tur Abdin'in batısında *Mohallemice*, kuzeyinde ise Kürtçe konuşulmaktadır. İlçesi Midyat'ta bütün diller kullanılmaktadır. Hıristiyanlar özellikle Turoyo kullanmaktadır.[43] Süryaniler aleyhine güç dengesinin bozulması sonucu, 19. yüzyılın ikinci yarısından günümüze kadar gelinen süreçte, Süryaniler Kürtçe öğrenmek zorunda kalmışlardır. Süryani nüfusun azalmasıyla toprak üzerindeki egemenlikleri de azalmıştır.

Dönemsel ortaya çıkan Kürt isyanlarından dolayı göçebe ya da yarı göçebe Kürtler topraksız ve mülksüz kalmaya başlamıştır.[44] Schukkink'in

42. Tur Abdin Aramicesi, bkz. 6.4.

43. Helga ANSCHÜTZ (1985), a.g.k., 21.

44. SCHUKKINK (2003), 58–59

Van Bruinessen'e göre; Kürt toplumunun analizinde ağa ile tebaasının arasında bir bağlılık vardır. Aralarındaki aşiret bağlılığından kaynaklanan dayanışma, özellikle kriz zamanlarında sınıf ya da ulus terimleriyle kastedilen bağlardan kaynaklanan dayanışma daha güçlüdür. Bir Kürt için aşiret bağlılığı ulus ya da sınıf bağlarından daha önemlidir. Kürtler ancak az miktarda Osmanlı İmparatorluğuyla ilgilenmiştir. Kürt aşiretleri Osmanlı çerçevesinde ayrı eyalet gibi yaşamaktadır. Bu analiz, birçok Kürt isyanının bugüne dek neden devlete dönüşmediklerini

araştırmasına göre Osmanlı ordusu Kürt çetelerine karşı savaş anında gerekli denetimi sağlayamamıştır. Kürtler, yarı göçebe yaşadıkları otlaklarından kovulmuştur. Bu güçlü gruplar arasındaki ilişkilerin istikrarsızlaşmasının daha küçük azınlık gruplarda sıkışmak gibi "domino etkisi" vardır; başka bir etken kıtlık ve çekirge istilasının o yıllardaki ürünü talan etmesi sonucu 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu kıtlık sorunuyla yüz yüze gelmiştir. Göçebe Kürtler kuraklık dönemlerinde çok zayıf düşmüştür. Sürüler hızla azalmıştır. Bu nedenle yağmacılık ve hırsızlıkla geçimlerini sağlamak zorunda kalmışlardır. Bu yağmalar diğer göçebelerin ya da çiftçilerin yemek stoklarına karşı olmaktadır. 1870'teki Osmanlı Rus savaşı nedeniyle birçok Kürt mülksüz kalmış ve yoksullaşmıştır. Kürtler, Osmanlı ordusunda savaşmış, savaşı yitirmiş ve bağımsız ulus kurmak amacıyla Çarın yanında yer almış olan Ermenilere karşı olumsuz bir duygu içine girmişlerdir. Buna benzeyen bir gelişme Balkanlarda ortaya çıkmış, geri çekilen Osmanlı Devleti'nde Müslüman ile Hıristiyan arasındaki orantı değişmiştir. Anadolu'da Müslüman sayısı artmış, Hıristiyan Osmanlı tebaasına duyulan tepki artmıştır.

1882 Süryanilerin millet olarak tanındığı bir dönemdir. İki süreç birbirine bağlıdır. Süryaniler kendi durumlarını güçlendirmek zorundadır. Süryanilerin, Rumlar ya da Ermeniler gibi Osmanlı Devletinde üst düzeyde temsilcileri yoktur. Dolayısıyla yurt dışı ortaklarıyla koalisyon kurmak zorunda kalmışlardır. Tur Abdin'de görece yeni gelen bir grup olan Kürtlerin gücü göçebe olmalarına bağlı olup, iyi at kullanabilmekte ve askerî yetenekleri bu gücü pekiştirmektedir. Tüm bu koşullar bir araya gelince zamanla Süryaniler, bulundukları yerleri bırakmak zorunda kalacaklardır. Bu iç etkenlere bağlı olarak, Kürtlerle Süryaniler arasındaki ilişkiler giderek bozulacaktır. Midyat'ın Estel Mahallesi'nde Kürtler ayrı yaşamaktadır. Uzun bir süre Süryaniler Midyat'taki egemenliklerini sürdürebilmişlerdir. Midyat'ta Süryanilerin toprağında ortakçı yöntemiyle çalışan Kürtler, kıtlık yıllarında Süryanilere olan borçlarını ödeyememiş bu da yeni bir çatışma nedeni olarak ortaya çıkmıştır. Bu sınıfsal farklılık ve karşıtlıklar dini çerçeveye bürünmüştür. Bu dinamik, halk grupları arasında aşırı rekabete neden olmuştur. Kürtlere göre varsıl olan Süryaniler, Kürtler tarafından Ermenilerle bir tutulmuş ve aynı biçimde damgalanmıştır.[45]

Özellikle Kürtler, Araplar, Yezidiler, Türkler ve diğer bölge halklarıyla bin yıldır iç içe yaşayan Süryaniler, Ermeni olaylarından en az onlar kadar etkilenmiş, köylerini terk etmek zorunda kalmış, topluca

anlamlı kılmaktadır. VAN BRUINESSEN (1978)'den aktaran SCHUKKINK (2003), a.g.k., 58.
45. SCHUKKINK (2003), a.g.k., 59.

öldürülmüşler, buna karşın seslerini duyuramamışlardır. Süryani araştırmacı yazar Sabri Atman katıldığı bir televizyon programında Hamidiye Alayları'nın sadece Ermenileri değil, 200–300 bin kadar Asuri-Süryani'yi öldürdüğünü belirtmektedir.[46]

Hieser'e göre, genel olarak Sünni-Müslüman olan Kürtler ve genel olarak Ermeni-Apostolik (Gregoryan) Hıristiyan olan Ermeniler, söz konusu çok-etnikli bölgede çoğunluğu teşkil etmektedirler. Kürdistan'ın güney ucunda (Mardin-Hakkâri-Musul) pek az Ermeni bulunmaktadır. ABCFM tarafından Mountain Nestorians (Dağ Nasturileri) olarak adlandırılan Hıristiyan Süryaniler, aynı bölgeyi Kürtlerle paylaşmaktadır.[47] Rusya kendini Ortodoks halkların (Balkanlar'da ve Anadolu'da) ve Fransa da kendini Katolik cemaatlerin (Maruniler, Melkitler, birleşik doğu kiliseleri) koruyucusu ilan ederken, İngiltere'nin koruma ilişkisi içinde olduğu Hıristiyan bir millet yoktur. İngiltere, 19. yüzyılın ilk yarısında diplomatik temsilcisi Lord Stratford Canning de Redcliff (1786–1880) aracılığıyla, Asya eyaletlerindeki Ermenilere ve Süryani Hıristiyanlara ulaşma fırsatını yakalamıştır. Özellikle, 1840lardan sonra, Nasturiler aracılığı ile Rusya'ya karşı denetim kurmayı planlayan İngiltere, Nasturilerin çoğunlukla yaşadığı Hakkâri bölgesine öncü bir misyoner heyet göndermiştir. O döneme kadar, gerek Kürt gerekse Hıristiyan aşiretlerinin, aralarında çıkan sorunları bir meclis kurarak kendi aralarında çözmeleri devri kapanmaktadır. Bölgeye gelen misyonerlerden sonra güçler dengesi Hıristiyanların lehine olmak üzere bozulacaktır. Kürtler ise, misyoner girişimleri ve misyonerleri, kendi feodal iktidarları için, birer tehdit olarak algılayacaklardır.[48] Özellikle 1843–1846 yılları arasında yaşanan ilk trajik olaylar,1915'teki olayların öncüsü gibidir. Kürt aşiretlerinde iktidarın el değiştirmesi klasik ortaçağ zihniyeti ile işlemekte yani soya dayalı olarak yönetici, yönetimi ele almaktadır. Söz edilen yıllarda, Hakkâri bölgesinde Kürt ve Nasturi aşiretleri bir arada yaşamaktadır. Aynı Kürt aşiretinden iki kişinin (amca ve yeğen) aşiretin başına geçmek istemesi ve bunlardan yeğen olanın Nasturi Patriği Mar Şamun tarafından desteklenmesi nedeniyle Nasturiler, Kürtlerin hedefi haline gelecektir. Kürt lideri Bedirhan, 1843 yılında aynı bölgeden 10.000 Nasturi'yi, teslim olmalarına karşın, aşiretine öldürtecektir. Buna dair önemli bilgilerden biri, o dönem bölgede misyoner olarak görev yapan A.H. Layard tarafından aktarılmaktadır.[49]

46. Sabri ATMAN, MED TV, 3 Ağustos 1995, 'Gotubej' (Söyleşi) programı.
47. HIESER, a.g.k., 63.
48. Gabriel YONAN (1999), Asur Soykırımı, Unutulan Bir Holocaust, Çev. Erol SEVER, 39.
49. A. H. Layard (1852), Bericht über die Ausgrabungen in Ninive. Nebst Beschreibung eines Besuches bei den chaldäischen Christen in Kürdistan, 1846. Leipzig, 92–93'ten aktaran YO-

Bedirhan'ı ve diğer Kürt aşiretlerini böyle davranmaya iten nedenlerden biri olarak aynı dönemde Bulgaristan ve Balkanlardan Türkiye topraklarına kaçmak zorunda kalan Müslümanların anlattıkları ve Hıristiyanlara duydukları kinin devlet ya da fısıltı gazetesi aracılığıyla halk arasında yayılmış olma olasılığı düşünülebilir.[50] Bunun dışında, H.L. Hieser'e göre; Süryanilerin, diğer halkların olmadığı gibi yabancılardan aldığı ilgi ve yardımı diğer halkların (Kürtler, Yezidiler, Araplar, Türkler) alabilme şansı yoktur. En azından din değiştirmedikleri ve misyonerlere sıcak bakmadıkları için. Bu durum da Müslümanları kıskandırmış olabilir.

Müslümanlar gibi Yezidiler de aynı kıskançlığı yaşamaktadır. İslamiyet'ten dönerek din değiştirmek, pratikte olanaksızdır, dönmek sadakatsizliktir ve cezası ölümdür. Yerli Hıristiyanların hem devlet nazarında hem de misyonerler nedeniyle giderek ayrıcalıklı konuma gelmeleri, özellikle Kürtlerde ciddi rahatsızlıklara, sürtüşmelere neden olmaktadır. Öteden beri yağmacı ve göçebe olarak tanınan bazı Kürt aşiretleri 19. yüzyılda yarı göçebe olarak Dicle ve Fırat'ın üst bölgesine yerleşmeye başlamışlardır. Böylece 1840lı yıllarda Bedirhan Bey, bu aşiretlere de ulaşma şansı yakalayarak, pankürdizm düşüncelerini bu aşiretler arasında da yaymaya başlamıştır. Kürtlerin şiddeti özellikle Nasturileri etkilemiştir. Bütün bu olaylara bölgedeki valilerin (Van ve Erzurum valileri) sessiz kalması ya da bilmiyormuş gibi görünmelerine ilişkin önemli iddialardan biri de Kürtlerin elde etmiş oldukları malları onlarla paylaştıkları iddiasıdır.[51]

1847 yılında İngiliz, Rus ve Amerikan temsilcileri, Bedirhan ve aşiretine Osmanlı Hükümetinin müdahalede bulunması konusunda baskı yaparlar. Tepkilerin artması üzerine, Osmanlı Hükümeti tarafından Cizre'ye gönderilen güçlü bir ordu, Bedirhan'ı mağlup eder ve Bedirhan 1847'de teslim olarak İstanbul'a getirilir. Buradan sekiz yıllığına Girit'e sürgüne gönderilen Bedirhan, oradan Şam'a geçer ve 1870 tarihinde Şam'da ölür.[52] Hıristiyanlar bu olaylardan şunu öğrenmişlerdir ki ancak misyonerler aracılığıyla, Batıya seslerini duyurabilirler.[53]

NAN (1999), a.g.k., 47–50.

50. Justin McCARTHY (1998), a.g.k., 84–86.

51. Yakup HIDIRŞAH (1997), Mezopotamya'da Hıristiyan (Süryani, Nasturi, Keldani, Ermeni) Katliamı ve Kürtler, 37.

52. Nazmi SEVGEN (1982), Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Türk Beylikleri-Osmanlı Belgeleri ile Kürt Türkleri Tarihi, Ankara, 101'den aktaran Yakup HIDIRŞAH (1997) a.g.k., 35.

53. VAN BRUINESSEN (1978), Aga, Shaikh and State. On the Social and Political Organization of Kürdistan, Schoonhoven (tez Utrecht Üniversitesi), 226'dan aktaran J. ROLDANUS, De Syrisch Orthodoxen in Istanbul, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen, 33.

Bedirhan ve aşiretinin yakalanması konusunda Osmanlı'dan yardım talep eden Patrik Matteos'a Babıâli'nin yanıtı olumludur ve bu durumda Patrik zulme uğramış tüm Hıristiyanların birlikte hareket ederek Osmanlı ordusuna destek vermelerini ister. Bedirhan'ın kuşatılması bu ortak çabanın sonunda gerçekleşmiştir.[54] Bedirhan'ın yakalanması üzerine Ermeni Patrikliği, İstanbul dışındaki tüm kiliselere bir genelge göndererek, bütün Ermenilerin Sultan'a ve onun güçlü devletine şükran duymalarını emretmiştir. Genelge incelendiğinde özellikle Osmanlı ve Ermeniler arasında sonradan yaşanacak olaylar dikkate alınırsa, Sultana duyulan bağlılığın ve şükranın abartılı bir biçimde dile getirilmesi düşündürücüdür. Büyük Kürt aşiretlerinin Süryanileri ya da Ermenileri bölgeden göndermek istemelerinin en önemli nedeninin toprak ve mülkiyete el koyma kaygısı olduğu söylenebilir. Diğer nedenler olarak da misyonerlerin Hıristiyanlara sağladığı ayrıcalıklar, sosyal statü farklılıklarının yarattığı kıskançlıklar, yerli Hıristiyanların yerleşik düzene erken geçmelerinden kaynaklanan görece şehirleşmiş yaşantıları ve daha üretken görüntüleri bölgedeki diğer halklarda tepkilere yol açmıştır. Kürtlerden sonra aynı rahatsızlığı Türklerin de yaşamaya başlamasıyla, bölgedeki Hıristiyan halkın asıl sorunu başlamıştır.

Türk hükümeti 1894–1896 yılları arasında bir hareket başlatmıştır. Sultan Abdülhamit Kürtlere silah vererek, onları potansiyel batı taraftarı olarak gördüğü yerli Hıristiyanlara karşı cihada çağırmıştır. Abdülhamit'in buradaki amaçları arasında; Kürt tehlikesini yok etmek için Kürtleri Hıristiyanlara karşı kullanmak, güçlü Kürt Aşiretlerine küçük aşiretlerin katılmasını engellemek ve bu sayede Kürt emirliklerini zayıflatmak sayılabilir.[55] Küçük aşiret başkanlarına çeşitli armağanlar, önemsiz memurluklar, nişanlar verilerek ya da sadece vaatlerde bulunularak küçük aşiret başkanları elde edilmiştir. 1880–1890 yılları arasında baskılar ve yağmalamalar arttığı halde Kürtlerin merkezi yönetime karşı ayaklanmaları engellenmiş ve denetim altına alınmıştır. 1890'da Kürtlerle Ermeniler arasında başlayan şiddetli çatışmalardan, Süryaniler de paylarına düşeni alacaklardır. Süryanilerin ağırlıkta olduğu bölgelerde Ermeni sorunu bahane edilerek, Hamidiye Alayları'nın bölgeye girmesi, rastlantı olarak değil, planlı bir eylem gibi gözükmektedir. Aşiret Alaylarıyla ilgili kaynaklardan çok azı, Ermeniler dışında Süryanilere değinmektedir. 1915'teki olaylar doruk noktasına geldiğinde, yaşananlar ise o ana kadar yaşananları aratacak boyutlara ulaşmıştır.

54. Avedis BERBERYAN (1871), Badmutyun Hayots (Ermeni Tarihi), 321–322'den aktaran HIDIRŞAH (1997), 41–44.
55. Gabriele YONAN (1999), 59.

Soğan Soğandır ya da Seyfo (1915)

18. yüzyıl sonlarına doğru, Polonyalı seyyah Mikoşa, "Ermenilere, Türkler tarafından, herhangi bir milletten daha çok saygı gösterilmektedir. Onlar Rumlardan daha geniş bir din hürriyetine maliktirler" diye yazmakta ve sonra şöyle devam etmektedir; "geçmişte kendilerinin ne oldukları üzerinde katiyen düşünmüyorlar. (...) Fikir bakımından bir ihtilal planını kavrayabilecek kabiliyette değillerdir. (...) Hatta Osmanlı Devletinin çökeceği günün yaklaşmakta olduğu kendilerine söylendiği zaman, bundan memnun olmadıkları bile görünmektedir"[56] demektedir. Hammer'e göre, Ermeni cemaatinin, 18.yüzyılın sonuna kadar, Osmanlı yönetimiyle olan ilişkileri diğer tebaalardan farklı görünmemektedir. Ancak II. Mahmut zamanında takibata uğrayan sekiz kişilik bir grup Ermeni vardır ki bunlar zenginler ve bankerlerdir. Padişahın amacı ise bunların zenginliklerine el koymaktır.

İlk olarak Ermenilerin yaşadığı önemli sayılabilecek sorun ise, Ortodoks Ermenilerin ısrarı ve II. Mahmut'un zorlaması ile yirmi bin Katolik Ermeni'nin, soğuk kış koşullarında Anadolu'ya sürgün edilmeleridir. Katolik Ermeniler Osmanlı Devleti tarafından sevilmemektedir çünkü Osmanlı'nın çağdaşı olan İspanya ve Avusturya Krallıkları da Katoliktir ve bu durum zamanla Osmanlıların aleyhine dönüşebilir.[57] Ortodokslarla Katolikler arasındaki bu anlaşmazlık, Fransız elçisi Guilleminot'un araya girmesi ile giderek azalacaktır.[58] Değişik kaynaklar Ermeniler ve Osmanlı Devleti arasındaki sorunun başlangıcına ilişkin olarak, benzer konulara değinmektedirler. Sorunlar, Alayların kaldırılmasıyla da çözümlenememiş, tam tersi I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar geçen sürede konu daha da derinleşmiştir.

Konuyu inceleyen tarihçiler, kendi aralarında uyuşmazlık, görüş farklılıkları yaşamaktadır. Yaklaşımlardaki bu farklılıkların nedeni ise, araştırmacıların dünya görüşlerinin var olan soruna yansımasından kaynaklanmaktadır. Milliyetçi sağ görüşü benimseyen araştırmacıların bakış açısına göre, Osmanlı tüm gayrimüslimlere ve Müslümanlara eşit davranmış, gayrimüslimlerin dinlerini özgürce yaşamaları için gerekli ortamı sağlamıştır. Dolayısıyla Ermenilerin devletin en zayıf anında ayaklanıp, yabancı devletlerle işbirliği yapmaları bağışlanamaz. Sosyalist sol görüşü benimseyen araştırmacılar, tüm gayrimüslimlerin otokratik dini temele dayalı ve şeriat hükümleriyle yönetilen bir devlette, inanç özgürlüklerinin, yasada olmasa bile pratikte, baskılarla karşılaş-

56. HAMMER, Büyük Osmanlı Tarihi, cilt 9, 616.
57. Hüseyin ÇAKILLIKOYAK, Diaspora'da Ermeni Kimliği, Paris ve Halep Örneği, 84.
58. HAMMER, Büyük Osmanlı Tarihi, cilt 9, 617.

tığı düşüncesinde birleşirler. Bu durumda yüzyıllardır sorun yaşayan gayrimüslimler, dışarıdan gelecek her tür vaad ve teşvike de açıktırlar. Resmi tarih tezini kabul eden ama daha liberal ya da sosyal demokrat görüşte olanların yaklaşımı ise uzlaşmacı bir yaklaşımdır. Belli kesimlerde ayaklanmaların bastırılması için devlet müdahalesi kaçınılmazdır. Önemli olan aynı olayların tekrarlanmamasıdır.

Ulusçuluk akımlarının her ulusu etkilediği o dönemde yurt dışında eğitim almış olan Ermeni aydınları da bu akımın etkisine girmişlerdir. Gerek Çarlık Rusyası'nda gerekse Osmanlı'da başlayan ayaklanmalar, yükselişe geçecek ve Berlin Konferansında azınlıklara tanınan haklarla birlikte Osmanlı Devleti içindeki ayaklanmalar, isyanlar artacaktır. Rusya'nın Ermeni ayaklanmaları ya da isyanlarına karşın aldığı sert önlemler, henüz Osmanlı'da görülmemektedir. Bundaki temel nedenlerden biri, Abdülhamit'in büyük devletler tarafından, tahttan indirileceği korkusudur. Başka bir neden de Ermenilerden homojen bir davranışın görülmemiş olmasıdır. Yani devlet karşıtı ve devlete bağlı Ermeniler hâlâ bir aradadır. Örneğin devlet mekanizması içinde pek çok Ermeni memur vardır. Üstelik 1890'daki Ermeni Patriği bir Türk dostudur. Diğer taraftan Nazarbek gibi Ermeni komitesi kurmuş olan imanlı gençler, batı memleketlerinde, eski Ermeni memleketlerinin kurtarılması için çalışmaktadır.[59] Tüm bu gelişmeler karşısında Abdülhamit çok katı önlemler almaya çalışmaktadır. "Abdülhamit Tanzimat'la vaat edilen Berlin Konferansı'yla (1878) hükme bağlanan politik ve sosyal eşitlik temelinde sivil bir yönetim inşasını reddetmiş oluyordu (...) Hamidiye Alaylarının kuruluşu, ümmete dâhil olmayan grupların gelişimine izin vermek yerine, onları iktidardan yoksun bırakan bir politikanın parçasıydı. Bu politika, ister Ermeni, ister Kürt olsun, Doğu vilayetlerinde bir fedarasyonu ve özerkliği kesin olarak reddediyordu."[60] Ancak giderek artan çatışmalar, Kürtlerle, Ermeniler ve diğer gayrimüslimler arasındaki anlaşmazlıklar sonucu, büyük devletlerin, azınlıklara ilişkin birçok talebini[61] kabul etmek zorunda kalan Abdülhamit, İngiliz hayranı Kamil Paşa'yı sadrazam olarak atasa da ayaklanmaları önleyemeyecektir.[62] Müslümanlar arasında yayılan bir dedikoduya göre, Avrupalı bir prensin önderliğinde, yabancı egemenliği ve Ermeni iktidarı gerçekle-

59. HAMMER, Büyük Osmanlı Tarihi, cilt 9, 619.
60. HIESER, a.g.k., 205
61. Bu talepler arasında; göçebe Kürt aşiretlerinin yazlak ve kışlaklarına giderken, halka ilişmemeleri için asker ve jandarmanın denetiminde göçmelerinden, genel affın genişletilmesi, kaçmış ve kovulmuş Ermenilerin yerlerine dönmesine kadar, nüfusa göre Hıristiyan kaymakam ve memur atanmasından, aşarın toptan değil köy köy ihaleye verilmesine kadar birçok konu sayılabilir. Ayrıntı için bkz: Doğan Doğan AVCIOĞLU (1998a), a.g.k., cilt 3, 1093.
62. HAMMER, a.g.k., 619; Doğan AVCIOĞLU (1998a), a.g.k., 1094.

şecektir. Üstüne 1895 yılında İstanbul'daki Hınçak gösterisi Müslümanlarda şiddetli tepkilere yol açacaktır. Önce Trabzon'da diğer kıyımların[63] öncüsü gibi görünen bir kıyımı takiben Erzurum'da benzer bir durum yaşanacaktır.

1915 Olaylarının Süryani Demografisine Yansıması

Ermenilerle ilgili gerek devlet tarafından alınan kararlar gerekse bunların gayrimüslim halka yansımaları birebir Süryanileri de etkilemiştir. Ancak veriler, Osmanlı Devleti'nin son günlerine kadar, Batı Süryanilerinin herhangi bir olaya karışmadıkları tezini doğrular niteliktedir. Ermenilerin ve Nasturilerin (Doğu Süryanileri) Osmanlı Devleti ve Hamidiye Alaylarıyla yaşamış oldukları tüm sorunlar fazlasıyla ve nedensiz olarak Batı Süryanilerine özellikle Mardin ve çevresine yansımış ve Süryaniler bu durumdan en az diğer gayrimüslimler kadar etkilenmişlerdir.

Osmanlı belgelerinde 1848'de Bedirhan Bey'in esir aldıkları arasında Doğu Süryanilerle[64] birlikte, Batı Süryanileri[65] de Diyarbakır ahalisinden toplanıp, eski yerlerine iade edildiğinden söz edilmektedir. Aynı dönemlerde Mardin ve çevresinde gayrimüslim nüfusun önemli bir kısmının 'firar'[66] etmesi de bu olaylarla bağlantılı gibi görünmektedir.[67]

Hieser, kitabında tehcirle ilgili olarak şu noktalara değinmektedir: "1900'lü yıllara gelindiğinde 1895 yılında olduğu gibi, yerli Hıristiyanların tümü bir yabancı komplosunun suç ortağına dönüştürülmüştü. Hükümet, Harput'taki Ermeni toplumunun tümünü sürgüne gönderme kararını uygulamaya asıl şimdi başlamıştı. Haziran ayının üçüncü çeyreğinde tellallar vasıtasıyla "tehcir" (27 Mayıs[68] 1915 tarihli yasanın 2. maddesi) haberi verildi, 1–3 Temmuz günleri arasında da uygulamaya konuldu.

"1909 ilkbaharında Harput'ta az kalsın 1895'tekine benzer bir pogrom gerçekleşecekti. Bununla beraber, Dünya Savaşı'nın arifesinde artık hiçbir şey bu tür şiddet eylemlerinin bir daha gerçekleşebileceğine

63. Orjinalinde kıyım sözcüğü yerine pogrom geçmektedir. Yidiş diline Rusça'dan gelen *pogrom* sözcüğü, Rusça громить (*gromit'*) "yıkmak, şiddetle yok etmek" eyleminden türeyen погром sözcüğü, "organize bir biçimde, ırk veya dini nedeniyle büyük bir gruba karşı işlenen zorbalık veya öldürme" ("organized cruelty towards or killing of a large group of people because of their race or religion", Cambridge International Dictionary of English (1995), Cambridge University Press, Cambridge) anlamına gelmektedir.
64. Doğu Kilisesi ve Keldani Katolik Kilisesi'nin üyeleri
65. Süryani Ortodokslar, Süryani Katolikler
66. Orijinal makalede kaçmak yerine firar etmek diye geçmektedir.
67. İbrahim ÖZÇOŞAR, "Süryani-Müslüman İlişkileri", 204.
68. "Tehcir Kanunu" Avcıoğlu'nda 14 Mayıs 1915 olarak geçmektedir.

işaret etmiyordu. Henry Riggs, 1917 yılında 1914–15 yerel durumuna geri bakarak şöyle yazıyordu: "Doğrusu Harput'taki yerel koşullar göz önüne alındığında, 1915 Ermeni zulümlerinin tarihsel ortamı olduğu söylenemez." Ne 1914 yılı Ağustos ve Eylül aylarında yaşanan genel seferberlik ve savaş hazırlıklarının karmaşası, ne de Kasım ayında yapılan cihat propagandası, bir yıl içinde bir tarafta Sünni ümmet, diğer tarafta da Hıristiyan ve Alevi topluluklarının bulunduğu bir saflaşmaya neden olamamıştır. Riggs buna bağlı olarak şöyle devam etmektedir: "Ortada görünür bir düşmanlık ve dinî fanatizm yoktu, nihayet olaylar patlak verdiğinde, bu olayların ortasında yaşayan bizler, o sıradaki konuşmalarımızda sık sık işaret ettiğimiz üzere, bunun halktan kaynaklanan bir hareket olmadığını net bir şekilde anlamıştık."[69]

Toprak ve mülkiyet sorunu 1908 yılında bütün doğu vilayetlerinde, bilhassa Van'da özel olarak da merkezden uzak bölgelerde ciddi bir hal almıştı. Abdülhamit dönemindeki Ermeni karşıtı baskı nedeniyle zamanında pek çok Ermeni Rusya, İran, Amerika veya Avrupa'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Özellikle 1894–1896 olayları toprak üzerindeki mülkiyet ilişkilerinin dengesini Müslümanlar lehine bozmuştur. Anayasanın Hicri 1332 Miladi 1906 yılında tekrar yürürlüğe konmasıyla beraber, göçmenlerin birçoğu, tekrar yurtlarına geri döndü. Ancak, evlerine ve tarlalarına el konulmuş, mevcut tapular ise, olaylar esnasında genellikle tahrip edilmiştir.

1915 yılındaki sistemli Hıristiyan karşıtı adımlar ise, bir dönüm noktası oluşturmuştur. Van ile Urfa dışında, "Dünya Savaşı'na girmesinden önce Türkiye'nin iç politik durumunun gayet iyi görünüyor olmasına ve yerli Hıristiyanlar için endişeye mahal bir durum olmamasına karşın, birkaç ay sonra büyük bir değişim yaşanmıştır [...] bölgenin pek çok yerinde –Süryaniler de dâhil olmak üzere– Hıristiyan topluluklar ciddi bir direniş olmadan göçe zorlanmış, yok edilmiş ya da kalanlar Müslüman olarak din değiştirmişlerdir."[70] Doğu Süryanileri topluca isyan etmişlerdir. İsyan bastırıldıktan sonra, isyana katılmayan Süryaniler de bölgelerinden sürülmüşlerdir.[71] Süryanilerin *"soğan soğandır"* sözüyle

69. HİESER (2005), 597. Bu alıntıda Hieser, Riggs'ten alıntıladığı bu bölümde şuna vurgu yapmaktadır; Süryanilerin de dâhil olduğu Hıristiyan topluluklar bir direniş gösterememiş ve karara uymuşlardır. Süryanilerin de bir iç düşman olarak görüldüğünü belirten Hieser bunu 23.09.1916 tarihli EUM (Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti) telgrafına dayandırmaktadır. James Bryce ve Arnold Toynbee'nin kitabında da 1915 yılında İstanbul'daki Amerikan Büyükelçisi Henry Morgenthau'nun 11 Haziran 1915 tarihli mesajına göndermede bulunulmaktadır. James BRYCE, Arnold TOYNBEE, (2005), Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere Yönelik Muamele 1915-1916, İstanbul Pencere Y., 145-147.

70. HİESER (2005), 628.

71. İlhan ERDOST (1987), Şemdinli Röpotajı, 39.

özetledikleri anlatılar Mardin ve civarında da buna benzer olaylar yaşanmış olabileceğine işaret etmektedir.

Süryanilerin tabiriyle 'Seyfo', birkaç etkenin aynı anda bir araya gelmesiyle gelişen ve tamamen denetimden çıkan olaylar bütünüdür. 1914'te Osmanlı İmparatorluğu daha I. Dünya Savaşı'na girmeden önce, Doğu Süryanileri Patriği Mar Şimun, Van mutasarrıfı (dönemin valisi) tarafından bu şehre davet edilmiştir. Savaş başladıktan sonra, Doğu Süryanilerinin İmparatorluğa bağlılığını sağlamak için, her türlü şikâyetlerine karşı, gereğinin yapılacağına dair teminat veren mutasarrıf, aynı zamanda mali, idari ve dini konularda da birçok vaatlerde bulunmuştur. Ancak patriğin o zaman İran'da bulunan Rus askerî yetkililerle görüşmesi ve onların verdiği güvenceler durumu kısa sürede değiştirecektir.[72] Sosyoekonomik açıdan iki kesim arasındaki derin fark, çatışmanın ya da saldırıların en temel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Bu konuda Gaspıralı İsmail Bey'in[73] "zengin Ermeni Toplumu" ile Kürt aşiretleri arasında iktisadi gelişme bakımından görülen dengesizlik Ermeni olaylarının en önemli nedenlerinden birisidir saptaması önemlidir. Olayların merkezi kontrolden çıkması üzerine daha önce Bedirhan'ın yakalanıp cezalandırılmasıyla ilgili olarak, Abdülhamit'e baskı yapan İngiliz, Amerikan ve Rus Hükümeti temsilcileri, bu sefer de Abdülhamit'i protesto etmişlerdir.[74]

Faysal Dağlar'a göre; Süryanilerin ağırlıkta olduğu bölgelerde Ermeni sorunu bahane edilerek, Hamidiye Alayları'nın bölgeye girmesi, rastlantı olarak değil, planlı bir eylem gibi gözükmektedir. Aşiret Alaylarıyla ilgili kaynaklardan çok azı, Ermeniler dışında Süryanilere değinmektedir. Bu çatışmalar sonucu ise, büyük bir Süryani kitlesi ya bölgeden sürülmüş ya da öldürülmüştür.[75]

Bu çatışma, saldırı ya da sistemli gelişen olayların tamamen dini, etnik, ulusçuluk akımlarının neden olduğu ayaklanmalar ya da sadece ekonomik olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır.

20. yüzyılın başında Padişah yardım için Alman Kaiser'e başvurmuştur. Ruslar bu durumdan rahatsızdır. Çarlık Rusyası güneyde liman bulmak zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı çıkmıştır. Padişah sınırlarına ilerleyen düşmanlarla yüz yüze kalmıştır. Yardım bulmak zorunda kalmıştır. Padişahın hazinesi, bitmek üzeredir. Osmanlı idaresi

72. B. NIKITIN, a.g.m., 210; İ. ERDOST (1997), Şemdinli Röportajı, Onur Yayınları, İstanbul, 39'dan aktaran Yakup BİLGE (1991), Süryanilerin Kökeni ve Türkiyeli Süryaniler, 110.
73. Gazeteci yazar, siyaset adamı İsmail Bey (1851-1914) Kırım'da Bahçesaray'ın Gaspıra Köyünde doğdu. Türkiye'de iktisadi düşüncenin gelişmesine katkılarıyla bilinir.
74. R. Hoff, "Christen Turken" Intermediair, 17, 17'den aktaran J. ROLDANUS, a.g.k., 33.
75. Faysal DAĞLAR, "Aşiret Alayları", İkibine Doğru Dergisi, sayı 46, 12 Kasım 1989, 8-13.

ucuz askerlere çok gereksinme duymuştur. Bu gerginlik, ticaretle zengin olan kentli Hıristiyanlar ile yitirilmiş savaşlar ve kıtlıklar nedeniyle çok yoksullaşan göçebe ve yarı göçebe Kürtler arasındaki refah farkından dolayı çok artmıştır. Dışarıdan gelen tehditler, değişik savaşan gruplarda, barıştırmaya neden olmuştur. Rus tarafını seçme eğilimi gösteren Ermeniler bir iç düşman olarak görülmekte ve istenmemektedir. Savaş, Ermeni ulusçuluğunun artışına neden olmuştur.

1915 sürgününden beş altı yıl sonra genel af kapsamında köylerine dönebilen Süryanilerin boşalttıkları köylere ve evlere Müslümanlar yerleşmiştir. O zamandan günümüze kadar Süryani köylerinde iki kesim bir arada yaşamaya başlamıştır. Bu bütün köyler için geçerli olmamakla beraber, birçok köy bu durumu yaşamaktadır. Bu durumun günümüzdeki sonuçları Cumhuriyet Türkiyesi'nde özellikle 1960'lardan 1995'lere kadar gelinen süreçte görülecektir. Bazı köylerde konuşulan dil Süryanice olmaktan neredeyse çıkmıştır. Bu nüfusla ilgili olabileceği gibi, psikolojik ve Süryani köylüleri tarafından dile getirilen 'siyasal baskı'yla da yakından ilgilidir. Daha önce belirtildiği gibi, 19. yüzyılda başlayan süreç, homojen Süryani köyü bırakmamaya devam etmektedir.

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Etniklik Siyasası ve Süryanilere Yaklaşımı

Lozan Antlaşması ve Azınlıklar

Etniklik kavramının tanımında yaşanan benzer sıkıntılar azınlık (*minority*) kavramında da yaşanmakla birlikte, azınlık olgusu kavram olarak daha somut bir kavramdır. Azınlık olgusu toplumsal değişimlere koşut olarak, sürekli yenilenen ve yeni nitelikler kazanan bir kavramdır demek yanlış olmaz. Modern toplum yapısı ve ilişkileri içinde azınlık kavramı tanımı giderek karmaşık bir hal almaktadır. Azınlıklar, içinde yaşadıkları toplumdan kültürel, etnik ya da ırksal özellikleri bakımından farklı olan topluluklar diye tanımlanmaktadır. Ancak bu da yeterli bir tanım olamaz. Bulunduğu toplumun geleneksel yapısına göre, kadınların, eşcinsellerin ya da vejetaryenlerin de azınlık tanımı içinde yer alıp almadığı ise hala tartışmalı bir konudur. Birleşmiş Milletler Alt Komisyonu'nun, 3. oturumunda azınlık kavramı 'bir toplum içinde sürekli etnik, dil ve dini geleneklere yahut diğer önemli özelliklere sahip olan, bu özellikleri nedeniyle toplumun diğer kesiminden açık olarak ayrılan ve bu özellikleri muhafaza etmek isteyen, hâkim pozisyonda bulunmayan grupları ifade eder' nitelemesi ile tanımlanmıştır.[1]

Uluslararası İlişkiler sözlüğüne göre ise azınlık; içinde yaşadıkları toplumda, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan gruptan, din, dil, etnik köken v.b. açılardan farklı özellikler gösteren topluluk olarak tanımlanmaktadır. Genellikle çoğunluğun çeşitli farklılaştırıcı önlemleri ile karşılaşan azınlık gruplarının korunması, çeşitli uluslar arası sözleşmelerle uluslar arası güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Bununla beraber eskiden olduğu gibi günümüzde de, azınlıkların çoğunluk tarafından

1. Levent ÜRER (2003), a.g.k., 12.

özümsenmesinden sistemli bir biçimde yok edilişine kadar, çeşitli durumlar ile karşılaşılabilmektedir.[2]

Dayton Law School'un tanımlaması bazı kategoriler içermektedir.[3] Dayton Law School'a göre; hiyerarşik ilişkide ikincil, üyeleri anlamlı bir biçimde yaşam üzerinde daha az güç hakkına sahip veya çoğunluk grubundan daha az kontrol hakkına sahip, sayı olarak çoğunluğu oluştursa bile başarı, eğitim ve refah alanında olanakları daraltılmış gruplar bu tanımlama içinde yer alırlar. Örneğin Güney Afrika'daki siyahlar bu son tanımlama içine girmektedir. Bu grubun beş kategorisi ise şunlardır;

1. Ayırt eden kültürel ve fiziksel özellikler, örneğin renk ve dil gibi;
2. Eşitsiz davranışlara maruz kalan;
3. Kişisel seçim olmadan ortaya çıkan isteksiz grup üyeliği;
4. İkinciliğin bilinciyle güçlü grup dayanışma duygusu;
5. Irksal;
6. Etnik, dinsel ve cinsel anlamda grup içi evliliklerin yüksek olması.

Baskın Oran'ın azınlık tanımına göre epey tartışmalı bir konu olan azınlık kavramı iki açıdan ele alınabilir:

"1. Geniş (sosyolojik) açıdan: Bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan ve çoğunluktan farklı niteliklere sahip olan gruba azınlık denir. Bu, azınlığın en genel tanımıdır ve örneğin buna eşcinseller de girer.
2. Dar (hukuksal) açıdan: BM raportörü Capotorti'nin yaptığı tanım, bir azınlığın olduğunu kabul edebilmek için gerekli nitelikleri şöyle sıralıyor:

a) Çoğunluktan çeşitli bakımlardan farklı olmak. Bu farklar günümüzde "etnik, dinsel, dilsel" olarak ifade edilmekte.
b) Ülke genelinde sayıca azınlık olmak. Bu azınlığın, ülkenin belli bir bölgesinde çoğunluk olması bir şey fark ettirmez.
c) Başat (dominant) olmamak. Çünkü öyle başat azınlıklar vardır ki, çoğunluğu ezer. Ör. *apartheid* döneminde Güney Afrika Cumhuriyetindeki beyazlar.
d) Yurttaş olmak. Çünkü yurttaş değilse, çok farklı bir kategori olan "yabancı"dır. Yurttaş olmayanları örneğin "yeni azınlıklar" diye anı-

2. Faruk SÖNMEZOĞLU (Der.) (1996) Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, 68.
3. Dayton Law School http://academic.udayton.edu/race/01race/minor01.htm (web sayfası 1 Kasım saat 22:00'da ulaşılmıştır)

lan göçmenleri ve mültecileri azınlık sayma yolunda yeni bir eğilim varsa da, bunları "azınlık sayılmadıkları halde, korumasız kalmamaları için azınlık haklarından yararlandırılmaları istenen dezavantajlı gruplar"dan saymak daha doğrudur.

e) Yukarıdaki dört unsur, azınlık olmanın nesnel koşullarını oluşturur. Bir de öznel koşul vardır: Azınlık bilincinin varlığı. Nasıl ki sınıf bilinci olmadan sınıf olmaz, farklı olduğunun bilincine varmayan ve bu farklılığı kimliğinin vazgeçilmez koşulu saymayan birey veya grup da azınlık oluşturmaz. Bu, azınlık kavramının öznel koşuludur ve çok önemlidir. Örneğin, çoğunluğa gönüllü olarak asimile olmak (çoğunluk içinde erimek) isteyen kişi veya grup, azınlık sayılmaz."

Azınlık haklarıyla ilgili temel sorunlardan ilki, azınlık kavramında genel kabul görmüş bir tanıma ulaşılamamış olmasıdır. Bununla birlikte azınlık kavramının nitelendirilmesinde, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkların Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti'nin 1978'de önerdiği azınlık tanımı temel çerçeveyi oluşturmuştur. Capotorti'nin nesnel ve öznel unsurları birleştirerek, önerdiği tanımın kaynağında Milletler Cemiyeti döneminde Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'nın 'topluluk'u belirli bir ülkede ya da bölgede yaşayan ve ırk, din, dil ve geleneklerini korumak için bir dayanışma duygusuyla birleşen bir grup olarak tanımladığı 31 Temmuz 1930 tarihli istişari görüşü yer alır.[4]

Pozitif hukukta azınlık tanımı konusunda uzlaşılamamış olması, teknik zorluklardan çok, devletlerin 'hukuki' bir tanımla kendilerini bağlamaktan çekinmelerinden kaynaklanır. Azınlık haklarına ilişkin sorunlardan bir diğeri, azınlık haklarını 'kolektif haklar' olarak tanımadan duyulan endişedir. Siyasi planda ayrılıkçı taleplere hukuki meşruiyet kazandırıcı formüllerin kullanılmasından kaçınma arayışı, azınlık haklarının azınlığa mensup kişilerin, bireysel hakları olarak ifadelendirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu çerçevede özellikle amaçlanan, kolektif bir hak olan "ulusların kaderlerini tayin hakkı" ile, azınlık hakları arasında kesin bir ayırım çizgisinin çizilmesidir. Ancak "ulusların kaderlerini tayin hakkı"nın insan haklarının tanınması ve korunması ile ilişkilendirilen içsel boyutu, azınlık hakları ile "ulusların kaderlerini tayin hakkı" arasında bir bağlantı kurulmasına neden olmuştur.[5]

4. Naz ÇAVUŞOĞLU (2001), Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları, 26.
5. Advisory Opinion on Greco-Bulgarian "Communities", P.C.I.J., Ser.B,No.17(1930). Bkz. Philip Vuciri Ramaga, "The Group Concept in Minority Protection", HRQ 15(1993), 575, 577'den aktaran Naz ÇAVUŞOĞLU, a.g.k., 24.

Lozan ve azınlıklar sorununun daha iyi anlaşılabilmesi için, 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'na kısaca göz atmak gerekir. Sevr Antlaşması, 433 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden, çalışma gereği üzerinde durulacak olan konu, gayrimüslim azınlıklardan Ermeni ve Süryanilerle birlikte Kürtlere ilişkin haklardır. Lozan'la birlikte, Sevr Antlaşmasının azınlıkların korunmasına ilişkin söz konusu 7. maddesinin 2. fıkrası ile 15. maddesinde yazılı hükümler ortadan kaldırılmış bulunmaktadır.[6] Ama bunun öncesinde değinilmesi gereken konulardan biri Sevr'de Kürt sorunudur. Sevr'le saptanan Osmanlı sınırları içindeki Kürtlere, Sevr Antlaşması'nın üç maddesi (md. 62-64)[7] yerel (teritoryal) özerlik getirmekte, bu özerkliğin bağımsızlığa dönüşmesini de mümkün kılan bir ifade kullanmaktadır.

Baskın Oran'ın yorumuna göre; bu 'özerk toprak'ın güney sınırı belli olmakla birlikte, kuzey sınırı belirsizdir. Çünkü bu sınır büyük Ermenistan'ın güney sınırıydı ve sınırlar konusu saptanması Sevr Anlaşması'nın 89. hükmü sonucu ABD başkanı W. Wilson'a bırakılmıştır. İşte bu belirsizliktir ki, Sevr Antlaşması'nın 62. maddesiyle teritoryal özerklik verdiği ve 64.maddesiyle bağımsızlık kapısını "açık" bıraktığı Kürtler, yine Sevr'in 89. maddesiyle getirdiği Ermeni "tehdidi" yüzünden, Ankara'nın yönettiği Kurtuluş Savaşına güçlü bir destek verecektir.[8] Sevr'de var olan ama Lozan'da kaldırılan 142. madde şöyledir: "1 Kasım 1914'ten beri Türkiye'de bir ürkü (tedhiş) rejimi bulunduğu için, İslam dinine geçişlerden hiçbiri olağan koşullar altında gerçekleşmiş olamayacağından bu tarihten sonra İslam'ı benimsemelerin tanınmaması ve 1 Kasım 1914'ten önce Müslüman olmayan bir kimsenin, özgürlüğüne kavuştuktan sonra, kendi isteğiyle İslam'ı benimsemesi için gerekli işlemleri yerine getirmedikçe Müslüman sayılmaması süre gidecektir.

6. İsmail SOYSAL (2000), Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920-1945), 218.
7. Baskın ORAN (2002), Türk Dış Politikaları, 130.
Md. 62: "Fırat'ın doğusunda, ileride saptanacak Ermenistan'ın güney sınırının güneyinde ve (...) Suriye ve Irak ile Türkiye sınırının kuzeyinde, Kürtlerin sayıca üstün bulunduğu bölgelerin yerel özerkliğini, işbu Antlaşmanın yürürlüğe konulmasından başlayarak altı ay içinde (...) üç üyeden (İngiliz, Fransız, İtalyan) oluşan bir Komisyon oluşacaktır.
Md. 63: "Osmanlı Hükümeti, 62. maddede öngörülen (hükümetlerle ilgili kararları) üç ay içinde kabul etmeyi ve yürürlüğe koymayı şimdiden yükümlenir."
Md. 64: "Türkiye'den bağımsız olmak istediklerini kanıtlayarak Milletler Cemiyetine başvururlarsa ve Konsey de bu nüfusun bu bağımsızlığa yetenekli olduğu görüşüne varırsa ve bu bağımsızlığı tanımayı Türkiye'ye salık verirse Türkiye bu tavsiyeye uyımayı ve bu bölge üzerinde(ki) bütün haklarından ve sıfatlarından vazgeçmeyi şimdiden yükümlenir (...)
"Bu vazgeçme gerçekleşirse ve gerçekleşeceği zaman, Kürdistan'ın şimdiye dek Musul İlinde kalmış kesiminde (İngiliz mandası altında) oturan Kürtlerin, bu bağımsız Kürt Devletine kedi istekleri ile katılmalarına, Başlıca Müttefik Devletlerce (İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya) hiçbir karşı çıkışta bulunulmayacaktır."
8. Baskın ORAN (2002), a.g.k., 130.

Osmanlı Hükümeti, savaş süresince Türkiye'de yapılan topluca öldürmeler sırasında kişilere verilen zararları en geniş ölçüde karşılamak için 1 Kasım 1914'ten beri herhangi bir soydan ya da dinden olursa olsun, ortadan yok olmuş, zorla götürülmüş gözaltı (enterne) edilmiş ya da tutuklanmış kişilerin aranması ve kurtarılması için, kendisinin ve Osmanlı makamlarının tüm desteğini sağlamayı yükümlenir. Osmanlı Hükümeti, zarar görenlerin, ailelerinin ve yakınlarının yakınmalarını dinlemek, gerekli soruşturmalarda bulunmak ve sözü edilen kişileri özgürlüklerine kavuşturmaları için buyruk çıkarmak amacıyla, Milletler Cemiyeti Konseyince atanacak karma komisyonların çalışmalarını kolaylaştırmağı yükümlenir.

Osmanlı Hükümeti, bu komisyonların kararlarına saygı gösterilmesini ve özgürlükleri geri verilmiş herkesin güvenliğini ve özgürlüğünü sağlamayı yükümlenir."[9]

Bu maddeye göre, Kasım 1914'ten sonraki İslam'ı benimsemelerin tanınmaması kararlaştırılmıştır. Bu hükmün, özellikle, tehcire dâhil edilmemek amacıyla Müslüman olan Ermenilerin eski dinlerine dönebilmeleri için düzenlendiği anlaşılmaktaydı. Ermeni dönüşüyle ilgili bütün maddelere olduğu gibi, bu hükme de Lozan Antlaşması'nda rastlanmayacaktır.

144. maddeye göre: "(...) 1 Ocak 1914'ten beri, (...) yurtlarından kovulmuş, Türk soyundan olmayan Osmanlı uyrukları (yurtlarına dönebileceklerdir). (Bunlara ait olan ve Emval-i Metruke diye anılan) taşınır ve taşınmaz mallar (...) kimin elinde bulunursa bulunsun, bir an önce geri verilecek ve bu el koymalar geçmişte ve gelecekte hükümsüz olacaktır. (...) 1 Ocak 1914'ten sonra (bu mallar) üzerinde yapılan bütün satış işlemleriyle, hak yaratan işlemlerin geçersiz sayılması (kararlaştırılmıştır) (...)."[10]

Tehcir edilen veya kaçmak zorunda kalan Ermenilerin geri dönerek mallarına sahip çıkmalarını öngören bu hüküm, bu mallara el koymuş bulunan eşraf için alarm çanları demektir. Bu madde hükümlerine de Lozan Antlaşması'nda rastlanmayacaktır.

Lozan Konferansı'nın hemen başlangıcında Lord Curzon, genel ilkelerini ilan edecektir. Buna göre müttefik devletlerin Birinci Dünya Savaşı'na girme nedeni öncelikle Hıristiyan azınlıkların haklarının korunması ve mümkünse bunların kurtulmasıdır. Bunu yaparken idealleri gereği Batı'da yaşayan Müslüman azınlıklara da benzer hakların veril-

9. www.hyetert.com (web sayfası 6 Eylül 2007 saat 11:01'de ulaşılmıştır)
10. http://www.eraren.org/bilgibankasi/tr/index1_2_1.htm (web sayfasına 6 Eylül 2007 saat 11:30'da ulaşılmıştır)

mesinin karşısında durmayacaklarını ifade eden Curzon'un, özellikle Ermenistan'a ilişkin yaptığı konuşmalardan anlaşılan, Ermenileri azınlık olmaktan çok, kendi devletleri içinde yaşayan özgür ve bağımsız bir devlet olarak gördüğü ya da görmek istediği anlaşılmaktadır. Ermeniler için Lozan'da yurt taleplerini her durumda dile getirmiştir.

Curzon'a göre soy azınlıkları da ele alınmalı ve tartışılmalıdır. Lozan'da sorunun sadece Ahali mübadelesi biçiminde tartışılmasının Türkiye'ye zarar vereceğini düşünür.

Lozan'daki beklentilerden bir tanesi de Sevr'de olduğu gibi burada da Kürt sorununun gündeme gelmesidir. Oysa Curzon, konuşmasının Küçük Asya'ya ayırdığı bölümünde Kürtler yerine Doğu Süryanilerinden sözederek; "Kürdistan dağlarının çeşitli yerlerinde ve Türk-İran sınırı üzerinde yaşayan önemli bir Nasturi ya da Asuri Hıristiyanları topluluğu vardır. İngiltere, Fransa ve Amerika, özellikle sorti savaşın boğazlaşmalarından ve felaketlerinden çok çekmiş olan bu halkın kaderi ile pek yakından ilgilenmektedir. Şimdi İngiliz nüfus alanı içinde bulunan bir bölgeye yerleşmiş olduğu ölçüde, bu halk, bizim dostça ilgimizden ve korumamızdan yararlanmaktadır. Buna karşılık, Türk ülkesinde kalan Nasturilerin dinlerini ve canlarını korumak için gerekli tedbirlerin alınmasında direnmek zorundayız" demektedir.[11] Lord Cuzon dışında Fransız görüşmeciler adına MM. Bompard Barrere de soy, din ve dil ayırımı üzerinde durmuş ve Asuri, Keldani gibi diğer azınlıklara da değinmiştir.[12] Azınlıklar konusunda Soy ayrımı yapılmaksızın bütün azınlıklara hak gözetirlik uyarınca davranılmasını isterken savaş sırasında büyük kayıplara uğramış ve birçok acılara katlanmış Osmanlı uyruğu Ermenileri çok büyük bir ilgiyle düşündüklerini vurgulamıştır. Bu temel anlayışa göre Ermeni, Asuri, Keldaniler gibi etnik toplulukların kaderi dikkate alınmalıdır. Müslüman olmayan azınlıklara mensup olanların askerlik hizmetlerinden bağışık tutulmaları istenmiştir ve genel af konusunda anlaşmaya varılması konusu gündeme getirilmiştir.[13] Konferansa katılan diğer katılımcıların azınlıklarla ilgili maddelerinde Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler yer almıştır. En azından alt komisyonlarda Keldani, Nasturi halklarının hakları konuşulmasına karşın, Batı Süryanilerinden hiç söz edilmemesi düşündürücüdür. Doğu Süryanileri Nasturiler gibi savaşa ya da isyana katıldıklarına dair haklarında hiçbir belgeye rastlanmayan, buna karşın en az Ermeniler kadar yaşananlar-

11. Levent ÜRER, a.g.k., 224.
12. Seha L. MERAY (1969), Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, Takım I, Cilt I, Kitap I, 184.
13. Levent ÜRER, a.g.k., 224.

dan etkilenen ve göçe zorunlu kılınan özellikle Batı Süryanilerine ilişkin bir talebin ya da maddenin olmaması büyük devletlerin kendi çıkarlarıyla bağlantılı maddeler koydukları düşüncesini doğurmaktadır. Ömer Ergüne göre Süryanilerin azınlık kavramı içerisinde değerlendirilmemesinin tarihsel ve siyasi olmak üzere iki nedeni olabilir:

Tarihsel neden Osmanlı Devletinde gayrimüslimler başlıca üç başlık altında tanınmaktadır; Rum, Ermeni, Musevi. Ermeni Patrikliği 'altı topluluk patrikliği' olarak ifade edilmektedir ve Süryaniler de devletle olan ilişkilerini Ermeni Patrikliği üzerinden kurmaktadır. Osmanlı Devleti ayrı bir Süryani Patrikliği kabul etmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bu anlayış, yanlış dahi olsa onun mirasçısı konumundaki Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de devam etmiştir.

Siyasi neden konusunda ise, 1920 ya da 1930'larda İçişleri Bakanlığı'nın gizli bir genelgesinden söz edilmektedir. Azınlık olarak kabul edilmeyen Nasturiler, Keldaniler ve Süryaniler, genelgede adları sayılmadığı için gayrimüslim olmalarına karşın azınlık olarak kabul edilmemişlerdir.[14]

Başka bir yaygın kanı ise şöyledir; Mustafa Kemal'in yakın arkadaşı olarak bilinen Patrik III. İlyas, Lozan'a gidilirken, herhangi bir hak talebinde bulunmayacaklarına ve azınlık gibi davranmayacaklarına dair Mustafa Kemal'e söz vermiştir. Süryani dini liderliği, Lozan Antlaşması sürecinde kendilerine azınlık hakkının tanınmasını istememiş, kendilerini Türk vatandaş olarak gördüklerini belirtmiştir. Bundan dolayı patriklik 1932'de Humus'a, 1957'de ise, hâlâ merkezinin bulunduğu Şam'a taşınmak zorunda kalmıştır.[15]

Konferansın en çok eleştirilen noktalarından biri; Türkiye'nin azınlıkları Lozan'la sınırladığı konusudur ve bu eleştiri hukuken doğrudur: Birçok yazar ve politikacı tarafından ifade edildiğinin aksine; Lozan'da azınlık tanımı, dönemin diğer azınlık koruma antlaşmalarındaki "soy" ve "dil" ölçütlerini[16] bertaraf ederek yalnızca "din" ölçütünü kabul etmiş değildir. Lozan'da din ölçütü de reddedilmiş, yalnızca "gayrimüslim" ölçütü kabul edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ertesindeki istisnasız bütün azınlık koruma antlaşmalarında "soy, dil, din" gibi çok geniş bir kapsam

14. Ahmet TAŞĞIN – Eyüp TANRIVERDİ – Canan SEYFELİ (2005), Süryaniler ve Süryanilik, cilt II, 251.

15. Ahmet TAŞĞIN – Eyüp TANRIVERDİ – Canan SEYFELİ, a.g.k., cilt III, 152.

16. Baskın ORAN (2002), a.g.k., 230. I. Dünya Savaşı sonunda Müttefik Devletler'in bazı ülkelere dayattığı uluslar arası azınlık koruma antlaşmalarının ilki olan Polonya Azınlıklar Antlaşmasının (28 Haziran 1919) içinde geçen soy, dil, din azınlıkları terimleri Lozan'da yerini gayrımüslim olarak tek sözcüğe bırakacaktır. Baskın ORAN (2004), Türkiye'de Azınlıklar Kavramlar, Teori, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama (2004), 62; Ahmet TAŞĞIN – Eyüp TANRIVERDİ – Canan SEYFELİ, a.g.k., 249.

kullanılmışken, bir tek Lozan'da bunun daraltılabilmiş olmasının nedenini Oran, Lozan'ın Türkiye için Birinci Dünya Savaşını (1914–1918) bitiren antlaşma olmakla birlikte, aynı zamanda Türk Kurtuluş Savaşını (1919–1922) da sona erdiren antlaşma olmasına bağlamaktadır. Ankara'nın bu son savaştan galip çıkması, azınlık tanımı konusundaki iradesini Müttefiklere böylece kabul ettirebilmesini mümkün kılmıştır.[17]

Lozan'da gayrimüslimlerin yalnız üç gruptan (Rum, Ermeni, Musevi) ibaret olduğu sanısı Türkiye'de o denli yaygındır ki, söz konusu bölümde "Rum, Ermeni ve Museviler"den söz edildiği iddia edilir.[18] Bu noktada düşünsel bir karışıklık ya da bilgi eksikliği vardır. Lozan'daki haklardan sadece bir vazgeçiş niteliğindedir. O da medeni hukukun İsviçre'den alınması nedeniyle gayrimüslimlerin de nikâhlarını resmi yöntemlerle kıymaları istenmiş, kilise ya da sinagog nikâhları geçersiz sayılmıştır. Bu da Müslümanların sadece imam nikâhıyla evliliğini önlemek içindir. Aynı dönemde Süryaniler için de benzeri bir "haktan vazgeçme"nin söz konusu olduğu söylenmektedir. Bu konuda da yanlış bilgilenme söz konusudur. Lozan'da elde edilen haklardan olan eğitim hakkından vazgeçenler sadece Yahudiler olmuştur. "Lozan Antlaşmasıyla yalnızca Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler dinsel azınlık statüsüne alınıyor ve bu azınlıklara sınırlı haklar tanınıyordu. Azınlıklara kendi okullarını açma hakkı veriliyor, ancak Yahudiler, dıştalanma korkusuyla bu haktan 'gönüllü' olarak vazgeçiyorlardı."[19] Baskın Oran'a göre Lozan Antlaşması yanlış ve eksik uygulanmaktadır. Oran, Lozan'ın Azınlık Hakları bölümünü yeniden yorumlamaktadır ve iddiası şöyledir: Lozan'da sadece üç azınlığa (Ermeni, Rum, Yahudi) değil, Azınlıkların Korunması başlıklı III. bölümde sadece gayrimüslimlere değil, dört gruba farklı haklar tanınmıştır ve bunlar, hiçbir biçimde geri alınamayacak haklardır. Bu dört grup:

1. Müslüman olmayan (Gayrimüslim) Türk uyrukları
2. Türkçeden başka dil konuşan Türk uyrukları
3. Tüm Türk uyrukları
4. Türkiye'de oturan herkes olarak belirtilmiştir.

Oran, bu dörtlü grup için şu yorumu yapmaktadır; bu farklı gruplar arasında gayrimüslimlerin yalnızca iki ayrıcalığı vardır: En fazla ayrıca-

17. Baskın ORAN (2004), a.g.k., 62.
18. Baskın ORAN, a.g.k., 66.
19. Erol ANAR, Öte Kıyıda Yaşayanlar Azınlıklar Yerli Halklar ve Türkiye, 87.

lığa sahip olmak ve haklarının uluslararası garanti altına alınmış olması. Gayrimüslimler Lozan'ın bu kesiminde hak sahibi kılınan dört grubundan sadece bir tanesidir. Maddeler çok nettir tüm Türk vatandaşlarına ve Türkiye'de oturan herkese hakları verilmiştir. Türkiye bu hakları uygulamakla yükümlüdür. Bu yükümlülük dışında, bu dört gruptan biri olan azınlık üyesi kişilere getirilen haklardan sadece üç büyük azınlık grubunun yararlanması, Lozan'ın yine yanlış uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; Süryaniler, Keldaniler, Nasturiler gibi küçük gruplar, okullarını kurmak, bu okulları denetlemek ve buralarda dillerini serbestçe kullanmak hakkından yoksunlardır. Sadece üç azınlığın adının geçmesi ve diğerlerinin her tür haktan yoksun bırakılmaları, bu üç büyüklerin diğerleri karşısında kayırılması demektir. Lozan'da tek tek azınlıkların adları yerine, Türk Devleti'nin isteği üzerine topluca gayrimüslim tanımı kabul görmüştür.

Süryaniler, Lozan antlaşmasında resmi azınlık olarak tanınmadığı için, diğer azınlık okulları gibi Süryani okulları Türkiye'de yoktur. Genelde hafta sonları kilise ile manastırlarda din ve dil kursları düzenlenmektedir. 2003 yılında başlayan uygulamaya kadar, Süryanilerin vakıfları bile tanınmamıştır.[20]

Lozan Antlaşması'nın 39. maddesine göre; Müslüman olmayan azınlıklara mensup Türk yurtdaşları Müslümanlarla özdeş medeni ve siyasal haklardan yararlanacaklardır. Din, inanç ya da mezhep farkı hiçbir Türk yurtdaşının medeni ve siyasal haklardan yararlanmasına ve özellikle genel hizmetlere kabulüne, memurluğa ve yukarı derecelere ulaşmasına, ya da çeşitli meslekleri ve sanatları yapmasına bir engel sayılmayacaktır. Ancak genel anlamda kamu çalışanları oranının Süryanilerde çok yüksek olmadığı görülmektedir. Bunda yurtdışına göç, eğitim düzeyindeki yetersizlikler gibi etkenler rol oynamaktadır. Ayrıca kamu kurumlarında üst düzey memur alımında gayrimüslimlerin görece az tercih edilmesi ya da hiç tercih edilmemeleri gibi nedenler de bu oranın azlığını açıklayabilir.

Oran'ın dikkat çektiği ihlalleren birtanesi de 40. maddenin ihlalidir. Lozan'daki gayrimüslim haklarının tamamını yukarıda sözü edilen üç büyük azınlık grubuna da tanımamak eğilimi çok güçlüdür. Nitekim 40. maddeye karşın okullara yasadışı müdahaleler yapılmaktadır; ruhban okulları kapatılarak gayrimüslim din adamı yetiştirmek önlenmektedir.

Lozan Antlaşması'ndan günümüze değişen koşullar gerek dünyada gerekse Türkiye'de bazı değişimleri de beraberinde getirmiştir. Türkiye'yi değişen dünya koşullarına uyum sağlamaya yönlendiren gerçek durum

20. Baskın ORAN (2004), a.g.k., 67.

Avrupa Birliği sürecidir. Oysa etnik çeşitliliği olan bir toplum yapısını bünyesinde taşıyan Türkiye'nin yapması gereken değişimleri, AB sürecinden çok önce gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Azınlık Politikası

I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile Süryani halkı için büyük bir felaket başlamış, 1915 yılı Süryanilerin kitleler halinde Türkiye'nin bugünkü sınırları dışına sürüldükleri yıl olmuştur.

1915 yılında savaşın başlaması Süryani ve Kürtler arasındaki çatışmaları tekrar şiddetlendirmiştir. Nikitine göre, Kürtlerin ulusal çıkarlarına hitap eden duygularının yerini 'Kutsal Cihada Çağrı' alacaktır. Bu durumda da Türkler, Kürtleri kendi askerî amaçları için kullanacaklardır.[21] Hamidiye Alaylarının Osmanlı askerleriyle birlikte, çatışmaya katılması sonucu, Doğu Süryanileri topluca isyan etmişlerdir. İsyan bastırıldıktan sonra, isyana katılmayan Süryaniler de bölgelerinden sürülmüşlerdir.[22]

Cumhuriyetin İlk Yılları

Hamidiye Alaylarından kaçan Süryaniler, İran'a geçip, Ruslara sığınmışlardır. Geride küçük bir grup Beytülşebap'ta kalmıştır. Bu grup, Musul sorunun görüşüldüğü İstanbul Konferansı sırasında isyan çıkarmıştır. İsyan 16 gün sonra, 28 Eylül 1924'te bastırılmıştır.[23]

1928 yılında daha önce bu bölge topraklarından ayrılmak zorunda kalanlara, geri dönmeleri için genel bir af getirilmesine karşın, bu af kapsamına Süryaniler alınmamıştır. 25 Haziran 1928'de Bağdat'taki Türk büyükelçisi, Türkiye'nin ilan ettiği genel affın Süryanileri kapsamadığını, eğer Türkiye'ye girmeye yeltenen Süryaniler olursa, bunları cezalandıracaklarını açıklamıştır.[24] Süryanilerin genel aftan yararlandırılmama nedeni, kendisine güvenlik konusunda Van valisi tarafından garanti verilmesine karşın, savaş zamanı Rus askeri yetkilileriyle anlaşan Patrik Mar Şimun'unla birlikte, Süryani topluluğuna da yönelik bir tavırdır denilebilir. Burada üzerinde durulması gereken ilk nokta, isyana katılmayan Süryanilerin de sürgüne gönderilmeleri, ikinci nokta ise genel aftan yararlandırılmamalarıdır.

Mithat Sertoğlu'na göre; Cumhuriyetin ilk yıllarında Süryanilerle devlet arasındaki ilişkiler olumludur. Daha önce Lozan Anlaşması bö-

21. Bazil NİKİTİN, a.g.k., 210.
22. İlhan ERDOST (1987), Şemdinli Röpotajı, 39.
23. Mete TUNÇAY (1992), T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931), 111-112.
24. Yakup BİLGE, a.g.k., 114.

lümünde değinildiği gibi, Süryani Patriği III. İğnatios İlyas, Süryaniler adına, Lozan Antlaşması süresinde kendilerine azınlık hakkının tanınmasını istememiştir. Süryanilerin, kendilerini Türk vatandaşı olarak gördüklerini belirten III. İlyas, TBMM'nin açılışında Mustafa Kemal tarafından Meclis'te övülmüş, Süryaniler de Milli Mücadele sırasında gösterdikleri davranışlardan dolayı takdir edilmişlerdir.[25] Görünüşteki bu iyi ilişkilere karşın, genel af kapsamından yararlanamayan Süryanilerin, bir süre sonra nüfus olarak azalmaları sonucunda, Mardin'deki Süryanice eğitim veren okulun kapanmış olması, beklenmedik bir sonuçtur. Bu okulu maddi olarak destekleyecek Süryani nüfusunun olmaması en önemli etkenlerden birisidir.[26] O dönemki siyasal yaşama ilişkin kısaca şu noktalara değinmek gerekir; Hilafetin kaldırılmasından (3 Mart 1924) hemen sonra öğretim ve eğitim birliği kabul edilerek bütün okullar Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Takiben 8 Nisan 1924'te dinsel mahkemeler kaldırılarak, bu kez de yargı organlarının birliği sağlanmıştır. Tekke ve zaviyelerin kapatılmasına karar verilmiştir.[27] 1925'ten sonra, azınlık statüsüne giren toplumun diğer kesimleri hariç, devletin tüm dinlere yaklaşımı aynıdır. Din görevlilerinin giysilerinden, türbedarlıklar ile bir takım ünvanların kaldırılması kararları hızlı bir biçimde uygulamaya konmuştur.[28] 1928 yılına gelindiğinde İslamiyet devletin resmi dini olmaktan çıkarılmış, din derslerinin zorunluluğu kaldırılmış, ezanın Türkçe okutulmasıyla reformlar son halini almıştır.[29] Bu noktada Süryani Patrikliği'nin merkezinin 1932'de Humus'a, 1957'de de Şam'a taşınması, devlet siyasasının dine genel yaklaşımlarıyla da ilgili bir sonuç olarak değerlendirilebilir.[30] Azınlık statüsünden yararlanamayan/yararlandırılmayan Süryaniler için bir de bu yer değiştirme, bu durum, Cumhuriyetin ilk yıllarında yaşanan önemli olumsuzluklardan birisidir.[31] 1934'te çıkarılan Soyadı Kanunu'nu sonucunda Anadolu'daki

25. Mithat SERTOĞLU (1974), Süryani Türklerinin Siyasi ve İçtimai Tarihi, 80; Aziz GÜNEL (1970), Türk Süryanileri Tarihi, 322.
26. Fazıl Hüsnü ERDEM – Mazhar BAĞLI (2003), "Modernleşme ve Ulus-Devlet Olgusu Kıskacında Süryaniler", IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 15-16-17 Ekim, Sivas, 152.
27. Toktamış ATEŞ (1994), Türk Devrim Tarihi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 536. B.LEWIS,(1993) Modern Türkiye'nin Doğuşu,Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 407. Özkan TİKVEŞ,(1975), Atatürk Devrimi ve Türk Hukuku, İstiklal Matbaası, İzmir ,55
28. Cemil KOÇAK (1989), "Siyasal Tarih 1923-1950", Çağdaş Türkiye, cilt 4, 111; Muzaffer SENCER (1971), Dinin Türk Toplumuna Etkileri, 197.
29. İştar TARHANLI (1993), Müslüman Toplum Laik Devlet-Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı, 18.
30. Cumhuriyet'in temel ilkelerinden laiklik ilkesine göre, devlet bünyesinde bulunan tüm dinlere eşit uzaklıkta durmaktadır. Dolayısıyla bir dinin Patrikliğinin ülkeye geri getirilmesinin, diğer dinler için de aynı uygulamayı doğurabileceği gerçeğinden hareketle, buna sıcak bakılmamıştır.
31. Muzaffer İRİS (2003), Bütün Yönleriyle Süryaniler, 18.

azınlıklara, memurlar istedikleri soyadını vermişlerdir. Gazeteler, Türkçe ad ve soyadı almanın, azınlıkların Türkleşme isteğinin bir göstergesi olacağı propagandasını işlemişlerdir.[32] Bunun dışında dönemin en belirgin ayrımcılıklarından birisi de Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren, Osmanlı anlayışının terk edilerek, devlet dairelerine gayrimüslim alınmamasıdır. 1926 tarihinde 788 sayılı Memur Kanunu'nun 4. maddesi memur olabilmeyi Türk olma zorunluluğuna bağlamıştır. Bu hüküm, 1965 yılında 'T.C. vatandaşı olmak' diye değiştirilmiştir.[33]

Genç Cumhuriyet ve azınlık halklar arasında karşılıklı bir güven sorunu olduğu gözlenmektedir. 1936 yılında çıkarılan bir yasayla, cemaatlerin birçok malına vakıflar dairesi tarafından el konulmuş ve azınlıkların da yeniden mal edinmelerine engel olunmuştur. Birçok azınlık üyesi malını bağışlayamamış, miras olarak bırakamamış ve malını bırakarak göç etmek zorunda kalmıştır. Azınlık ya da cemaat vakıflarında Süryaniler de aynı kurala uymak zorunda kalmaktadır. 1974 yılında Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kabul ettiği bir karar mal edinme işini daha da zorlaştırmıştır. 1974'teki kanuna göre, 1936 yılındaki beyannamelerdeki satış, bağış veya vasiyet gibi tasarruflarda mal edinebileceklerine dair bir hüküm yok ise vakıfların taşınmaz mal edinmelerini olanaksız hale getirmiştir. Bu kanun 2002 yılına kadar bu biçimde uygulanmıştır. 2002 yılında, AB'ye uyum süreci nedeniyle yapılan değişiklik sonucunda Bakanlar Kurulu'nun izniyle yapılan değişikliğe göre, "Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Vakıflar Genel Müdürlüğünün izniyle dinî, hayrî, sosyal, eğitsel, sıhhî ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufta bulunabilirler."[34] Yine 1938 yılında, gayrimüslim avukatlar, barodan çıkarılmak istenmiştir. Buna gerekçe olarak da işgal yıllarında gayrimüslim avukatların kendi barolarını kurmaya çalıştıkları iddiası gerekçe gösterilmiştir. Ancak bu iddia Yahudi avukatların bu iddiayı yalanlamaları ve gayrimüslimlerin avukatlık yapamayacaklarına dair bir kanun bulunmaması nedeniyle uygulanamamıştır.[35] İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce azınlıklara yönelik haksız uygulamalar olduğu yönünde daha başka iddialar da bulunmaktadır. Bu uygulamalar bazen devlet okullarında, bazen askerlikte azınlıkların

32. Yahya KOÇOĞLU (2001), Azınlık Gençleri Anlatıyor, 15.
33. Ayhan AKTAR (2006), Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları, 119; TBMM (1926), Memurin Kanunu, 4. maddesi; TBMM (1965), Devlet Memurları Kanunu, 48. madde, 1. fıkrası.
34. http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Mevzuat/metinx.asp?MevzuatKod=1.3.2762 (web sayfasına 11 Aralık 2007 saat 16:00'te ulaşılmıştır). Muzaffer İRİS(2003), Bütün Yönleriyle Süryaniler, Ekol Yayımcılık, İstanbul, 18
35. Yahya KOÇOĞLU, a.g.k., 17.

karşısına çıkmıştır.[36] Süryanilerle yapılan görüşmeler sadece o dönem için değil; günümüzde de askerliğini yapan Süryanilerin bazı psikolojik baskılarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Bir sonraki bölümde yer alan II. Dünya Savaşı'nın başlangıcındaki uygulamalar ise devletle azınlıklar arasında bazı sorunlar yaratmıştır.

1940'lı Yıllarda Devlet'in Azınlıklara Yaklaşımı

1940 yılında Balkanların işgali üzerine Cumhuriyet Halk Partisi milletvekili Kâzım Karabekir, azınlıkların Almanlarla işbirliği yapma olasılığı üzerinde durarak, azınlıkların Anadolu'nun içlerine gönderilmeleri ve yerlerine de Anadolu halkının yerleştirilmesi önerisini getirerek, duyduğu güvensizliği dile getirmiştir. Bu açıklamadan bir yıl sonra, sokakta yakalanan gayrimüslimler askere alınacak ve alınma nedeninin genel anlamda güven sorunu olduğu Karabekir'in açıklamalarıyla anlaşılacaktır. Askere alınan gençlere öncelikle aileleriyle görüşme zorluğu çıkarılmıştır. Subayların 'İstanbul'u unutunuz' sözleri, özellikle Yahudilere ölüm korkusu yaşatmıştır.[37] Rıfat N. Bali'ye göre; azınlık gençlerinin iki gün içinde hiç açıklama yapılmaksızın askere alınmalarının nedenleri, onları stratejik yerlerden uzaklaştırmak, olası bir işbirliğine karşı hepsini denetim altında bulundurmak ve bir süre ticaret yapmalarını engellemektir.[38]

1940'lı yıllarda devletin azınlıklara yaklaşımını anlayabilmek için 1930'lardan sonraki Türk siyasal yaşamına kısaca bakmak gerekir. C.Koçak'a göre; 1930'lu yılların ilk yarısında Cumhuriyet Halk Partisi'nin hükümet ve devletten ayrı kalmasına ve bağımsız olmasına özen gösterilmiştir. Aynı zamanda partinin genel sekreteri Recep Peker'in çalışmalarıyla parti ideolojisi geliştirilmiş, siyasal alanda bir tekel kurulması başarılmıştır. Ancak ilerleyen süreçte parti devlet ve hükümet mekanizmasına egemen olamadığı gibi, bu mekanizmanın bir parçası haline gelmiştir.[39] Koçak, 1936 yılında Recep Peker'in görevden alınmasının artık bağımsız bir partiye gereksinim duyulmadığının da bir ifadesi olduğunu söylemektedir. CHP Genel Başkan Vekili İsmet İnönü'nün yayımladığı genelgede parti ile devlet-hükümetin birleştirildiği açıklanmıştır. Sonrasında ise, partinin altı oku, 1937 tarihinde anayasaya girecek ve devletin temel ilkeleri haline gelecektir. Atatürk ve İnönü arasında günlük siyasal olaylardan, dış politika konularına, hükü-

36. Yahya KOÇOĞLU, a.g.k., 18
37. Rıfat N. BALİ (1998), "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Azınlıklar-1 Yirmi Kur'a İhtiyatlar Olayı", Tarih ve Toplum, sayı 179, 4–18.
38. Rıfat N. BALİ (1998), a.g.m. 4–18.
39. Çağlar KEYDER (2003), Türkiyede'de Devlet ve Sınıflar, 139.

met ve parti sorunlarından yeni devletin kurulma sürecindeki sorunlara kadar birçok konuda görüş ayrılığının 1937'lerde çatışmaya dönüştüğü görülmektedir. Bu konulardaki en belirgin çatışma devletçilik konusundadır. Atatürk en baştan beri devletçi politikanın başarısından kuşku duymuş ve özel girişimi desteklemiştir.[40] Koçoğlu, azınlık gençleriyle yaptığı görüşmelere dayanarak Cumhuriyetin ilk yıllarındaki azınlık karşıtı uygulamaların azaldığı 1930'lu yılların ikinci yarısında Rum, Ermeni ve Yahudilerin endişelerini arttıran en önemli olayın Atatürk'ün ölümü olduğunu yazmaktadır. Ona göre; gayrimüslimler, kendilerine yönelik iyi niyetli açık fikirli tavırların Atatürk'ün kişisel etkisiyle geliştiğini düşünmüştür. Bu nedenle hastalığı büyük üzüntü yaratmıştır. Özellikle Yahudiler, kendilerine yönelik bütün kötü olaylardan, özellikle 1934 yılında Trakya'daki saldırılardan İsmet İnönü'yü sorumlu tutmuşlardır. Sonunda azınlıkların korktuğu gerçekleşmiş ve İnönü cumhurbaşkanı seçilmiştir. Başta demeçleriyle azınlıkların endişelerini gideren İnönü, Varlık Vergisi uygulamasından da sorumlu tutulmuştur. Bu nedenle azınlıklar İnönü ile özdeşleşen Cumhuriyet Halk Partisi'ne hiç sıcak bakmamışlar, politikaları aleyhlerine olsa da uzun yıllar sağ partileri desteklemişlerdir.[41] Aynı dönemde azınlıkların karşılaştığı önemli bir sorun da Varlık Vergisi Kanunu'nun uygulamaya konması olayıdır.

Varlık Vergisi

Zürcher, Varlık Vergisi'nin ortaya çıkma nedenlerini şöyle açıklamaktadır: II. Dünya Savaşı, Türk vatandaşlarının yaşam koşullarında büyük bir gerilemeye neden olmasına karşın, istisnasını da beraberinde getirmiştir. Bir yandan karaborsa, diğer yandan devlet müdahalesi; büyük toprak sahipleri, ithalatçılar, tüccarlar ve devletin ruhsat ve kontratlarını verebilen memur ve subaylara müthiş kâr olanakları sağlamıştır. Hükümet, Kasım 1942'de Varlık Vergisi Kanunu'nu ilan etmiştir. Vergiler, belediye memurları, belediye meclisi üyeleri ve Ticaret Odası temsilcilerinden oluşan yerel komiteler tarafından saptanmıştır. Ancak sabit bir vergi yüzdeliği yoktur. Vergi, neredeyse tümüyle İstanbul başta olmak üzere büyük kentlerdeki iş adamlarınca ödenmiştir. Bunun yüzde 55'i, Müslüman meslektaşlarından bazen on kat fazla ödeyen gayrimüslim topluluklarından gelenlerce ödenmiştir. Üstelik gayrimüslimler, Müslümanlara sağlanan taksitle ödeme kolaylığından yararlanamamıştır. Çoğu bu vergiyi ödeyebilmek için işyerlerini ve malvarlıklarını Müslümanlara satmak zorunda kalmıştır. Ödeyemeyenler, sınır dışı edilmiş-

40. Cemil KOÇAK, a.g.k., 116.
41. Yahya KOÇOĞLU, a.g.k., 17.

ler ya da çalışma kamplarında çalıştırılmak üzere mahkûm edilmişlerdir. Varlık Vergisi, A.B.D. ve İngiltere'nin baskısı üzerine Mart 1944'te kaldırılmıştır. Ancak bu uygulama o zaman azınlıkların Türk Devleti'ne olan güvenine tamir edilemez zarar vermiştir.[42]

Bu uygulamaya göre, kentlerdeki savaş zenginlerinden Varlık Vergisi, kırsal kesimdeki savaş zenginlerinden ise Toprak Mahsulleri Vergisi alınacaktır.[43] Uygulamaya göre, Müslüman Türklere hoşgörü gösterilirken, ekonomide önemli rolleri olan gayrimüslim azınlıklara katı davranılmış ve Varlık Vergisi miktarı olağanüstü derecede yüksek tutulmuştur.

O dönem Türkiye'deki bütün illerde bu kanunun devreye girmesi ve Mardin, Urfa, Diyarbakır gibi illerde istenen rakamlar Süryanilerin de Varlık Vergisi uygulamasından diğer azınlıklar kadar olmasa da etkilendiğini göstermektedir. Örneğin; Mardin'de ödenmesi istenen miktar 324.250 lira, ödenen miktar ise 322.282 liradır.[44] 1940'lı yıllarda nüfusun büyük bir kesimini Süryanilerin oluşturduğu düşünülürse, bu rakamın Süryanileri etkilediği söylenebilir.

Savaşın başından itibaren geçen zamanda elde edilen servet ve kazançlara hükümet tarafından el konulmasına olanak veren bir düzenleme olarak bu uygulama yasalaşmıştır.[45] Vergisini ödeyemeyen mükelleflerin çalışma kamplarına gitmesine karar veren hükümetin bu uygulaması sonucu 1400 kişi kampa gitmiştir.[46] Ancak çalışma kamplarında on ay yaşayan Parseh Gevrekyan'a göre kamplarda kalan azınlıkların sayısı 6000–8000 kişiyi bulmuştur.[47] Kampa giden mükelleflerin tamamının gayrimüslim olması, benzeri görülmemiş bir uygulama olarak tarihe geçecek ve gayrimüslimlerin bu tarihten sonraki yatırımlarını Türkiye'de yapmasına engel oluşturacaktır.

I. Dünya Savaşı'ndan kalma bir güven sorunuyla azınlıkların emperyalist devletlerle işbirliği yapmasından duyulan korku, farklı bir biçimde gerçekleşmiştir. İşbirliğini yapan ve emperyalizmi ülkeye davet eden korkulan azınlıklar değil, devlet eliyle yaratılmaya çalışılan ulusal burjuvazi olmuştur. Yerasimos'a göre; savaş sonrası, yani 1945 yılından sonra, Türkiye'nin siyasal hayatında meydana gelen iki olay, ülkenin bugünkü tarihine egemen olur. Bunlar burjuvazinin doğrudan

42. Erik Jan ZÜRCHER (2006), Een moderne geschiedenis van Turkije, 251–252; Rıdvan AKAR (2000), Aşkale Yolcuları Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları, 67.
43. Cemil KOÇAK, a.g.k., 130
44. Rıdvan AKAR (2000), Aşkale Yolcuları Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları, Belge Y., İstanbul, 92.
45. Cemil KOÇAK, a.g.k., 130.
46. Rıdvan AKAR (2000), 109.
47. Rıdvan AKAR (2000), 109.

doğruya iktidara gelmesi ve Türkiye'nin, Amerikan yeni emperyalizminin egemenliği altına giren ülkeler arasında yerini almasıdır. Gerçekte bu iki olay birbirine bağlıdır. İkinci Dünya Savaşı boyunca, ulusal bir burjuvazi yaratma yolunda başlatılan girişimlerin başarıya ulaşamadığı gerçeği kendini belli eder. Başka bir deyişle, Türk burjuva sınıfının, bürokratik bir cihaz aracılığıyla, sırf kendi halkını sömürerek ve hatta bu sömürüyü, İkinci Dünya Savaşı yıllarında görüldüğü gibi en üst sınırına vardırsa bile, verimli bir kapitalist üretim aşamasına geçemeyeceği anlaşılır. Bu durum, iç ticaret hadlerinin sanayi malları lehine değiştiği 1925'li yıllara dayanmaktadır. Öncelikle başlıca ücret malı olan buğdayın fiyatı düşürülmüş, bu durum da sanayicilerin ücretleri düşürebildiği uygun ortamı yaratmıştır. Düşük ücret sonucu ortaya çıkan artık ürün, sanyicinin cebine kalacak, ithal ikameci dönem nedeniyle, iç piyasada rekabet ortamı olmayacaktır. Bu durumda sanayi burjuvazisinin işine yarayacak yeni bir ortamın yaratılması demektir ki, 1938 ve 1943 yılları arasında, İstanbul'daki ortalama ücretlerde reel olarak, yüzde 40'lık bir azalış görülecektir.[48] 1939'da devlet teşviklerinden yararlanan firmalar bütün sanayi işçilerinin dörtte birini istihdam etmektedir.[49] Ayrıca tarımsal üretime de göz atıldığında, üretim hacminde ortaya çıkan bir düşüşle karşılaşılacaktır. Hükümet tarafından askeri seferberlik politikasının benimsenmesi nedeniyle silah altına alınan bir milyona yakın erkeğin çoğunun köylü olması ve çiftçilikle geçinmesi, çift hayvanlarına her olsalığa karşı el konulması ve karşın, diğer fiyatların enflasyona uygun bir hale getirilmesine karşın üreticiye ödenen fiyatların sabit bırakılması, küçük üreticiyi ezmiştir. Üreticiler üzerinde arttırılan bu baskı üretimde verimliliğin, giderek artık değerin azalmasına yol açar. Durum böyle olunca, kapitalizm yoluyla kalkınmak için başvurulacak tek bir çare kalır: Yabancı sermaye ve krediler.[50]

Yabancı sermayeye gereksinme vardır çünkü devlet kendi eliyle azınlıkların yaptığı/yapmayı planladığı yatırımları yok etmiştir. Demokrat Parti'nin seçimleri devralmasından sonra yaşanan en çarpıcı olay 6–7 Eylül 1955'te yaşanan ve planlanmış, sistematik saldırılar olarak siyasi tarihe geçen olaylar[51] sonucunda ülkedeki gayrimüslim nüfus Rumlar başta olmak üzere azalmış ve yaşanan olaylar, Demokrat Parti'nin de azınlıklar konusundaki tutumunun Cumhuriyet Halk Partisi'nden farklı olmadığını göstermiştir. 1961 Anayasası'nın yarattığı görece özgürlük

48. Çağlar KEYDER, a.g.k.,144
49. TEKELİ – İLKİN'den aktaran Ç. KEYDER, a.g.k., 144
50. Stefanos YERASİMOS (1977), Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, 1339.
51. Yahya KOÇOĞLU, a.g.k., 25.

ortamı[52] azınlıkları ve toplumun tüm kesimlerini rahatlatmıştır ama 1971 muhtırası ve 1980 darbesi bu rahatlığa son verecektir. 1980 sonrasında ekonomik, hukuki, siyasal ve toplumsal ortam azınlıkları özellikle kırsal bölge azınlıklarını derinden etkileyecek, onları göçe zorlayacaktır. 12 Eylül darbesinin en önemli sonuçlarından biri, yükselen dini harekettir. Dini hareket, toplumsal baskıyla birleşecek ve Türk-İslam sentezi tanımlamasının dışında kalan toplumun hemen her kesimine baskılar uygulanmaya başlanacaktır. Büyük yerleşim merkezlerinde bu baskı daha az hissedilmiştir ama küçük yerlerde bu baskılar daha fazladır. Ayrıca herhangi bir sivil toplum hareketinin olmadığı ve sendikal hakların yok edildiği bir ortamda azınlıkların haklarını da koruyabilecek bir yapı olmadığı gibi, toplumsal hoş görü ortamı da ortadan kalkmış, kimsenin kimseye güvenemediği bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Toplumsal ve siyasal alandaki tüm bu değişimler de, kırsal bölge azınlıklarını zor durumda bırakmıştır.

Günümüzde Devletin Süryanilere Yaklaşımı

Yetmişli yılların azınlık politikasına damgasını vuran ve doğrudan Süryanileri ilgilendiren en önemli olay, 1978 yılında CHP Milli Eğitim Bakanı Necdet Uğur'un, Mardin Valisi'ne "çok gizli" bir talimat göndererek Deyrulzafaran Manastırı Ruhban Okulu'nun kapatılması konusunda gerekenin yapılmasını isteyen yazısıdır. Bunun üzerine Deyrulzafaran ve Mor Gabriel manastırları ruhban okullarının din ve dil eğitimleri yasaklanmıştır. İçişleri bakanının Mor Gabriel Manastırı'na yönelik 2.2.1979 tarihli yasak ilanı[53] ise 1997 yılında tekrarlanmıştır.[54] Bu durumun pratikte laik devlet anlayışına göre tüm dini yapılara ve kurumlara karşı eşit mesafede durma kaygısından kaynaklandığı yönündeki açıklamalar tatmin edici değildir. Sünni İslam politikası o dönemde de baskın ögeler içermektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde ise en önemli olayın Süryanilerin nüfusundaki azalma olduğu söylenebilir. Türkiye'nin 1999 yılında Avrupa Birliği'ne resmen aday olmasının doğal sonucu olarak azınlık sorunu çözülmek zorundadır. Oysa sorun hiç yokmuş gibi davranılmakta ve bireyler anayasal haklarından yararlandırılmamaktadır. Bu, din dersle-

52. 1961 Anayasası, din özgürlüğünün ayrıntılı olarak düzenlendiği bir yapıya sahip kılınmıştır. Tapınma, eğitim, dinsel düşünce açıklama ve dinsel inançlarını açıklamaktan kaçınma hakkını açıkça benimsemektedir. Din özgürlüğünün kötüye kullanımının ya da istismarının yasaklanması gibi kurallar da Anayasa içinde yer almaktadır.

53. Kolo Suryoyo'nun 6. sayısında (sayfa 16, 1979) yayınlanmıştır,

54. www.suryoyoonline.org/news/governor.html. Orijinalinden aktaran Gabriel Rabo, "Süryani Diasporasinda Kiliseler ve Kuruluslar", 8, 56.dipnot, 2007, Gottingen Universitesi,

rinde sorun yaşayan bir lise öğrencisi de olabilir, çocuğuna kendi anadilinde ad koymak isteyen bir yetişkin de olabilir.

20 Ekim 2007'de *Hürriyet* gazetesinde çıkan bir haber, Mardin'de bir lise öğrencisinin din dersine girmemesi nedeniyle yok yazıldığını vermektedir. Oysa öğrencinin velisi dersten muaf olması için yasal yollara başvurmuş, dilekçe yazmıştır.[55] 1990 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın aldığı karara göre, Türk vatandaşı olan Hıristiyan ve Musevi öğrenciler Anayasa'ya göre zorunlu olan 'Din Kültürü ve Ahlak dersinden muaf tutulacaktır. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 9 Temmuz 1990 gün ve 1 sayılı karar şöyledir: "Azınlık okulları dışında kalan ilk ve orta öğretim okullarında öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti uyruklu, Hristiyanlık ve Musevi dinlerine mensup öğrencilerin bu dinlerden birine mensup olduklarını belgelendirmeleri kaydıyla Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersine girmelerinin zorunlu olmadığı, ancak bu derse girmek istedikleri takdirde velilerinden yazılı dilekçe getirmelerinin gerekli olduğu hususunun kabulü kararlaştırıldı."[56] Bu karardan bir okul müdürünün özellikle Mardin'de görevli ve Anadolu Lisesi gibi daha tercih edilen bir okulun müdürünün haberinin olması gerekir.

Göç eden Süryaniler arasında memleketlerine geri dönen ve dönmek isteyen Süryanilerin ortak kanısı ise, giderken karşılaştıkları sorunlarla, döndüklerinde yaşadıkları sorunlar arasında pek bir fark olmadığı yönündedir. Üstelik 2000 yılının başlarında Bülent Ecevit Süryanilere geri dönmeleri çağrısında bulunmuştur. Buna karşın devletin güvenliğe dair hiç önlem almaması, bu davetin Avrupa Birliği baskısıyla yapıldığını düşündürmektedir. Mardin kentinde valilikten bir fotokopisi alınan kısa bir rapor, Süryaniler geriye dönmeden önce adeta onlara yönelik bir komplo niteliğindedir. Almanca orijinali ve Türkçe çevirisi olan şikâyet tarzındaki raporda, Süryanilerin Alman kamuoyuna dağıttıkları Türkiye aleyhine bir el broşüründen söz edilmekte ve valilik, Süryanilere karşı temkinli davranması konusunda uyarılmaktadır. Süryanilerin ülkelerine geri dönebilmesinin en önemli koşulu olan güvenlik sorununun hâlâ çözülememiş olması bölgenin genel durumuyla elbette bağlantılıdır ama mevcut iktidarların çözüm konusunda ne kadar içten olduklarıyla da birebir ilgilidir.

Başbakan Erdoğan'ın 2012 Mayıs ayının başlarında, vazgeçilmez dört ilkesi arasında "tek din"i de belirtmesi, sonradan bunun bir dil

55. 20.10.2007 tarihli *Hürriyet* gazetesi.
56. http://dogm.meb.gov.tr/y%C3%BCksek_kurul_karar%C4%B1.htm (web sayfası 10 Aralık 2007 saat 23:00'de ulaşılmıştır)

sürçmesi olduğunun söylemesine rağmen, azınlıklar açısından oldukça önemlidir. Ulusal basının olduğu kadar yabancı basının da[57] dikkatini çeken ve Başbakan'ın "dört tane kırmızı çizgimiz var; tek devlet, tek millet, tek bayrak ve tek din' açıklaması, devletin, azınlıklara bakışının bir yansımasıdır.[58] AKP hükümetinin ilk yıllarındaki açıklamalarıyla büyük tezat oluşturan bu açıklama, diğer azınlıklarla birlikte Süryanileri de kaygılandırmaktadır.

Askerlik

Askerlik süreci ülkemizdeki erkeklerin yaşamında özel, özgün bir döneme işaret eder. Bu özgün dönem erkekler için, bazı kaygıların da yaşandığı dönemdir. Bu kaygının temelinde, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükseliş döneminden günümüze miras kalan bakış açısının etkisi olabilir. Osmanlı Devleti'nde toplum iki kesimden oluşur; daha önce değinildiği gibi, asker ve reaya.[59] 18. yüzyılda asker toplum önemini yitirirken, millet sistemi ve ulusçuluk akımları ön planda belirmeye başlamıştır.[60] Cumhuriyet Türkiyesi'yle birlikte yeniden önem kazanan ordu, askerliği zorunlu kılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın başladığı günlerde, idare ve ordu, ittihatçı memur ve komutanlardan pek fazla temizlenebilmiş değildir. Dolayısıyla ordunun içinde bazı çevrelerin, ağır bürokratik eğilimlerinin olduğu söylenebilir.[61] Ayrıca Amerikalı sosyolog S.M. Lispset'in 'bir ulusun hali vakti ne kadar yerindeyse, demokrasiyi yaşatma şansı o kadar yüksektir'[62] saptamasında olduğu gibi, savaştan yeni çıkmış bir ülkenin ordusundan, demokratik bir tavır beklemek, gerçekçi bir durum olmayacaktır. Üstelik Kurtuluş Savaşı boyunca ve hemen öncesinde ülkede yaşananlar, azınlıkların potansiyel bir suçlu gibi algılanması da askerliğini yapmak üzere askere gelmiş tüm azınlıklara yansıyacaktır. Sözlü anlatımlara göre, askerliğini yapmaya gidenler, en fazla baskıyı er, çavuş, onbaşı ya da astsubaylardan görmekte, subaylar ise daha koruyucu bir tavır içinde yaklaşmaktadır.

Karşılaşılan baskılar azınlık psikolojisini yaşayan Süryanileri farklı şekillerde etkilemektedir. Süryaniler, yaşadıkları dini, sosyolojik ve si-

57. http://ottomansandzionists.wordpress.com/2012/05/09 /religious-minorities-and-the-new-turkish-constitution. / www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType,-haber.ihlassondakika.com/../Zaman-Gazet... - TurkijeIn cache
58. Başbakan Erdoğan "tek din" vurgusunu sadece bir kez dile getirmekle kalmadı, ilk açıklamasının ertesinde 4 Mayıs (2012) günü AKP Maraş il kongresinde ve 5 Mayıs günü Adana il kongresinde tekrar etti. (http://www.borsarti.com/basbakan-tek-din-derken-dili-surctu.html)
59. tebaa
60. Sina AKŞİN, a.g.k., 59.
61. Doğan AVCIOĞLU (1998a), a.g.k., 1203.
62. Mete TUNÇAY (1992), a.g.k., 332

yasi baskıların, askerlikte de devam ettiğini düşünmektedir. Askerlikte benzer sorunları yaşayabilecek bir Türk, bazı konularda daha az duyarlılık gösterebilir ama bir azınlık grubu üyesinin daha hassas olması da anlaşılabilir bir durumdur. Buna karşın Süryanilerin en çok güvendikleri kurumun ordu olması, bu güvenirliliğin devamı ve azınlıkların kendilerini 'sahipsiz' hissetmemeleri için, ordu, milli eğitim ya da diğer devlet kurumlarında görev yapan kamu çalışanlarının, eğitimle bilinç düzeylerinin yükseltilmesi ve demokrasi anlayışının toplumun tüm kesimlerinde oturuşmasının ve yaygınlaşmasının sağlanması zorunluluğu, bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

Göç

Azınlıkların yaşadığı diğer önemli sorunlardan birisini de zorunlu göçler oluşturmaktadır. Göç sonucunda ortaya çıkan sayısal veriler Süryani demografisinin bölgede ciddi boyutlarda azaldığını göstermektedir. Göç olgusu, her toplumda olduğu gibi, Süryaniler için de en önemli konulardan birisidir. Yaklaşık bir yüzyıldır değişik nedenler yüzünden göç etmek zorunda kalan Süryanilerin neden göç ettiklerini, kendi ülkelerinden neden ayrılmak zorunda kaldıklarını anlamak ve kalıcı olması amaçlanan çözümler önermek bir ihtiyaçtır.

Göçe İlişkin Kuramlar ve Dönemsel Olarak Süryani Göçleri

Göç konusunda genel anlamda ilk kuramcı, Londrada *Royal Geographical Society*'de çalışan Alman Ernst Georg Ravenstein'dir. 1885 yılında *Journal of the Statistical Society*'de "*The Laws of Migration*" (Göçün Kuralları) adlı bir yazı yazmıştır. Büyük Britanya'daki iç göçe ilişkin gözlemlerini genelleştirerek göç işleminin yoğunluğunun bir dizi etkenden etkilendiğini belirtmiştir. Bu etkenler mesafe, geldiği yerin ve gideceği yerin nüfus büyüklüğü, gideceği yerin soğurma[1] kapasitesi, göçmenin cinsiyeti gibi etkenlerdir.[2]

Sosyolojik göç kuramları, Stouffer'ın *intervening opportunities* (araya giren fırsatlar) kavramıyla başlamıştır. Onun yaklaşımında, göç olaylarının sayısı, göç edilecek yerde var olan, göçmeni çeken fırsatların sayısı ile doğru orantılıdır (örneğin iş olanakları) ve göç edilen yerin fırsatlarının sayısıyla ters orantılıdır.[3]

1. absorpsiyon
2. E.G. RAVENSTEIN, (1885), "The Laws of Migration", Journal of the Royal Statistical Society, 48 (2), 167–227.
3. S.A. STOUFFER (1940). "Intervening Opportunities: a Theory Relating Mobility and Distance", American Sociological Review, 5 (6), 845–867. S.A. STOUFFER (1960). "Intervening Opportunities and Competing Migrants", Journal of Regional Studies, 2, 1, 187–208.

Bu fırsatlar kavramı, Lee'nin *push-and-pull factors* (çekme ve itme etkenleri) yaklaşımına yol açmıştır. Onun kuramında göç, gidilecek yerde var olan çekici etkenleri ve gelinen yerdeki itici etkenlerce belirlenmektedir.[4] Uluslararası göç için bu etkenler sert ve yumuşak olarak ayrıştırılabilir. Sert olanlar insani krizler, silahlı çatışma, çevre ve doğal afetler gibi dramatik koşulları kapsamaktadır. Yumuşak olanlar ise, yoksulluk, toplumsal dışlama ve işsizlik gibi daha az acil sorunları kapsamaktadır.[5]

Taylor, akrabalık, arkadaşlık ve köken paylaşan kişilerden oluşan, gidilen ülkede var olan kişiler arası göç ağlarının, çok önemli bir çekme etkeni olduğunu ileri sürmüştür. Günlük yaşamda, göçmenlere bu tür ağlar yardımcı olmaktadır. Ağların en önemli işlevleri, göçe ilişkin –sadece parasal değil psikolojik olarak da– giderler ve riskleri azaltmak ve gelinen ile gidilen ülkeler arasındaki göçmen akımını kolaylaştırmaktır.[6]

Bu kuramlar birer birer incelendiğinde, Süryanilerin bölgeden toplu göçlerinin nedenleri ortaya çıkacaktır. Literatürdeki göç olgusu ile uygulamada karşılaşılan Süryani göçü arasında güçlü bir bağ olduğu görülmektedir. Örneğin; Lee'nin çekme ve itme etkenleri incelendiğinde Süryanilerin bu etkenlerin hepsini yaşamasının rastlantı olmadığı görülecektir. Ya da Taylor'un göç ağları, Süryani göçünün pratikteki nedenlerini destekler niteliktedir. Bin yıllardır aynı topraklarda yaşayan Süryaniler, yaklaşık kırk yıldır toplu olarak değişik Avrupa ülkelerine göç etmektedir. Mardin'de yapılan araştırmadan elde edilen verilere göre Süryanilerin göç etmelerinin birden fazla nedeni vardır; her ne kadar devletin resmi açıklamalarında, Süryani göçünün tek nedeni, bazı kaynaklarda 'ekonomik amaçlı'[7] olarak gösterilse de bunun eksik bir açıklama olduğu yapılan sözlü tarih çalışmasında ortaya çıkmıştır. Göçün yıllara ve dönemlere göre değişik nedenleri bulunmaktadır;

1. 1950'li yıllarda ortaya çıkan ve ekonomik nedene dayanan göç; o yıllarda Türkiye'nin genelinde görülen yoksulluğun, Süryaniler arasında da hissedilmesi;
2. 1960'lı yıllarda ekonomik göçle birlikte Kürt aşiretlerinin dönemsel baskılarına maruz kalan Süryanilerin kendilerini güvenli bir ortamda hissetmemeleri;

4. E.S. LEE (1966), "A Theory of Migration", Demography, 3 (1), 47–57.
5. S. ÖBERG (1996), "Spatial and Economic Factors in Future South-North Migration", W. Lutz (Der.), The Future Population of the World: What Can We Assume Today?, 336–357.
6. J. E. TAYLOR (1986), "Differential migration, networks, information and risk", O. STARK (Der.), Research in Human Capital and Development, Vol. 4: Migration, Human Capital, and Development, JAI Press, Greenwich, CT.
7. *Cumhuriyet* gazetesi, 13 Nisan 1988'den aktaran Yakup BİLGE, a.g.k., 129

3. 1980'lerden 1990'ların ortasına kadar, Güneydoğu'da ortaya çıkan çatışmalar ve Süryanilerin bu çatışmalardan olumsuz anlamda etkilenmeleri ve güvensizlik ortamı;
4. Devlet kaynaklı dinsel ve toplumsal baskının Süryani toplumu üzerinde etkileri ve bunun yarattığı psikolojik etkiler;
5. Bölgenin güvensizlik ortamının eğitime olanak vermemesi ve eğitimde giderek belirginleşen eksiklikler.

Schukkink'e göre, Güneydoğu'da görülen göçün temelinde devlet, ağa, aşiret ve şeyh ilişkileri yer almaktadır ve bu ilişkiler, Süryanilerin bölgedeki hareketlerini denetleyen, sınırlandıran ve sindiren bir yapı oluşturmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, seçim sisteminde meydana gelen değişim ağalık sisteminin daha da pekişmesine neden olmuştur; bunun en belirgin göstergesi, o bölge seçmeninin kendi bölgesinin adayına oy vermesidir.[8] Bu da milletvekillerinin ağalarca desteklenmesi demektir ki; bunun diğer adı da Schukkink'in deyişiyle "patronaj" ve "hemşehricilik"tir.[9] Bölge aşiret ağalarının milletvekillerini desteklemeleri ağaları giderek güçlü hale getirirken yeni çıkan bir başka yasayla muhtarlık seçimleri de değiştirilir.[10] Daha önce atama yoluyla belirlenen köy muhtarları, yeni yasaya göre seçimle belirlenecektir. Her iki durum da ağalık sisteminin daha güçlü bir şekilde işleyişine neden olmaktadır. Bölgede eskiden beri kitleler üzerinde nüfuz sahibi olan şeyhler, yeni sistemde eski önemlerini yitireceklerdir. Ağalara yönelik olarak ortaya çıkan tepkileri yönlendiren şeyhler, onlara bir şey yapamayacak olan halkın isyanını, bölgede bulunan farklı bir dine mensup gruplara yönelteceklerdir.[11] Schukkink'in 'halkın isyanı'yla anlatmak istediği konu, ağanın başta ekonomik olmak üzere, siyasi, dini ve sosyal baskısından bunalan halkın, toplu tepkisi ya da ayaklanmasıdır. Bu durumun gerçekleşmesinden korkan ağalar, şeyhlerle işbirliği kurarak, ortaya çıkan öfkeyi, farklı bir din grubuna yöneltmeyi başaracaklardır. Özünde ekonomik olan sorun, halkın dikkatinin farklı bir yöne çekilmesiyle, başka

8. SCHUKKINK (2003), a.g.k., 80
9. Hollandacada "patronage" ve "cliëntelisme", SCHUKKINK (2003), a.g.k., 81.; Türkçede kullanılan patronaj sözcüğü, sözlük anlamı itibarı ile farklı olsa da, örneğin Prof. Dr. Ali Yaşar SARIBAY, 9 Kasım 2002 tarihli *Zaman* gazetesinde çıkan *Çoğunlukçu ve çoğulcu demokrasi arasında Türkiye* başlıklı makalesinde, patronaj sözcüğünü, "genel olarak, toplumsal aktörler arasında yüz yüze ve şahsi nitelikli, resmi bir otorite temeline dayanmayan, hizmet sunma–çıkar sağlama ekseninde karşılıklılık üzerine kurulan toplumsal bir ilişki türü' olarak tanımlamıştır.
(Kaynak: http://arsiv.zaman.com.tr/2002/11/09/yorumlar/default.htm; web sayfası 10 Aralık 2007 saat 18:16'da ulaşılmıştır.)
10. SCHUKKINK (2003), a.g.k.
11. SCHUKKINK (2003), a.g.k., 80-81.

bir gruba ya da gruplara yönelecektir. Bu gruplar da farklı dinden ve etnikden olmaları nedeniyle Süryaniler, Yezidiler ya da Ermeniler olabilir. Bölgede son yıllarda Süryanilerin diğer gruplardan sayıca fazla olması ve iyi topraklara sahip olmaları, bu şiddeti onlara yöneltmiştir. Bölgedeki saldırıların en önemli nedenlerinden biri budur ve sonuç toplu göçlerin ortaya çıkmasıdır.

Göç edenler öncelikle Türkiye'de kendi yaşadıkları sorunların bir benzerini çocuklarının yaşamaması için, gelişmiş bir ülkeye gitmeyi yeğlemiştir. Göç etmek için seçtikleri ülke, gerek alt yapısı itibarı ile gerekse, üst yapısal kurumları açısından gelişmiş ülkelerdir.

Eğitim ve dini baskının dışında yaşanan göç örneklerinin en çok göze çarpanlarından birisi de toprak yetersizliğine bağlı göçtür. Köy İşleri Bakanlığı'nın 1964 yılından beri yayınladığı Köy Envanter Etüdleri'nde topraksız ailelerin durumu ile ilgili olarak verilen rakamlar çok ilginçtir. Bu oran Mardin'de yüzde 40,8, Diyarbakır'da yüzde 46,8, Siirt'te yüzde 42 ve Urfa'da yüzde 53'tür.[12] Bu oranlar bölge halkını göçe ister istemez zorlayacaktır.

Tarım ekonomilerinde insan faktörünün ayrıcalıklı bir ağırlığı vardır.[13] İnsan-doğa ilişkisi tarımsal yapıları da belirleyici niteliktedir. Türkiye'de iktisat tarihinde, üzerinde çalışılması gereken alanlardan biri, insan-ekonomi dengelerinin kurulamayışı nedenlerinin araştırılmasıdır. Kıt nüfus-bol toprak özelliği olan bir Osmanlı toplumsal yapısı, yirmi yıl boyunca süren Balkan, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşları'ndan sonra daha da azalmış, 1923 yılında 14 milyon aç, yoksul ve erkek nüfusunun azaldığı bir toplum yapısı belirmiştir.[14] Aynı dönemde nüfus artışının teşvik edilmesiyle birlikte, hızlı bir nüfus büyümesinin belirlediği bir Cumhuriyet Türkiyesi'ne geçiş, tarım kesiminde de yapısal dönüşümlere zemin hazırlamıştır. İnsan faktörünün yanı sıra, Türkiye tarımını belirleyen diğer bir etmen 'doğa coğrafyasıdır.' Engebeli doğal bir konumu olan Türkiye'de ulaşımın tarım ekonomisi için ne denli önem taşıdığı tartışılmaz bir gerçektir.[15] Ulaşım, demiryollarının Demokrat Parti döneminde yeterli önemi görmemesi nedeniyle yerini karayollarına bırakmıştır. Bu durumda, ürünün pazara ulaşımının sınırlı ve pahalı olması tarımdaki gelişmeyi engelleyecektir. Bu koşullar dışında, devlet politikalarından kaynaklanan etmenler tarımdaki gelişmeyi belirlemektedir.

12. Suat AKSOY (1971), 100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi, 107.
13. Zafer TOPRAK (1988), İktisat Tarihi, Türkiye Tarihi Osmanlı Devleti 1600–1908, Cilt III, 244.
14. Justin MCCARTHY (1998), Ölüm ve Sürgün, 31.
15. Zafer TOPRAK (1988), *a.g.k.*, 244.

Göçün başladığı 1950'li yıllardan 1980'lerin başına kadar bölgenin ekonomik koşullarının yetersizliği, toprağın azlığı ve iş sahasının olmaması, çok sayıda insanın yurt içinde ve dışında iş bulma umuduyla göç etmesine neden olmuştur. Göçler nedeniyle Süryani yerleşim yerlerinin büyük bir kısmı boşalmıştır. Geriye kalan köylerde ise Süryani nüfusu azalmıştır. Örneğin; Mardin, Batman ve Şırnak illerinde yerleşik Süryani nüfusu 1985 ve 2001 yıllarına göre şöyledir;

Güneydoğu'da Süryani Nüfusu Tablosu[1]		
	1985	2001
Mardin ve çevresi:	15.770	1580
Batman ve çevresi:	863	5
Şırnak ve çevresi:	6863	340

Süryanilerin boşalttıkları köylerden bazıları, çevrede bulunan Müslüman köylüler tarafından iskân edilmişlerdir.[16] 1980'li yıllara kadar, bölgedeki göçün temel nedeni ekonomik koşullar olarak görülmekle birlikte, belirli dönemlerde ortaya çıkan dini, siyasi ya da toplumsal baskıların da toplu göçlerde büyük etkisi olmuştur.[17]

1980'den Günümüze Süryaniler ve Süryani Göçü

Yirminci yüzyılın başından beri devam eden Süryani göçü Güneydoğu'da Süryani nüfusunun önemli boyutta azalmasına neden olmuştur. 1960'lı yıllarda Mardin nüfusunun % 90'ı Hıristiyan'dır.[18] 1985 yılına gelindiğinde ise 23.546 olan nüfus, 2001 yılında 2110'a düşmüştür.[19] Son yirmi yıldır Süryanileri göçe zorlayan nedenlerden biri de 1980'lerin ikinci yarısında bölgede yükselen Kürt hareketi, buna bağlı olarak ortaya çıkan PKK ve devlet arasındaki çatışmalardır. Bu çatışmalar 1995'lere kadar değişik biçimlerde devam etmiştir. 1980'lerin ikinci yarısından beri Güneydoğu'da yaşanan çatışmalardan bölgede yaşayan diğer halklar kadar Süryaniler de etkilenmiştir. Farklı bir dine mensup

16. Ahmet TAĞŞIN, a.g.k., "Son Süryani Göçü", 77.
17. A. TAŞĞIN, a.g.k., 78. Taşğın bu dönemi geçen yirmi yıl olarak belirtmektedir ve 1985 yılında 23.546 olan Süryani nüfusunun 2001 yılında 2010'a düştüğünü söylemektedir. Ancak kendileriyle görüşülen Süryaniler, büyük göçlerin 1995'lerin sonunda azaldığını söylemişler bunu da bölgenin güvenlik ortamının arttırılmasına bağlamışlardır. Ayrıca Y. BİLGE (1991), a.g.k., 128'de "Süryanilerin , bu son yıllardaki toplu göçünü açıklayacak tek bir belirleyici neden yoktur ...." Sözleriyle toplu göçten söz etmektedir.
18. Murat ÖZTEMİR (1998), Yezidiler ve Süryaniler, 48.
19. A. TAĞŞIN, a.g.k., 78.

olmaları, belirli dönemlerde bu baskıları daha da arttırmıştır. Örneğin Kıbrıs olayları yaşanırken, Midyat'ta bir grup Müslüman Türk'ün göstermiş olduğu tepkiler bu göçü hızlandıran nedenlerden biri olarak gösterilmektedir.[20]

ASALA gündemdeyken Ermeni, Kıbrıs gündemdeyken Rum sayılan ve baskıya uğrayan Süryaniler, yerlerinden, yurtlarından, önce İstanbul'a, sonra Avrupa'nın değişik ülkelerine göç etmektedirler.[21] Konuyu ele alan araştırmacılardan çok azı bu göçün arkasındaki gerçek nedenlere değinme gereği duymuşlardır. 1980'li yıllarda bölgenin yaşamış olduğu silahlı çatışmaların ağır bedellerinden biri, Süryani göçleri olmuştur. Bu göç dalgasında Süryanilere ait bu köylerin hemen tamamı boşalmıştır. Süryaniler kendi içlerinde yaşadıkları güvensizlik duygusu ve birlikte yaşadıkları toplumun bazı kesimlerinin kendilerini zaman içerisinde azınlık hissine sürüklemeleri sonucunda göç etmişlerdir. Süryanilerin göçünü etkileyen bir etken de özellikle Mardin bölgesindeki Süryanilerle, yerel halk arasındaki sosyal ilişkilerdir. Bu bölgede din, topluluklar arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Süryani azınlığın sadece Hıristiyan olmasından kaynaklanan ve bu nedenle yöneltilen olumsuz davranışlar, onları tedirgin ediyordu.[22] Dinin, bölgede muhafazakâr çevrelerce farklı kullanılmasından dolayı, bazı fanatik Müslüman ve dinsel temele dayanmaya çalışan bazı Süryani karşıtı güçler, ekonominin Süryanilerin elinde olmasından rahatsızlık duymaktadır. Bölge halkını Süryanilere karşı kışkırtarak, Batılı devletlerle Türkiye'nin yaşadığı bir bunalımda, Süryanilere baskı oluşturan bu gruplar, saldırıların da zeminini hazırlamaktadır. Bu durumu yaratan önemli bir öge de bölge halkının politik bilgisizliği ve tüm olayların temeline, dinsel yönden bakmasıdır.[23]

Bölgede 1980'lerin ortalarında başlayan ve istenmeyen boyutlara ulaşan PKK ve devlet arasındaki çatışmalar bölgedeki tüm halkları ama özellikle Süryanileri etkilemiştir. PKK'nin eylem pratiklerinden birisi, bölgedeki "aşiret ağaları"nın hedef alınmasıdır. Aşiret düzenine yönelik bu eylemler, bir süre sonra aşiretleri rahatsız edecektir. 1979 yılında ilk olarak, M. Celal Bucak'ın aşiretine baskın düzenleyen PKK[24], eylemlerini arttırmış, ayrıca, ikinci bir Kürt örgütü de (Hizbullah)[25] devreye

20. A. TAĞŞIN, a.g.k., 83.
21. YELDA (2000), İstanbul'da Diyarbakır'da Azalırken, 231.
22. Y. BİLGE, a.g.k., 132.
23. a.g.k., 132.
24. http://www.pkk-info.com/tr/partitarihi.html
25. İlk olarak 29 Aralık 1991 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin verdiği "Batman'da Hizbullah şoku" başlıklı haberle Hizbullah kamuoyu tarafından öğrenilmiştir.

girmiştir. Ancak bu Kürt grubu radikal İslamcı çizgisiyle PKK'yle tamamen zıt bir yapı sergileyecektir.

Süryanilerin yaşadığı sorunlara değinen İsa Karataş medyanın azınlıklar konusundaki tutumuna ilişkin olarak şunları vurgulamaktadır: Zaman gazetesinin köşe yazarlarından Fehmi Koru, Taha Kıvanç takma adıyla köşesinde yazdığına göre, Diyarbakır'da bir polisin kendisine 'lütfen şunu yazın da bütün Türkiye üzerinde düşünsün. PKK neden hep Müslümanlara karşı eylem yapıyor? Neden mesela Ermeniler, Süryaniler ve Museviler gibi azınlıkları hiç hedef almıyor?' demiştir. Oysa 1984'ten 1995'e kadar, yaklaşık kırk Süryani öldürülmüş, bunların bir kısmını PKK üslenmiş, diğerleri ise faili meçhul olarak kalmıştır. Öldürülenler arasında üç muhtar vardır. Yine aynı yıllarda Hizbullah tarafından kaçırılan Süryani Papazı Malke Tok, kaçırıldıktan sonra kendisiyle din konusunda tartışıldığını, Müslüman olması için baskı yapıldığını ve amaca ulaşmak için kendisini diri diri gömdüklerini anlatmıştır. TRT'de Ertürk Yöndem'in programına çıkarılan ağalardan birisinin bir Süryani köyü olan Hassane'den Ermeni köyü olarak söz etmesi, köyün PKK'yi desteklemesinden dolayı herhangi bir olay olmadığını söylemesi üzerine, kısa bir süre sonra köy, hiçbir açıklama yapılmaksızın devlet tarafından boşaltılmıştır.[26] Yaşananları göz önünde tutarak tüm Süryaniler adına İsa Karataş "acaba Süryaniler bu vatanın nesi oluyorlar" diye sormaktadır.

1990'lardaki Göç

Süryanilerin göç tarihine bakıldığında, 1830'lardan bugüne çeşitli nedenlerle göç ettikleri görülmektedir. Gabriel Rabo'nun araştırmasına göre, bütün bu göçler Süryani tarihinde Süryaniler'in ilk yurtlarındaki varlıklarını tehdit edici bir faktörle 20. yüzyılın sonlarında karşımıza çıkan ve büyük bir Süryani kitlesini içeren göç kadar vahim değildir. Süryaniler'in dörtte üçten fazlası 1975 ile 1995 arasında Tur Abdin'den ve Türkiye'nin diğer bölgelerinden batıya göç etmişlerdir.[27]

1992 yılında, kilisede Süryanice ders veren genç bir öğretmen kaçırılarak, altı ay boyunca Türkiye'nin doğusunda saklanır. Köy sorumluları onun serbest bırakılması için çaba gösterirler ve olayı Hizbullah'ın yaptığı ortaya çıkar. Bu süre sonunda serbest bırakılınca Almanya'ya kaçıp, mülteci statüsüne başvurur. Yaklaşık iki yıl sonra tekrar köyüne dönünce, babasına bir şey yapılmaması için yaşadıklarını kimseye

26. İsa KARATAŞ (1995), "Türkiye'de Süryani Olarak Yaşamak", Birikim Dergisi, Etnik Kimlik ve Azınlıklar, Mart-Nisan 1995, Sayı 71-72, 160.
27. Gabriel Rabo, agm.

anlatamamıştır.[28] Shabo Talay'a göre; bu tür insanların kaçırılmasının iki amacı vardır. İlki, Tur Abdin sadece Müslüman olsun diye köylerini terk etmeleri için diğer Hıristiyanları korkutarak kaçırıp, onların toprak ve mallarına el koymak. Bu yüzyılın başında da birçok köye uygulanmıştır.[29] İkinci amaç, Avrupa'da zengin kardeşleri olan Hıristiyanlardan olabildiğince fidye alabilmektir. İkinci amaç bu olayda gerçekleşmiş ve Almanya'da yaşayan aynı köyün insanlarından 125.000 euro para toplanmıştır.[30] Bu olaydan sonra buna benzer şiddet olaylarının artmasından korkan Süryanilerin büyük bir kısmı Avrupa'nın değişik ülkelerine kaçmışlardır. Yaşanan diğer bir olayda köyün yaşlı papazı aynı amaçla kaçırılmıştır. Kendi kendine kaçıp kurtulmayı başaran Melki Tok[31] medyadan, askerden ya da Hizbullah'tan korkmadığını vurgulamıştır. Onun yorumuna göre, Hizbullah, Sünni Kürt örgütlenmesidir ve devlet tarafından sosyalist eğilimli PKK'ye karşı kullanılmıştır. Hizbullah'ın amacı Hıristiyanları göç ettirmektir. Fakat papazın kaçırılması olayı Türk medyasında beklenenden fazla dikkate alınmıştır. Bu yüzden daha kolaylıkla kurtulduğunu düşünmektedir. Talay, devletin, köy korucuları ve Hizbullah'la birlikte, PKK'ye karşı, işbirliği yaptığını söylemektedir.[32] Yirmi yıldan fazla süren bu savaşta, Hıristiyanlar sık sık iki cephe arasında kalıp, can kaybetmişlerdir.

28. Shabo TALAY (2004), Lebendig begraben. Die Entführung des syrisch-orthodoxen Priesters Melki Tok von Midən in der Südosttürkei. Einführung, Aramäischer Text (Turoyo), Übersetzung und Glossar, 13.
29. Shabo TALAY (2004), a.g.k., 14.
30. Shabo TALAY (2004), a.g.k., 14.
31. *Hürriyet* gazetesi, 14.01.1994.
32. Shabo TALAY (2004), a.g.k., 16.

Toprak

Toprak yetersizliği Güneydoğu Bölgesinin en çok bilinen sorunları arasındadır. Yirminci yüzyılın başında yaşanan Seyfo olayı Süryani nüfusunun azalmasına neden olmuştur. Azalan Süryani nüfusuyla birlikte, Süryanilerin toprak üzerindeki egemenlikleri de azalmıştır. Bu demografik değişmeler ve bununla birlikte kayan güç dengesi hangi toplumsal dinamik ve değişimlere bağlıdır? Dönemsel ortaya çıkan Kürt isyanlarından dolayı göçebe ya da yarı göçebe Kürtler, topraksız ve mülksüz kalmaya başlamıştır.[1] Daha önce de belirtildiği gibi, topraksız ve mülksüz kalan göçebe Kürtler, kıtlık anlarında, yerleşik düzendeki diğer gruplarla dönemsel olarak savaşacak ve yaşamlarını sürdürmeye çalışacaklardır. Osmanlı'nın uygulamalarının bir sonucu olarak, bugün de Güneydoğu'da toprak dağılımında büyük bir eşitsizlik göze çarpmaktadır.

Toprak - Mülkiyet İlişkisi ve Güneydoğu Gerçeği

1960'ların Güneydoğu bölgesinde, Süryani nüfusun çoğunlukta olduğu yerleşim yerlerinde, topraksız köylülerin oranının çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu oran Mardin'de yüzde 40,8, Diyarbakır'da yüzde 46,8 ve Urfa'da yüzde 53,7'dir.[2] Toprak sahibi sayılan köylülerin

1. SCHUKKINK (2003), 58-59. Van Bruinessen'e göre; Kürt toplumunun analizinde ağa ile tebaasının arasında bir bağlılık vardır. Aralarındaki aşiret bağlılığından kaynaklanan dayanışma, özellikle kriz zamanlarında sınıf ya da ulus terimleriyle kastedilen bağlardan kaynaklanan dayanışmadan daha güçlüdür. Bir Kürt için aşiret bağlılığı ulus ya da sınıf bağlarından daha önemlidir. Kürtler ancak az miktarda Osmanlı İmparatorluğuyla ilgilenmiştir. Kürt aşiretleri Osmanlı çerçevesinde ayrı eyalet gibi yaşamaktadır. Bu analiz, birçok Kürt isyanının bugüne dek neden devlete dönüşmediklerini anlamlı kılmaktadır.

2. Doğan AVCIOĞLU (1998b), Türkiye'nin Düzeni Dün Bugün Yarın, cilt II, 659. Bu oran, bazı Doğu ve Güneydoğu illerinde yükselmektedir. Tunceli, Ağrı, Hatay, Mardin, Erzurum, Diyarbakır, Siirt, Urfa, Gaziantep illeri içerisinde ki 5424 köyün yüzde 1 l'i yani 596'sı bir kişi, aile ya da sülaleye aittir. Diyarbakır'da ailelerin yüzde 6,6'sı arazinin yüzde 63'ünü elinde tut-

Mardin'de yüzde 60,3'ü, Diyarbakır'da yüzde 57,4'ü, Urfa'da yüzde 18,7'si 25 dönümden az toprağa sahiptir.

Bölgede, küçük mülkiyete dayalı köyler bulunmakla birlikte, toprak, pek az sayıda kişinin elinde toplanmıştır. Büyük arazi sahipleri, beyler ve ağalar ile şeyhlerdir. Geniş arazilerini, basit teknikli küçük aile işletmeleri halinde köylülere ektirmektedirler. Batı bölgelerinden farklı olarak burada ortakçı köylü, bey ve şeyhlerle kişisel bağımlılık ilişkileriyle bağlıdır. Onlara karşı birtakım hizmet ve hibe yükümleri vardır. Köylere insanlarıyla birlikte sahip olunabildiği ve köylerin insanlarıyla birlikte satılabildiği görülmektedir. Geniş toprak, mera ve sürülere sahip şeyh ya da seyitler, ekonomik kudretlerini dini otoriteleri ile tamamlamakta ve köylülerden bol miktarda bağış almaktadırlar. Aşiret reislerinden ve eski ailelerden gelen beyler ile şeyhler, derebeylik artığı üretim ilişkilerini ve buna bağlı sosyal-politik ilişkileri hâlâ sürdürebilmektedirler. Ağalar ise, daha çok ekonomik güçlerine dayanmaktadırlar. Fakat genellikle bey ve ağa ayırımı yapılmamakta, hepsine birden ağa denilmektedir.[3]

Bu ilişki ağını anlayabilmek, Osmanlı Devleti'nde toprak ilişkileriyle ilgili yapının iyi anlaşılmasına bağlıdır. Özyüksel'e göre; kapitalizm öncesi üretim biçimleri temelinde toplumun ve devletin organizasyonu, bugünkü anlamda bir kamu yönetimi örgütünün ve buna olanak sağlayacak mali yapının oluşmasına olanak tanımamaktadır. Askerî görev karşılığı toprak temliki[4] olgusu zorunlu başvurulan bir uygulama haline dönüşmüştür. Özyüksel işte bu zorunlu uygulamanın, toplumda feodalizme dönüşme dinamiğinin ortaya çıkmasına yol açtığını söylemektedir. "Askerî görev karşılığında kendilerine toprak temlik edilen merkezkaç güçler, koşullar olgunlaştığında bu toprakların maliki oluyorlar; doğrudan üreticiye el koyarak, emek ve ürün rant mekanizmalarıyla tarımsal artığın tamamına sahip oluyorlardı."[5]

Diğer bir ifadeyle, mülkün verilmesi süreciyle birlikte toplumda merkez ve merkezkaç mücadelesi başlamıştır. Bu mücadelede merkezkaç öğelerin güç kazanması feodalleşme sürecinin hızlanması anlamına gelmektedir. Merkez, potansiyel feodal güçleri denetim altında tutacak güce ve mekanizmalara sahip oldukça merkezi yapı varlığını sürdürebilmektedir. Özyüksel buradan yola çıkarak şu sonuca ulaşmaktadır; kapitalizm öncesi tüm tarım toplumlarında merkezi bürokratik ve fe-

---

maktadır; ailelerin yüzde 57,4'ü arazinin yüzde 6,6'sına tasarruf etmektedir. Mardin'de yüzde 4,5 aile yüzde 49 toprağa, yüzde 60,3 aile yüzde 10,7 toprağa sahiptir.

3. Doğan AVCIOĞLU (1998b), a.g.k., 660.

4. Birine mülk kazandırma. Mustafa Nihat ÖZÖN (1965), Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.

5. Murat ÖZYÜKSEL, (1993), Feodalite ve Osmanlı Toplumu, 151.

odal öğeler bir arada bulunduğundan, merkezi bürokratik ya da feodal, her iki toplum yapısının birinden diğerine geçiş her zaman söz konusu olabilmiştir. Bu durum Avrupa'nın kendi özgül[6] koşulları içinde merkezkaç güçlerin mutlak zaferi, kalıcı bir feodal toplum yapısına yol açarken, Selçuklu-Osmanlı toplumlarının bitmek tükenmek bilmeyen merkez merkezkaç mücadelesine sahne olmaktadır. Dönemsel olarak merkezkaç güçler etkinlik kazanırken, sonuçta merkezi bürokratik öğeler yeniden üretim güçlerinin merkezi örgütlenmesini sağlayabilmektedir. Osmanlı Devleti'nde beyliklerle, merkez arasında bu ilişki uzun süre devam etmiştir. Toprak üzerindeki mülkiyet ilişkisi bu mücadeleye göre şekillenmiştir.

"Osmanlı merkezi bürokratik yapısı feodalizmden üstündü ve bu nedenle kolayca yayıldı. Ancak feodal üretim ilişkileri kapitalizme dönüşürken, Osmanlı merkezi yapısı feodalizmle birlikte kapitalizmin gelişimini de engelliyordu. Feodalizme karşı üstün olan merkezi bürokratik devlet, gelişen ve giderek bir dünya sistemi haline gelen kapitalizmin etkisiyle çözüldü ve 19.yüzyılda bu sisteme bağımlı ve ancak sistemin çevresinde yer alan bir yapıya dönüştü. Daha sonra Cumhuriyet Türkiye'sine miras kalacak olan işte bu bağımlı ve azgelişmiş yapı olacaktı."[7]

Osmanlıların son dönemlerinde merkezin güç kaybıyla ortaya çıkan sorunlarla birlikte, yöredeki topraklar tamamen aşiret reislerinin tasarrufuna geçmeye başlamıştır. Aşiret reisi olan 'ağa' veya 'bey' gibi ailenin reisi konumundaki kişi öldüğünde, mülkü oğullarına geçmektedir. Bu toprak rejimi, Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1940 sonlarına kadar devam etmiştir. 1950'lerden başlayarak, özellikle traktörleşmenin ve ülke pazarıyla ilişkilerin yoğunluk kazanmasının sonucu, kırsal kesimde büyük bir çözülme süreci yaşanırken, büyük mülk sahipleri topraklar üzerindeki egemenliklerini artırmış ve pazar için üretim yapan çiftliklere dönüştürmeye çalışmışlardır.

Daha önce ağaların ve beylerin topraklarında ortakçı olarak barınan büyük bir kesim de, küçük işletmesini satmak zorunda kalarak tarım işçisi konumuna girmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlı'nın son döneminden devraldığı bu dengesizlik değiştirilmek istenmişse de sonuç pek başarılı olmamıştır. Atatürk Meclis açılışlarındaki konuşmalarında toprak mülkiyetindeki dengesizliklere değinmesine karşın düzeltme yoluna gidilmemiştir. Bunun gerçekleşmemesinin önemli bir nedeni, özellikle Cumhuriyet döneminin başlarında bazı güçlü aşiretlerin yerel isyanların bastırılmasında etkin rol almalarıdır. Aşiretlerin

6. Metnin orijinalinde de özgül diye geçmektedir.
7. Murat ÖZYÜKSEL, a.g.k., 154.

devletteki bu itibarlarından dolayı toprak reformu girişimleri başarısızdır. Yasalardaki boşluklar ve büyük mülk sahiplerinin politik kararları etkileyecek gücü ellerinde bulundurmaları, bu yapının değişmesini engellemiştir. Örneğin, 1926'da çıkarılan Medeni Kanunda, toprakta özel mülkiyet ve miras hakkını mutlaklaştıran hükümler getirilirken, devlete geçmiş olan "mir-i arazi"nin kullanma, satış vb. durumlarını düzenleyen hükümler ihmal edilmiştir.[8]

1920'lerin ortalarından itibaren başlayan isyanlar sonucunda hükümet, isyana karışan büyük toprak sahiplerine karşı sert önlemler alarak büyük toprak sahiplerinin bir kısmını yurdun çeşitli bölgelerine sürgüne göndermiştir. Topraklarına el konulmuş ve büyük bir bölümü yöredeki topraksız çiftçilere dağıtılmıştır. Ancak sürgündeki bu büyük mülk sahipleri yerlerine bıraktıkları akrabaları vasıtasıyla topraklarını korumuşlardır. 1934'te çıkarılan 2510 Sayılı Yasayla memleketlerine geri dönen sürgündeki ağalar ve şeyhler topraklarının büyük bölümünü geri almayı başarmışlardır.[9] Daha önce değinildiği gibi, 1926 yılında çıkarılan genel af kapsamından yararlanamayan Süryanilerin toprakları da bir kez daha el değiştirmiştir.

1950'li yıllara gelindiğinde ise aşiret ağalarının devletteki itibarı azalmak yerine artmış görünmektedir. Büyük arazi sahipleri (toprak ağaları) ekonomik olduğu kadar siyasi bakımdan da hatırı sayılır bir güce sahiptirler. Burjuvazi için son derece etkili olduğu 1950 seçimlerinin sonuçlarıyla ispatlanmış olan parlamenter sistemle birlikte, toprak ağaları, köylüler üzerindeki nüfuzlarından ötürü genel seçim düzeninde oyları yönlendirici unsurlar haline gelirler. 1950 seçimlerinden önce, büyük arazi sahiplerinin gönlünü hoş tutmak kaygısı, hükümeti başka bir çözüm yolu aramaya götürmüştür. Bu da devlet mülkiyetindeki toprakları çiftçilere dağıtmak olmuştur.[10]

Tur Abdin'de Toprak ve Tarım

18. yüzyıldan günümüze kadar değişik etmenlere bağlı olarak el değiştiren toprak, Cumhuriyet döneminde tarımda makinenin kullanıma girmesine bağlı olarak, insan gücü yerine makinanın kullanılması nedeniyle ortaya çıkan işsizliğe bağlı olarak aç kalan nüfusu beslemek konusunda yetersiz hale gelmiştir. Bu demografik gelişim, kıt olan verimli

8. Hüseyin Haşimi GÜNEŞ – Tanju SARI (Yaz 2005), "Türkiye'de Tarım Topraklarının Mülkiyet Yapısı ve Tarihsel Süreçteki Değişimde Diyarbakır Örneği" Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, cilt 4, 13, 71–87.
9. Hüseyin Haşimi GÜNEŞ, Tanju SARI, a.g.m., 78.
10. Doğan AVCIOĞLU (1998b), a.g.k., 660.

toprak için çatışmaya neden olmuştur.[11] Büyük toprak sahiplerinin ve aşiret ağalarının daha çok toprağa sahip olmak için şeyhlerle işbirliğine gittiklerini ve dini bir yapılanmaya girdikleri görülmektedir. Bu saptamanın bugünkü uzantısı olabilecek bağlantı ise Süryanileri değişik yöntemlerle topraklarından göçe zorlamaktır denilebilir. Sayıca giderek azalan Süryanilerin, toprak üzerindeki egemenlikleri de azalmıştır. Bu demografik değişmeler ve bununla birlikte kayan güç dengesi yüzyıl boyunca yaşanan, ekonomik, toplumsal, siyasi, dini ve hukuki değişmelere bağlıdır. Toprak her ailenin özel mülkiyetindedir. Meraların bir bölümü özel, diğer bölümü ise köyün ortak malıdır. Son yıllardaki Süryani göçü nedeniyle bazı köylerde köylüler toprağın tümünü işletemez duruma gelmişlerdir. Bugün kırsal alandaki Süryaniler, genellikle geçimlik üretim yaparlar ve diğer toprakları boş bırakırlar. En verimli ve yakın topraklar işlenir; diğerleri ise boş bırakılır.[12]

Bölgenin coğrafi koşulları için de şunlar söylenebilir; Mardin ilinin yüzeyinin yüzde 52,6'sı dağlık arazi olup, tarımsal olarak neredeyse kullanılamaz durumdadır. Ancak bu kıraç bölge dördüncü yüzyıldan beri rahipleri çekmiştir. Neredeyse girilmez olan mağaraların bulunduğu bu bölge rahiplerin izole yaşantısında çekici bir yere sahiptir. Diğer yandan bu dağlar saldırganlara karşı bir barikat oluşturarak önemli bir Hıristiyan kültürünün oluşmasına neden olmuştur. Bu kültür, duvarlar içinde bugüne dek küçük bir kalıntı olmasına karşın yaşayabilmiştir. Ancak oradaki halk verimsiz coğrafi koşullar nedeniyle oldukça sık yoksulluk sınırında yaşamaktadır. Kuraklık ve çekirge felaket getirdiği için çiftçiler önce dağların güneyine, sonra Suriye ve İstanbul'a göç etmiştir. Günümüzde de ekonomik zorluk ya da bunun korkusu, Süryaniler için köylerini terk edip başka bir yerde yerleşmek için bir gerekçedir. Bölgede en büyük sorun susuzluktur. Çok fazla yağmur yağmasına karşın dağların suyu geçirgen yapısı nedeniyle su toprakta kalamamaktadır. Tur Abdin merkezinde birkaç kaynak bulunmaktadır. Dağın güney yamacında bu kaynaklar o kadar fazladır ki bataklık oluşumlarına yol açmıştır. Yapay sulama sadece akarsu olduğu yerde dağın batı yamacında kuraklığı atlatabilmek için sarnıçlarda su toplanmaktadır. Geçenlerde bazı köylere su şebekesi yapılmıştır. Dağlık arazide küçük çiftçilik oldukça yaygındır. Bir arazinin büyüklüğü bir ile on hektar arasında değişmektedir. Arada yurtdışı ya da İstanbul'a taşındıkları için Süryaniler topraklarını Kürt çiftçilere kesenek[13] olarak vermeye başlamışlardır. Dağlık yamaçta ve

11. SCHUKKINK (2003), a.g.k., 82.
12. Yakup BİLGE(2001), a.g.k., 114.
13. İcar, iltizam.

yaylalarda daha feodal bir yapı yaygındır çünkü henüz kapitalist üretim tarzı dağlık araziye girmemiştir. Üstelik kent merkezine olan uzaklığın üretim tarzlarının belirleniminde oldukça önemli bir rolü vardır. Kapitalizm ancak eklemlenerek feodal üretim tarzının yanında yer alabilir. Kapitalizm mantığı gereği kendisine kar sağlayacak alanlara yatırım yapar ve oradaki feodal yapının çatlamasına yardımcı olur. Güneydoğu bölgesi ise yatırımcıların özellikle yatırım yapmaktan kaçındıkları bir bölge olarak, uzun yıllar boyunca feodal ilişkiler ağını sürdürmek zorunda kalmıştır. Çoğunlukla 200 hektara kadar toprak sahibi olan orta ve büyük toprak ağaları bulunmaktadır. Tarımsal açıdan en iyi bölge Tur Abdin'in batısıdır. Aslında çok zengin ormanlık ve fundalık arazinin neredeyse yüzde 50'si kalmıştır.[14]

14. Helga ANSCHÜTZ (1985), a.g.k., 23-24.

Eğitim

Süryanilerin geçmişiyle ilgili olarak yapılan araştırmalar, bu halkın eğitime verdiği önemi vurgulamaktadır. Süryani edebiyatından tıbbi bilimlere, dinden müzik eğitimine kadar geniş bir alanda eğitimle ilgilenmişlerdir. Aynı zamanda Urfa'daki en büyük üniversitenin ve kütüphanenin de o dönemde Süryanilere ait olması eğitime verdikleri değerin göstergeleridir.[1] Günümüze aktarılabilen çoğu bilginin arkasında sistemli bir çalışma ve geleneğin olduğu görülmektedir. Bu konudaki en güzel örnek çağının büyük bilgini Edessa'lı Efrem'dir (yaklaşık İ.S. 306–373). Büyük kilise öğretmeni ve öğreticisi Edessa'lı Efrem *malfono*[2] geleneği aktarmak konusunda hayati bir rol oynamıştır. *Malfono* gelmiş olduğu sınıf nedeniyle, birçok el yazısının kaybolmasına karşın Süryani dilinin devam edebilmesini sağlamıştır. Kilise öğretmeni olarak ortaçağdan beri, hem kilise öğretisi hem de dini olmayan bilgileri aktarmak onun görevi olmuştur. Ruhanileri hem ilahiler bestelemeye hem de yazma sanatına teşvik etmiştir. Bunun dışında bilgili rahipler manastır dışında bildiklerini öğrencilere aktarmıştır. Onların sayesinde birçok yazar sonraki kuşaklar için canlı tutulmuştur. Efrem'den bugüne *malfono* yetiştirmek önemli bir gelenek haline gelmiştir.

Günümüzde birçok *malfono* Batı'da işçi olarak çalışmaktaysa da Tur Abdin'de yeterli sayıda genç öğretmen adayı yetiştirilmektedir. Becerikli olan bir öğrenci *malfono* ya da papazdan özel ders alarak el yazısıyla kitap kopyalama sanatı, ilahi ve mezmur[3] bilgisi ve kilise düzeninde hizmeti öğrenmektedir. Parası çok fazla olmayan bu meslek topluluk

1. Muzaffer İRİS (2003), Bütün Yönleriyle Süryaniler, Ekol Yayıncılık, İstanbul, 57.
2. "Öğrenmek" anlamına gelen ,ܝ.ܠ.ܦ *y-l-p* kökeninden türeyen ,ܡܠܦܢ *malfono* sözcüğü, "öğretmen" demektir (J. Payne SMITH (1999), Compendious Syriac Dictionary, 192, 278).
3. Eski Antlaşma'dan (Zebur olarak da bilinen) büyük bir kesimi Kral Davut tarafından yazılmış ilahiler.

içinde saygın bir meslektir. Diasporada bulunan Süryaniler de, çocuklarının klasik Süryanice öğrenmeleri amacıyla bir *malfono* atanabilmesi için uğraşmaktadır.

Tur Abdin'de Pazar okulu çok sayıda öğrenci çekmektedir. Yakın dönemde kızlar da dahil olmak üzere çocuk ve gençler için iyi bir uğraş haline gelmiştir. Ayrıca sosyal saygınlık açısından önemlidir çünkü eski kitaplar okunup kopya edilebilir. Bir papaz, rahip ya da *malfono*'nun saygınlığı el yazmasıyla kopya ettiği kitap sayısına bağlıdır. Gençler için okullarını sevmeleri için başka bir neden de ana baba denetimi olmaksızın birbirlerini rahatlıkla görüp tanıma olanağının olmasıdır. 4. yüzyıldan kalan eski bir gelenek olan bu okullar, eskiden katı kapalı toplum düzeninin açılmasına katkıda bulunmaktadır.[4]

Kadın ile erkek arasındaki eğitim düzeyi farkı belirgindir. Süryani Katolik ile Süryani Ortodokslar arasındaki fark da ilginçtir. Süryani Katolikler arasında, ilkokuldan az eğitim görmüş olan yoktur. Hem Süryani Katolikler genelde kentte doğduğu için, hem de kentte doğmuş olanların eğitim düzeyi genelde daha yüksek olduğu için, Süryani Katoliklerin eğitim düzeyinin, Süryani Ortodoksların eğitim düzeyiyle karşılaştırıldığında görece yüksek olması şaşırtıcı değildir.

Ancak genel anlamda, köklü bir eğitim geleneğine sahip bir halkın eğitim düzeyi açısından günümüzde çağın gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu geri kalmışlığın nedenleri, kısaca I. Dünya Savaşı'ndan günümüze kadar uzanan göç dalgasıyla, bölgenin ekonomik ve siyasi koşullarıyla ve Süryani halkının geleneksel meslek dallarını tercih eden davranışlarıyla açıklanabilir.

4. Helga ANSCHÜTZ (1985), a.g.k., 40–41.

Ekonomi

Süryanilerde ekonomik gelişmişlik düzeyi bölgedeki diğer halklardan (Ermeniler dışında) daha yüksektir. Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarından beri, toprağın işlenmesinin dışında Hıristiyan dininin, ticarete bir engel oluşturmaması ve devlet kurumlarına ait meslek dallarında gayrimüslimlerin tercih edilmemesi bu halkı da diğer Hıristiyanlar gibi ticarete yönlendirmiştir. 19. yüzyılın sonlarında Süryanilerin yaşadıkları Doğu ve Güneydoğu bölgesinde Rizaiye, Musul ve Halep bağlantılı olmak üzere canlı bir ticaret yapılmıştır. Mardin bölgesinde yetişen üzümler, o dönemin ünlü şaraplarının yapımında kullanılmıştır. Yine bu üzümlerden yapılan pekmez ve şıra tüm bölgede talep görmüştür. Süryani ustalarınca geliştirilen altın, gümüş ve bakır işletmeciliği de o dönem için ileri bir durumdadır.[1] Cumhuriyetle birlikte, Rizaiye, Musul ve Halep bağlantılarının kopması, bölge ekonomisini tümüyle tarım ve hayvancılığa dayalı, durağan ve gitgide her açıdan ülkenin en geri kalmış bölgelerinden biri konumuna sokmuştur.

Süryani Ortodoksların geldiği bölgede refah düzeyi düşüktür. Bu bölgenin genel halini yansıtmaktadır aynı zamanda. Verimli toprağın azlığı, işsizliğin görece yüksek olması göçün tetikleyici nedenleri olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bölgede nüfusun hızla artmasıyla birçok kişinin geçimini başka bir yerde kazanmak zorunda kalmasına neden olmuştur. Bölgeye olan yatırımın az olması sonucunda işgücü İstanbul'a ya da Avrupa ülkelerine göçmüştür. Bölge insanı İstanbul'u bir kurtuluş olarak görmüştür. Sadece iş olanakları veren bir kent değil, sosyal koşulların çekici gelmesi de göçü arttırmıştır. Üstelik ülkede çok güçlü bir ekonomik gerileme ortaya çıkarsa, kentte tarladan daha fazla fırsat bulabileceklerini düşünmüşlerdir.

1. Yakup BİLGE, a.g.k., 122.

Süryanilerin İstanbul'a göçlerinin temelinde, böylece sanayileşme sürecine bağlı ve ona koşut olarak kentlileşme isteği de önplanda görülebilir. Yani Güneydoğu'da ekonomik durumları orta ve ortanın üzerinde bulunan aileler de sosyal koşullar nedeniyle büyük kente göç etmişlerdir. Bu nedenle Süryaniler için göç nedeni olarak yoksulluktan söz ederken dikkat etmek gerekir. Tur Abdin'deki Süryanilerin büyük bir kesimi ticareti ellerinde tutmaktadır ve çoğu esnaftır. 1967 yılında bölgeyi iyice incelemiş olan Anschütz, "eskiden beri Tur Abdin'deki Hıristiyanlar ticaret ve el sanatlarında tekel oluşturmuştur. Hıristiyan zanaatkârlar, ekonomik ve sosyal açıdan önemli bir yere sahiptir. (...) Kuyumcu ve gümüşçüler belli bir üne sahiptir"[2] demektedir.

Anschütz'ün 1965 ve 1982 yıllarındaki gözlemlerinde Tur Abdin henüz gelişmemiş kırsal bir bölgedir. Yoğun tarım kullanışı ve sekiler Tur Abdin dağının etrafını kaplamaktadır. Burada şarap ve birçok meyve çeşidi üretilmektedir. Tur Abdin'in iç kısmında su sıkıntısı ve gübre yetersizliği gibi iki sorun vardır. Bu yüzden hububat ve sebze üretimi sınırlıdır. İç Tur Abdin'de pazar Midyat'tır ve bütün ilçelerde de küçük bir çarşı bulunmaktadır. Ticaret için büyük merkezler Mardin ve Diyarbakır'dır. Eskiden yolu olmayan yerleşim yerlerine asfalt döşenmesiyle ticari yaşam canlanmıştır.[3] Ayınvert köyünde olduğu gibi, çok içeride kalan köylerde yollar hâlâ sorunludur. Bölgenin hem kendi içinde hem diğer bölgelerle ulaşım olanaklarının zayıflığı, bölge içinde bile birbirinden bağımsız küçük pazarların oluşmasına neden olmuştur. Bu yapı bugün de bir ölçüde mevcuttur. İlçe ve kent merkezlerine yapılan küçük oteller dış dünyayla bağlantının artmasında etkili olmuştur. Ekonomik değişim en fazla kendisini pazarda satılan mallarda göstermiştir; yerli el sanatlarıyla üretilen ürünlerin yerini plastik ürünler almıştır. Örneğin, sağlam deri ayakkabı yerine, ucuz plastik ayakkabı, bakır kaplar yerine, naylon kaplar satılmaya başlamıştır. Çoğunlukla Süryani olan terziler el dokuması kumaş yerine, Gaziantep'teki fabrikalardan gelen kumaşları kullanmaya başlamış ve altın ve gümüşçülük işinde kullanılan maddeler bile yurtdışından gelen ürünlere yerlerini bırakmıştır.[4] Bu ürünler satışların yapıldığı atölyelerde üretilir. Atölyede çalışanların sayısı üç dört kişiyi geçmez ve her çalışan orada yapılan her işi bilmek zorundadır. Bu anlamda uzmanlaşmadan söz edilemez.[5] Süryani telkariliği gibi şarabı

2. Helga ANSCHÜTZ (1969), "Zur Gegenwartslage der Syrischen Christen im Tur 'Abdin, im Hakkarigebiet und im Iran", Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Suppl. I/2, 483-510'dan aktaran J. ROLDANUS, a.g.k., 54.
3. ANSCHÜTZ (1985), a.g.k., 24.
4. ANSCHÜTZ (1985), a.g.k., 24-25.
5. Eylül 2006 yılında Midyat ve Mardin'de görüşülen kuyumcu ve telkari ustalarının vermiş

da oldukça ünlüdür. Her aile kendi gereksinimi kadar bağlara bakarken, diğer bağları boş bırakmaktadır. Gereksinmeleri kadar pekmez ya da şarap yapan ailelerin dışında sadece Kıllıth[6] köyünde şarap fabrikası nedeniyle bağlar daha çok işletilmektedir. Şarap fabrikası köylülerin ortaklığıyla kurulmuş ve yakın zamana kadar üretim yaparken fabrika ortaklarından birisinin öldürülmesi nedeniyle üretim birkaç yıldır durdurulmuştur. Piyasaya üretim yapan ve bölgede işçi çalıştıran tek Süryani köyü Gündükşükro[7] köyü pazar için pamuk üretimi yapmaktadır.[8] Bunların dışında bölgenin diğer halklarında olduğu gibi Süryaniler arasında da pek yaygın olmamakla beraber sınır kaçakçılığı yapılmaktadır.

Toprak, eğitim ve ekonomi arasında önemli bir bağ vardır. Bölgede yaşayan her kesim için, toprağın yetersiz ve verimsiz olmasının, değişik meslek kollarının doğmasına neden olması beklenirken, hem toprağı elinde bulunduran bu anlamda görece daha zengin, hem de değişik meslek kollarına sahip olan da aynı kesim yani Süryanilerdir. Değişik meslek kollarından kasıt, telkari ustalığı, kuyumculuk, taş oyma sanatı, şarapçılık v.b.dir. Ancak Süryaniler arasında, fırıncı, lokanta ya da pastane sahibi gibi gıda sektörüne ilişkin meslek gruplarına pek rastlanamamaktadır. Bunun nedeni, bölgede yaşayan yerli Müslüman halkın, gıdayla ilgili sektörlerde Hıristiyanlardan mal almak istememesidir. Süryaniler arasında eğitim düzeyi, genele kıyasla düşüktür. Bu karşılaştırma, diğer azınlık grubu gayrimüslimler düşünülerek yapılmaktadır. Bunun temel nedenlerinden biri kendilerine ait bir okullarının olmaması olabilir. Devlet okullarının bile az oluşu dikkat çekicidir, üstelik 1985 -1995 yılları arasında, eğitim bölgenin bazı köylerinde, kesintiye uğratılmış, Süryaniler de koşullar değişmeden çocuklarını okula göndermeye çok sıcak bakmamışlardır. Süryanilerin gelir düzeyi araştırıldığında, yüzde elliye yakın bir kesiminin sigortasının olmadığı ortaya çıkmıştır. Gerek sağlık koşulları açısından, gerekse yaşlandıklarında kendilerine ait küçük bir aylığın olması açısından bu önemli bir sonuçtur. Üstelik, Süryanilerin uzun yıllardır yurt dışıyla bağlantısı olan bir topluluk olarak sigortanın gerekliliğinin bilincinde olmaları beklenmektedir. Özel sigortası olanların aynı zamanda devlet sigortasının da olması, şunu gösterir ki, diğer topluluklarda olduğu gibi Süryanilerde de eğitim, mal varlığı ve iyi meslekler çok küçük bir azınlığa özgüdür. Toplumun çoğunluğu, diğer topluluklar gibi, belirli bir gelir seviyesinin ve yaşam standartının altında yaşamaktadır.

---

oldukları bilgilere dayanılmaktadır.

6. Savur ilçesinde bulunan bir köy. Türkçe adı Dereiçi'dir.
7. Nusaybin ilçesinde bulunan bir köy. Asıl Süryanice adı Qritho d-'Itho, Türkçe adı Odabaşı'dır.
8. Yakup BİLGE, a.g.k., 115

Süryanilerin Kültüründe Kadın ve Aile

"Dünyanın her yerinde kadınlar hâlâ, insan eliyle oluşturulan uygarlığın doğuşundan beri, neredeyse değişmeyen, tuzağa düşürülmüş cinsel bir köle durumundadır. Çünkü insan soyu, evrensel ataerkil üstünlük inancını bir gram bile azaltmadan Hıristiyan dünyasında 20.yüzyıla kadar (...) ilerlemiştir. Her kadın hâlâ annesinin dizinde erkeklerin daha önemli olduğunu öğrenerek yetiştirilmektedir. Örneğin 20. yüzyılın başına dönersek, Fransa'da bir konakta 'önce ev sahibi erkek, yaş ve statüye göre sonra diğer konuk erkekler yemeklerini yemektedir. Son erkek rençber yemeğini bitirmeden önce evin kızları ve onların kadın arkadaşları masaya gelemez, evin hanımı bile.' 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde bu ataerkil ayrıcalık, birtakım önceliklerle daha da sertleşmiştir (...)"[1] Bu alıntıdan da görüldüğü gibi Doğu toplumları ya da ileri Batı toplumlarının kadın konusuna yaklaşımları, birbirine çok benzemektedir. Farklı olan en önemli nokta, bir toplumun daha önce yaşadığı sorunu, diğer toplumun daha sonra yaşaması yani toplumsal değişim süreçlerinin farklı tarihlere denk düşmesidir.

Kadın konusunda yapılan çalışmaların birçoğu, toplumsal evrimleşme sürecinde kadının etken ve birincil konumunu yitirerek nasıl ikincil konuma geldiği üzerinedir. İlkel toplumdan günümüz ulus devletlerine kadar gelinen süreçte kadının şekillenmesinde rol oynayan etkenlerden en önemlisi üretim tarzıdır. İlkel komünal toplumdan, köleci topluma geçişle birlikte erk aile/klan içinde el değiştirerek kadını ikinci cins haline getirir. Bunun en etkin örneği Roma ailesidir. *Familia* sözcüğü, günümüzdeki anlamıyla çekirdek aileye değil, Roma'da köleler anlamına denk düşmektedir. *Famulus* 'evcil köle' *familia* ise bir tek adama ait bulunan kölelerin bütünü demektir.[2] Demek ki sözcük, tarımın ve tö-

1. Rosalind MILES (1993), The Women's History of the World, 222–223.
2. Friedrich ENGELS (1979), Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, 69.

resel köleliğin başlaması ve Aryen İtalyalılarla Yunanlıların ayrılmasından sonra kurulan Latin aşiretlerindeki katı aile sisteminden daha eski değildir. Marks'a göre; "daha başlangıcında tarımsal hizmetlerle ilgili olduğuna göre, modern aile, tohum halinde, yalnızca köleliği (*servitus*) değil, toprak bentliği (*servage*) de kapsar. Sonraları toplum ve devleti içinde geniş ölçüde gelişen bütün çelişkiler, minyatür halinde, modern ailenin içinde vardır."[3]

Engels'e göre, analık hukukunun yıkılışı, kadın cinsinin büyük tarihsel yenilgisi olmuştur. Bu yenilgiden sonra, evde bile yönetimi elde tutan erkektir. Kadın aşağılanmış, köleleşmiş ve erkeğin keyif ve çocuk doğurma aleti haline gelmiştir. Engels, "Kadının özellikle Yunanlıların kahramanlık çağında, sonra da klasik çağda bu aşağılanmış durumu, giderek süslenip püslendi, aldatıcı görünüşlere sokuldu, bazen yumuşak biçimler altında saklandı, ama hiçbir zaman ortadan kaldırılmadı" demektedir. Kapitalist üretim tarzına sahip, gelişmiş ya da azgelişmiş burjuva devlet yapılarında aileye ve kadına bakış açısı, Roma Devleti'nin bir uzantısı gibidir. Farklı olan yön, geliştirilmiş üst yapısal kurumlardır. Üst yapısal kurumlardan kasıt, din, ideoloji, hukuk, medya, kültür v.b. kurumlardır.[4] Bu kurumlar aracılığıyla kadının ikincil konumu pekiştirilmekte, aile fazlasıyla denetim altına alınmaktadır. İktidar olmak, erkeğin kimliğinin temel anlamlarından biridir. Toplumsal beklentiler de erkeğin güçlü ve iktidar sahibi olması yönündedir. İktidarda olan (erkek), ötekini (kadın) denetim altında tutar, gerekli gördüğünde zor kullanır. Bu zor fiziksel, cinsel, ekonomik, dinsel, ideolojik ya da hukuk yoluyla olabilmektedir. Bunların yeniden üretimi ve yüzyıllardır varlığını koruması ise bir yönüyle ideolojinin başarısı olarak değerlendirilebilir. "... ideoloji bir bireyin toplumsal bütünlükteki rolünü yaşama biçimidir. Dolayısıyla ideoloji o bireyin oluşumuna katılır ve var olan güç ilişkilerinin 'doğal' olarak kabul edilmesini ürettiği ölçüde başarılı olur"[5] Ataerkil toplum/kültürde erkek özne varlık iken, kadın ikincil, öteki olarak tanımlanır ve toplumsal yaşayışta bu anlam ile örgütlenir. "Kadın, erkek neye karar verirse odur. (...) Özsel varlığın karşısındaki özsel olmayan varlıktır. Erkek Özne'dir, Mutlak Varlık'tır; kadınsa öteki Cins'tir"[6] Doğal ve değişmez olarak sunulan bu ataerkil toplum yapısı, hem geleneksel, hem modern toplumlarda karşımıza çıkmaktadır. Arkeolojik çalışmalar, ataerkilliğin belirtilerine Ortadoğu'nun her yerinde

3. Friedrich ENGELS, a.g.k., 70.
4. Louis ALTHUSSER (1997), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, 47.
5. Michelle BARRETT (1995), Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı, Çev. Şen SÜER, 36.
6. Simone de BEAUVOIR (1995), Kadın "İkinci Cins", Çev. Bertan ONARAN, 36.

Tunç Çağı'ndan beri rastlandığını göstermektedir. Eski Mezopotamya'da ataerkil toplum düzenine, neolitik çağda kent devletlerinin ortaya çıkışıyla geçilmiş; kurumsallaşması, devlet güvencesine kavuşması, kadınların toplumsal kurumlara katılımını sınırlayıcı bir nitelik kazanması; savaşlar, üretim ilişkileri, sınıfsal yapı gibi etkenlere bağlı olarak farklı topluluklarda, farklı hız ve biçimlerde olmuştur.[7] Tektanrılı (monoteist) dinlerin ortaya çıkışı da içinden doğdukları ataerkil yapıların özelliklerinden etkilenmiş, bir taraftan da bu yapıları daha kurumsal ve güçlü hale getirmiştir. Tektanrılı dinlerin aynı coğrafyada ve birbirine benzer koşullarda doğdukları anımsanırsa, kadının ve kadın bedeninin denetlenmesi konusundaki benzerlikleri şaşırtıcı olmamalıdır. Örneğin Tevrat, "genç kadında kızlık nişanları bulunmadığı hakikat ise, o zaman genç kadın babasının evinin kapısına çıkartılacak ve şehrin adamları onu taşlayacak ve ölecek' demektedir.[8]

> "Kadının bedeni kendine değil, kocasına aittir. Aynı şekilde, erkeğin bedeni kendine değil, karısına aittir."
> "Ey kadınlar, Rab'be bağımlı olduğunuz gibi, kocalarınıza bağımlı olun."
> "Çünkü Mesih bedenin kurtarıcısı olarak inanlılar topluluğunun başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır."
> "İnanlılar topluluğu Mesihe bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar."[9]

Kuran'da da benzer ayetlere rastlanmaktadır. "Erkekler kadınlardan üstündür çünkü bir kere Allah, birini diğerinden üstün yaratmıştır." "Mümin kadınlara söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını muhafaza etsinler..."[10] Bu ayetlerden de anlaşıldığı gibi kadın ikincil konumda görülmektedir ve erkeğin üstünlüğünü kabul etmelidir. Ortadoğu toplumlarında erkeğin şerefinin en temel ögesi, kendi kadınlarının (eşi, kız kardeşi, kızı v.b.) davranışları ve genel anlamda itibarlarıdır. Erkek kadının davranışından sorumludur, erkeğin şerefi kadını koruma ve kontrol edebilme yetisine göre ölçülür.[11]

Küçük topluluklarda, eğer zenginlik ve gücü elinde bulunduran bir aile varsa bunların kadınları daha fazla göz önünde ve kontrol altında

7. E. BADINTER (1986), Biri Ötekidir, 83–119; F. BERKTAY (1996), Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, 80–93.
8. Hıdır ASLAN (1996), Tanrı ve Kadın, 23.
9. Kutsal Kitap (2002), Çev. The Bible Society in Turkey (Eski Antlaşma)/The Translation Company (Yeni Antlaşma), Kitabı Mukaddes Şirketi/Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.
10. Kuran'ı Kerim ve Yüce Meali (1998,), Şenyıldız Y., İstanbul, Nisa suresi: 34, 85.
11. Daniel G. BATES – Amal RASSAM (1983), People and Cultures of the Middle East, 242.

tutulmaktadır. Ortadoğu'da güçlü aile ve gruplar sıkı endogami içindedirler ve kadınlarını sınıfla ve akrabalıkla tanımlanan kapalı bir çember içine alırlar.[12] Bu gruplar dışarıdan içeriye eş olarak kadın alır ama içeriden dışarıya vermezler aksi taktirde bu bir prestij kaybıdır.[13]

Ortadoğu toplum yapısı üzerinde bu kadar durulmasının temel nedeni, Süryanilerin Ortadoğu'nun en eski halklarından birisi olmasının dışında ilk Hıristiyan halk olmasıdır. Bulunduğu coğrafyada, çevre halklarla karşılıklı etkileşim halinde olan Süryanilerin kadına bakışı bölgedeki diğer halklardan görece farklılık göstermektedir demek yanlış olmaz; bu saptamalarla ilgili en iyi örneklerle sözlü tarih çalışması sırasında karşılaşılmıştır. Literatür taramalarında Süryanilerde kadın sorunu genel olarak din çerçevesinde ele alınmış, kilisenin aile kurumuna yaklaşımı ve kadın sorunu birlikte değerlendirilmiştir. Oysa Hıristiyanlıktan çok önce de aynı bölgede yaşayan farklı birçok etnik topluluğun, toplumsal, ekonomik, siyasi ve diğer konularda birbirlerini etkiledikleri bir gerçektir. Diğer kültürlerde olduğıu gibi, Süryani kültüründe de kadın geleneğin devamını sağlayarak toplumdaki en önemli işlevi yerine getirmektedir. Buna karşın kadın, hak ettiği değeri bu ilk Hıristiyan toplumunda da görememektedir. Kadın her koşulda erkeğe tabi olmak ve ikincil durumda olmak zorundadır. Dinen boşanmak yasaklanmıştır ve tek istisnası zinadır. Bu uygulama kadının tüm koşullarda erkeğe itaat etmesini zorunlu hale getirmektedir. Ortodoks Hıristiyanlığı hâlâ katı bir biçimde yaşayan Süryaniler, İncil'i rehber olarak almakta ve yaşam tarzlarını dini kurallar belirlemektedir. Kilisede yapılan ibadetlerde, kadın yine ikincil konumdadır. Rahip ve rahibeler arasındaki ayrım da temelini dinden ve Hıristiyanlık dini öncesindeki toplum yapısından almaktadır. Kilise hiyerarşisini oluşturan diyakosluk, papazlık, episkoposluk kategorilerinde, erkek olmak belirleyici bir özelliktir. Kadınlar için tek uygulama rahibeliktir. Rahibenin takdis ve ataması metropolit tarafından yapılmaktadır.[14] Rahibe konumunda olmayan kadınlar ise günde iki kere ayine katılabilmektedir. İslam dininden farklı olarak, oruç ya da diğer ibadetleri menstrasyon dönemlerinde kesintiye uğramamaktadır. Kadının kamusal yaşama katılımı, iş yaşamı ve eğitimi gibi konularda ortaya çıkan tablo, anket çalışmasıyla netleşmiştir. 1800'lü yıllarda bölgede misyonerlerin diğer konularda olduğu gibi eğitim konusunda da öncü olmalarına karşın,[15] kadınlarda eğitim oranının düşük-

12. Ortadoğu Kent Sosyolojisi ve Antropolojisi dersimi alan öğrencim Özge Koyun'un yapmış olduğu çalışmadan aktarma.
13. Daniel G. BATES - Amal RASSAM, a.g.k., 237.
14. Ahmet TAŞĞIN - Eyüp TANRIVERDİ - Canan SEYFELİ, a.g.k., cilt III, 235.
15. "(...) Ancak neredeyse geri kalan herkes gibi, yerde değil de, sandalyelere oturmak su-

lüğü düşündürücüdür. Bu durum bölgenin genel yapısıyla açıklanabilir. Gerek yurt dışına, gerekse yurtiçinde büyük şehirlere göç etmiş Süryani ailelerde kız çocuklarının eğitimine önem verilmeye başlanmıştır.[16]

Kadının konumuna ve genel anlamda Süryani aile yapısına ilişkin olarak, Hollandalı bir master öğrencisinin İstanbul'daki Süryani Ortodokslarla yapmış olduğu bir araştırma, ataerkil sistemin Süryanilerde hâlâ çok güçlü olduğunu göstermektedir. Araştırmanın sonuçları şöyle özetlenmektedir:

"Süryanilerde konuşmalarda kadın ve cender ayrımı ön plana çıkmıştır. Kadınlarımız çalışmıyor. O evli ve yemek yapmayı öğrenmeli, diyor genç bir Süryani. Süryani Ortodoks topuluk ve aileleri birlikte tutmak için kadının rolü önemlidir. Kadın ailede gelenek ve kuralların (norm) yerine getirilmesinde aracı işleve sahiptir. Kadınlar genelde dışarıda çalışmıyor, eşler ve çocuklar için çalışmak zorundalar hem de Müslümanlarla zaman geçirmesinler diye. Bu özellikle evli olmayan kadınlar için geçerli. Kadınların çalışmaması eşlerinin genelde yeterli kazanması demektir. Ailelerdeki erkekler kadınların etkinliklerini denetim altına alıyor. Kadının Müslümanlarla geçinip kültürünü kaybetme korkusundan dolayı. Müslümanlara ilişkin paylaşılan düşünceler tamamen olumsuz. Açıkça Süryani Ortodoksların çoğu yeni ya da yabancı etki istemiyor. Korku ve kuşkuculuk topluluk içinde yaygın bir olgudur. Kadınlar okuyabilir belki statü deişikliği için. Birkaç genç kadın hariç, kadınlardan bu geleneksel rol dağılımına itiraz eden olmamıştır. Geleneksel yapıyı kabullenmişlerdir. "Süryani Ortodoks bir dua kitabında Efrem[17] için şu tümceleri içeren bir övgü nutku vardır: Efrem, kadınların öğretmenlik yarışmasına katılımına izin vermiştir. Yaşamı boyunca hiç durmadan kadınları eğiterek erkeklerle aynı düzeye getirmekte ısrar eden Efrem, katılımlarından dolayı Süryanilerin takımına zafer kazandırmıştır. Burada kadınların anne ya da eş olarak geleneksel rolüne karşın ya da bundan dolayı kadının eğitiminden yana olan Efrem'i feminist olarak görüyoruz."[18] Efrem'in istediği eşitliği İstanbul'daki kiliselerde görmedim. 40 yaşından büyük kadınlar okuma yazma bilmemektedir.

---

retiyle masa üzerinde yemek yemeleri misyonerleri diğerlerinden ayıran bir nıktaydı; hatta çocuklar için mama sandalyelerine bile sahiptiler. Herşeyden önce aile bireyleri ve ev halkı, ilke olarak bir arada yemek yiyordu; ataerkil toplumlarda görüldüğü üzere kadın erkek ayrı değil. Misyonerler mönülerini yerel koşullara göre hazırlıyor, ancak farklı yaşıyor oturuyor ve giyiniyorlardı." HIESER, a.g.k., 80

16. Ahmet TAŞĞIN – Eyüp TANRIVERDİ – Canan SEYFELİ, a.g.k., cilt III, 237.

17. Efrem, İ.S. yaklaşık 306–373 yıllarında yaşamış Süryani Tanrıbilimci ve şairdir.

18. A. PALMER (1991), "Traditie en aanpassing in de jaren '80. De Syrisch-Orthodoxe kerk tussen Azië en Europa. Deel II: Aanpassing." Het Christelijk Oosten, Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Oosters Christendom, Nijmegen, 1991, 2, 93.

Kadınlar kilisedeki etkinliklere katılmıyor, sadece ayinin başında ve sonunda ilahi söylemektedirler."[19]

Erkeklerin yönetime katılma oranı, kadınlarınkinden dört kattan fazla görünmektedir. Yerel yönetimlerin de erkek ağırlıklı olması, muhafazakâr bir toplum yapısının kadın üzerindeki psikolojik baskısı, kadının yerel yönetimlere katılımını engellemektedir.

Süryanilerin bir arada yaşadığı tüm halklar ve bu halkların dinleri karşılıklı bir denetim mekanizması oluşturmuştur denilebilir. Bölge halkları Kürtler, Araplar, Türkler, Ermeniler, Yezidiler ve Keldanilerden oluşmakla birlikte Süryanilerin en fazla etkilendiği halklardan ilki Kürtler, ikincisi Araplardır. Kürtlerden etkilenme daha çok kırsalda görülürken, Mardin merkezde Arap kültürü ağırlığını hissettirmektedir. Gidilen Süryani köylerinde en az Süryanice kadar hatta bazen Süryaniceden de fazla Kürtçenin yaygınlığı, halk oyunlarındaki benzerlikler bu durumun en iyi kanıtlarından biridir. Kız çocuklarını okula göndermek istemeyen Süryanilerin temel korkularından biri, Müslümanların kızlarını kaçırma tehdidi olduğu gibi, kızların gönül rızasıyla bir Müslümanla evlilik yapma riskidir. Bu durum da kadın üzerinde baskıyı arttırmaktadır. Bu baskının görüngülerinden en önemlisi eğitimdir. Kadının eğitimi bilinçli olarak engellenmekte, eğitimsiz kadın çalışma yaşamına katılamamaktadır. Bu durumda Süryani kadınının dikey ya da yatay sosyal hareketliliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

19. Ineke BAAS (2002), a.g.k..

Müslüman Toplum ve Süryaniler

Kapalı bir etnik topluluk olmanın neredeyse tüm özelliklerini taşıyan Süryanilerin bir kesimi, bin yıllardır yaşadıkları topraklarında, yalnızlık ve dışlanmışlık duygusunu yaşamaktadır. Süryaniler, bazı Müslüman halk tarafından ikinci sınıf insan davranışına maruz kalmaktadır. Örneğin Midyat'ta bir pastaneciye Süryani olup olmadığı sorulmuş, gelen yanıt şöyle olmuştur: "Süryaniler burada yiyecek işi yapamazlar, onların yemekleri yenmez ki onlar gâvur." Başka bir örnek ise Ayınvert[1] köyünde şarap yapan Süryani köylülerinin "Süt satmaya gideriz, siz gâvursunuz sizin sütünüz alınmaz, derler ama gelip şarabımızı alırlar" diye anlattığı olaydır. Ramazan ayında Mardin veya Midyat merkezinden gelip şarap alan Müslümanlar bulunmaktadır ve bunlar diğer Müslüman ahalisinden gizli almaktadır.

2006 yılında Ramazan Ayı'na denk düşen bir dönemde yapılan araştırma farklı gözlemlere de neden olmuştur. Yarısı Müslüman olan Anhel[2] köyünde, köy meydanında sigara içen Süryani rehbere Kürtçe "Zaten sigarasızlıktan başım çatlıyor bu da kalkmış sigara içiyor, şimdi dövecem bunu" diyen Kürt gençlerine, Süryani rehberin tepkisi, onların inadına sigara dumanını üstlerine doğru üflemek ve sonra "Bizim elli gün orucumuzda Müslümanlar gözümüzün içine baka baka et yiyorlar. Onların orucu niye umrumda olsun" diyerek olmuştur. Verilen bu örnekler için elbette genelleme yapılamaz. Toplumlar hangi dine mensup olursa olsun, homojen bir tavır sergileyemezler, mutlaka kişisel tutum ve davranışlar da mevcuttur.

Bir anlatıda, Müslüman bir erkeğin, eşi Almanya'da çalışmakta olan evli Süryani bir kadını kaçırması dile getirilmiştir. Almanya'dan dönen eş hiçbir şey yapmaz/ yapamaz, fakat hacca gitmeye karar veren

1. Türkçe adı Gülgöze
2. Türkçe adı Yemişli

Müslüman'a, karısının eski eşini öldürürse haccının kabul göreceği söylenmiştir. Bu örnekte bir kere daha din adamlarının ve toplumsal baskının eğitimsiz birey üzerindeki etkileri görülmektedir. A. Taşğın'ın deyişiyle Müslümanların bir biçimde kendilerini üstün gördükleri yazılı olmayan bir antlaşma vardır. Bu anlaşma çerçevesinde Süryaniler geri planda kalmaktadır.[3] Süryaniler Müslümanlara güvenmemektedir. Müslümanların Hıristiyanlara karşı aşağılayıcı tavrı ve kendilerini üstün görmeleri ekonomik ve toplumsal yaşama yansımaktadır. Ancak bunun nedeni Taşğın'ın belirttiği gibi Müslüman olmanın verdiği özgüvenden dolayı değil, mevcut iktidarın ya da geçmişteki iktidarların Sünni Müslümanları gerek yasada gerekse pratikte korumasından kaynaklanmaktadır. Taşğın'a göre esas sorun Müslümanların Hıristiyanlara karşı bakışının değişmesiyle ilgilidir. Oysa bölgenin ekonomik koşulları ve buna bağlı olarak eğitim sistemi değiştirilmeden, bazı Müslümanların önyargısının değişmesi olanaklı görülmemektedir.

Süryanilerin Devletten Beklentileri

Yapılan görüşmeler göstermektedir kiiSüryaniler gerek toplumdan, gerekse devletten beklentilerini açıkça dile getirmektedir: Devlet laik olmalıdır, kendi bünyesindeki tüm etnik gruplara eşit mesafede yaklaşmalı ve bireyin haklarını anayasal güvence altına almalıdır. Birey, devletine güvenebilmelidir. Devlet yeni iş sahaları yaratmalı, yatırımlar yapmalıdır. Toplumun her kesimine yönelik eğitim programları düzenlemeli ve bu etkinliklerini okul dışında, aile içinde ve medya aracılığı ile desteklemelidir. Devlet kurumunda işe alımlarda ayırımcılık ortadan kalkmalıdır ve okullarda Süryanice dil eğitimi program olarak konmalı ya da diğer azınlıklara tanınan kendi okulunu kurma hakkı Süryanilere de tanınmalıdır. Süryanilerin beklentileri Lozan Antlaşması'nın eksiksiz uygulanmasından başka bir şey değildir. Lozan Antlaşmasıyla ilgili bölümde değinildiği gibi, üç azınlık grubu (Ermeni, Rum, Yahudiler) diğerleri karşısında daha iyi imkanlara sahiptir. Örneğin; Süryaniler, Keldaniler, Nasturiler gibi küçük gruplar, okullarını kurmak, bu okulları denetlemek ve buralarda dillerini serbestçe kullanmak hakkından yoksundur.[4] Halen yurt dışında yaşayan pek çok Süryaninin beklentisi bu doğrultudadır ve tekrar kendi anayurtları Türkiye'ye dönebilmek için güvenilir, yaşanabilir bir ortam istemektedirler.

3. Ahmet TAŞĞIN, a.g.k, "Son Süryani Göçü", C IV, 84
4. Baskın ORAN (2004), 67

Sonuç

Süryaniler ve etniklik arasındaki ilişki düşünüldüğünde, etnikliğin sınırlarını iyi bir kuramsal çerçevede sunan Barth'ın tanımının, Süryani kimliğini tanımlamada bu tez sınırları içinde en yakın kuram olduğu söylenebilir. Dil bir etnik topluluğu tanımlamak için ne kadar önemliyse de Barth'ın kastettiği sınırlar düşünüldüğünde, Süryani kimliğini tanımlamada dil kadar bazen ondan daha önemli olan din kurumudur. Bu önem Süryanilerin konuştuğu dil ile İsa'nın konuştuğu dilin aynı olmasından kaynaklanmaktadır. Daha net bir ifadeyle, Süryani kimliğini tanımlamada, dil ve din birbirinden ayrılamaz, iki yapı birbirini bütünler ve bu etniğin anlaşılabilmesi hem dillerinin hem de dinlerinin bir arada incelenmesine bağlıdır. Süryanilerin dili Aramiceye dayanmaktadır, ancak günümüzde Süryaniler arasında Aramice artık kullanılmamaktadır. Sadece Almanyada, Mardin merkezden değil, köylerden göç etmiş olan Protestan Süryaniler arasında kullanılmaktadır.

II. Abdulhamit döneminde devlet eliyle oluşturulan Hamidiye Alayları'nın Ermeni isyanları dışında, Süryani isyanlarını bastırmada da rol oynadıkları anlaşılmıştır. İsyana karışan Doğu Süryanileri (Nasturiler) olmasına karşın, Mardin, Urfa, Diyarbakır civarında yaşayan Batı Süryanilerinin de en az Doğu Süryanileri kadar olaylardan etkilendikleri ve gerek zorunlu göçle, gerekse ölümle sonuçlanan durumlarla karşılaştıkları görülmüştür. Bununla bağlantılı olarak yapılan literatür taramasında, Batı Süryanileri arasında bir isyanın olduğuna dair herhangi bir doküman, belge, kitap ya da araştırmaya rastlanmamıştır. Kısacası, 1915 olayları Süryani demografisini olumsuz yönde etkilemiş ve zorunlu toplu göçün yaşandığı bu dönemde birçok Süryani ailesi başta Suriye olmak üzere değişik ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.

Lozan Antlaşması'nın diğer gayrimüslimleri (Ermeni, Yahudi ve Rum) kapsamasına karşın, Süryanileri bu tanımlamanın dışında bırak-

ması söz konusudur. Bunun gerekçesi, Süryanilerin kendilerince ve bazı kaynaklarca, kişisel ilişkilerle (Mustafa Kemal'in Patrik III. İlyas'la olan arkadaşlığı gibi) açıklanmaya çalışılsa da, bu tatmin edici değildir. Bu ülkenin sınırları içinde, yıllardır göz ardı edilen, kaderleri yasaya değil, hükümetlerin tutum ve davranışlarına bağlı olan azınlıklar vardır. Bu tutum çağdaşlaşma yolunda adım atan, Avrupa Birliği'ne girmeyi kendisine hedef olarak koymuş modern bir devletin tutumu olamaz. Varılan sonuçlardan en önemlisi Lozan'ın gereği gibi uygulanmadığının görülmesidir. Diğer gayrimüslimler, Anayasada garanti altına alınan haklarına karşın uygulamada bazı sorunlarla karşılaşıyorlarsa Süryaniler için durumun zorluğu daha net görülebilmektedir. Osmanlı'nın son dönemindeki siyasasıyla, Cumhuriyet dönemi arasında gerek ulusal gerekse uluslararası ilişkilerde benzerlikler görülmüştür; örneğin 1878 Berlin Konferansı'nda, II. Abdülhamit'in azınlıkların haklarını korumaya dair vermiş olduğu sözler, ondokuzuncu yüzyılın güçlü devletlerinin dayatmasıyla gerçekleşmiştir. On dokuzuncu yüzyılın sonunda azınlıkların haklarına ilişkin Tanzimat Fermanı nedeniyle yapılan/yapılmaya çalışılan değişiklikler, günümüzde de Avrupa Birliği nedeniyle yapılmaya çalışılmaktadır. Yabancı devletlerin baskısıyla değil, demokrasinin gereği olarak azınlıklara ve insan haklarına ilişkin yapılacak değişimler, gerçek ve kalıcı değişimler olacaktır.

Süryanilerin temel sorunlarından birisinin yüzyılın başından beri yaşanan toplu göçler olduğu görülmüştür. Derinlemesine incelendiğinde, Süryani göçü için birkaç neden ortaya çıkmaktadır. Bu nedenler dönemlere göre farklılıklar göstermektedir; örneğin, 1915 yıllarında yaşanan zorunlu göç, siyasi nedenler ve Osmanlı yönetimine karşı isyanların bir sonucu gibi gösterilse de temelinde, toprak mülkiyeti ve buna bağlı olarak ekonomik ilişkilerin olduğu görülmüştür. Güneydoğu'ya özgü bir sorun olan toprak yetersizliğinden kaynaklanan yoksunluk, bir arada yaşayan ve iletişim halinde bulunan diğer etnikleri dönemsel olarak etkilemektedir. Örneğin, 18. yüzyılda görülen kuraklık ve çekirge istilasından kaynaklanan kıtlık, göçebe Kürt aşiretleriyle Süryaniler başta olmak üzere, yerleşik düzendeki diğer etniklerle aralarında sürtüşmeler çıkmasına yol açmıştır. Cumhuriyet dönemindeki göçlerin nedenlerinden bir tanesi, ekonomik yetersizlik ya da tam tersi maddi yeterlilikten kaynaklanan dışarıya yatırım yapma isteği nedeniyle yaşanan göçtür. Bir başka neden, bölgedeki sosyo kültürel koşulların yetersizliğinden kaynaklanan göçtür. Bu yetersizliğin içine eğitim olanaklarının sınırlı olması da girmektedir. 1980'li yılların başından beri görülen göç ise; PKK, devlet, Hizbullah arasında ortaya çıkan çatışmaların

Süryanilere yansıması ve bu ortamın kullanılarak, Süryaniler üzerinde baskı oluşturulması sonucundan kaynaklanmıştır. Süryaniler arasında oldukça hassas bir başka anlayış ise Hıristiyan azınlık olmaları nedeniyle toplumsal bir baskıya maruz kaldıkları yönündedir, bu da göçü tetikleyen en önemli nedenler arasında sayılmaktadır. Yirminci yüzyılın başında ve günümüzde Süryani toplumunun, Hıristiyan olmalarından kaynaklanan bir baskıya maruz kaldıklarını düşünmelerinin temelinde, bu baskı ortamını yaratan ve örgütleyen merkezle, örgütlenen baskıları sorgulamadan uygulayan taban arasındaki farklar ve tabanın bir süre sonra merkez tarafından denetim altına alınamayan uygulamaları yatmaktadır. Merkezin amacının, çok etnikli toplum yapısını türdeş bir yapıya dönüştürmek olduğu söylenebilir. Türdeş bir toplumu her anlamda (ekonomik, hukuki, siyasi, dini v.b.) denetim altına almak daha kolaydır. Merkezin, dini ve etnik farklılıkları kullanarak kendi istemleri doğrultusunda tabanı örgütlemesi sonucunda gelişen olaylar, 1915 olaylarında olduğu gibi derin sonuçlar yaratmıştır. Bu bağlamda, o döneme ilişkin olarak Osmanlı Devleti'nin rolünün araştırılması gereklidir.

Süryanilerin temel geçim kaynaklarına bakıldığında, sadece tarıma dayalı bir toplum yapısından söz edilemez. Tarım dışında, geçim kaynağı olarak ticaret önemli bir yer tutmaktadır. Bölgenin genel yapısının tarıma dayalı bir ekonomi sergilediği düşünülürse, Süryanilerin küçük el zanaatlerine dayalı ticaret yapıyor olmaları, bölgenin genel yapısından daha farklı bir özellik göstermektedir denilebilir. Telkari zanaati, kuyumculuk, taş işleme zanaatı ve şarap yapımı gibi mesleklerin yüzyıllardır bir gelenek olarak kuşaktan kuşağa aktarılıyor olması ve bölgede iş olanaklarının ve sanayi yatırımlarının yeterli olmaması küçük el zanaatlerini hala ayakta tutan iki önemli nedendir. Ayrıca Hıristiyan dininin ticaretle uğraşılmasına bir engel oluşturmaması da bu mesleklerin sürekliliğine katkıda bulunmuştur. Buna karşın, güçlü bir ticaret ağı ve sanayiye dayalı üretim ilişkilerinin olmaması ekonomik olarak bölgeyi zorlamakta ve bu zorlanmadan Süryaniler de etkilenmektedir. Bu anlamda Süryani göçünün önemli nedenlerinden birisi de bu ekonomik koşullardır.

Süryani topluluğunun, eğitim durumuna bakıldığında yaşadıkları bölgedeki diğer halklarla bir benzerlik gösterdikleri söylenebilir. Erkeklerin yüzde 61,2'si ilkokuldan sonra hiç eğitim görmemiştir. Yüzde 5,3'ü ise hiç okula gitmemiştir. Süryani kadınları arasında ise bu oran, yüzde 77,1'e ulaşmaktadır. Okula hiç gitmemiş olanların oranı ise, Yüzde 12'dir. Tarihsel geçmişi düşünüldüğünde, eğitime çok önem veren bir topluluk için, eğitimin bu kadar düşük olmasının nedenleri arasında, başta sınırlı

eğitim olanakları olmakla birlikte, Türkçeyi iyi konuşamamaktan kaynaklanan okula gitmeme konusunda isteksizlik, okulu bitirdikten sonra devlette iş bulabileceğinden emin olamama ve 1980'lerin ikinci yarısından beri bölgede yaşanan olayların, eğitimi olumsuz yönde etkilemesi sayılabilir. Toplulukta kitap ve gazete okuma alışkanlıklarının olmaması, zaten eğitim derecesi düşük olan bu topluluğun en azından okuyarak bu farkı kapatmasının önünde engel olmaktadır. Modern toplumun en önemli öğelerinden rasyonelleşme olgusunun toplumun tüm hücrelerine yerleşmesinde en önemli işleve sahip olan eğitimin, beklenilenden az olmasından ortaya çıkan açık, şimdilik yurtdışında yaşayan Süryaniler aracılığıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Daha kısa bir deyişle, eğitim ve okumanın toplumsal dönüşüme olan katkısını Süryani topluluğunda, yurtdışında yaşayan Süryaniler yerine getirmektedir.

Süryanilerde sosyal ve siyasal yaşama katılımda etnik ve dini kimliğin, siyasal tutum ve davranışları biçimlendirdiği görülmüştür. Bu anlamda Süryani din adamlarının ve kilisenin rolü büyüktür. Özellikle yurtdışında yaşayan Süryanilerde, etnik kimlikten kaynaklı siyasal ilgi, tutum ve davranış, bölgede yaşayan Süryanilerden çok daha farklı bir yapı sergilemektedir. Bölgede yaşayan Süryaniler, kiliselerinin ve din adamlarının daha fazla etkisinde ve belirleyiciliğinde dogmatik bir siyasal ve sosyal yapı sergilerken, yurt dışındaki Süryaniler, siyasal ve sosyal yapıyı sorgulayan, gerektiğinde karşı çıkabilen ve haklarını arayan bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada siyasal katılım olan oy verme davranışı ile siyasal katılımı etkileyen yaş, cinsiyet, sosyoekonomik statü gibi etkenlerin olduğu bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bunun en önemli nedeni toplulukta özerk oy verme oranının çok düşük olmasıdır. Seçmenlerin oy verme davranışlarında Süryani din adamlarının ve ataerkil yapının izleri görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı köylerde ilçe ve kente oranla, özerk oy verme yerine uyarılmış oy verme davranışı ile karşılaşılmıştır. Eğitim oranının düşüklüğüne karşın oy verme oranının yüksek olmasının nedenleri arasında, katılımcıları oy vermeye zorlayan sosyal ve duygusal bağlar, katılımcıların çıkarlarının hükümetlerin almış olduğu karalardan etkilenmesi ve önemli bir kısmının alınan siyasal kararlar ile kendi yaşamları arasında maddi ve siyasi bağ kurabilmeleri sayılabilir. Süryaniler, mecliste Süryani milletvekili olmasını istemekle beraber, bölgeden çıkan başka bir milletvekilinin topluluğa vereceği hizmetin daha önemli olduğuna vurgu yapmışlardır.

Gelişmiş ya da az gelişmiş tüm toplumlarda kadın hâlâ hak ettiği konumda değildir. Bu gerçek Süryani toplumunda da değişmemiş, kadının ikincil konumu değişen tüm koşullara karşın devam ettirilmiştir.

Bu durumun en önemli nedenleri için, Süryaniler arasındaki yarı feodal ilişkiler ve aynı coğrafyayı paylaştıkları diğer halklarla karşılıklı etkileşimlerin kadın üzerindeki baskıcı etkileri olduğu söylenebilir.

Aile kurumu, Süryaniler için en önemli kurumlardan biridir. Tek eşliliğin Hıristiyan dininin etkisiyle de egemen olduğu aile yapısında kadının üzerindeki baskı, tüm geleneksel toplum yapılarındaki baskılardan çok farklı görülmemektedir. Kadın tıpkı erkek gibi kiliseye gidip ibadetini yapabilir ve tabiî ki üzerine kuma getirilemez ama kadın topluluk dışı evlilik yapamaz. Hatta ileride böyle bir hata yapmaması için gerekirse okula bile gönderilmemektedir. Bu durum bölgedeki diğer toplulukların davranışlarıyla benzerlik göstermektedir. Aynı bölgede bir Kürt aşireti üzerine yapılan bir doktora tezinde, aşiret üyelerinin çoğunluğunun kız çocuklarını 'kötü yola' düşer gerekçesiyle ilkokuldan sonra okula göndermedikleri ortaya çıkmıştır.[1] Tezin içindeki bölümlerde de vurgulandığı gibi, bölge halklarının karşılıklı olarak birbirlerini etkiledikleri ve birbirlerinden etkilendikleri görülmektedir. Kadınların yüzde 81,4'nün iş sahasının yetersizliği ve aile ve çevre etkisiyle mesleğine zorlandığı görülmüştür. Bu, meslekte, kadınlar için ev hanımlığı demektir. Yani kadının tüketici konumu devam etmekte/devam ettirilmektedir. Süryani ailelerin muhafazakâr ve gelenekçi bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Kuzen evliliklerine sıcak bakılmamakla birlikte, azalan nüfusa bir önlem almak niteliğinde sadece teyze çocukları kendi aralarında evlilik yapabilir amca çocukları için böyle bir evlilik toplumsal kabul görmemektedir. Bu yapının içine yurtdışında yaşayan aileler de dâhildir. Ancak birkaç aile bu yapının dışına çıkmayı başarabilmiştir.

Bölgede son yıllarda Süryani nüfusunda ortaya çıkan azalma eğilimindeki büyük değişiklik, ciddi boyutlardadır. Bu süreç, geri dönüşler olmakla birlikte hala devam etmektedir. Birçok Süryani ailesi kendi toprakları olarak tanımladıkları bölgeye geri dönmek istemekle birlikte, geri döndükleri zaman karşılaşacakları ortamı bilememenin kuşku ve kaygısını taşımaktadır. Her şeyden önce, geri döndüklerinde 1990 yıllarına benzer bir ortamla karşılaşma kaygı ve korkusu onlara geri adım attırmaktadır. Ayrıca gidip uzun bir süre yaşamış oldukları gelişmiş Avrupa ülkelerinin rahatlığını, Türkiye'de bulamayacakları düşüncesi, kesin dönüşün önünde şimdilik bir engel oluşturmaktadır.

Süryanilerin beklentileri doğrultusunda şunlar söylenebilir: Diğer gayrimüslimlerle eşit haklara sahip olmak ve kendi anadillerinde eği-

1. Vahap ULUÇ, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal ve Siyasal Yapısı: Mardin Örneğinde Siyasal Katılım, 25 Ekim.2007 tarihli doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

tim yapabilmek, devlet kurumlarında gerek işe alınışta gerekse vatandaş olarak ayrım görmemek, yaşadıkları bölgenin daha güvenlikli hale getirilmesi, Kıbrıs olaylarında olduğu gibi yabancı devletlerle Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşayabileceği diplomatik krizlerin birlikte yaşadıkları Müslüman toplum tarafından kendilerine mal edilmemesi gibi beklentileri olduğu görülmektedir. Bu noktada bir kez daha azınlık olmanın ölçütleri anımsanırsa; vatandaş olmak, sayıca az olmak, başat olmamak, farklı olmak (etnik, dinsel, dilsel) ve bunlarla birlikte azınlık olmanın bilincinde olmak maddelerinin her birinin Süryaniler için de geçerli olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, Süryaniler bu ölçütlerin hepsine sahiplerdir. Doğal hakları olan azınlık haklarından, diğer gayrimüslimler gibi yararlanmaları için girişimlerde bulunulması, yıllardır talep ettikleri ana dillerinde eğitim alma konusunda gerekli düzenlemelerin yapılması, AB sürecindeki çağdaş hukuk devleti olma özen ve çabası içindeki bir devletin öncelikli planları arasında yer almalıdır. Özellikle Lozan'da kabul edilen gayrimüslim tanımı gereğince, Süryanilerin almayı hak ettikleri bu statüleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir iyi niyet göstergesi değil, hukuki bir zorunluluk ve sorumluluk olarak algılanmalıdır. İlerleyen yıllarda, Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüzde Ermeni diasporasıyla yaşadığı sorunların bir benzerini, Süryanilerle ya da bünyesindeki diğer etniklerle yaşayabileceği gerçeğinden hareket edilmesi, bu konuyla ilgili düzenlemelerin sadece kâğıt üzerinde kalmayıp pratikte de uygulanması, 'hassas olabileceği' düşünülen bölgelere daha eğitimli yöneticilerin gönderilmesi gerekmektedir. Ayrıca bölgedeki, ağalık ve aşiret sisteminden kaynaklanan güç dengesizliği yerini, hukuk devletinin uygulamalarına bırakmadığı sürece, bölgede bir demokrasi uygulamasından ve güvenlik ortamından söz edilemeyecektir. Bölge ekonomisinin düzelmesi de aşiret sisteminin çözülmesiyle bağlantılıdır. Toprak yetersizliği en küçük kriz anlarını bile büyük bir krize dönüştürmeye yeterlidir. Bu noktada aşiret yapısıyla ilgili olarak, seçim sisteminin yapısının bir kez daha göden geçirilmesi gerekmektedir. Tüm bu sorunların temelinde günün koşullarına uygun gerçek ve çağdaş demokrasi uygulamalarının ve buna bağlı eğitim sistemlerinin olması gerektiği bir kez daha karşımıza çıkmaktadır.

EK 1:
Alan Çalışması Anket Sonuçları

Cinsiyet Tablosu					
Cinsiyet		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Kadın	86	43,0	43,0	43,0
	Erkek	114	57,0	57,0	100,0
	Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 1.1

Yaş Tablosu					
Genel istatistikler	Sayı	Minimum	Maksimum	Ortalama	Ölçünlü sapma
Yaş	197	18	86	35,44	15,258

Tablo 1.2

Kategorize Edilmiş Yaşları Gösteren Tablo					
Yaş kategorisi		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	18–29	100	50,0	50,8	50,8
	30–45	50	25,0	25,4	76,1
	46–55	19	9,5	9,6	85,8
	55+	28	14,0	14,2	100,0
	Toplam	197	98,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	3	1,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.3

Katılımcının Yaş Kategorisini Cinsiyeti İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Yaş kategorisi x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Yaş kategorisi	18-29	Sayı	47	53	100
		Yaş kategorisi içinde	47,0%	53,0%	100,0%
	30-45	Sayı	15	35	50
		Yaş kategorisi içinde	30,0%	70,0%	100,0%
	46-55	Sayı	12	7	19
		Yaş kategorisi içinde	63,2%	36,8%	100,0%
	55+	Sayı	12	16	28
		Yaş kategorisi içinde	42,9%	57,1%	100,0%
Toplam		Sayı	86	111	197
		Yaş kategorisi içinde	43,7%	56,3%	100,0%

Tablo 1.4

Doğum Ülkesi Tablosu					
		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Türkiye	193	96,5	97,5	97,5
	Suriye	3	1,5	1,5	99,0
	Almanya	2	1,0	1,0	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.5

Doğum İli Tablosu					
		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Adıyaman	1	0,5	0,5	0,5
	Batman	1	0,5	0,5	1,0
	Diyarbakır	2	1,0	1,0	2,1
	Hatay	2	1,0	1,0	3,1
	İstanbul	2	1,0	1,0	4,1
	Mardin	155	77,5	80,3	84,5
	Şırnak	30	15,0	15,5	100,0

	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
	Yurtdışında	5	2,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.6

Katılımcıların Doğumlarının En Sık Görüldüğü Yerler		
1.	Mardin	69
2.	Midyat	37
3.	Hah (Anıtlı)	20
4.	Midun (Öğündük)	14

Tablo 1.7

Doğum Yeri Büyüklüğü Tablosu					
Doğum yeri büyüklüğü		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Köy	59	29,5	30,6	30,6
	İlçe	56	28,0	29,0	59,6
	İl	78	39,0	40,4	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
	Yurtdışında	5	2,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.8

Katılımcının Doğum Yerini Cinsiyeti İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Cinsiyet x Doğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	il	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	29	8	45	82
		Cinsiyet kategorisi içinde	35,4%	9,8%	54,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	30	48	33	111
		Cinsiyet kategorisi içinde	27,0%	43,2%	29,7%	100,0%
Toplam		Sayı	59	56	78	193
		Cinsiyet kategorisi içinde	30,6%	29,0%	40,4%	100,0%

Tablo 1.9

Katılımcının Doğum Yerini Yaş Kategorisi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Yaş kategorisi x Doğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	il	
Yaş kategorisi	18–29	Sayı	37	28	33	98
		Yaş kategorisi içinde	37,8%	28,6%	33,7%	100,0%
	30–45	Sayı	15	15	18	48
		Yaş kategorisi içinde	31,3%	31,3%	37,5%	100,0%
	46–55	Sayı	3	6	9	18
		Yaş kategorisi içinde	16,7%	33,3%	50,0%	100,0%
	55+	Sayı	3	7	18	28
		Yaş kategorisi içinde	10,7%	25,0%	64,3%	100,0%
Toplam		Sayı	58	56	78	192
		Yaş kategorisi içinde	30,2%	29,2%	40,6%	100,0%

Tablo 1.10

Medeni Durumu Gösteren Tablo					
Medeni durum		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bekâr	83	41,5	41,5	41,5
	Evli	117	58,5	58,5	100,0
	Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 1.11

Katılımcının Medeni Durumunu Yaş Kategorisi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Yaş kategorisi x Medeni durum			Medeni durum		Toplam
			Bekâr	Evli	
Yaş kategorisi	18-29	Sayı	71	29	100
		Yaş kategorisi içinde	71,0%	29,0%	100,0%
	30-45	Sayı	6	44	50
		Yaş kategorisi içinde	12,0%	88,0%	100,0%
	46-55	Sayı	3	16	19
		Yaş kategorisi içinde	15,8%	84,2%	100,0%
	55+	Sayı	1	27	28
		Yaş kategorisi içinde	3,6%	96,4%	100,0%
Toplam		Sayı	81	116	197
		Yaş kategorisi içinde	41,1%	58,9%	100,0%

Tablo 1.12

Katılımcının Medeni Durumunu Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum Yeri Büyüklüğü x Medeni Durum			Medeni Durum		Toplam
			Bekâr	Evli	
Doğum Yeri Büyüklüğü	Köy	Sayı	32	27	59
		Doğum Yeri Büyüklüğü Kategorisi İçinde	54,2%	45,8%	100,0%
	İlçe	Sayı	22	34	56
		Doğum Yeri Büyüklüğü Kategorisi İçinde	39,3%	60,7%	100,0%
	İl	Sayı	27	51	78
		Doğum Yeri Büyüklüğü Kategorisi İçinde	34,6%	65,4%	100,0%
Toplam		Sayı	81	112	193
		Doğum Yeri Büyüklüğü Kategorisi İçinde	42,0%	58,0%	100,0%

Tablo 1.13

Gayrimüslim Okuluna Gidip Gitmediğini Gösteren Tablo					
Gayrimüslim okula gitmiştir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	158	79,0	81,4	81,4
	Evet	36	18,0	18,6	100,0
	Toplam	194	97,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	6	3,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.14

Katılımcının Gayrimüslim Okuluna Gidip Gitmediğini Yaş Kategorisi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Yaş kategorisi x Gayrimüslim okula gitmiştir			Gayrimüslim okula gitmiştir		Toplam
			Hayır	Evet	
Yaş kategorisi	18-29	Sayı	78	21	99
		Yaş kategorisi içinde	78,8%	21,2%	100,0%
	30-45	Sayı	35	11	46
		Yaş kategorisi içinde	76,1%	23,9%	100,0%
	46-55	Sayı	17	2	19

		Yaş kategorisi içinde	89,5%	10,5%	100,0%
	55+	Sayı	27	0	27
		Yaş kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	157	34	191
		Yaş kategorisi içinde	82,2%	17,8%	100,0%

Tablo 1.15

Katılımcının Gayrimüslim Okuluna Gidip Gitmediğini Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Gayrimüslim okula gitmiştir			Gayrimüslim okul		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	37	21	58
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	63,8%	36,2%	100,0%
	ilçe	Sayı	50	5	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	90,9%	9,1%	100,0%
	il	Sayı	66	8	74
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	89,2%	10,8%	100,0%
Toplam		Sayı	153	34	187
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	81,8%	18,2%	100,0%

Tablo 1.16

Katılımcının Gayrimüslim Okuluna Gidip Gitmediğini Üye Olduğu Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kilise x Gayrimüslim okula gitmiştir			Gayrimüslim okul		Toplam
			Hayır	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	141	33	174
		Kilise kategorisi içinde	81,0%	19,0%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	17	3	20
		Kilise kategorisi içinde	85,0%	15,0%	100,0%
Toplam		Sayı	158	36	194
		Kilise kategorisi içinde	81,4%	18,6%	100,0%

Tablo 1.17

Gazete Okuma Alışkanlığını Gösteren Tablo					
Gazete okuma alışkanlığı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	49	24,5	24,6	24,6
	Nadir	52	26,0	26,1	50,8
	Evet	98	49,0	49,2	100,0
	Toplam	199	99,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	1	0,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.18

Katılımcıların Kendi Topluluğunda Bir Kulüp Veya Derneğin Varlığından Haberdar Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Süryani kulüp dernek vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Böyle bir kulüp olsaydı giderdim	27	13,5	14,1	14,1
	Evet var gidiyorum	78	39,0	40,6	54,7
	Haberim yok	35	17,5	18,2	72,9
	Hayır	6	3,0	3,1	76,0
	İlgilenmiyorum	1	0,5	0,5	76,6
	Var ama gitmiyorum	45	22,5	23,4	100,0
	Toplam	192	96,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	8	4,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.19

Katılımcıların Süryani Tiyatronun Varlığından Haberdar Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Süryani tiyatro vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bazen	2	1,0	1,0	1,0
	Bilmiyorum	12	6,0	6,1	7,1
	Evet	79	39,5	39,9	47,0
	Hayır	105	52,5	53,0	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.20

En Güvenilir Bulunan Kurum Tablosu			
Sıra	Kurum	Sayı	Yüzdelik
1	Ordu	85	43,3%
2	Cumhurbaşkanı	47	23,4%
3	Yanıt yok	32	13,9%
4	Hükümet	30	13,9%
5	Hiçbiri	24	13,4%
6	Polis	18	9,0%
	Diğer	18	9,0%
8	Parlamento	15	7,5%

Tablo 1.21

Cumhurbaşkanlığını En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	124	62,0	72,5	72,5
	Evet	47	23,5	27,5	100,0
	Toplam	171	85,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	29	14,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.22

Orduyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Ordu en güvenilir kurum		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	86	43,0	50,3	50,3
	Evet	85	42,5	49,7	100,0
	Toplam	171	85,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	29	14,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.23

Parlamentoyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Parlamento en güvenilir kurum		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	157	78,5	91,8	91,8
	Evet	14	7,0	8,2	100,0
	Toplam	171	85,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	29	14,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.24

Hükümeti En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Hükümet en güvenilir kurum		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	141	70,5	82,5	82,5
	Evet	30	15,0	17,5	100,0
	Toplam	171	85,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	29	14,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.25

Polisi En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Polis en güvenilir kurum		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	153	76,5	89,5	89,5
	Evet	18	9,0	10,5	100,0
	Toplam	171	85,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	29	14,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.26

Hükümeti En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Hükümet en güvenilir kurum			Hükümet en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	42	13	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	76,4%	23,6%	100,0%
	ilçe	Sayı	39	7	46
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	84,8%	15,2%	100,0%
	il	Sayı	57	10	67
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	85,1%	14,9%	100,0%
Toplam		Sayı	138	30	168
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	82,1%	17,9%	100,0%

Tablo 1.27

Orduyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Ordu en güvenilir kurum			Ordu en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	39	16	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	70,9%	29,1%	100,0%
	ilçe	Sayı	27	19	46
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	58,7%	41,3%	100,0%
	il	Sayı	20	47	67
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	29,9%	70,1%	100,0%
Toplam		Sayı	86	82	168
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	51,2%	48,8%	100,0%

Tablo 1.28

Cumhurbaşkanlığını En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Cinsiyeti İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum			Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	60	14	74
		Cinsiyet kategorisi içinde	81,1%	18,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	64	33	97
		Cinsiyet kategorisi içinde	66,0%	34,0%	100,0%
Toplam		Sayı	124	47	171
		Cinsiyet kategorisi içinde	72,5%	27,5%	100,0%

Tablo 1.29

Parlamentoyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Cinsiyeti İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Parlamento en güvenilir kurum			Parlamento en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	72	2	74
		Cinsiyet kategorisi içinde	97,3%	2,7%	100,0%
	Erkek	Sayı	85	12	97
		Cinsiyet kategorisi içinde	87,6%	12,4%	100,0%
Toplam		Sayı	157	14	171
		Cinsiyet kategorisi içinde	91,8%	8,2%	100,0%

Tablo 1.30

Hükümeti En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Cinsiyeti İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Hükümet en güvenilir kurum			Hükümet en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	64	10	74
		Cinsiyet kategorisi içinde	86,5%	13,5%	100,0%
	Erkek	Sayı	77	20	97
		Cinsiyet kategorisi içinde	79,4%	20,6%	100,0%
Toplam		Sayı	141	30	171
		Cinsiyet kategorisi içinde	82,5%	17,5%	100,0%

Tablo 1.31

Cumhurbaşkanlığını En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kilise x Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum			Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	107	45	152
		Kilise kategorisi içinde	70,4%	29,6%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	17	2	19
		Kilise kategorisi içinde	89,5%	10,5%	100,0%
Toplam		Sayı	124	47	171
		Kilise kategorisi içinde	72,5%	27,5%	100,0%

Tablo 1.32

Orduyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kilise x Ordu en güvenilir kurum			Ordu en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	82	70	152
		Kilise kategorisi içinde	53,9%	46,1%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	4	15	19
		Kilise kategorisi içinde	21,1%	78,9%	100,0%
Toplam		Sayı	86	85	171
		Kilise kategorisi içinde	50,3%	49,7%	100,0%

Tablo 1.33

Hükümeti En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kilise x Hükümet en güvenilir kurum			Hükümet en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	122	30	152
		Kilise kategorisi içinde	80,3%	19,7%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	19	0	19
		Kilise kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	141	30	171
		Kilise kategorisi içinde	82,5%	17,5%	100,0%

Tablo 1.34

Polisi En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kilise x Polis en güvenilir kurum			Polis en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	135	17	152
		Kilise kategorisi içinde	88,8%	11,2%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	18	1	19
		Kilise kategorisi içinde	94,7%	5,3%	100,0%
Toplam		Sayı	153	18	171
		Kilise kategorisi içinde	89,5%	10,5%	100,0%

Tablo 1.35

Evlilik Tercihinde Süryani Olup Olmaması Tercihini Gösteren Tablo					
Evlilikte Süryani tercihi		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	10	5,0	7,4	7,4
	Fark etmez	3	1,5	2,2	9,6
	Evet	123	61,5	90,4	100,0
	Toplam	136	68,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	64	32,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.36

Evlilikte Süryani Olmasını Tercihi Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Kilise x Evlilikte Süryani tercihi			Evlilikte Süryani tercihi			Toplam
			Hayır	Fark etmez	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	6	3	112	121
		Kilise kategorisi içinde	5,0%	2,5%	92,6%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	4	0	11	15
		Kilise kategorisi içinde	26,7%	0,0%	73,3%	100,0%
Toplam		Sayı	10	3	123	136
		Kilise kategorisi içinde	7,4%	2,2%	90,4%	100,0%

Tablo 1.37

Ailede Cemaat Dışı Evlilikler Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Cemaat dışı evlilikler		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	143	71,5	73,3	73,3
	Çok nadir	1	0,5	0,5	73,8
	Evet	51	25,5	26,2	100,0
	Toplam	195	97,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	5	2,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.38

Ailede Cemaat Dışı Evlilikler Olup Olmadığını Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cemaat dışı evlilikler x Kilise			Kilise		Toplam
			Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	
Cemaat dışı evlilikler	Hayır	Sayı	133	10	143
		Kilise kategorisi içinde	76,0%	50,0%	73,3%
	Çok nadir	Sayı	1	0	1
		Kilise kategorisi içinde	0,6%	0,0%	0,5%
	Evet	Sayı	41	10	51
		Kilise kategorisi içinde	23,4%	50,0%	26,2%
Toplam		Sayı	175	20	195
		Kilise kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.39

Cemaat Dışı Yapılan Evlilikleri Gösteren Tablo					
Cemaat dışı evlilikler kategori		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Yok	143	71,5	75,3	75,3
	Hıristiyan	36	18,0	18,9	94,2
	Hem Hıristiyan hem Müslüman	3	1,5	1,6	95,8
	Müslüman	8	4,0	4,2	100,0
	Toplam	190	95,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	10	5,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.40

Cemaat Dışı Yapılan Evlilikleri Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cemaat dışı evlilikler kategori x Kilise			Kilise		Toplam
			Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	
Cemaat dışı evlilikler kategori	Hayır	Sayı	133	10	143
		Kilise kategorisi içinde	78,2%	50,0%	75,3%
	Hıristiyan	Sayı	26	10	36
		Kilise kategorisi içinde	15,3%	50,0%	18,9%
	Hem Hıristiyan hem Müslüman	Sayı	3	0	3
		Kilise kategorisi içinde	1,8%	0,0%	1,6%
	Müslüman	Sayı	8	0	8
		Kilise kategorisi içinde	4,7%	0,0%	4,2%
Toplam		Sayı	170	20	190
		Kilise kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.41

Çocuk Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Çocuk var		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	19	9,5	25,7	25,7
	Evet	55	27,5	74,3	100,0
	Toplam	74	37,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	126	63,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.42

Çocuğunun Süryani Ortodoksla Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Süryani Ortodoks ile evlilik olur		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	30,4
	Evet	87	43,5	69,6	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.43

Çocuğunun Süryani Katolikle Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Süryani Katolik ile evlilik olur		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	56	28,0	44,8	44,8
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	75,2
	Evet	31	15,5	24,8	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.44

Çocuğunun Süryani Protestanla Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Süryani Protestan ile evlilik olur		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	58	29,0	46,4	46,4
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	76,8
	Evet	29	14,5	23,2	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.45

Çocuğunun Keldani Katolikle Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Keldani ile evlilik olur		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	56	28,0	51,9	51,9
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	35,2	87,0
	Evet	14	7,0	13,0	100,0
	Toplam	108	54,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Bilinmemiş	17	8,5		
	Çocuk yok	19	9,5		

	Toplam	92	46,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.46

Çocuğunun Rum Veya Ermeniyle Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Rum Ermeni ile evlilik olur		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	73	36,5	58,4	58,4
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	88,8
	Evet	14	7,0	11,2	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.47

Çocuğunun Yahudiyle Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Yahudi ile evlilik olur		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	84	42,0	67,2	67,2
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	97,6
	Evet	3	1,5	2,4	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.48

Çocuğunun Sünniyle Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Sünni ile evlilik olur mu		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	87	43,5	69,6	69,6
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	

Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.49

Çocuğunun Aleviyle Evlenmesine Bakış Açısını Gösteren Tablo					
Alevi ile evlilik olur mu		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	87	43,5	69,6	69,6
	Eş seçimine karışmam	38	19,0	30,4	100,0
	Toplam	125	62,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	56	28,0		
	Çocuk yok	19	9,5		
	Toplam	75	37,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.50

Komşularının Kimlerden Oluştuğunu Gösteren Tablo					
Komşular kim		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Süryani olmayan	33	16,5	17,0	17,0
	Karışık	91	45,5	46,9	63,9
	Süryani	70	35,0	36,1	100,0
	Toplam	194	97,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	5	2,5		
	Komşu yok	1	0,5		
	Toplam	6	3,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.51

Komşularının Kimlerden Oluşmasını Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Komşular Kim x Kilise			Kilise		Toplam
			Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	
Komşular Kim	Süryani Olmayan	Sayı	31	2	33
		Kilise Kategorisi İçinde	17,9%	9,5%	17,0%
	Karışık	Sayı	72	19	91
		Kilise Kategorisi İçinde	41,6%	90,5%	46,9%
	Süryani	Sayı	70	0	70
		Kilise Kategorisi İçinde	40,5%	0,0%	36,1%
Toplam		Sayı	173	21	194
		Kilise Kategorisi İçinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.52

Komşularının Kimlerden Oluşmasını Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Komşular kim x Doğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	il	
Komşular kim	Süryani olmayan	Sayı	4	11	17	32
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	6,8%	20,8%	22,1%	16,9%
	Karışık	Sayı	5	29	53	87
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	8,5%	54,7%	68,8%	46,0%
	Süryani	Sayı	50	13	7	70
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	84,7%	24,5%	9,1%	37,0%
Toplam		Sayı	59	53	77	189
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.53

Komşularının Ne Kadarı Müslüman Olduğunu Gösteren Tablo					
Müslüman komşular		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hiç yok	69	34,5	34,8	34,8
	Çok az	18	9,0	9,1	43,9
	Yarıdan az	18	9,0	9,1	53,0
	Yarısı	17	8,5	8,6	61,6
	Çoğu	58	29,0	29,3	90,9
	Hepsi	18	9,0	9,1	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.54

Komşularının Ne Kadarı Müslüman Olmasını Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Müslüman komşular x Kilise			Kilise		Toplam
			Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	
Müslüman komşular	Hiç yok	Sayı	69	0	69
		Kilise kategorisi içinde	39,0%	0,0%	34,8%
	Çok az	Sayı	17	1	18
		Kilise kategorisi içinde	9,6%	4,8%	9,1%
	Yarıdan az	Sayı	15	3	18
		Kilise kategorisi içinde	8,5%	14,3%	9,1%
	Yarısı	Sayı	15	2	17
		Kilise kategorisi içinde	8,5%	9,5%	8,6%
	Çoğu	Sayı	44	14	58
		Kilise kategorisi içinde	24,9%	66,7%	29,3%
	Hepsi	Sayı	17	1	18
		Kilise kategorisi içinde	9,6%	4,8%	9,1%
Toplam		Sayı	177	21	198
		Kilise kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.55

Komşularının Ne Kadarı Müslüman Olmasını Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Müslüman komşular x Doğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	il	
Müslüman komşular	Hiç yok	Sayı	50	12	4	66
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	84,7%	21,8%	5,2%	34,6%
	Çok az	Sayı	4	8	6	18
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	6,8%	14,5%	7,8%	9,4%
	Yarıdan az	Sayı	0	6	11	17
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	0,0%	10,9%	14,3%	8,9%
	Yarısı	Sayı	2	2	12	16
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	3,4%	3,6%	15,6%	8,4%
	Çoğu	Sayı	1	22	33	56
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	1,7%	40,0%	42,9%	29,3%
	Hepsi	Sayı	2	5	11	18
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	3,4%	9,1%	14,3%	9,4%
Toplam		Sayı	59	55	77	191
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.56

Süryaniliğin Dini Kimlik Olarak Görüldüğünü Gösteren Tablo					
Süryanilik dini kimliktir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	128	64,0	77,1	77,1
	Evet	38	19,0	22,9	100,0
	Toplam	166	83,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	22	11,0		
	Anlamadım/Bilmiyorum	12	6,0		
	Toplam	34	17,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.57

Süryaniliğin Dini Kimlik Olarak Görülmesini Yaş Kategorisi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo							
Süryanilik dini kimlik x Yaş kategorisi			Yaş kategorisi				Toplam
			18-29	30-45	46-55	55+	
Süryanilik dini kimlik	Hayır	Sayı	67	33	12	13	125
		Yaş kategorisi içinde	76,1%	82,5%	80,0%	65,0%	76,7%
	Evet	Sayı	21	7	3	7	38
		Yaş kategorisi içinde	23,9%	17,5%	20,0%	35,0%	23,3%
Toplam		Sayı	88	40	15	20	163
		Yaş kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.58

Süryaniliğin Mezhep Olarak Görüldüğünü Gösteren Tablo					
Süryanilik mezheptir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	132	66,0	79,5	79,5
	Evet	34	17,0	20,5	100,0
	Toplam	166	83,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	22	11,0		
	Anlamadım/Bilmiyorum	12	6,0		
	Toplam	34	17,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.59

Süryaniliğin Mezhep Olarak Görülmesini Yaş Kategorisi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo							
Süryanilik mezheptir x Yaş kategorisi			Yaş kategorisi				Toplam
			18-29	30-45	46-55	55+	
Süryanilik mezheptir	Hayır	Sayı	68	34	12	15	129
		Yaş kategorisi içinde	77,3%	85,0%	80,0%	75,0%	79,1%
	Evet	Sayı	20	6	3	5	34
		Yaş kategorisi içinde	22,7%	15,0%	20,0%	25,0%	20,9%

Toplam	Sayı	88	40	15	20	163
	Yaş kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.60

Süryaniliğin Irk Olarak Görüldüğünü Gösteren Tablo					
Süryanilik ırktır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Evet	166	83,0	100,0	100,0
Kayıp	Yanıt yok	22	11,0		
	Anlamadım/Bilmiyorum	12	6,0		
	Toplam	34	17,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.61

Süryaniliğin Irk Olarak Görülmesini Yaş Kategorisi ile Karşılaştıran Çapraz Tablo							
Süryanilik ırktır x Yaş kategorisi			Yaş kategorisi				Toplam
			18-29	30-45	46-55	55+	
Süryanilik irk	Evet	Sayı	88	40	15	20	163
		Yaş kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	88	40	15	20	163
		Yaş kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.62

Yurtdışına Gitmiş Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Yurtdışına gitmiştir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	97	48,5	51,6	51,6
	Evet	91	45,5	48,4	100,0
	Toplam	188	94,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	12	6,0		
	Toplam	12	6,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.63

Gidilen Ülkeleri Gösteren Tablo					
Gidilen ülke		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Ortadogu	9	4,5	31,0	31,0
	Avrupa	18	9,0	62,1	93,1
	Kuzey Amerika	1	0,5	3,4	96,6
	Okyanusya	1	0,5	3,4	100,0
	Toplam	29	14,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok/ Yurtdışına gitmedi	171	85,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.64

Gidilen Ülkeleri İle Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Yurtdışına gitti			Yurtdışına gitti		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	38	20	58
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	65,5%	34,5%	100,0%
	ilçe	Sayı	22	30	52
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	42,3%	57,7%	100,0%
	il	Sayı	36	36	72
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	50,0%	50,0%	100,0%
Toplam		Sayı	96	86	182
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	52,7%	47,3%	100,0%

Tablo 1.65

Gidilen Ülkeleri İle Eğitim Düzeyi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Eğitim düzeyi x Yurtdışına gitti			Yurtdışına gitti		Toplam
			Hayır	Evet	
Eğitim düzeyi	hiç okula gitmemiş	Sayı	8	7	15
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	53,3%	46,7%	100,0%

	ilkokul terk	Sayı	2	1	3
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	66,7%	33,3%	100,0%
	ilkokul	Sayı	57	38	95
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	60,0%	40,0%	100,0%
	ortaokul	Sayı	13	21	34
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	38,2%	61,8%	100,0%
	lise	Sayı	12	18	30
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	40,0%	60,0%	100,0%
	yüksekokul	Sayı	0	1	1
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	0,0%	100,0%	100,0%
	üniversite	Sayı	3	3	6
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	50,0%	50,0%	100,0%
Toplam		Sayı	95	89	184
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	51,6%	48,4%	100,0%

Tablo 1.66

Gidilen Ülkeleri İle Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Yurtdışına gitti			Yurtdışına gitti		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	53	30	83
		Cinsiyet kategorisi içinde	63,9%	36,1%	100,0%
	Erkek	Sayı	44	61	105
		Cinsiyet kategorisi içinde	41,9%	58,1%	100,0%
Toplam		Sayı	97	91	188
		Cinsiyet kategorisi içinde	51,6%	48,4%	100,0%

Tablo 1.67

Süryaniler İçin Poliste Azınlıklar Masası Olup Olmadığının Bilinip Bilinmediğini Gösteren Tablo					
Azınlık masası vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	51	25,5	89,5	89,5
	Evet	6	3,0	10,5	100,0
	Toplam	57	28,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	128	63,5		
	Bilmiyorum	15	7,5		

	Toplam	143	71,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.68

Siyasi Parti Üyeliğini Gösteren Tablo					
Siyasi parti üyesi		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	185	92,5	94,4	94,4
	Evet	11	5,5	5,6	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.69

Siyasi Parti Üyeliğini Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Siyasi parti üyesi			Siyasi parti üyesi		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	80	5	85
		Cinsiyet kategorisi içinde	94,1%	5,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	105	6	111
		Cinsiyet kategorisi içinde	94,6%	5,4%	100,0%
Toplam		Sayı	185	11	196
		Cinsiyet kategorisi içinde	94,4%	5,6%	100,0%

Tablo 1.70

İktidardaki Partinin Adını Bilip Bilmediğini Gösteren Tablo					
İktidar partisi adını bilmektedir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bilmiyorum/Yanlış yanıt	45	22,5	22,8	22,8
	Doğru yanıt	152	76,0	77,2	100,0
	Toplam	197	98,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	3	1,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.71

İktidardaki Partinin Adını Bilip Bilmediğini Siyasi Parti Üyeliği İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Siyasi parti üyesi x İktidar partisi adını bilmektedir			İktidar partisi adını biliyor		Toplam
			Bilmiyorum/ Yanlış yanıt	Doğru yanıt	
Siyasi parti üyesi	Hayır	Sayı	44	140	184
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	23,9%	76,1%	100,0%
	Evet	Sayı	0	11	11
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	0,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	44	151	195
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	22,6%	77,4%	100,0%

Tablo 1.72

Cumhurbaşkanının Adını Bilip Bilmediğini Gösteren Tablo					
Cumhurbaşkanının adını bilmektedir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bilmiyorum/Yanlış yanıt	38	19,0	19,2	19,2
	Doğru yanıt	160	80,0	80,8	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.73

Cumhurbaşkanının Adını Bilip Bilmediğini Siyasi Parti Üyeliği İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Siyasi parti üyesi x Cumhurbaşkanı adını bilmektedir			Cumhurbaşkanı adını biliyor		Toplam
			Bilmiyorum/ Yanlış yanıt	Doğru yanıt	
Siyasi parti üyesi	Hayır	Sayı	37	148	185
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	20,0%	80,0%	100,0%
	Evet	Sayı	0	11	11
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	0,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	37	159	196

	Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	18,9%	81,1%	100,0%

Tablo 1.74

Başbakanın Adını Bilip Bilmediğini Siyasi Parti Üyeliği ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Başbakanın adını bilmektedir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bilmiyorum/Yanlış yanıt	28	14,0	14,3	14,3
	Doğru yanıt	168	84,0	85,7	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.75

Başbakanın Adını Bilip Bilmediği İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Siyasi parti üyesi x Başbakanın adını bilmektedir			Başbakanın adını biliyor		Toplam
			Bilmiyorum/ Yanlış yanıt	Doğru yanıt	
Siyasi parti üyesi	Hayır	Sayı	26	157	183
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	14,2%	85,8%	100,0%
	Evet	Sayı	1	10	11
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	9,1%	90,9%	100,0%
Toplam		Sayı	27	167	194
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	13,9%	86,1%	100,0%

Tablo 1.76

Mecliste Bir Milletvekilinin Adını Bilip Bilmediğini Gösteren Tablo					
Milletvekili adı biliyor		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bilmiyorum/Yanlış yanıt	87	43,5	50,6	50,6
	Doğru yanıt	85	42,5	49,4	100,0
	Toplam	172	86,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	28	14,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.77

Mecliste Bir Milletvekilinin Adını Söyleyebilip Söyleyebilmediği Siyasi Parti Üyeliği İle Karşılaştıran Çapraz Tablo				
Siyasi parti üyesi x Milletvekili adı biliyor			Milletvekili adı biliyor	Toplam
			Bilmiyorum/ Yanlış yanıt	Doğru yanıt	
	Hayır	Sayı	82	80	162
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	50,6%	49,4%	100,0%
	Evet	Sayı	4	5	9
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	44,4%	55,6%	100,0%
Toplam		Sayı	86	85	171
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	50,3%	49,7%	100,0%

Tablo 1.78

Oy Kullanımını Gösteren Tablo					
Oy kullanmaktadır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	58	29,0	30,7	30,7
	Evet	131	65,5	69,3	100,0
	Toplam	189	94,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	11	5,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.79

Oy Kullanmaması Nedenlerini Gösteren Tablo					
Oy kullanmıyor neden		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	İlgim yok	2	1,0	9,5	9,5
	Kayıtlı değildim	7	3,5	33,3	42,9
	Yaşımdan dolayı (genç)	10	5,0	47,6	90,5
	Yaşımdan dolayı (yaşlı)	1	0,5	4,8	95,2
	Burada değildim	1	0,5	4,8	100,0
	Toplam	21	10,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	179	89,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.80

Vatandaşlık Görevi Olarak Gördüğü İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı vatandaşlık		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	35	17,5	25,5	25,5
	Evet	102	51,0	74,5	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.81

Mensup Olduğu Cemaatin Çıkarları İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı cemaat		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	120	60,0	87,6	87,6
	Evet	17	8,5	12,4	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.82

Ailesinin Çıkarları İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı aile		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	133	66,5	97,1	97,1
	Evet	4	2,0	2,9	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.83

Kişisel Çıkarları İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı kişisel		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	132	66,0	96,4	96,4
	Evet	5	2,5	3,6	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	

Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.84

İnandığı Partinin Seçilebilmesi İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı parti		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	124	62,0	90,5	90,5
	Evet	13	6,5	9,5	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.85

Alışkanlık Olduğu İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı alışkanlık		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	130	65,0	94,9	94,9
	Evet	7	3,5	5,1	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.86

Zorunlu Olduğu İçin Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı zorunlu		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	134	67,0	97,8	97,8
	Evet	3	1,5	2,2	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.87

Diğer Amaçlarla Oy Kullananları Gösteren Tablo					
Oy kullanma amacı diğer		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	135	67,5	98,5	98,5
	Evet	2	1,0	1,5	100,0
	Toplam	137	68,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	63	31,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.88

Ailede Herkes Aynı Partiye Oy Verip Vermediğini Gösteren Tablo					
Ailede herkes aynı partiye oy verir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır, herkes bağımsız oy verir	74	37,0	41,3	41,3
	Ara sıra aynı partiye oy veririz	12	6,0	6,7	48,0
	Genelde aynı partiye oy verilir	13	6,5	7,3	55,3
	Evet	70	35,0	39,1	94,4
	Bilmiyorum	10	5,0	5,6	100,0
	Toplam	179	89,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	21	10,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.89

Oy Vermeyi Etkileyen Ögeleri Gösteren Tablo					
Oy verirken etki		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Kişisel tercihimize bağlı olarak	143	71,5	85,6	85,6
	Süryani cemaati olarak aynı parti ya da kişiye oy veririz	15	7,5	9,0	94,6
	Süryani dini liderimizin istediği	4	2,0	2,4	97,0
	Aşiret/ağaların isteği doğrultusunda	5	2,5	3,0	100,0
	Toplam	167	83,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	30	15,0		
	Bilmiyorum	3	1,5		
	Toplam	33	16,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.90

Oy Verirken Süryani Kimliğine Dikkat Edilip Edilmediğini Gösteren Tablo					
Oy verirken Süryani		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	137	68,5	89,0	89,0
	Evet	17	8,5	11,0	100,0
	Toplam	154	77,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	46	23,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.91

Oy Verirken Mardin'in Yararının Gözetilip Gözetilmediğini Gösteren Tablo					
Oy verirken Mardin		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	111	55,5	72,1	72,1
	Evet	43	21,5	27,9	100,0
	Toplam	154	77,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	46	23,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.92

Oy Verirken Liderin Önemsenip Önemsenmediğini Gösteren Tablo					
Oy verirken lider		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	77	38,5	50,0	50,0
	Evet	77	38,5	50,0	100,0
	Toplam	154	77,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	46	23,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.93

Oy Verirken Parti Programının Önemsenip Önemsenmediğini Gösteren Tablo					
Oy verirken program		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	136	68,0	88,3	88,3
	Evet	18	9,0	11,7	100,0
	Toplam	154	77,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	46	23,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.94

Oy Vermeyeceği Partinin Gösterildiği Tablo			
		Sayı	%
1	HADEP	42	44,2
2	MHP	40	42,1
3	GP	29	30,5
4	SP	23	24,2
5	CHP	17	17,9
	AKP	17	17,9
7	DYP	13	13,7
	ANAP	13	13,7

Tablo 1.95

CHP'ye Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti CHP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	78	39,0	82,1	82,1
	Evet	17	8,5	17,9	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.96

ANAP'a Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti ANAP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	82	41,0	86,3	86,3
	Evet	13	6,5	13,7	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.97

MHP'ye Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti MHP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	55	27,5	57,9	57,9

	Evet	40	20,0	42,1	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.98

AKP'ye Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti AKP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	78	39,0	82,1	82,1
	Evet	17	8,5	17,9	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.99

HADEP'e Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti HADEP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	53	26,5	55,8	55,8
	Evet	42	21,0	44,2	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.100

Genç Parti'ye Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti GP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	66	33,0	69,5	69,5
	Evet	29	14,5	30,5	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.101

DYP'ye Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti DYP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	82	41,0	86,3	86,3
	Evet	13	6,5	13,7	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.102

Saadet Partisi'ne Oy Vermeyenlerin Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Oy vermeyeceği parti SP		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	72	36,0	75,8	75,8
	Evet	23	11,5	24,2	100,0
	Toplam	95	47,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	105	52,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.103

Yerel Yönetime Katılma Oranlarının Gösterildiği Tablo					
Yerel yönetime katılmaktadır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	188	94,0	96,4	96,4
	Evet	7	3,5	3,6	100,0
	Toplam	195	97,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	5	2,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.104

Yerel Yönetime Katılmayı Siyasi Parti Üyeliği İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Siyasi parti üyesi x Yerel yönetime katılıyor			Yerel yönetime katılıyor		Toplam
			Hayır	Evet	
Siyasi parti üyesi	Hayır	Sayı	179	4	183
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	97,8%	2,2%	100,0%

	Evet	Sayı	8	3	11
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	72,7%	27,3%	100,0%
Toplam		Sayı	187	7	194
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	96,4%	3,6%	100,0%

Tablo 1.105

Yerel Yönetime Katılmayı Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Yerel yönetime katılıyor			Yerel yönetime katılıyor		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	85	1	86
		Cinsiyet kategorisi içinde	98,8%	1,2%	100,0%
	Erkek	Sayı	103	6	109
		Cinsiyet kategorisi içinde	94,5%	5,5%	100,0%
Toplam		Sayı	188	7	195
		Cinsiyet kategorisi içinde	96,4%	3,6%	100,0%

Tablo 1.106

Süryani Cemaatinin Bir Üyesi Olarak Görüp Görmediğini Gösteren Tablo					
Kendisini Süryani cemaatinin üyesi olarak görmektedir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	2	1,0	1,0	1,0
	Evet	194	97,0	99,0	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.107

Cemaat İlişkisi Düzeyini Gösteren Tablo					
Cemaat ilişkisi düzeyi		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hiç yok	1	0,5	0,5	0,5
	Çok zayıf bağlarım var	2	1,0	1,0	1,5
	Zayıf bağlarım var	7	3,5	3,6	5,1

	Orta düzeyde	89	44,5	45,6	50,8
	Sıkı bağlarım var	44	22,0	22,6	73,3
	Çok sıkı bağlarım var	52	26,0	26,7	100,0
	Toplam	195	97,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	5	2,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.108

Cemaat İlişkisi Düzeyini Eşin Grubu Aynı Olup Olmadığı İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cemaat ilişkisi düzeyi x Eşin grubu aynıdır			Grup es aynı		Toplam
			Evet	Hayır	
Cemaat ilişkisi düzeyi	Hiç yok	Sayı	1	0	1
		Grup eş aynı kategorisi içinde	,9%	0,0%	,9%
	Zayıf bağlarım var	Sayı	1	1	2
		Grup eş aynı kategorisi içinde	,9%	20,0%	1,8%
	Orta düzeyde	Sayı	43	4	47
		Grup eş aynı kategorisi içinde	40,6%	80,0%	42,3%
	Sıkı bağlarım var	Sayı	25	0	25
		Grup eş aynı kategorisi içinde	23,6%	0,0%	22,5%
	Çok sıkı bağlarım var	Sayı	36	0	36
		Grup eş aynı kategorisi içinde	34,0%	0,0%	32,4%
Toplam		Sayı	106	5	111
		Grup eş aynı kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.109

Süryani Cemaati İle İlgili Lozan Antlaşması Bir Hükmünün Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Cemaatle ilgili Lozan Antlasması hükmü vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	61	30,5	33,0	33,0
	Evet	37	18,5	20,0	53,0

	Bilmiyorum	87	43,5	47,0	100,0
	Toplam	185	92,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	15	7,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.110

Milliyetçiliğin Ne anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
Milliyetçiliğin anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Aşırı ya da etnik milliyetçilik değilse iyidir	8	4,0	9,8	9,8
	Aşırıcılık/faşizm/ırkçılık	8	4,0	9,8	19,5
	Eşitlik	3	1,5	3,7	23,2
	Hilekârlik	1	0,5	1,2	24,4
	Kendi halkını/ırkını sevmek	5	2,5	6,1	30,5
	Milletini/vatanını sevmek	57	28,5	69,5	100,0
	Toplam	82	41,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	33	16,5		
	İlgilenmiyorum	2	1,0		
	Anlamıyorum/ Anlamsız yanıt/Bilmiyorum	83	41,5		
	Toplam	118	59,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.111

Laikliğin Ne Anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
Laikliğin anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Atatürk'e bağımlı olmak	1	0,5	1,3	1,3
	Barış	1	0,5	1,3	2,6
	Eşitlik	9	4,5	11,7	14,3
	Çağdaşlık	4	2,0	5,2	19,5
	Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması	32	16,0	41,6	61,0
	Demokrasi	2	1,0	2,6	63,6
	Keşke yaşasaydik	9	4,5	11,7	75,3
	Olumlu bir şeydir	8	4,0	10,4	85,7

	Özgürlük	11	5,5	14,3	100,0
	Toplam	77	38,5	100,0	
Kayıp	Yanıt.yok	40	20,0		
	İlgilenmiyorum	1	0,5		
	Anlamıyorum/ Anlamsız yanıt/Bilmiyorum	82	41,0		
	Toplam	123	61,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.112

Kültürün Ne Anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
Kültürün anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Eğitimli olmak	29	14,5	25,4	25,4
	Gelenekler	69	34,5	60,5	86,0
	Olumlu bir şeydir	16	8,0	14,0	100,0
	Toplam	114	57,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	31	15,5		
	Anlamıyorum/ Anlamsız yanıt/Bilmiyorum	55	27,5		
	Toplam	86	43,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.113

Demokrasinin Ne Anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
Demokrasinin anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	İnsan hakları	7	3,5	7,0	7,0
	Kendi kendine yönetim	7	3,5	7,0	14,0
	Özgürlük/Eşitlik	57	28,5	57,0	71,0
	Çağdaslik	2	1,0	2,0	73,0
	Keşke olsaydı	21	10,5	21,0	94,0
	Olumlu bir şeydir	6	3,0	6,0	100,0
	Toplam	100	50,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	34	17,0		
	İlgilenmiyorum	1	0,5		

	Anlamıyorum/ Anlamsız yanıt/Bilmiyorum	65	32,5		
	Toplam	100	50,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.114

İnsan Haklarının Ne Anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
İnsan haklarının anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Demokrasi	3	1,5	3,2	3,2
	Rahat yaşayabilmek	6	3,0	6,4	9,6
	Eşitlik	12	6,0	12,8	22,3
	Saygı/değer	10	5,0	10,6	33,0
	Adalet	3	1,5	3,2	36,2
	Keşke olsaydı	35	17,5	37,2	73,4
	Olumlu bir şeydir	5	2,5	5,3	78,7
	Özgürlük	20	10,0	21,3	100,0
	Toplam	94	47,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	28	14,0		
	Anlamıyorum/ Anlamsız yanıt/Bilmiyorum	78	39,0		
	Toplam	106	53,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.115

Anayasanın N e Anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
Anayasanın anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Adalet	8	4,0	9,0	9,0
	Atatürk'ün sözü	2	1,0	2,2	11,2
	Devlet kuralları	12	6,0	13,5	24,7
	Hak hukuk	43	21,5	48,3	73,0
	Temel yasa	2	1,0	2,2	75,3
	Keşke uygulansaydı	11	5,5	12,4	87,6
	Olumlu bir şeydir	11	5,5	12,4	100,0
	Toplam	89	44,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	32	16,0		

	İlgilenmiyorum	1	0,5		
	Anlamıyorum/ Anlamsız yanıt/Bilmiyorum	78	39,0		
	Toplam	111	55,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.116

Tuttuğu Futbol Takımını Gösteren Tablo					
Tuttuğu futbol takımı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Beşiktas	21	10,5	10,7	10,7
	Fenerbahçe	90	45,0	45,7	56,3
	Galatasaray	52	26,0	26,4	82,7
	Hiçbiri	19	9,5	9,6	92,4
	Diğer	15	7,5	7,6	100,0
	Toplam	197	98,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	3	1,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.117

Üye Olunan Kilise Tablosu					
Kilise		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Süryani Ortodoks	179	89,5	89,5	89,5
	Süryani Katolik	21	10,5	10,5	100,0
	Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 1.118

Üye Olunan Kiliseyi Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Kilise			Kilise		Toplam
			Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	59	0	59
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%

		Kilise kategorisi içinde	34,1%	0,0%	30,6%
	ilçe	Sayı	55	1	56
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	98,2%	1,8%	100,0%
		Kilise kategorisi içinde	31,8%	5,0%	29,0%
	il	Sayı	59	19	78
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	75,6%	24,4%	100,0%
		Kilise kategorisi içinde	34,1%	95,0%	40,4%
Toplam		Sayı	173	20	193
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	89,6%	10,4%	100,0%
		Kilise kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.119

Kiliseye Gitme Sıklığı Tablosu					
Kiliseye gitme		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Kiliseye gitme alışkanlığım yok	4	2,0	2,0	2,0
	Giderim ama belli bir zamani yok	57	28,5	28,8	30,8
	Her Bayram	14	7,0	7,1	37,9
	Her Pazar	121	60,5	61,1	99,0
	Çok sık	2	1,0	1,0	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.120

Süryaniceyi Bilip Bilmediğini Gösteren Tablo					
Süryanice biliyor		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	72	36,0	36,7	36,7
	Az biliyor	1	0,5	0,5	37,2
	Evet	123	61,5	62,8	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.121

Süryaniceyi Bilip Bilmediğini Üye Olunan Kilise İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Kilise x Süryanice bilmektedir			Süryanice bilmektedir			Toplam
			Hayır	Az biliyor	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	56	0	119	175
		Kilise kategorisi içinde	32,0%	0,0%	68,0%	100,0%
	Süryani Katolik	Sayı	16	1	4	21
		Kilise kategorisi içinde	76,2%	4,8%	19,0%	100,0%
Toplam		Sayı	72	1	123	196
		Kilise kategorisi içinde	36,7%	0,5%	62,8%	100,0%

Tablo 1.122

Süryaniceyi Bilip Bilmediğini Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo							
Süryanice bilmektedir x Doğum yeri büyüklüğü		Doğum yeri büyüklüğü					
		Köy		İlçe		İl	
		Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	Süryani Ortodoks	Süryani Katolik
Süryanice biliyor	Hayır	10 (%17,5)	0 (%0,0)	3 (%5,6)	0 (%0,0)	41 (%70,7)	15 (%78,9)
	Az biliyor	0 (%0,0)	0 (%0,0)	0 (%0,0)	0 (%0,0)	0 (%0,0)	1 (%5,3)
	Evet	47 (%82,5)	0 (%0,0)	51 (%94,4)	1 (%100,0)	17 (%29,3)	3 (%15,8)
	Toplam	57	0	54	1	58	19

Tablo 1.123

Süryaniceyi Bilip Bilmediğini Yaş Kategorisi ile Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Yaş kategorisi xS üryanice biliyor			Süryanice biliyor			Toplam
			Hayır	Az biliyor	Evet	Hayır
Yaş kategorisi	18–29	Sayı	31	1	66	98
		Yaş kategorisi içinde	31,6%	1,0%	67,3%	100,0%
	30–45	Sayı	17	0	32	49
		Yaş kategorisi içinde	34,7%	0,0%	65,3%	100,0%
	46–55	Sayı	9	0	10	19
		Yaş kategorisi içinde	47,4%	0,0%	52,6%	100,0%
	55+	Sayı	15	0	12	27
		Yaş kategorisi içinde	55,6%	0,0%	44,4%	100,0%

Toplam	Sayı	72	1	120	193
	Yaş kategorisi içinde	37,3%	0,5%	62,2%	100,0%

Tablo 1.124

Günlük Yaşamda Süryanicenin Ne Kadar Kullanıldığını Gösteren Tablo					
Günlük yaşamda Süryanice kullanılmaktadır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	79	39,5	40,9	40,9
	Evet	114	57,0	59,1	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.125

Süryanice Kullanımını Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Süryanice kullanılmaktadır			Süryanice kullanılıyor		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	11	46	57
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	19,3%	80,7%	100,0%
	ilçe	Sayı	1	54	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	1,8%	98,2%	100,0%
	il	Sayı	64	12	76
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	84,2%	15,8%	100,0%
Toplam		Sayı	76	112	188
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	40,4%	59,6%	100,0%

Tablo 1.126

Günlük Yaşamda Kürtçenin Ne Kadar Kullanıldığını Gösteren Tablo					
Günlük yaşamda Kürtçe kullanılmaktadır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	159	79,5	82,4	82,4
	Evet	34	17,0	17,6	100,0

	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.127

Kürtçe Kullanımını Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Kürtçe kullanılmaktadır			Kürtçe kullanılmaktadır		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	34	23	57
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	59,6%	40,4%	100,0%
	ilçe	Sayı	48	7	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	87,3%	12,7%	100,0%
	il	Sayı	72	4	76
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	94,7%	5,3%	100,0%
Toplam		Sayı	154	34	188
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	81,9%	18,1%	100,0%

Tablo 1.128

Günlük Yaşamda Arapçanın Ne Kadar Kullanıldığını Gösteren Tablo					
Günlük yaşamda Arapça kullanılmaktadır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	118	59,0	61,1	61,1
	Evet	75	37,5	38,9	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.129

Arapça Kullanımını Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo			
Doğum yeri büyüklüğü x Arapça kullanılmaktadır	Arapça kullanılmaktadır		Toplam
	Hayır	Evet	

Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	53	4	57
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	93,0%	7,0%	100,0%
	ilçe	Sayı	49	6	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	89,1%	10,9%	100,0%
	il	Sayı	14	62	76
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	18,4%	81,6%	100,0%
Toplam		Sayı	116	72	188
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	61,7%	38,3%	100,0%

Tablo 1.130

Günlük Yaşamda Türkçenin Ne Kadar Kullanıldığını Gösteren Tablo					
Günlük yaşamda Türkçe kullanılmaktadır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	106	53,0	54,9	54,9
	Evet	87	43,5	45,1	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.131

Doğum Yeri Büyüklüğü Ve Türkçe Kullanımı Arasındaki Bağlantıyı Gösteren Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Türkçe kullanılmaktadır			Türkçe kullanılmaktadır		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	39	18	57
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	68,4%	31,6%	100,0%
	ilçe	Sayı	41	14	55
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	74,5%	25,5%	100,0%
	il	Sayı	24	52	76
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	31,6%	68,4%	100,0%

Toplam	Sayı	104	84	188
	Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	55,3%	44,7%	100,0%

Tablo 1.132

Katılımcıların Süryanice Gazetenin Varlığından Haberdar Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Süryani dilinde gazete var mı?		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Evet	122	61,0	62,6	62,6
	Hayır	67	33,5	34,4	96,9
	Bilmiyorum	6	3,0	3,1	100,0
	Toplam	195	97,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	5	2,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.133

Katılımcıların Süryanice Gazete Beklentisi Tablosu					
Kendi dilde gazete istek		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	5	2,5	6,3	6,3
	Hiç düşünmedim/fark etmez	35	17,5	43,8	50,0
	Evet	40	20,0	50,0	100,0
	Toplam	80	40,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	120	60,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.134

Süryanice Gazete Beklentisini Üye Olunan Kilise ile Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Kilise x Kendi dilde gazete istek			Kendi dilde gazete istek			Toplam
			Hayır	Hiç düşünmedim/ fark etmez	Evet	
Kilise	Süryani Ortodoks	Sayı	5	27	39	71
		Kilise kategorisi içinde	7,0%	38,0%	54,9%	100,0%

	Süryani Katolik	Sayı	0	8	1	9
		Kilise kategorisi içinde	0,0%	88,9%	11,1%	100,0%
Toplam		Sayı	5	35	40	80
		Kilise kategorisi içinde	6,3%	43,8%	50,0%	100,0%

Tablo 1.135

Gayrimüslim Okula Gidip Gitmediği Tablosu					
Gayrimüslim okula gitmiştir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	158	79,0	81,4	81,4
	Evet	36	18,0	18,6	100,0
	Toplam	194	97,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	6	3,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.136

Katılımcıların Akrabaları Arasında Çiftçi Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Akrabaları arasında çiftçi vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	95	47,5	49,2	49,2
	Evet	98	49,0	50,8	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.137

Katılımcıların Akrabaları Arasında Memur Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Akrabaları arasında memur vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	165	82,5	85,5	85,5
	Evet	28	14,0	14,5	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.138

Katılımcıların Akrabaları Arasında Üst Düzey Memur Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Akrabaları arasında üst düzey memur vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	190	95,0	98,4	98,4
	Evet	3	1,5	1,6	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.139

Katılımcıların Akrabaları Arasında İşçi Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Akrabaları arasında isçi vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	150	75,0	77,7	77,7
	Evet	43	21,5	22,3	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.140

Katılımcıların Akrabaları Arasında Özel Sektör Çalışanı Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Akrabaları arasında özel sektör çalışanı vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	113	56,5	58,5	58,5
	Evet	80	40,0	41,5	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.141

Katılımcıların Akrabaları Arasında Diğer Çalışan Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Akrabaları arasında diğer çalışan vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	142	71,0	73,6	73,6

	Evet	51	25,5	26,4	100,0
	Toplam	193	96,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.142

Askerlikte Davranışla İlgili Soru Tablosu					
Askerlikte davranış		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Çok zor	3	1,5	4,1	4,1
	Kötü davrandılar	7	3,5	9,5	13,5
	Pek iyi değil	5	2,5	6,8	20,3
	Iyi/Normal	47	23,5	63,5	83,8
	Çok iyi	12	6,0	16,2	100,0
	Toplam	74	37,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok/ Askere gitmedim/Kadın	126	63,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.143

Yaş Kategorisi İle Askerlikte Davranış Sorusunu Karşılaştıran Çapraz Tablo								
Yaş kategorisi x Askerlikte davranış			Askerlikte davranış					Toplam
			Çok zor	Kötü davran-dılar	Pek iyi degil	Iyi/ Nor-mal	Çok iyi	
Yaş kategorisi	18–29	Sayı	0	3	1	19	7	30
		Yaş kategorisi içinde	0,0%	10,0%	3,3%	63,3%	23,3%	100,0%
	30–45	Sayı	0	1	3	21	2	27
		Yaş kategorisi içinde	0,0%	3,7%	11,1%	77,8%	7,4%	100,0%
	46–55	Sayı	1	1	0	3	0	5
		Yaş kategorisi içinde	20,0%	20,0%	0,0%	60,0%	0,0%	100,0%
	55+	Sayı	2	2	1	4	3	12

		Yaş kategorisi içinde	16,7%	16,7%	8,3%	33,3%	25,0%	100,0%
Toplam		Sayı	3	7	5	47	12	74
		Yaş kategorisi içinde	4,1%	9,5%	6,8%	63,5%	16,2%	100,0%

Tablo 1.144

En Çok Güvenilen Kurum			
Sıra	Kurum	Sayı	Yüzdelik
1	Ordu	85	43,3%
2	Cumhurbaşkanı	47	23,4%
3	Yanıt yok	32	13,9%
4	Hükümet	30	13,9%
5	Hiçbiri	24	13,4%
6	Polis	18	9,0%
	Diğer	18	9,0%
8	Parlamento	15	7,5%

Tablo 1.145

Orduyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Tablosu					
		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	86	43,0	50,3	50,3
	Evet	85	42,5	49,7	100,0
	Toplam	171	85,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	29	14,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.146

Yaş Kategorisi Ve Orduyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcıları Gösteren Çapraz Tablo					
Yaş kategorisi x Ordu en güvenilir kurum			Ordu en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Yaş kategorisi	18-29	Sayı	44	41	85

		Yaş kategorisi içinde	51,8%	48,2%	100,0%
	30-45	Sayı	22	18	40
		Yaş kategorisi içinde	55,0%	45,0%	100,0%
	46-55	Sayı	8	10	18
		Yaş kategorisi içinde	44,4%	55,6%	100,0%
	55+	Sayı	11	16	27
		Yaş kategorisi içinde	40,7%	59,3%	100,0%
Toplam		Sayı	85	85	170
		Yaş kategorisi içinde	50,0%	50,0%	100,0%

Tablo 1.147

Güneydoğu'da Süryani Nüfusu Tablosu		
	1985	2001
Mardin ve çevresi:	15.770	1580
Batman ve çevresi:	863	5
Şırnak ve çevresi:	6863	340

Tablo 1.148

En Son Bitirilen Okul Tablosu					
En son bitirilen okul		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hiç okula gitmemiş	16	8,0	8,2	8,2
	İlkokul terk	3	1,5	1,5	9,7
	İlkokul	101	50,5	51,5	61,2
	Ortaokul	35	17,5	17,9	79,1
	Lise	31	15,5	15,8	94,9
	Yüksekokul	1	0,5	0,5	95,4
	Üniversite	9	4,5	4,6	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.149

Katılımcıların Eğitim Düzeyi İle Doğum Yeri Büyüklüğünü Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Eğitim düzeyi x Doğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	il	
Eğitim düzeyi	Hiç okula gitmemiş	Sayı	4	5	7	16
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	25,0%	31,3%	43,8%	100,0%
	İlkokul terk	Sayı	2	1	0	3
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	66,7%	33,3%	0,0%	100,0%
	İlkokul	Sayı	39	24	38	101
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	38,6%	23,8%	37,6%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	7	11	13	31
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	22,6%	35,5%	41,9%	100,0%
	Lise	Sayı	5	12	13	30
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	16,7%	40,0%	43,3%	100,0%
	Üniversite	Sayı	1	3	4	8
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	12,5%	37,5%	50,0%	100,0%
Toplam		Sayı	58	56	75	189
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	30,7%	29,6%	39,7%	100,0%

Tablo 1.150

Katılımcıların Eğitim Düzeyi İle Kilise Üyeliğini Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Eğitim düzeyi x Kilise			Kilise		Toplam
			Süryani Ortodoks	Süryani Katolik	
Eğitim düzeyi	Hiç okula gitmemiş	Sayı	16	0	16
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	İlkokul terk	Sayı	3	0	3
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	İlkokul	Sayı	92	9	101

		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	91,1%	8,9%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	28	7	35
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	80,0%	20,0%	100,0%
	Lise	Sayı	26	5	31
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	83,9%	16,1%	100,0%
	Yüksekokul	Sayı	1	0	1
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	Üniversite	Sayı	9	0	9
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	175	21	196
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	89,3%	10,7%	100,0%

Tablo 1.151

Meslek Sorusu					
Meslek		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	berber/kuaför	4	2,0	2,4	2,4
	Çiftçi	19	9,5	11,6	14,0
	ev hanımı	56	28,0	34,1	48,2
	Giyim	6	3,0	3,7	51,8
	kuyumcu/gümüşçü	43	21,5	26,2	78,0
	Öğretmen	2	1,0	1,2	79,3
	sağlık sektörü	3	1,5	1,8	81,1
	Serbest	11	5,5	6,7	87,8
	Şoför	3	1,5	1,8	89,6
	teknik/inşaat	6	3,0	3,7	93,3
	Diğer	11	5,5	6,7	100,0
	Toplam	164	82,0	100,0	

Kayıp	Yanıt yok	26	13,0		
	emekli	3	1,5		
	öğrenci	6	3,0		
	işsiz	1	0,5		
	Toplam	36	18,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.152

Katılımcının Mesleğini Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
MeslekDoğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	İl	
Meslek	berber/ kuaför	Sayı	1	2	0	3
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	2,4%	3,9%	0,0%	1,9%
	çiftçi	Sayı	15	4	0	19
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	36,6%	7,8%	0,0%	11,9%
	ev hanımı	Sayı	14	5	34	53
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	34,1%	9,8%	50,7%	33,3%
	giyim	Sayı	2	2	2	6
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	4,9%	3,9%	3,0%	3,8%
	kuyumcu/ gümüşçü	Sayı	0	22	21	43
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	0,0%	43,1%	31,3%	27,0%
	öğretmen	Sayı	1	0	1	2
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	2,4%	0,0%	1,5%	1,3%
	sağlık sektörü	Sayı	0	1	2	3
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	0,0%	2,0%	3,0%	1,9%
	serbest	Sayı	4	4	3	11
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	9,8%	7,8%	4,5%	6,9%
	şoför	Sayı	1	2	0	3

		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	2,4%	3,9%	0,0%	1,9%
	teknik/ inşaat	Sayı	1	3	1	5
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	2,4%	5,9%	1,5%	3,1%
	diğer	Sayı	2	6	3	11
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	4,9%	11,8%	4,5%	6,9%
Toplam		Sayı	41	51	67	159
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.153

Katılımcının Mesleğini Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Meslek x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Meslek	Berber/ kuaför	Sayı	1	3	4
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	3,0%	2,4%
	Çiftçi	Sayı	1	18	19
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	17,8%	11,6%
	Ev hanımı	Sayı	56	0	56
		Cinsiyet kategorisi içinde	88,9%	0,0%	34,1%
	Giyim	Sayı	1	5	6
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	5,0%	3,7%
	Kuyumcu/ gümüşçü	Sayı	1	42	43
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	41,6%	26,2%
	Öğretmen	Sayı	1	1	2
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	1,0%	1,2%
	Sağlık sektörü	Sayı	1	2	3
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	2,0%	1,8%
	Serbest	Sayı	0	11	11
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	10,9%	6,7%
	Şoför	Sayı	0	3	3
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	3,0%	1,8%

	Teknik/ inşaat	Sayı	0	6	6
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	5,9%	3,7%
	Diğer	Sayı	1	10	11
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	9,9%	6,7%
Toplam		Sayı	63	101	164
		Cinsiyet kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.154

Eşin Mesleğini Gösteren Tablo					
Eşin mesleği		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	çiftçi	2	1,0	2,0	2,0
	Ev hanımı	63	31,5	63,0	65,0
	giyim	1	0,5	1,0	66,0
	kuyumcu/gümüşçü	9	4,5	9,0	75,0
	öğretmen	3	1,5	3,0	78,0
	sağlık sektörü	5	2,5	5,0	83,0
	serbest	8	4,0	8,0	91,0
	şoför	2	1,0	2,0	93,0
	teknik/inşaat	1	0,5	1,0	94,0
	muhtar	2	1,0	2,0	96,0
	turizm	1	0,5	1,0	97,0
	diğer	3	1,5	3,0	100,0
	Toplam	100	50,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
	bekâr	81	40,5		
	emekli/öldü	13	6,5		
	işsiz	2	1,0		
	Toplam	100	50,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.155

Eşin Mesleğini Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo			
Eşin mesleği x cinsiyet	Cinsiyet		Toplam
	Kadın	Erkek	

Meslek eş	Çiftçi	Sayı	2	0	2
		Cinsiyet kategorisi içinde	5,9%	0,0%	2,0%
	ev hanımı	Sayı	0	63	63
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	95,5%	63,0%
	Giyim	Sayı	1	0	1
		Cinsiyet kategorisi içinde	2,9%	0,0%	1,0%
	kuyumcu/ gümüşçü	Sayı	8	1	9
		Cinsiyet kategorisi içinde	23,5%	1,5%	9,0%
	öğretmen	Sayı	3	0	3
		Cinsiyet kategorisi içinde	8,8%	0,0%	3,0%
	sağlık sektörü	Sayı	4	1	5
		Cinsiyet kategorisi içinde	11,8%	1,5%	5,0%
	serbest	Sayı	8	0	8
		Cinsiyet kategorisi içinde	23,5%	0,0%	8,0%
	şoför	Sayı	2	0	2
		Cinsiyet kategorisi içinde	5,9%	0,0%	2,0%
	teknik/ inşaat	Sayı	1	0	1
		Cinsiyet kategorisi içinde	2,9%	0,0%	1,0%
	muhtar	Sayı	2	0	2
		Cinsiyet kategorisi içinde	5,9%	0,0%	2,0%
	turizm	Sayı	1	0	1
		Cinsiyet kategorisi içinde	2,9%	0,0%	1,0%
	diğer	Sayı	2	1	3
		Cinsiyet kategorisi içinde	5,9%	1,5%	3,0%
Toplam		Sayı	34	66	100
		Cinsiyet kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.156

Meslek seçimi Tablosu					
Meslek seçimi		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Aile mesleği	28	14,0	17,6	17,6
	Aile ve çevre etkisi	22	11,0	13,8	31,4
	Çocukluk mesleği	5	2,5	3,1	34,6

	İlgi alanı	30	15,0	18,9	53,5
	İş sahasının yetersizliği ve koşullar	70	35,0	44,0	97,5
	Para	4	2,0	2,5	100,0
	Toplam	159	79,5	100,0	
Kayıp	Bilmiyorum/Çalışmıyorum/ Yanıt yok	41	20,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.157

Meslek Seçimini Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Meslek seçimi x Doğum yeri büyüklüğü			Doğum yeri büyüklüğü			Toplam
			köy	ilçe	il	
Meslek seçimi	Aile mesleği	Sayı	6	13	9	28
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	14,6%	26,0%	14,3%	18,2%
	Aile ve çevre etkisi	Sayı	2	3	15	20
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	4,9%	6,0%	23,8%	13,0%
	Çocukluk mesleği	Sayı	0	2	3	5
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	0,0%	4,0%	4,8%	3,2%
	İlgi alanı	Sayı	4	11	13	28
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	9,8%	22,0%	20,6%	18,2%
	İş sahasının yetersizliği ve koşullar	Sayı	29	18	22	69
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	70,7%	36,0%	34,9%	44,8%
	Para	Sayı	0	3	1	4
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	0,0%	6,0%	1,6%	2,6%

Toplam	Sayı	41	50	63	154
	Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.158

Doğum Yeri Büyüklüğünü Akrabaları Arasında Çiftçinin Var Olduğu ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Akrabaları arasında çiftçi memur vardır			Ailede çiftçi var		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	7	51	58
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	12,1%	87,9%	100,0%
	ilçe	Sayı	29	25	54
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	53,7%	46,3%	100,0%
	il	Sayı	57	19	76
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	75,0%	25,0%	100,0%
Toplam		Sayı	93	95	188
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	49,5%	50,5%	100,0%

Tablo 1.159

Doğum Yeri Büyüklüğünü Akrabaları Arasında Üst Düzey Memurun Var Olduğu ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Akrabaları arasında üst düzey memur vardır			Ailede üst memur var		Toplam
			Hayır	Evet	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	58	0	58
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	ilçe	Sayı	54	0	54
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	il	Sayı	73	3	76

		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	96,1%	3,9%	100,0%
Toplam		Sayı	185	3	188
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	98,4%	1,6%	100,0%

Tablo 1.160

Haneye Giren Gelir Tablosu					
Aylık gelir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	gelir hiç yok	3	1,5	2,4	2,4
	399 YTL'den az	42	21,0	33,3	35,7
	400-799 YTL arası	49	24,5	38,9	74,6
	800-1499 YTL arası	18	9,0	14,3	88,9
	1500-2999 YTL arası	13	6,5	10,3	99,2
	3000-4999 YTL arası	1	0,5	,8	100,0
	Toplam	126	63,0	100,0	
Kayıp	Bilmiyorum/Yanıt yok	74	37,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.161

Devletten Sigortasının Olması Tablosu					
Devlet sigortası		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	98	49,0	49,2	49,2
	Evet	101	50,5	50,8	100,0
	Toplam	199	99,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	1	0,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.162

Katılımcıların Devletten Sigortasının Olmasını Doğum Yeri Büyüklüğü ile Karşılaştıran Çapraz Tablo			
Doğum yeri büyüklüğü x Devlet sigortası	Devlet sigortası		Toplam
	Hayır	Evet	

Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	42	17	59
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	71,2%	28,8%	100,0%
	ilçe	Sayı	25	31	56
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	44,6%	55,4%	100,0%
	il	Sayı	29	48	77
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	37,7%	62,3%	100,0%
Toplam		Sayı	96	96	192
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	50,0%	50,0%	100,0%

Tablo 1.163

Özel sağlık sigortasının Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Özel sigorta		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	174	87,0	89,7	89,7
	Evet	20	10,0	10,3	100,0
	Toplam	194	97,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	6	3,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.164

Katılımcıların Özel Sağlık Sigortasının Olmasını Devletten Sigortasının Olması İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Özel sigorta x Devlet sigortası			Devlet sigortası		Toplam
			Hayır	Evet	
Özel sigorta	Hayır	Sayı	89	85	174
		Özel sigorta kategorisi içinde	51,1%	48,9%	100,0%
	Evet	Sayı	4	16	20
		Özel sigorta kategorisi içinde	20,0%	80,0%	100,0%
Toplam		Sayı	93	101	194
		Özel sigorta kategorisi içinde	47,9%	52,1%	100,0%

Tablo 1.165

Süryaniler İçin Eğitimin Ne Anlama Geldiğini Gösteren Tablo					
Eğitimin anlamı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Bilgilenme	19	9,5	14,3	14,3
	Bilinçlenme	5	2,5	3,8	18,0
	Erdem	6	3,0	4,5	22,6
	Gelecek için gereken bir şey	12	6,0	9,0	31,6
	Gelişim	7	3,5	5,3	36,8
	Öğrenim	26	13,0	19,5	56,4
	Uygarlık	4	2,0	3,0	59,4
	Olumlu bir şeydir	54	27,0	40,6	100,0
	Toplam	133	66,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	24	12,0		
	Anlamıyorum/Anlamsız yanıt/ Bilmiyorum	43	21,5		
	Toplam	67	33,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.166

Kitap okuma alışkanlığını Gösteren Tablo					
Kitap okuma alışkanlığı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	59	29,5	29,8	29,8
	Nadir	65	32,5	32,8	62,6
	Evet	74	37,0	37,4	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.167

Katılımcının Eğitim Düzeyini Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Eğitim düzeyi x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Eğitim düzeyi	Hiç okula gitmemiş	Sayı	10	6	16
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	62,5%	37,5%	100,0%
	İlkokul terk	Sayı	2	1	3
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	66,7%	33,3%	100,0%
	İlkokul	Sayı	52	49	101
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	51,5%	48,5%	100,0%
	Ortaokul	Sayı	8	27	35
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	22,9%	77,1%	100,0%
	Lise	Sayı	7	24	31
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	22,6%	77,4%	100,0%
	Yüksekokul	Sayı	0	1	1
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	0,0%	100,0%	100,0%
	Üniversite	Sayı	4	5	9
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	44,4%	55,6%	100,0%
Toplam		Sayı	83	113	196
		Eğitim düzeyi kategorisi içinde	42,3%	57,7%	100,0%

Tablo 1.168

Kadının Çalışmasına Yaklaşımı Gösteren Tablo					
Kadın çalışabilir		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	35	17,5	17,8	17,8
	Duruma bağlı	2	1,0	1,0	18,8
	Evet	160	80,0	81,2	100,0
	Toplam	197	98,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	3	1,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.169

Katılımcının Kadının Çalışmasına Yaklaşımını Cinsiyet ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kadın Çalışabilir x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kadın Çalışabilir	Hayır	Sayı	13	22	35
		Cinsiyet Kategorisi İçinde	15,3%	19,6%	17,8%
	Duruma Bağlı	Sayı	0	2	2
		Cinsiyet Kategorisi İçinde	0,0%	1,8%	1,0%
	Evet	Sayı	72	88	160
		Cinsiyet Kategorisi İçinde	84,7%	78,6%	81,2%
Toplam		Sayı	85	112	197
		Cinsiyet Kategorisi İçinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.170

Katılımcının Kadının Çalışmasına Yaklaşımını ile Yaş Kategorisini Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Yaş kategorisi x Kadın çalışabilir			Kadın çalışabilir			Toplam
			Hayır	Duruma bağlı	Evet	
Yaş kategorisi	18-29	Sayı	13	1	85	99
		Yaş kategorisi içinde	13,1%	1,0%	85,9%	100,0%
	30-45	Sayı	11	0	37	48
		Yaş kategorisi içinde	22,9%	0,0%	77,1%	100,0%
	46-55	Sayı	1	0	18	19
		Yaş kategorisi içinde	5,3%	0,0%	94,7%	100,0%
	55+	Sayı	10	1	17	28
		Yaş kategorisi içinde	35,7%	3,6%	60,7%	100,0%
Toplam		Sayı	35	2	157	194
		Yaş kategorisi içinde	18,0%	1,0%	80,9%	100,0%

Tablo 1.171

Kadın Kollarının Var Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Kadın kolları vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	121	60,5	61,1	61,1
	Bilmiyorum	15	7,5	7,6	68,7
	Evet	62	31,0	31,3	100,0
	Toplam	198	99,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	2	1,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.172

Kadın Kollarının Var Olup Olmadığı Sorusunu Cinsiyet ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kadın kolları vardır x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kadın kolları var	Hayır	Sayı	47	74	121
		Cinsiyet kategorisi içinde	54,7%	66,1%	61,1%
	Bilmiyorum	Sayı	6	9	15
		Cinsiyet kategorisi içinde	7,0%	8,0%	7,6%
	Evet	Sayı	33	29	62
		Cinsiyet kategorisi içinde	38,4%	25,9%	31,3%
Toplam		Sayı	86	112	198
		Cinsiyet kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.173

Kadın Derneklerinin Varlığının Bilinip Bilinmediğini Gösteren Tablo					
Kadın dernekleri vardır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	156	78,0	79,6	79,6
	Bilmiyorum	14	7,0	7,1	86,7
	Evet	26	13,0	13,3	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.174

Kadın Derneklerinin Var Olup Olmadığı Sorusunu Cinsiyet ile Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Kadın dernekleri var x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Kadın dernekleri var	Hayır	Sayı	74	82	156
		Cinsiyet kategorisi içinde	87,1%	73,9%	79,6%
	Bilmiyorum	Sayı	3	11	14
		Cinsiyet kategorisi içinde	3,5%	9,9%	7,1%
	Evet	Sayı	8	18	26
		Cinsiyet kategorisi içinde	9,4%	16,2%	13,3%
Toplam		Sayı	85	111	196
		Cinsiyet kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.175

Meslek Seçimini Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Meslek seçimi x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Meslek seçimi	Aile mesleği	Sayı	1	27	28
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	28,1%	17,6%
	Aile ve çevre etkisi	Sayı	14	8	22
		Cinsiyet kategorisi içinde	22,2%	8,3%	13,8%
	Çocukluk mesleği	Sayı	0	5	5
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	5,2%	3,1%
	İlgi alanı	Sayı	9	21	30
		Cinsiyet kategorisi içinde	14,3%	21,9%	18,9%
	İş sahasının yetersizliği ve koşullar	Sayı	39	31	70
		Cinsiyet kategorisi içinde	61,9%	32,3%	44,0%
	Para	Sayı	0	4	4
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	4,2%	2,5%
Toplam		Sayı	63	96	159

	Cinsiyet kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.176

Meslek Seçimi Tablosu					
Meslek seçimi		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Aile mesleği	28	14,0	17,6	17,6
	Aile ve çevre etkisi	22	11,0	13,8	31,4
	Çocukluk mesleği	5	2,5	3,1	34,6
	İlgi alanı	30	15,0	18,9	53,5
	İş sahasının yetersizliği ve koşullar	70	35,0	44,0	97,5
	Para	4	2,0	2,5	100,0
	Toplam	159	79,5	100,0	
Kayıp	Bilmiyorum/Çalışmıyorum/ Yanıt yok	41	20,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.177

Meslek Seçimini Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Meslek seçimi x Cinsiyet			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Meslek seçimi	Aile mesleği	Sayı	1	27	28
		Cinsiyet kategorisi içinde	1,6%	28,1%	17,6%
	Aile ve çevre etkisi	Sayı	14	8	22
		Cinsiyet kategorisi içinde	22,2%	8,3%	13,8%
	Çocukluk mesleği	Sayı	0	5	5
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	5,2%	3,1%
	İlgi alanı	Sayı	9	21	30
		Cinsiyet kategorisi içinde	14,3%	21,9%	18,9%
	İş sahasının yetersizliği ve koşullar	Sayı	39	31	70
		Cinsiyet kategorisi içinde	61,9%	32,3%	44,0%

	Para	Sayı	0	4	4
		Cinsiyet kategorisi içinde	0,0%	4,2%	2,5%
Toplam		Sayı	63	96	159
		Cinsiyet kategorisi içinde	100,0%	100,0%	100,0%

Tablo 1.178

Cumhurbaşkanlığını En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Cinsiyet x Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum			Cumhurbaşkanlığı en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	60	14	74
		Cinsiyet kategorisi içinde	81,1%	18,9%	100,0%
	Erkek	Sayı	64	33	97
		Cinsiyet kategorisi içinde	66,0%	34,0%	100,0%
Toplam		Sayı	124	47	171
		Cinsiyet kategorisi içinde	72,5%	27,5%	100,0%

Tablo 1.179

Parlamentoyu En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Cinsiyet x Parlamento en güvenilir kurum			Parlamento en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	72	2	74
		Cinsiyet kategorisi içinde	97,3%	2,7%	100,0%
	Erkek	Sayı	85	12	97
		Cinsiyet kategorisi içinde	87,6%	12,4%	100,0%
Toplam		Sayı	157	14	171
		Cinsiyet kategorisi içinde	91,8%	8,2%	100,0%

Tablo 1.180

Hükümeti En Güvenilir Kurum Bulan Katılımcılar Tablosu					
Cinsiyet x Hükümet en güvenilir kurum			Hükümet en güvenilir kurum		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	64	10	74
		Cinsiyet kategorisi içinde	86,5%	13,5%	100,0%
	Erkek	Sayı	77	20	97
		Cinsiyet kategorisi içinde	79,4%	20,6%	100,0%
Toplam		Sayı	141	30	171
		Cinsiyet kategorisi içinde	82,5%	17,5%	100,0%

Tablo 1.181

Yurtdışına Gitmiş Olup Olmadığını Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Yurtdışına gitti			Yurtdışına gitti		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	53	30	83
		Cinsiyet kategorisi içinde	63,9%	36,1%	100,0%
	Erkek	Sayı	44	61	105
		Cinsiyet kategorisi içinde	41,9%	58,1%	100,0%
Toplam		Sayı	97	91	188
		Cinsiyet kategorisi içinde	51,6%	48,4%	100,0%

Tablo 1.182

Yerel Yönetime Katılmayı Cinsiyet İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Cinsiyet x Yerel yönetime katılmaktadır			Yerel yönetime katılıyor		Toplam
			Hayır	Evet	
Cinsiyet	Kadın	Sayı	85	1	86
		Cinsiyet kategorisi içinde	98,8%	1,2%	100,0%
	Erkek	Sayı	103	6	109
		Cinsiyet kategorisi içinde	94,5%	5,5%	100,0%
Toplam		Sayı	188	7	195
		Cinsiyet kategorisi içinde	96,4%	3,6%	100,0%

Tablo 1.183

Anne Ve Babasının Aynı Gruptan Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Anne babasının grubu aynıdır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Evet	193	96,5	97,0	97,0
	Hayır	6	3,0	3,0	100,0
	Toplam	199	99,5	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	1	0,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.184

Anne Babasının Grubunu Gösteren Tablo					
Anne babasının grubu		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Ermeni	4	2,0	66,7	66,7
	Keldani	1	0,5	16,7	83,3
	Süryani Ortodoks	1	0,5	16,7	100,0
	Toplam	6	3,0	100,0	
Kayıp	Aynı/Yanıt yok	194	97,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.185

Anne Ve Babasının Aynı Gruptan Olup Olmadığı Sorusunu Doğum Yeri Büyüklüğü İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Doğum yeri büyüklüğü x Anne babasının grubu aynıdır			Grup anne baba aynı		Toplam
			Evet	Hayır	
Doğum yeri büyüklüğü	köy	Sayı	59	0	59
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	100,0%	0,0%	100,0%
	ilçe	Sayı	55	1	56
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	98,2%	1,8%	100,0%
	il	Sayı	72	5	77
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	93,5%	6,5%	100,0%
Toplam		Sayı	186	6	192
		Doğum yeri büyüklüğü kategorisi içinde	96,9%	3,1%	100,0%

Tablo 1.186

Eşinin Aynı Gruptan Olup Olmadığını Gösteren Tablo					
Eşinin grubu aynıdır		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Evet	111	55,5	95,7	95,7
	Hayır	5	2,5	4,3	100,0
	Toplam	116	58,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	1	0,5		
	Bekâr	83	41,5		
	Toplam	84	42,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.187

Eşinin Grubu Tablosu					
Eşinin grubu		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Süryani Ortodoks	1	0,5	33,3	33,3
	Süryani Katolik	2	1,0	66,7	100,0
	Toplam	3	1,5	100,0	
Kayıp	Aynı/bekâr/Yanıt yok	3	1,5		
	Bekâr	83	41,5		
	Aynı	111	55,5		
	Toplam	197	98,5		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.188

Katılımcıların Medeni Durumunu Yaş Kategorisi İle Karşılaştıran Çapraz Tablo					
Yaş kategorisi x Medeni durum			Medeni durum		Toplam
			Bekâr	Evli	
Yaş kategorisi	18–29	Sayı	71	29	100
		Yaş kategorisi içinde	71,0%	29,0%	100,0%
	30–45	Sayı	6	44	50
		Yaş kategorisi içinde	12,0%	88,0%	100,0%
	46–55	Sayı	3	16	19
		Yaş kategorisi içinde	15,8%	84,2%	100,0%
	55+	Sayı	1	27	28
		Yaş kategorisi içinde	3,6%	96,4%	100,0%
Toplam		Sayı	81	116	197
		Yaş kategorisi içinde	41,1%	58,9%	100,0%

Tablo 1.189

Hukuk Devletinin Dini Ve Etnik Gruplara Yaklaşımını Gösteren Tablo					
Hukuk devletinin etnik gruplara yaklaşımı		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Ayrım yapıyor	67	33,5	54,9	54,9
	Devletin tutumu düzeldi	14	7,0	11,5	66,4
	Yeterince eşit davranmıyor	16	8,0	13,1	79,5
	Eşit davranıyor	25	12,5	20,5	100,0
	Toplam	122	61,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	43	21,5		
	Anlamıyorum/Anlamsız/ Bilmiyorum	35	17,5		
	Toplam	78	39,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.190

Mecliste Süryani Milletvekili İstenip İstenmediğini Gösteren Tablo					
Süryani milletvekili var		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	175	87,5	89,3	89,3
	Evet	2	1,0	1,0	90,3
	Bilmiyorum	19	9,5	9,7	100,0
	Toplam	196	98,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	4	2,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.191

Siyasi Parti Üyeliğini Mecliste Süryani Milletvekili Olması İle İlgili Soru ile Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Siyasi parti üyesi * Süryani milletvekili var			Süryani milletvekili var			Toplam
			Hayır	Evet	Bilmiyorum	
Siyasi parti üyesi	Hayır	Sayı	163	2	19	184
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	88,6%	1,1%	10,3%	100,0%
	Evet	Sayı	11	0	0	11
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	100,0%	0,0%	0,0%	100,0%
Toplam		Sayı	174	2	19	195
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	89,2%	1,0%	9,7%	100,0%

Tablo 1.192

Süryani Milletvekili Olmasını İstediğini Gösteren Tablo					
Süryani milletvekili istiyor		Sayı	Yüzdelik	Geçerli yüzdelik	Birikimli yüzdelik
Geçerli	Hayır	8	4,0	4,3	4,3
	Fark etmez	20	10,0	10,6	14,9
	Evet	160	80,0	85,1	100,0
	Toplam	188	94,0	100,0	
Kayıp	Yanıt yok	7	3,5		
	Bilmiyorum	5	2,5		
	Toplam	12	6,0		
Toplam		200	100,0		

Tablo 1.193

Siyasi Parti Üyeliğini Süryani Milletvekili Olmasını İsteme Sorusu ile Karşılaştıran Çapraz Tablo						
Siyasi parti üyesi x Süryani milletvekili istemektedir			Süryani milletvekili istemektedir			Toplam
			Hayır	Fark etmez	Evet	
Siyasi parti üyesi	Hayır	Sayı	8	20	148	176
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	4,5%	11,4%	84,1%	100,0%
	Evet	Sayı	0	0	11	11
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	0,0%	0,0%	100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	8	20	159	187
		Siyasi parti üyesi kategorisi içinde	4,3%	10,7%	85,0%	100,0%

Tablo 1.194

EK 2:
Görüşmelerden Örnekler

* * *

M.Ö.: Size çocukken bir şeyler anlatılır mıydı, 1914-1915 Ermeni olayları?

P.Ö.: He babam zamanında diyor halkı vurdular, harp ettiler, babam burada bi şey vurdular kafaya bir Müslüman geldi babamı aldı yani oraya getirdi.

M.Ö.: "Yani bir Müslüman onu buluyor... kafasına vurmuşlar."

P.Ö.: Oldu 10 sene onun yanında kaldi ondan sonra işitti annesi kız kardeşi Kerboran'a kaçtı ona yetiştiler ondan sonra evlendi o babama sahap olan çok seviyordu öle diyordular.

M.Ö.: O bakmış yani peki kaç yaşındaydı o zaman babanız?

P.Ö.: Babam 6 yaşında aldılar tek biliyordu Hıristiyandır o biliyordu annesini kardeşini abem ismi biliyordu. Öyle şey.

M.Ö.: O süre içerisinde yani 1915'de bir sürü Hıristiyan gitmiş mi bölgeden?

P.Ö.: Çoğ çoğ Kerboran 500 hane idi hepsi aldılar hepsi kestiler öyle şey yapıyordu kadın hamile böyle sungu vuruyordu. Çöcuğu düşüyordu ah ah çok vurdular.

M.Ö.: Peki bununla ilgili başka anılar var mı?

P.Ö.: Bizim orda 10 tane papaz Kerboran'da vardı 1-5 matrani vardı.

M.Ö.: Matrani nedir?

P.Ö.: Matrani en büyük şeydir.

M.Ö.: Dini lider?

P.Ö.: He o konuşuyordu bizim matran nahiye müdür. Seviyordular aldi getirdi yanına koydi Kerboran bütün şey vurdular insaniyetli bir ağa Aliye Ramo işitti matran ordadır nahiyeye geldi müdüre dedi çığ

çığ nerde matran di matran yok bende yemin etti dedi inerim senin yanında olsa senin başını da keserim senin çocuğunda öyledi hepsi matrani işitti diyo bu sebep olmuyorum.

M.Ö.: Yani o kapıya gelen kişinin asıl amacı matranı öldürmek?

P.Ö.: He.

M.Ö.: Sonra?

P.Ö.: Ne matran sebep olmuyorum evi bana yaptı dini yoğ imani yoğ görse vallah o da vuracağ ağa ben Allah'ıma yetiştim ama indi gitti başı kesti akşamüzeri oraya attılar ben gözümle gördüm iki Müslüman o zaman diyor yaşım 15 seneydi öyle bir şey.

M.Ö.: Kim söylüyor?

P.Ö.: Yok bir adam anlatıyor Müslümandı o da diye attiler akşam üzerine baktım Allah gökten nur onun üzerindeydi diyor biz gidiyordu yanında bi şe yok uzaktan şey gidiyordu gökten nur üzerine şey yapıyor.

M.Ö.: Nur yağmış yani üzerine.

P.Ö.: He diyor bağ biz Hıristiyana öyle diyoruz Allah nur yağdırdı üzerine o da demiş bağa Allah'ım beni ne yaparsın yap bana senin kökünden kimse kalmasın demiş üç sene sonra bir sene onu tuttular onun oğlu kardeşi hepsi asker onu vurmuşlar hep onu vurmuşlar.

M.Ö.: Askerler yani bu kez onu vurmuşlar peki kim bunlar?

P.Ö.: Kürt Kürt Kürt idi ağa idi.

* * *

B.K.: (...) Amcacım, hiçbir sorun yok diyorsunuz, peki Seyfo döneminde sizce ne oldu ki böyle sorunlar çıktı?

S.F.: Bacım böyle oldu şöyle oldu diyorlar. Biz bilmiyoruz ki belki onlarda da haksızlık vardı. Anladın mı ama bilmiyorum. Fakat bizimki durumları böyle olmuş diyorlar. Bizim ihtiyarlar diyor biz bir şey görmedik. Bazen bizim ihtiyarlar diyor. Oğlum siz bir şey görmediniz diyor. Benim babam diyor ki bir ahıra 30 tane Süryani varmış, bi ayakkabı için 30 tane Süryani taramışlar. Şimdi buranın Midyat'ın altını kazsan var ya hep gizli bölmeler var. Bunları bizimkiler kaçmak için yapmış. Ben çoklarını gezdim. Bizde bayram vardı elimde mum vardı gezdim ordan oraya girdim bir sürü oda. Evvelden Hz. İsa'dan sonra hep yapılmış.

B.K: Peki sizler o dönemde yani büyükleriniz bu labirentleri sığınak olarak kullandı mı?

S.F.: Biz bir şey görmedik. Eskilerde oraya gittikleri zaman orayı yangına verseler boğulacaksın. Benim dedem (...) oraya gizlenmiş. Dede-

min adı (...). Müslümanlar ateş yakmış nenem demiş çocuğu bırak biz kaçalım. Kaçacakken amcam bağırmış baba baba. E ciğerdir sen bırakabilir misin? Dedem demiş ölsem de bırakmayacağım. Almış çocuğu. Biz var ya görmediğimiz için bir şey diyemeyiz. İhtiyarlar anlatıyor. Erkek çocuklar, duvara vuruyorlardı. Ufak olanlar anladın mı? Büyük oldu mu vuruluyor. Ufak kızları kendilerine götürüyorlardı anladın mı? Çoğu toplanmış sonra ama çoğu da evlenmiş. Baba geliyor kızını görmeye bakıyor çoluk çocuk kız evlenmiş ne yapsın. Bu Bosna' da görüyorsun hep Müslümanlara böyle böyle zulüm yapıyorlar diyorlar. Ben demiyorum ama iyi oldu Müslümanlar da Hıristiyanlara yaptı ya. Yeter artık bu zalimlik daha bunun kötüsünü bize yaptınız. Ben görmedim diyemem ki. Bizim sülalemiz çok çok büyük olacaktı ama olmadı. Her evin içinde 3–4 erkek çocuk götürdüğünü söylüyorlar. Ama biz görmedik."

* * *

Y.İ.: Bu Seyfo dediğim dönemde bizim Süryanilerin kanları yağmur suları gibi akıyordu caddelerde.

B.K.: Bununla ilgili sana anlatılan bir şey var mı?

Y.İ.: Var mesela bizim bir mahalleye girdin mi yani bir eve giriyorsun bir evden bütün mahalleyi yer altından gezebiliyorsun çünkü dışarı kimse çıkamıyordu çıkanı öldürüyordu.

B.K.: O zaman burada yeraltından yerler oluştu labirentler.

Y.İ.: Zaten evler hepsi birbirine komple yapışıktır.

B.K.: Yerin altından mı?

Y.İ.: Yok evler bitişik.

B.K.: He evler bitişik.

Y.İ.: He bitişik kapı açmışlar aralardan, dışarı çıkamıyorlardı, bir tek gece çıkıyorlardı o da ne kadar çıkabiliyorlardı.

B.K.: Bu şu an gördüğüm yıkık evler var onlar.

Y.İ..: Ya bu eve girseniz en arkadaki eve çıkarsınız.

B.K.: Hepsi birbiriyle bağlantılı onlar Seyfo döneminde yapılmış.

Y.İ.: Hayır canım köy yapısı birbirine yapışıktı ama arada kapı yoktu duvarları kırdılar kapı yaptılar.

B.K.: İşte o diyorum Seyfo döneminde mi yapılıyor kapılar.

Y.İ.: Seyfo döneminde bizim kitaplarımız kütüphanelerimiz vardı bizim burası (...) dediğim (...) köyü bizim.

B.K.: Yani Diyarbakır'ın ortasında da İstanbul'un ortasında da bazı sapkın (...) tarafından söylenen bir şeydir ve bu (...) köyündeydik dün akşam orda da aynı tür şikayetler vardı.

Y.İ.: Yani çok sapma şeyler anlatılıyordu bu bizi baya etkiliyordu.

B.K.: Nedeni nedir sizce bu sapmaların nedeni ya muhakkak bir nedeni vardır sizin bildiğiniz?

Y.İ.: Ya bu her din için öyle mesela birini biz nasıl anlatayım...

B.K.: Şimdi Hıristiyanlar mesela hiç katletti mi insanlar geldi Hıristiyan oldukları için?

Y.İ.: Hayır bizim Seyfo dediğimiz bir aslında soykırımdır. Ama benim görüşüm devlet tarafından olmamış bir soykırım çevremizden olan bir soykırım komşularımızdan yani bu bizim tarihimizde var bir anlaşmayla Mor Gabriel dediğimiz manastırın aziz getirdi buradaki çevre Kürtleri diyeyim Arap ülkelerinden getirdi anlaşmalı olarak biz yani paylaştırdı yani bütün Süryani köylere paylaştırdı ilk buraya gelen Müslümanları diyeyim. O zaman herhalde şey vardı Bizans döneminde Rumlar bizi baya zorluyordu yani biz Ortodoks yani bizim nasıl anlatayım size.

* * *

M.Ö.: Nedir 1914 olayları?

B.P.: Bildiğiniz gibi 1914 olayları daha çok Ermenilere yönelik.

M.Ö.: Bilmiyorum. O yüzden soruyorum.

B.P.: Buradaki güçler, o dönemin yönetimi de olaylardan mutlaka haberdardı. Bütün işte Ermenilere karşı bir saldırıdan sonra, Süryaniler bu bölgede yaşadıkları için buralara kadar yansımış. Hatta demişler bunlar da Hıristiyandır. Süryaniler hiç ayaklanmamışken onlara karşıda böyle bir saldırı yapmışlar.

M.Ö.: Kim tarafından yapılmış bu saldırı?

B.P.: Bu köyde de olmuş. Bildiğiniz gibi bir (...) kendilerini savunmuşlar. 3 kilometre ilerde (...) var (...) dediğimiz. Oranın da bütün sakinlerini buraya getiriyorlar. Dargeçit'ten birkaç aile buraya geliyor ve bütün bunlar bir arada 40 güne yakın bizim bu kalede ...

M.Ö.: Şu an oturduğunuz tarihi yapının içinde yani?

B.P.: Evet kendilerini savunuyorlar. Fazla bir ölümle karşılaşmıyorlar. Süryanice özellikle 1914'ten evvel burada da konuşuluyordu. 1914 olaylarından sonra insanların her biri bir tarafa yayıldığı için daha fazla daha sonra yıllar geçtikten sonra kendi evlerine dönüyorlar. Çoğu insanlar açlıktan dolayı köyü de terk ediyorlar ve o arada Süryanice lisanını da en azından unutuyorlar veya bir korkudan da olabilir. Dışarı çıksaydınız Süryanice konuşsaydınız çok belirgin bir şekilde Hıristiyan olduklarınızı biliyorlardı. Onun için o lisanı konuşmamak daha iyi geliyormuş veya rahat çalışabilsinler diye dışa-

rıda. Onun için aradan bir süre geçtikten sonra kendi lisanlarını bile unutabiliyorlar.

M.Ö.: Yani çevredeki baskılar.

B.P.: Evet, ondan sonra bu Kürtçe (...)'de maalesef yaygınlaşıyor ve devam ediyor. Bizim yaşlılardan bazıları biliyor. Ama genç kesimi %95'i diyebilirim ki artık Süryaniceye dönüyor.

M.Ö.: Siz biliyor musunuz?

B.P.: Evet.

* * *

(...) Milli eğitimde o anda açık var dediler. (...) Ben uğraştım yani yazılar yazdım milli eğitime kabul geldi. O zaman da bazı ekoller daha bir öndeydi. Müracaatımı yaptım inan yeni mezun kendi ekollerinden yeni mezun değil (...) bile şey olmayan kişiler alındı. Yukardan yazı geldi bunları alacaksın. Yine bildiklerinden şaşmadılar. Bana ne diyo işe alacak adam. Sen diyo çok mu Türksün diyo. Evet, Türküm diyorum Oğuz boyundan mısın Kıpçak boyundan mısın? Ya dedim sen hangi boyundansın sen hangi boyundan olduğunu biliyorsan ben de hangi boydan olduğumu bileyim, sırf bu nedenlerle böyle nedenlerle... Tabi devletin hiçbir kurumunun böyle olaylardan haberi yok şeyime.

* * *

S.F.: Bir de ara sıra medresede işte bak çocuklar okuyor (görüşme kilisede yapılmaktadır ve o an çocuklar bir bölümde eğitim almaktadır). O zamanlar gizli okutuyolardı bizi yani. Ondan sonra kaç sefer bizi bastılar da.

B.K.: Halk mı, polisler mi?

S.F.: Polisler. O zamanlar polisler basmıştı ve beni mahkemeye dahi götürdüler o zaman.

B.K.: Kaç yaşındaydınız o zaman?

S.F.: 11-12 yaşındaydım 12 yaşında. Tabi hocamızı öğretmenimizi yakaladılar. Şimdi İsveç'tedir. Papaz dediler ki İstiklal Marşı söylüyordunuz. Ne İstiklal Marşı ne hiçbir şey. Çok benim arkadaşlarım Türkçe bilmiyorlardı, okula gitmemişlerdi. Fakir idiler. O zaman böyle söylüyorsun hâkim bey dedi. Hâkim bey böyle bir şey yok dedim. Şimdi istersen sana onun Türkçesini okuyayım.

B.K.: Bu arada siz hakimle Türkçe mi konuşuyorsunuz? Süryanice mi?

S.F.: Mahkemeye gittim, mahkemeye götürdüler bizi iki kişi. Türkçe konuşuyoruz. O zaman ilkokul 4., 5. sınıftaydım. Türkçeyi biliyoruz.

* * *

M.Ö.: Peki şu an nasıl, çocuklar burada Süryanice eğitim almıyorlar mı?
Z.A.: Aynı şartlarda değil.
M.Ö.: Yani günlük konuşma dili olarak mı?
Z.A.: Günlük konuşma dilini kilisede öğreniyorlar kilisede değil evde de eski dönemlerin sıkıntıları ve yasaklanan Süryani dilinin özellikle bugün Mardin İdil bunlar Arapça konuşuyor bir kelime Süryanice belki bilirler ama iki kelimeyi tutturamazlar.
M.Ö.: Zorla yasaklanan dediniz ne tür bir yasak vardı?
Z.A.: Bu eski dönemlerde her bölge kendine ait bölgede her kişi artık adam mıdır lider midir her kişi sultanı valisi her neyse kendi bölgesinde Süryanice dilini yasaklıyor, hepsi yapmadı bakıyorsun Mardin'e, Mardin'deki Süryaniler benim kadar Süryani ama bir kelime bilmez bunun nedenlerinden bir tanesi bir dönem yasaklandı, konuşan insanların kafası kesiliyordu bu cumhuriyetten çok önce idi. Dargeçit bölgesine indiğin zaman Türkçe konuşurlar, onlar da benim kadar Süryani ama bugün de Kürtçe konuşuyorlar, orda bir iki köyümüz kaldı o Dargeçit'in köylerinde bir tane köyümüz kaldı. Süryanice biliyor ama adam diyor, rahat olamıyorum yani Kürtçe ile konuşmasam rahat olamıyorum, bize geldiği zaman Süryanice konuşuyor, kendi evinde Kürtçe konuşuyor, hâlâ o alışkanlık devam ediyor, bir iki köyümüzde bu son yüzyıl içerisinde bir papazın gayreti ile köyde yasaklama getirildi. Artık Kürtçe konuşma yasaklamayı getirdi papaz kendisi bize, hatta Kürtçe konuşanı aforoz etti, bugün o köye gittiğimiz zaman çok ilginç bir Süryanicesi var, bir kelime Kürtçe bir kelime Süryanice, çok acayip onlarda da öyle kaldı gayri resmi milli eğitimin boş zamanlarını dolduruyoruz, Süryanice'yi ayakta tutabilmek için çok zor şartlar altında.
M.Ö.: Yani milli eğitimin boş zamanlarını değerlendiriyoruz derken?
Z.A.: Bazı öğrencilerimiz sabah gidiyor okula öğlen bize geliyor eğer varsa tabi o eğitim yeri bize geliyor burada devam ediyoruz öğretiyoruz yoksa zaten hiç şansı yok, son okulumuz 1927 yılında kapatıldı, Diyarbakır'daki resmi Süryani dil ortaokulu.
M.Ö.: 1927'de kapatılma gerekçesi neydi?
Z.A.: Ben bilmiyorum ama kapatıldığını biliyorum aslında açıktı ama zorla kapatıldı.

* * *

M.Ö.: Peki canım sen bana bir olay anlattın din dersi ile ilgili. Okulda din dersiyle ilgili ne tür zorluklar yaşıyordun?

A.Y.: Birkaç yıl öncesine kadar hiç sorunum yoktu. Bu yıl yok yazılmamak için derse girdim. Din kültürü öğretmenim Hıristiyanları kötülüyordu. Kendi dinimden beni soğutmaya çalıştı. Vaftizi bir yıkanma olarak anlattı arkadaşlara. Oruç tutmuyorlar tuttukları anlamsız bir şey. Bugün de arkadaşlarımız dedi ki hoca size karşı kendi yönünden bakıyor.

M.Ö.: Hangi okul bu?

A.Y.: (...) Lisesi. Öğretmen yanımdaki insanı kasten kaldırıyordu. Bazı kelimeleri bastıra bastıra anlatıyor.

M.Ö.: Nasıl kelimeler bunlar?

A.Y.: Müslümanların dualarını. Benim yanımda oturuyor diye parmak kaldırmadığı halde onu kaldırıyor.

M.Ö.: Ortaokulda böyle bir şey yaşadın mı?

A.Y.: Ortaokuldakiler çok iyiydi. Bazen bana da söz hakkı veriyorlardı. Çok açık görüşlü insanlardı. Ama bu yani gittiğim okulda herhalde tanımıyorlar. Böyle şeyler oldu beni dinimden soğutmaya çalışıyordu.

M.Ö.: Sınıfta senden başka Hristiyan var mıydı?

A.Y.: Yoktu zaten orda tek olmam sorundu.

M.Ö.: Okulunuzda var mı başka?

A.Y.: Var.

M.Ö.: Onlarla konuşma durumun oldu mu?

A.Y.: Onlar derse girmedi ben girdim. Sonra muaf diye bir kâğıt götürdüm girmedim.

* * *

M.Ö.: Süryanice okul olsaydı siz okurken Süryanilere ait oraya gitmeyi tercih eder miydiniz?

B.Ö: Yani ben devlet okulundan memnunum ama bir lisan olma açısından Süryani olma açısından Süryani olduğum halde Süryaniceyi bilmediğim için utanç duyuyorum. Dil öğrenme açısından gitmek isterdim ama eğer benim ilerde bir meslek sahibi olmamı engelleyecekse gitmek istemem değil mi?

M.Ö.: (...)

B.Ö: Ben burada yaşıyorum ben bu devletin bayrağı altında yaşıyorum ben bir Türk olarak görüyorsam kendimi ne gerekiyorsa onu yapmak zorundayım bizim İncil'de de yazar, diyor hükümetlerinize tabi olunuz, biz tabiyiz hükümetlerimize ne gerekiyorsa onu yaparız.

* * *

M.Ö.: Nedir tam olarak olay?

Y.A.: Olay işte ne bileyim gelip o zaman Ermeni soykırımı ile ilgili haber yapmak istedi, o zaman çok konuşuluyordu, benden sordu ben dedim burası Süryani kilisesidir. Falan şey yapmadı ben her ne kadar söylesem anlatamadım. O üstüme üstüme geldi. Sence bir din adamı olarak ne diyorsun yani tabiî ki olmuş beni de biraz kızdırdı bana sorarsan olmuş sordukça da bende cevabını verdim tabi bu not şey yapmış yapmış elinde fotorafim vardı.

M.Ö.: İki şeyi bir araya getirip sanki siz bir demeç vermişsiniz gibi yapmış yani.

Y.A.: Öyle bi şey yapmış gitmiş Hürriyet'te şey yaptı böyle büyük bir haber Hürriyet dünyaya duyurmuş.

M.Ö.: Sansasyon yaratmaya yönelikti. Bu olay sizi nasıl etkiledi neler yaşadınız?

Y.A.: Yani tabi o zaman bu olay olunca Hürriyet'e çıkınca o akşam hemen polis geldi sivil polis tabi akşam hava karardı geldi beni götürdü emniyet müdürünün yanına.

M.Ö.: Peki emniyet müdürünün tavrı neydi?

Y.A.: İşte gelmişler ben dedim sabah gelsem olmaz mı, dediler yok olmaz, kalkıp gittim, tabi biraz çekindim tabi biraz olaylar daha şeydi. Kalktım gittim emniyet müdürü iyi idi o zaman (...) iyi idi yani çok iyi karşıladı beni gittim. Gider gitmez kapısını çaldım, sonra öyle oldu öyle oldu işte tabii onun için çok üzüldük. İşte tutanağı tuttu sordu dedim vallaha gazetecileri de çağırmış orda defalarca söyledim onlara anlattım biz Süryaniyiz burası Süryani kilisesi diye anlattım yine de üstüne üstüne kurcaladılar beni söyletti ben de söyledim olmuştur. Onlar da tabi şey yaptılar tutanak tuttu bütün bunlar kimliğim ile işte siz kimsiniz nerelisiniz. Süryaniler yerli halkıyız yani buranın en eski halkıyız. Mezopotamya'nın en eski halkıyız. Bunu şey olsun diye söylemiyorum tabii inanmadı tabi. Yok yav dedi. İnanmıyorsanız gelin bağın. Kilisemiz 2000 senelik kilisedir biz buranın halkıyız başka yerden gelmedik. Yazdı hepsini tutanak tuttu. Ondan sonra bir akşam orda kaldık. Sabaha kadar böyle olunca bana dedi tabi orada bi de gece saat birde ben dedim evle görüşmek istiyorum merak etmesinler beni. Birisi polislerden birisi hemen şeye söyledi hemen emniyet müdürüne hemen aradı. Numarayı söyledim aradı evi, görüştüm. Tabii Süryanice konuştum. Bırağmadı polisin biri telefonu kapattı kızdı dedi sen ne yapıyorsun falan. Ben de kızdım niye telefonu kapatıyorsun. Falan böyle dedi. Sen ne diyorsun dedim söylüyorum Süryaniyim falan. Sonra dedi bir daha açıyorum Türk-

çe konuş evde Türkçe konuşmuyor musunuz? Dedim evde Süryanice konuşuyoruz. Kızdı neden Süryanice konuşuyorsunuz? Dedim Süryanice konuşuyoruz biz Süryaniyiz. Süryani Kilisesinden beni getirdiler. Öyle derken tekrar açtı Türkçe konuştum, haklı olarak Süryanice konuşmama bile kızmış yani. Konsolosluğa da anlattım Amerikan konsolosluğuna. Seni dövmüşler mi kızmışlar mı azarlamışlar mı tabii anlattım. İşte böyle. Ondan sonra sabah geldik, DGM savcısı çağırdı gittim aynı ifade aynı şey orda da. Ondan sonra işte ekleyeceğin bir şey var mı? Yok dedim benim için içimizdeki hain demişler yazmışlardı gazetelerde ben dedim biz bir Süryani olarak buranın köklü halkı olarak en kaliteli yani isyan hiçbir zaman e devletle şeyimiz olmadı askerlik yapıyoruz vergi veriyoruz hiç kimseye bir zararımız yok ama benim için hain demişse aynı kendisidir hain. E böyle yani sonra geldim.

M.Ö.: Bu olay sizin yalnız hissetmenize mi yol açtı? Kendinizi nasıl hissettiniz ya da hâlâ nasıl hissediyorsunuz?

Y.A.: Yani şimdi yok bi şey kalmamış kendimi iyi hissediyorum tabii o zaman psikolojim berbat olmuştu biz burada ailem çocuklarım burada yani o gün biliyorsunuz 312'den yargılandım.

M.Ö.: (...)

Y.A.: (…) tabii yani psikolojim alt üst olmuştu ben dedim garanti hapis yatacam o zaman için bi de papaz olmak orda kötü olur diye düşünüyordum.Tabi insanı çok etkiliyor tabi bu düşünce ile tabi din adamı olduğum için o zaman Avrupa da duymuşsunuz Avrupa'yı o zaman İsveç yönetiyordu 20-30 bin İsveç'de var Süryani.

M.Ö.: Evet evet.

Y.A.: Onlar olayı çok şey yaptılar takip etiler. İsveç de sahiplendi yani. Kalktılar işte Avrupa'yı ayağa kaldırdılar. Buraya geldiler mahkemeye geldiler. İnsan hakları Avrupa İnsan Hakları konsoloslar ne bileyim yani değişik değişik.

M.Ö.: En azından orada bir destek gördünüz.

Y.A.: Tabi yani. Ben yargılanacaktım hapis yatacaktım. Ama bu Avrupa'da işte Türkiye'de Avrupa birliğine girme sürecinde olduğu için herhalde bunu şey yaptılar işte herhangi bir suç sorun oluşturmayan şey yaptılar.

M.Ö.: Bu şekilde beraat ettiniz?

Y.A.: Beraat ettim.

M.Ö.: Peki şu anda tehdit vs. şeyler var mı?

Y.A.: Yoktur fakat olayın son 3-4 yılına kadar da sanki göz altında.

M.Ö.: Sürekli denetim mi vardı yani?

Y.A.: Sürekli denetim vardı sürekli takip altında ama şimdi yok bi şey.

* * *

M.Ö.: Anladım. Peki, 90'lar dâhil olmak üzere bütük bölgeden gidiş yaşanmış yurt dışına. Yani neden özellikle o yıllara denk gelmiş olabilir? Hani siz 75–76'da gitmişsiniz belki, ama 90'larda özellikle bu göçün ivme kazandığını gördüm ben.

B.K.: Şimdi bu bellidir yani bunu bilmiyorum yani söylemem müsait gerekiyor mu diye düşünüyorum bizim gittiğimiz dönemde de dediğim gibi baskılar hazırdı ama baskılar en fazla 80'li yıllardan başladi. Yani bu bizim bu askariye contasi olsun bu dişardaki mesela PKK mücadele veren Kürtlerden olsun biz kaldıydik artık iki kaya arasında kaldıydik. Gece oluyordu dişardakiler geliyordu baski yapmaya.

M.Ö.: Dışarıdakiler yani PKK geliyordu?

B.K.: Gündüz oluyordu asker geliyordu bu sefer. Yani hayat kalmadı ki. En son 3 aile kal dedi burada birisine bu köye 1984 yaz halinde ayni bu zamanlardaydi sonbahar yaz sonbahar e geldi belki 200 asker belki 50 korucu anlatabiliyor muyum geldiler adamın tohumunu dağıttilar adamı önümden yani nerdeyse vura vura ölecekti adam tamam mı? Adamın dediğine göre ben görmedim belki 15000 markı vardi saklamış almişler tamam mı?

* * *

B.K.: Ne zaman başladı bu göçler?

D.İ.: Mesela ben hemen, hemen sekiz yaşındayken yani yedi yaşından beri başlamıştı.

B.K.: 59'da doğmuştunuz, yani 66'da.

D.İ.: Sokakta oynayamıyorduk Hıristiyan'dık mesela ama bazı aileler vardı yani çok efendi ve anlayışlıydılar. Bazıları da böyle bir memleketti yani

B.K.: Peki gittiğiniz zaman evlerinize ne oldu, kime bıraktınız, satabildiniz mi?

D.İ.: Biz sattık, evimizi sattık. Evimizi satıp öyle gittik.

B.K.: Herkes satabiliyor muydu?

D.İ.: Satabiliyordu ama ölü fiyata.

* * *

B.K.: İbadetlerinizi nasıl yapardınız siz?

D.İ.: Pazar günleri kiliseye giderlerdi ama biraz tantanayla gider çıkardılar belirli günler.

B.K.: Civardaki insanlar mı yaparlardı tantanayı?

D.İ.: Rahatsızlık verirlerdi. Papazımız yolda rahat yürüyemezdi hep

haço, haço diye bağırırlardı.
B.K.: Haço, haço ne anlama geliyormuş?
D.İ.: Yani Hıristiyan o anlama geliyordu, şöyle yapardılar tükürürdüler.
B.K.: Hı? Haç işareti parmaklarıyla haç işareti yaparlardı?
D.İ.: Üstüne tükürürlerdi.

* * *

C.E.: Uzunköprü'de yaptım askerliği Meriç'te.
M.Ö.: Ne tür zorluklar yaşıyordunuz peki?
C.E.: İşte mektuplarım gelmiyordu Süryanice veyahut da Arapça. Bunların hepsi sıkı sıkı böyle kontrol edilir ve soruşturma yapılıyordu. Gel bakalım bu nedir, bana inanmıyorlardı. İşte böyle böyle amcam Türkçe bilmediği için bunu yazıyor, içinde bir şey yok öyle şeyler. Yani ister istemez işte Hıristiyan olduğum için zor idi.

* * *

G.E.: Benim zamanımda askerlikte bizim alayda bir Hıristiyan vardı benim yanımda.
M.Ö.: Siz hangi dönemde yaptınız askerliği?
G.E.: 69'da gittim.
M.Ö.: (...)
G.E.: 69'da tek bir Hıristiyan vardı yanımızda.
M.Ö.:Nerde yaptınız askerliği?
G.E.: Trakya'da. Trakya da yaptım bizden yaptım bizden sonra bütün Hıristiyanları karsa götürüyorlardı bir bölük 70 - 80 insan Hıristiyan vardı hepsi oraya topluyordu.
M.Ö.: Neden?
G.E.: Hani şimdi benim yeğenim askerlikte Ankara'daydı 5-6 ayı vardı askerliği bitirmeye baktılar Süryani'dir Kars'a götürdüler, hepsini oraya götürüyorlardı.
M.Ö.: Anladım, nedenini bilmiyorsunuz.
G.E.: Nedenini bilmiyorum.

* * *

M.Ö.: Ne zaman bu köyden yurtdışına göç başladı ilk olarak sizin bildiğiniz?
L.K.: 65 yılından bu yana başlamıştı.
M.Ö.: Neden başladı peki niye gitmeye başladılar?
L.K.: Çoğu yoksulluktan dolayı mesela bazılarının hayvanları vardı yemek için, örneğin (...) falan yapıyorlardı. Yani kendilerine yetecek

kadar yapıyorlardı, satmak için değil de ancak kendilerine yapıyorlardı. Yani nedeni yoksulluktan dolayı yani bu fakirlikten dolayı başlamış göç. Ya mesela çok hırsızlık oluyormuş burada yani diğer köylerden gelip hırsızlık yapıyorlardı.

M.Ö.: (...)

L.K.: Evet yani emniyet çok azdı ayrıca sadece bizim köyde değil diğer köylerde de hırsızlık oluyordu.

* * *

M.Ö.: Tek Hıristiyan aile siz miydiniz köyünüzde?

O.İ.: He, burdan köye giderseniz beni sorabilirsiniz. Bütün öğretmenler de bena gâvur diyorlardi. (...) Ben Türkçe bilmiyordum. Sabahlari hoca içeri girerken Türküm doğruyum çalışkanım diyordu ya elhamdülillah diyordi bilmiyorum ne ben bunlari itiraz ettim yapmadım. Ben dedim ben Hıristiyanım. Valla Hıristiyanlıkla da anladığım bir bok yoğtu yani. Fakat Hıristiyanım dedim yapmadım. Diğer köylerde bütün Süryani çocuğlari söylüyor ben söylemedim. İnat oldu hoca beni çoğ dövdi ondan sonra bağtım olmuyor babama şikâyet ettim. Babam muhtar öğretmeni çağırdiler. Öğretmene dedi vallahi billahi tillahi Hıristiyanlara bir tokat daha vursan seni paramparça edecağam. Ben Müslümanım bunlar Hıristiyandır. Biz birbirimizi severiz. Git Hıristiyanların (...) memnun olmayınca sen bu köyde kalamazsın. Öğretmen hanımını aldı bizim eve geldi. Hiç hayatta unutmam. Oğlaklar vardi avluda babamla anamla barış yaptılar. Ondan sonra ben bu azaptan kurtuldum. Ben bu şartlarla yaşadığım zaman tabi İsveç'e giderken başka bir niyetleydim. Çocuklarımi okutma niyetindeydim. Okuldan geliyorlardi direk üniversite kütüphanesine geliyorlardi e tabi yavaş yavaş diyordum şu kitabın fotoğraflarına bakın. Sonra diyordum fotoğrafın altını okuyun.

* * *

M.Ö.: Köyden göç olmuş mu yurt dışına?

M.M.: Ne zaman?

M.Ö.: 1960'lardan bu yana köyden yurt dışına göç olmuş mu?

M.M.: Çok oldu 100 haneden 10 hane kaldı diyor.

M.Ö.: Niye gitmişler bir sorar mısın yani yoksulluktan dolayı mı neden?

M.M.: Yoksulluktan.

M.Ö.: Yoksulluktan dolayı gitmişler.

M.M.: İstanbul'a gittiler.

M.Ö.: Peki buraya bir fabrika kurulsaydı ya da bir iş olanağı sağlansaydı

giderler miymiş sorar mısın?
M.M.: Yok iş olsa kalırlardı gidenler.
M.Ö.: Yani iş olsa kalırlar mıydı gidenler?
M.M.: Kalırlardı diyor iş olsaydı fakirlikten gittiler yoksulluktan.

* * *

"B.K.: Sen doğduğun zamanlar burada kaç ev Süryani'ydi?
N.S.: Belki 100–150 ev vardı.
B.K.: (...)
N.S.: 3 ev Müslüman vardı. Birinin 7 oğlu oldu. Her biri evlendi, boşalan evlere yerleştiler. Bir sürü oldular.
B.K.: Peki Süryaniler onlara evi satmışlar mıydı? O şekilde mi yerleştiler?
N.S.: Yok, öyle yerleştiler. Hıristiyanlar gitti, onlar yerleştiler.
B.K.: Evin sahipler gelince bir sorun yaşandı mı?
N.S.: Şimdi mahalle mahalledir. Bu mahalleden hiç karışmıyordu. Evin sahipleri hiç dönmedi. Bu yaz geldiler, dediler tapu yapacağız. O yüzden kavgaya başladılar. Bazılarının tapuları mahkemede duruyor, belki 70 evin tapusu mahkemededir.

* * *

M.Ö.: Peki, 1980'lerden sonra Süryaniler daha çok göç etmeye başlamışlar. Siz o zaman burada mıydınız köyde miydiniz?
Ş.K.: Evet evet.
M.Ö.: Neden peki sizce daha çok arttı bu göçler?
Ş.K.: Ne bileyim bir taraftan bu PKK meseleleri. Geliyorlardı geceleri gelin ekmek verin şunu bunu. Öteki gün hükümet geliyor diyor ha siz vermişsiniz küt pat, küt pat birbirine.
M.Ö.: Bu köyde bu yaşandı yani?
Ş.K.: Evet evet zor da gittiler. 4 kişi burada kaldı. Ben, (...), (...), (...) o da (...). Bu 5 kişi kaldık. Biz gitmedik işte.
M.Ö.: Peki, zor olmadı mı sizin için?
Ş.K.: Nasıl olmadı nasıl olmadı?
M.Ö.: Anlatır mısınız ne tür zorluklar?
Ş.K.: 3 aile bir evde yaşadık. Sabaha kadar uyku yok idi. Etrafımızda PKK hükümet ne bileyim çok zorluk çektik.
M.Ö.: Peki tehdit alıyor muydunuz?
Ş.K.: E ne yapacaz sonra herkese bir telefon verecekler, hemen türbenizi kazın size geldik. Hemen bilmem ne hayatınız gitti. Bir gece bana söylediler. Hanım Suriye'ye gitmişti, dedim buyurun gelin, buyurun.

Ne kadar bekledim silah elimizde gelmedi. Yani bizi korkutuyorlar, bu Kürtler.

M.Ö.: Sizi tehdit eden kimdi PKK miydi Kürtler miydi? Kafam karıştı.

Ş.K.: Köyden Kürtler. İstiyorlardı biz köyden kaçacağız onlar kalacak.

M.Ö.: Neden peki sizi göndermek istiyorlar köyden?

Ş.K.: Yav neden köy onlara kalacak.

M.Ö.: Peki siz şikâyette bulunamıyor musunuz?

Ş.K.: Hükümet de o zaman seslenmiyordu. Ama sonunda hükümet ayıktı. Baktılar bu iş olmuyor. Evet, Avrupa da baktı bizi istiyor.

M.Ö.: Peki neden hükümet Süryanilere sahip çıkıyor sizce?

Ş.K.: Kızım Süryaniler koyun gibidir. Devlete karşı kimse gelmiyor. Niye demiyorlar. Arap geliyorlar, Kürtler karşı geliyorlar. Biz karışmıyoruz.

* * *

M.Ö.: Peki amcacığım çocukluğunuz böyle zor mu geçti?

E.M.: Çok, ama şimdiden içimiz daha rahattı. O kuru ekmek, içimiz daha rahattı.

M.Ö.: Neden amca?

E.M.: Bizim buradaki örf adetlerimiz, biz Süryani olarak Süryani kadim olarak bir akrabayla öyle evlenemiyorduk. Üç baba aramızda olmasaydi. Önce yedi idi, sonra üçe indirdiler. Üç babaya kadar evlenme yoktu. Bunlar sonra Avrupa'ya gitmişler.

M.Ö.: Kaç yıllarında?

E.M.: 65 yıllarında başlamış Avrupa'ya biletimiz, işte önce birkaç erkek gitti sonra kızlar da başlamış fakirlikten. Dedik bizde çalışsınlar. Hiçbir şeyimiz kalmadi. O adetlerimiz, o nikâhlarımız, biz bir kadınla evleniyoruz, iki yok. E şimdi hep çocuklarımız boşanmışlar. Kızlarımız boşanmışlar. Orda aileler boşanmış, beş altı çocuk anası boşanmış. Bize çok zor geliyor.

M.Ö.: Yani yurt dışında boşanmalar başladı?

E.M.: He başladı. Hem akraba ile evleniyor. Amca kızı bir kere amca kızı bizde hiç evlenmek yok (...)

M.Ö.: Peki amcacığım Süryanilerde kadınlar değerli midir?

E.M.: Niye değerli olmasın zaten bir tanedir. Değerli olmasa her şeyi haybettin.

M.Ö.: Peki kimin sözü geçer ailede?

E.M.: İlk önce erkek sözü geçiyor tabi. Ama kadın da vardır. Aramızda yani. Ne yapsak imkân yok yani. Boşanma bir şey, kavga etsek boşanma yoktur. Kurtulma yok. Ölene kadar öyle.

M.Ö.: Buradaki dini ayinleri kim yönetiyordu peki?
E.M.: Papaz
M.Ö.: Onun tembihi var mıydı? Özel olarak eşlerinize şöyle davranın diye? Ne derdi?
E.M.: Tabi tabi. İncil'de yazıyor diyor tek bir kadınla evleneceksiniz. Eşinize kendiniz gibi bakacaksınız. Kör, sakat yani hastalık hariç, affedersin zina hariç, hırsızlık hariç belki. Boşanma yoh yoh.

* * *

M.Ö.: Peki eşinizi seçerken özellikle Süryani olmasını mı tercih ettiniz?
S.A: Hayır benim için fark yoktu yani Süryani veyahut Müslüman olması.
M.Ö.: Yani Müslüman da olsa eşiniz aşık olup evlenir miydiniz?
S.A: Evlenirdim.
M.Ö.: Peki çevrenin baskısı?
S.A: İşte biz zaten çevremizin baskısı veyahut imamlarımızın veyahut papazlarımızın bizi dışlaması korkusundan... bir sürü sevdiğim insanlar olmuştu, beni seven insanlar da olmuştur, bir türlü olamadı, yani diyelim o insanların düşüncelerinden veyahut dışlanma korkusundan.
M.Ö.: Yani siz aslında Müslüman bir kadına aşıktınız belki o da size aşıktı.
S.A: Tabi tabi oldu yani bir hayli öyle konular oldu.
M.Ö.: Bu baskıdan dolayı siz bir araya gelemediniz?
S.A: Gelemedik. Hem kız korkar hem biz de çekiniriz. Burada çünkü daha ortamımız öyle şeylere müsait değil, küçük yerdeyiz, olmadı.
M.Ö.: Peki diyelim çocuklarınızdan birisi yarın öbür gün böyle bir tercih yapsa tepkiniz ne olur.
S.A: Ben hiç tepki yapmam yani bu konuda.

* * *

B.K.: Hiç bir Müslüman'a aşık olan kimseyi görmediniz mi siz?
D.İ.: Ben yaşadığım zaman görmedim, ama eskiden yani annemler anlatırdı, bir papazın kızı bir oğlana aşık olmuştu Müslüman oğlan.
B.K.: Ne olmuş sonra?
D.İ.: Kaçırmış götürmüş onu da Müslüman etti.
B.K.: Yok. Erkek âşık görmediniz mi erkeğin Müslüman kıza âşık olduğunu?
D.İ.: Olan var çok vardı, şimdi sana söyleyeyim bu 5-6 sene 10 seneden beri Müslüman kızları alıyorlar, ondan önce almıyorlar, baba evlat-

lıktan ret ediyor.
B.K.: Kızın babası mı oğlanın babası mı?
D.İ.: Oğlanın babası, Hıristiyan bir çocuk Müslüman bir kız aldığı zaman evlatlıktan ret ediyorlar, kiliseye girmiyorlardı.
B.K.: Çok sert.
D.İ.: Anlatabildim mi yani dini şeyleri de vardı, şeriatımız da vardı, sen Müslüman'la evlenirsen kiliseye giremez, çocuklarını da vaftiz yapmazdın.
B.K.: Bir yerde duymuştum, Hıristiyan bir erkek Müslüman bir kadınla birlikte olursa ilişkiye girerse erkeğin vaftizliği bozuluyormuş.
D.İ.: Bozuluyor.
B.K.: Bunu biliyorsunuz yani.
D.İ.: Biliyorum.
B.K.: Peki gayri resmi bir ilişki yaşandı.
D.İ.: İstanbul'da evli erkeklerimiz dost hayatı yaşıyor, o bitti eski inançlar kalmadı, eskiden çok katıydı şimdi o katılık kalktı. Git 20 aile var boşanmak istiyor Seempme hepsi evet dese hepsi boşanacaklar.
B.K.: Seempme, Şam'daki.
D.İ.: Metropol yok İstanbul metropol Şam'a bağlıyız zaten Şam'daki kabul etmedikçe olmaz asla.
B.K.: Ama biraz mantıklı düşünelim.
D.İ.: Kadın zina yaparsa o zaman boşanıyorsun.
B.K.: Erkek zina yapınca.
D.İ.: Yok.
B.K.: Erkek egemenliği var.
D.İ.: Aynı Müslümanlar gibi.
B.K.: Aynı, bir farkı yok erkek egemenliği tek farkınız var şey Müslümanlardan, kuma.
D.İ.: Kuma yok bizde.

* * *

B.K.: İnsan gençken fazla hissetmiyor fakat büyüyünce yavaş yavaş fark ediyor. Azınlık olduğumuzu, bu lisanın başka yerlerde geçerli olmadığını, bizim insanlarımızın her yerde olmadığını, bunun bilincine vardık ve buraya Midyat'a geldiğimizde o dönemde Midyat'ın birçoğu Süryaniydi. Süryanice konuşuyorlardı hatta Müslümanlar dahi Midyat'ta yaşayanlar çoğu Süryanice konuşuyorlardı.
M.Ö.: Midyat'ta yaşayan Müslümanlar da Süryanice konuşuyordu, demek ki gerçekten bir etkileşim var. Yüzyıllardır binyıllardır hatta.
B.K.: Tabi vardı ya.

M.Ö.: Peki buna karşın bu dili konuşmalarına karşın hiç böyle sizi üzecek davranışta bulunan oldu mu?

B.K.: Üzecek davranışlar tabi oluyordu devamlı, yani başka bir gözle bize bakılıyordu bu çevre köyler olsun yani hepsi yani çok ... bir bölgeydi yani bize çok şey haksızlık yapıyorlardı. Yani güya bi dönem malımızı alıp çalıyorlardı veyahut çalma değil böyle göz göre göre alıp götürüyorlardı.

M.Ö.: Gözünüzün önünde mallarınızı alıp götürüyorlardı.

B.K.: Gözümüzün önünde malımızı götürüyorlardı ve götürdüklerinde gördük aynı zamanda çalıyorlardı, mahkemelere gidiyorduk hiçbir şey çıkmıyordu yani yargılanmıyordu bu insanlar. Devamlı baskının altındaydık yani bu bir gerçek. Sanki biz bu toprağın sahibi değildik bu toprağın vatandaşı değildik gibi bize muamele yapılıyordu o dönemlerde.

* * *

B.K.: Müslümanlar ne zaman bozdu sizin kilisenizi?

U.A.: Altı yaşındayken hâlâ kalıntıları vardı. Ama on yaşındayken yerle bir olmuş.

B.K.: Niye yaptılar bunu?

U.A.: Kiliseyi görmek istemiyoruz diyip bozdular.

B.K.: Kimseye şikâyet etmediniz mi?

U.A.: Papaz şikâyet etti. O zaman iki Süryani evi tetkik için komutan geldi, sordu bunu Müslümanlar mı yaptı. Biz korkudan hayır dedik. Dayım askere gittiği gibi Müslümanlar geldi dayımın eşini aldı Müslüman yaptı.

B.K.: Dayın askerden gelince ne yaptı?

U.A.: Hiç bir şey yapamadı korkudan. Biz de korkudan köyden kaçacaktık. Köyün Müslümanları bizim kalmamızı istedi. O kızı kaçıran köylüyü evden kovuyorlar.

B.K.: Peki dayının karısına ne oldu?

U.A.: Kadın gidiyor. Dayı ikinci eşini getiriyor. Altı çocuğu oluyor ve dayı öldürülüyor.

B.K.: Kim öldürüyor?

U.A.: Köyün Müslümanları.

B.K.: Bu kez ne oldu. Hem karısını alıyorlar hem adamı öldürüyorlar

U.A.: Daha önceki eşini kaçıran adam hacca gidecekmiş ve hacca gidemiyormuş dayım sağ diye. Sonra geliyor dayımı öldürüyor hacca gidiyor.

B.K.: (...). Korkudan mı hacca gidemiyormuş. Gelip eşimi alır diye.

U.A.: Hayır, koca sağ diye haccı kabul edilmeyecekmiş.

B.K.: Öldürdü, haccı kabul edildi mi?

NA: Müslümanlar, yani imamları, ona ya karını boşayacaksın ya da kocasını öldüreceksin demişler.

* * *

M.Ö.: Peki Mardin çevresinde bu sorunun çözülebilmesi için ne yapılması gerekir?

S.A.: Şimdi ne yapılması gerekir, bizim iş sahamız çok dar, artı gençlerimiz bayağı stresli sıkıntılı depresyonlu bir hayat içinde yaşıyorlar, yetiştikleri zaman da bir ele, tutacağı birilerine ihtiyaç duyuyorlar, yani zaten psikolojisi bozulmuş bir halde 20-25 yaşına kadar geliyor çocuk. Aynı konuda kızlarımız da öyledir erkeklerimiz de. Kiliselerimiz gençlere sahip çıktığı zaman dışarıda farklı bir görüntü olarak anlaşıldığı için çocuklarımıza gençlerimize fazla sahip çıkamıyoruz. Sanki dışarıdan bir örgüt havasına giriyor veyahut da dernek havasına giriyor veyahut da bana sorarsan gençlerimizin Müslüman gençleri ile barışık olmasını istiyorum, yani ben bunları kopartmak istemiyorum. Veyahut ben orda bir apartman dikeyim bütün Süryaniler buraya otursun, bütün Müslümanlar burada dursun, ben öyle bir yaşam da istemiyorum, neticede burada aynı havayı alıyoruz ve hepimizin mücadelesi aynıdır yaşama arzusu, sosyal, eğlence veyahut da zamanımızın boşa gitmemesi için. Artı insanları ayırırsak sen böyle ben böyle o öyle, yaşama değerini de yitiririz. Benim arzu ettiğim her mahallede bir Hıristiyan'ın bulunması veyahut da her mahallede bir Müslüman'ın doğması. Bir konu komşu ilişkisini sağlam tutmamız lazım ve hiç kimse kimsenin din davasına girme hakkını tanımaması lazım kendisinde. Ben diyorum ki buna nerden başlayacağız, bunun başlangıcı ilk önce evlerde olacak, eğitim seviyeleri çok düşük, bir de kiliselerden ve camilerden başlamamız lazım verdikleri vaazlara çok dikkat etsinler, çünkü gençlerimiz daha tertemiz, kaset boştur ama eğer orada kinle beslersek çocuklarımızı geleceğimiz çağ karanlık olur. Müslümanlar, Hıristiyanlar, Kürtler, Araplar, Türkler, Çerkezler, Aleviler yani tek arzum bu din hanesi nasıl boş bırakılacaksa kimlikte, önce beyinlerden de bunu silmemiz lazım, ben bunun hayalindeyim.

M.Ö.: Peki devletten beklentiniz nedir?

SA: Devletten tek istediğim dediğim gibi, kiliseleri, camileri, hahamları, her şeyi, dini başı boş bırakmaması, dini her zaman takip etsin.

M.Ö.: Yani denetim altına alsın.

SA: Denetim altına alınmasa bu iş, asırlardır cezasını çekiyoruz, yani bunun acısını çekiyoruz, yani bunun sonucunda kutsal toprakların içinde halen kan dökülüyor. Demek ki burada hikâye, yani din davasını devlet her zaman hâkimiyeti kendi elinde tutmasını istiyorum, buna laik çatısı altında sahip çıksın istiyorum.

* * *

M.Ö.: Peki bize biraz bayramlarınızı anlatır mısınız?

T.R.: Bizim diyor orucumuz 50 gün, Kıyam bayramından önce 50 gün oruç var diyor.

M.Ö.: Kıyam bayramı nedir?

T.R.: İsa Mesih'in diriliş bayramı.

M.Ö.: İsa Mesih'in dirilişi ona Qıyam deniliyor, 50 günlük oluyor, öyle mi?

T.R.: 50 gün arka arkaya 24 saat oruçlu, yani sadece bitkisel yeniliyor hayvansal yenilmiyor.

M.Ö.: 24 saat oruç?

T.R.: 24 saat evet 50 gün boyunca yağlı yiyeceklerden uzak kalıyoruz, et yoğurt.

M.Ö.: 24 saat yenilmiyor.

T.R.: Evet 50 gün boyunca.

M.Ö.: (...) 50 gün boyunca diyelim ki bu akşamüzeri başladı yarın akşam üzerine kadar.

T.R.: Ablam yanlış anlaşılmasın, şöyle bir orucumuz olduğu için bizim genelde seneler içerisinde Çarşamba ve Cuma günleri orucumuz da var.

T.R.: Sabahtan akşama kadar başlıyor demek istediğim 24 saat değil, onun için 24 saatlik olmalı Çarşamba ve Cuma günleri o 50 günlük oruç hariç 10 günlük oruç hariç 15 günlük oruç hariç 3 günlük oruç hariç onun haricinde haftada Çarşamba ve Cuma günleri orucumuz var bizim sene içerisinde.

M.Ö.: Sene boyunca her Çarşamba ve Cuma Kıyam orucu mu oluyor?

T.R.:Yok yok normal oruç.

M.Ö.: Yani aç kalıyorsun.

T.R.: Yok yok hayır yine yağlı yemeklerden yiyorsun.

M.Ö.: Hayvansal yok sade bitkisel gıda e ama gün boyunca normal beslenme tarzını oluşturuyorsun Çarşamba ve Cuma hariç doğru mu anladım?

T.R.: Ama kıyam orucunda 50 gün boyunca sadece yani akşamları da yiyebiliyoruz.

M.Ö.: Onu öğrenmek istiyorum nasıl oluyor yani akşamları yemek yemiyorsunuz.

T.R.: Yağlı yemek yiyoruz yani mesela bizim orucumuz 1 Nisan'la başlıyor 20 Mayıs'a kadar oruçtur.

M.Ö.: Tamam bunu anladım.

T.R.: Sadece bitkisel yiyecez.

M.Ö.: Tamam bunu da anladım ama nasıl sabah kalktınız?

T.R.: Ben şöyle anlatayım, Çarşamba günü bizim mundar orucumuz değil yani kıyam orucu bayram orucu değil onu söyleyim. Çarşamba günü sabah oruç başlıyor akşam bitiyor akşam mesela saat 5 gibi bitiyor ondan sonra et falan yiyebiliyoruz Çarşamba günleri ve Cuma, yalnız bayram için oruca başladığımızda yani Kıyam bayramına başladığımızda 50 gün boyunca bunları yemiyoruz sabah ve akşam.

M.Ö.: Tamam bunu anladım bunu anlıyorum bu çok net kafamda ama 50 gün boyunca 24 saat aç kalıp onu anlamıyorum.

T.R.: O zaman şöyle söyleyim akşam yemeğinden sonra daha doğrusu 12'den başlıyor, gece 12'den isteyen öğlene kadar hiçbir şey yemiyor, isteyen akşama kadar yani kendi bünyesine göre.

M.Ö.: Yani gece 12'den öteki 12'ye kadar mı?

T.R.: Yok gece 12'den öğlen 12'ye ya da akşam 6'ya kadar. İşte 24 saat kafanızı karıştırmasın o 24 demek istediği bütün 50 gün için.

M.Ö.: Anladım şimdi anladım tamam.

T.R.: Bir de 3 günlük orucumuz var 60 saat boyunca hiçbir şey yemiyor isteyen, tabi su da dahil, mesela ben 9 kez tuttum yani 9 sene.

M.Ö.: Hiçbir şey, su da mı içmiyorsunuz?

T.R.: Pazartesi sabahından yani saat 12'de söyleyim gece başlıyor Çarşamba gününün öğlenine kadar hiçbir şey yemiyoruz, yalnız Perşembe gününün sabahına kadar da yağlı yemek yiyoruz, Perşembe sabahı zeytinyağlı yemek yiyebiliyoruz, onun için 2.5 gün sonra gırtlak kuruduğu için ilk önce sıvı alıyoruz mesela bir portakal suyu bir çorba bir şeyler yiyoruz ki boğaz çatlıyor o çatlamayı gidermek için ondan sonra normal yiyecekler.

M.Ö.: Sizin zamanınızda bunların hepsi uygulanıyor muydu peki bu oruçların?

T.R.: O devirde daha çok uygulanıyordu.

M.Ö.: Daha çok uygulanıyordu.

T.R.: Şu anda azaldı onu söyleyebiliriz .

M.Ö.: Peki amcayla nasıl tanışıp evlendi bir onu soralım durdur önce ona geçmeyelim dur Paskalya bayramınızı bir anlatın ne yapıyorsunuz?

T.R.: Paskalya bayramı diye olmaz.
M.Ö.: Tamam işte ne yapıyordunuz?
H.B.: Bayram her şeyi yapıyorduk.
M.Ö.: Nasıl her şeyi yapıyordunuz?
H.B.: Yumurta yapıyor pasta yapıyor filiçe yapıyor.
M.Ö.: Filiçe nedir?
T.R.: Bir çörek.
M.Ö.: Ha bir böreğin çeşidi yumurtalar boyanır.
H.B.: Her çeşit var.
M.Ö.: Peki yumurtayı boyamanın amacı nedir?
T.R.: Şimdi aslında o boyama olayının bizde tam olarak nedenini bilmiyoruz yumurtanın anlamı gerçi birkaç tane şey anlatılır.
T.R.: Annem diyor ki, işte artık mesela bir büyüğünden duymuş o diyor ki mesela Hz. İsa zamanında o bayram gününde annesi, kız kardeşi v.s Meryem annesi Merişbak Meryem'in teyzesi onlar mezara gittiğinde bu yumurtaları boyamışlar, o zamanlardan kalma bir gelenek galiba mezara gittiler ve mezarın açılmış olduğunu gördüler, o dönemden kalma bir gelenek yani onun bildiği bu.
M.Ö.: Ama neden kırmızıya boyandığını?
T.R.: Sadece kırmızı değil bir çok renge.
M.Ö.: Bir çok renge boyanıyor.
T.R.: Kırmızı mavi pembe her şey.
M.Ö.: Peki çöreğin anlamı nedir paskalya çöreği .
T.R.: O bayramın bir geleneği.
M.Ö.: Hı.. bir çeşit tatlı.
H.B.: 800 yumurta bu sene yaptım.
M.Ö.: 800 yumurta onu nerede kaynattınız?
T.R.: Kazanlarda büyük kazanlarda.
M.Ö.: E çatlamıyor mu.
H.B.: Yok yok.
T.R.: 800 yumurtadan 200.
M.Ö.: 3-4 defa kaynatıyorsunuz.
T.R.: Evet.
M.Ö.: O 800 yumurtayı dağıttın mı?
H.B.: Dağıttım.
M.Ö.: Nereye dağıttın?
T.R.: Yetmedi bile.
H.B.: Komşulara, hastaneye, komşu köylerde, bizde de kalıyor.
M.Ö.: Gelen herkese yumurtayı dağıtıyorsun.
T.R.: Hayır yumurta şeker pasta çikolata.
M.Ö.: Yumurta şeker pasta kahve.

H.B.: Evet.

M.Ö.: O anda mı yeniliyor o yumurta peki?

T.R.: Yok biz ikramımızı yapıyoruz onlar alıyor, isteğe göre hemen alıp yiyen var dışarı çıkıp yiyen var.

M.Ö.: Anladım.

T.R.: Diyor ki mesela çok samimi olduğumuz kişiler var, geldiklerinde poşete doldururuz 5-6 tane 10 tane bırakırız çöreklerin çeşidinden evlerine götürürler çocukları vardır onlara alıp yedirirler.

M.Ö.: Hı o şekilde peki bütün bayramlarda birbirinizi nasıl ziyaret ediyorsunuz, önce kiliseye mi gidiliyor ne yapıyorsunuz?

H.B.: Lı.. kilisede ziyaret ediyoruz.

T.R.: Onu da ben şöyle söyleyim, sabah erkenden saat 4-5 gibi kalkar kiliseye gideriz, zaten kiliseden çıkmayıncaya kadar bayram başlamaz yani bizim şöyle bir inancımız var.

M.Ö.: Sabah dört beş gibi.

T.R.: 4-5 gibi yani genelde köy dolu olduğunda saat üçte bile gidilebilir.

M.Ö.: Sabaha karşı üçte.

T.R.: Evet ve hafta bayramdan bir hafta bizim yam haftası elem haftası dediğimiz zamanlarda saat bir gibi gidiliyor iki gibi gidiliyor.

M.Ö.: Elem haftası.

T.R.: Elem haftası o zamanlarda gidilirdi yalnız şu an köy boşaldığı için fazla bir nasıl söyleyim.

M.Ö.: Uygulanamıyor.

T.R.: Evet uygulanamıyor uygulanamadığı için saat dört beş gibi gidiliyor ayinimiz yapılıyor ayin yapıldıktan sonra zaten dirilişin müjdelenmesi oluyor müjdelendiğinde zaten biz bunu kendi aramızda işte İsa Mesih dirildi kutlu olsun anlamında birbirimize tebriklerde bulunuyoruz.

M.Ö.: Tamam o dileklerde bulunduktan sonra ev ziyaretleri nasıl yapılıyor.

T.R.: Zaten kiliseden çıkar çıkmaz bayanlar genelde evlere gider hani hazırlık mazırlık olduğu için, erkekler de köyü dolaşır, papaz ve rahip eşliğinde köyü dolaşır, köyü dolaştıktan sonra daha sonra işte ilk önce yabancılar gelir mesela komşu köyler gelir, diğerleri gelir, onlar ziyarete geldiği için köyde kimse kimsenin mahremine gitmez ilk önce dışarıdakiler gelir.

M.Ö.: Nereye geliyor peki onlar evlere mi geliyor?

T.R.: Evet evlere gelir, mesela komşu köyler bizi ziyarete gelir.

M.Ö.: Ama babalar yok evde erkekler.

T.R.: Ya bu köyü dolaştıktan sonra zaten 10 hanelik bir yer, evlerine dönüyorlar.

M.Ö.: Evlerine dönüyorlar oradan.

T.R.: Evet 10 hanelik bir köy, onun için evlerine dönüyorlar bu misafirler, bir misafir olayı bittikten sonra ertesi gün ve ya o günün akşamı İspire köylüsünü ziyarete gidiyor bayramını kutluyor, öyle 2-3 gün boyunca devam ediyor, 1 haftaya kadar sürüyor bazen mesela Midyat'ta öyle hane çok olduğu için 1 haftaya kadar bayram ziyaretleri oluyor, yalnız bizim köyde 3 gün içerisinde her şey bitiyor çünkü 10 hane.

M.Ö.: (...)

T.R.: Topu topu 10 ev.

M.Ö.: Peki Kafro'da da böyle miymiş teyzenin köyünde?

T.R.: Aynı aynı genelde Süryani köylerinde aynı demek istediği mesela biz Müslümanlarınkine gideriz onlar bizimkine gelirdi bir cenaze olayında kendi mezarlarımızı onlar kazardı biz onlarınkini kazardık yani hiç ayrı gayrımız yoktu yani bu konuda hiç ayrı gayrı yoktu.

M.Ö.: Peki bu 25 Aralığı nasıl kutluyorsunuz?

T.R.: O da aynı sadece yumurta dağıtılıyor o da işte İsa Mesih in yani kurtarıcımızın doğduğu müjdesini birbirimize veriyoruz o anlamda bunu kutluyoruz.

T.R.: İşte bizim o gelenekler yılbaşında yapılır.

M.Ö.: 25 Aralıkta değil yani, anladım.

T.R.: Evet hatta aslında bizim bayramlarda et yenilmesi bile yasak.

M.Ö.: Öyle mi?

T.R.: Üç güne kadar et yenilmez bizde öyle bir gelenek de vardı yalnız işte misafirler geldiği için ayıba kaçmasın diye mecburen yemek yapılırdı onun için o gelenek biraz unutuldu ama hindi olayı yılbaşı için geçerli biz de her yılbaşını mutlaka yaparız.

M.Ö.: Mutlaka hindi yapılıyor yani.

T.R.: Ve birçok yemek çeşidi.

M.Ö.: Peki neden hindi.

T.R.: Onu bilmiyoruz.

M.Ö.: Çünkü bence bu topraklardan çıkmış bir gelenek, yani Avrupa ya gidişi bu topraklardan gidiyor o yüzden hindinin bu toprağa gelişi nasıl?

T.R.: Onu bilemiyoruz hatta şunu da söyleyim belki bir 10-15 sene önce hindi de yapılmazdı yılbaşlarında yani aslında yeni yapıyoruz biz bunu.

M.Ö.: A.. onu bilmiyordum.

T.R.: Yani yılbaşını kutluyoruz da yalnız bir hindi olayı olduğunu bilmiyoruz.

M.Ö.: Ha çok teşekkür ederim bilmiyordum bunu bu çok önemli yani normalde hindi böyle bir gelenek yoktu.

H.B.:Yok yok.

T.R.: Eskiden yokmuş yani onun döneminde varsa bile hatırlamıyor veya bilmiyor.

M.Ö.: Peki ne tür yemekler yapılırdı yılbaşı akşamları?

T.R.: Diyor ki yılbaşında çocuklar gezerdi, şeker falan dağıtırlardı yalnız öyle hani ama o dönemde de yoktu fakirlikten.

M.Ö.: Peki daha önceden zengin olunduğu dönem 1800'ler 1700'ler o zaman ne yapılıyormuş?

T.R.: E o zamanları bilmiyor ki zaten şöyle o dönemde nasıl söyleyim tarihi anlatma imkanları bile olmadı iş güçten annem belki evlenin-ceye kadar çobanlık yapmış o.

M.Ö.: Peki geleneksel bize Süryani geleneklerini anlatır mısınız, nasıl yapılıyor usulleri nelerdir?

T.R.: O dönemde asla vazgeçilmezlerden biri burgu şiş ve bildiğimiz et ve türlü yalnız onların döneminde hemtıyi dediği bir yemek vardı o da buğdayla et karışımı bir şey.

M.Ö.: Bir dakka çok önemli yemeğin adı ne?

T.R.: Hem tıyi.

M.Ö.: Bu nasıl yapılıyordu?

T.R.: Buğdayları güzelce yıkadıktan sonra pişiriyorlarmış etleri atıyor-larmış.

M.Ö.: Buğdaylar haşlanıyor etle birlikte mi haşlanıyor iyice karışıyor muymuş bu?

T.R.: Buğdayı iyice yıkıyorduk temizliyorduk, et de o şekilde hazırlanı-yor, ikisi beraber anca pişiyordu yani beraber pişiyordu.

M.Ö.: Beraber pişiyordu...

T.R.: Evet.

M.Ö.: Çok güzel nasıl lapa haline mi geliyormuş onu bir sorar mısınız?

T.R : Yok tane tane oluyor diyor işte öyle lapa gibi olmuyor katı çorba gibi, katı çorba şeklinde oluyor nohutla kelle karışıyor.

T.R.: Kelle kelle bildiğimiz hayvan kellesi.

M.Ö.: He nohutla başı karıştırıyorsunuz haşlıyorsunuz.

T.R.: Evet.

M.Ö.: Bu yemekten ayrı yani farklı.

T.R.: Evet.

M.Ö.: Peki bu yemeğin adı nedir?

T.R.: Hamse kareoni, çok güzel yemektir.

* * *

Kaynakça

AKAR, Rıdvan (2000), Aşkale Yolcuları Varlık Vergisi ve Çalışma Kampları, Belge Y., İstanbul.

AKSOY, Suat (1971), 100 Soruda Türkiye'de Toprak Meselesi, Gerçek Y., İstanbul.

AKŞİN, Sina (Der.) (1988), Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1600–1908, Cem Y., İstanbul.

AKTAR, Ayhan (2006), Varlık Vergisi ve "Türkleştirme" Politikaları, İletişim Y., İstanbul.

ALTHUSSER, Louis (1997), İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İletişim Y, İstanbul

ALTUNIŞIK, Remzi – COŞKUN, Recai – BAYRAKTAROĞLU, Serkan – YILDIRIM, Engin (2005), Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. SPSS Uygulamalı, Sakarya Kitabevi, Sakarya.

AMAR, Joseph P. (1995), "A Metrical Homily on Holy Mar Ephrem by Mar Jacob of Sarug", Patrologia Orientalis, vol. 47, fasc., 1, no. 209, Brepols, Turnhout.

ANAR, Erol (1997), Öte Kıyıda Yaşayanlar Azınlıklar Yerli Halklar ve Türkiye, Belge Y, İstanbul.

ANSCHÜTZ, Helga (1969), "Zur Gegenwartslage der syrischen Christen im Tur 'Abdin, im Hakkarigebiet und im Iran", Zeitschrift d. Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Wiesbaden, Suppl. I/2.

ANSCHÜTZ, Helga (1985), Die syrischen Christen des Tur 'Abdin. Eine altchristliche Bevölkerungsgruppe zwischen Beharrung, Stagnation und Auflösung, Augustinus-Verlag, Würzburg.

ASLAN, Hıdır, Tanrı ve Kadın, Berfin Y, 1996 İstanbul

ATEŞ, Toktamış (1991), Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı, Filiz Y., İstanbul.

ATMAN, Sabri (1995), MED TV, 3 Ağustos 1995, 'Gotubej' (Söyleşi) programı.
AVCIOĞLU Doğan (1998a), Milli Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e, Tekin Yayınevi, İstanbul.
AVCIOĞLU, Doğan (1998b), Türkiye'nin Düzeni Dün Bugün Yarın, Tekin Yayınevi, İstanbul.
AYTAR, Osman (1992), Hamidiye Alaylarından Köy Koruculuğuna, Medya Güneşi Yayımları, İstanbul.
BAAS, Ineke, De etniciteitsconstructie van de Syrisch Orthodoxen in Istanbul, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Universiteit van Amsterdam.
BADDLEY, John F., Rusya'nın Kafkasyayı İstilası ve Şeyh Şamil, Kayıhan Yay., İstanbul, Şubat 1989, 39-47.
BADINTER, E. (1986), Biri Ötekidir, Afa Y., İstanbul.
BALIBAR, Étienne – WALLERSTEIN, Immanuel (2000), Irk Ulus Sınıf: Belirsiz kimlikler, Çev. Nazlı ÖKTEN, Metis Yayınları, İstanbul.
BALİ, Rıfat N. (1998), "II. Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Azınlıklar-1 Yirmi Kur'a İhtiyatlar Olayı", Tarih ve Toplum, İletişim Yayınları, İstanbul.
BARRETT, Michelle (1995), Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı, Çev. Şen SÜER, Pencere Y., İstanbul.
BARTH, Fredrik (Der.) (1969), Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference, Üniversitetsforlaget, Oslo
BARTH, Fredrik (Der.) (2001), Etnik gruplar ve sınırları. Kültürel farklılığın toplumsal organizasyonu, Çev. Ayhan KAYA – Seda GÜRKAN, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
BATES, Daniel G. –RASSAM, Amal, People and Cultures of the Middle East, 242,New Jersey: Prentice Hall
BAUM, Wilhelm – WINKLER, Dietman W. (2003), The Church of the East: A Concise History, Routledge, London/New York.
BEARMAN, P.J. (Der.) (2000), The Encyclopaedia of Islam, Brill, Leiden.
BEAUVOIR de Simone, Kadın " İkinci Cins", Çev. Bertan Onaran, 36,Payel Y, 1995,İstanbul
BELGE, Murat, Birikim Dergisi, Mart-Nisan 1995, 71-72, Birikim Yayıncılık, İstanbul.
BERBERYAN, Avedis (1871), Badmutyun Hayots (Ermeni Tarihi), İstanbul.
BERKTAY, F. (1996), Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul.

BİLGE, Yakup (1991), Süryanilerin Kökeni ve Türkiyeli Süryaniler (1991), Zafer Matbaası, İstanbul.

BLINCOE, Robert (1997), Missions in Kurdistan – A History of Missionary Work 1668–1990, Robert Blincoe, Mount Vernon.

BORA, Tanıl (1995), Yugoslavya Milliyetçiliğin Provakasyonu, Birikim Yayınları, İstanbul.

Cambridge International Dictionary of English (1995), Cambridge University Press, Cambridge.

CASTLES, Stephen – MILLER, Mark J. (1999), The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Macmillan Press, Basingstoke/Hampshire/London.

CAUNCE, Stephen (2001), Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

COX, Oliver (1948), Cast, Class, and Race, Doubleday, Garden City, N.Y.

ÇAKILLIKOYAK, Hüseyin, Diasporada Ermeni Kimliği, Paris ve Halep Örneği, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

ÇAVUŞOĞLU Naz (2001), Uluslararası İnsan Hakları Hukukunda Azınlık Hakları, Su Yayınları, İstanbul.

ÇELEBİ, Funda (2001) (Der.), Yerel Tarihçilik, Kent Sivil Girişim, Tarih Vakfı Y., İstanbul.

ÇELİK, Mehmet (1996), Süryani Tarihi (I), Ayraç Yayınevi, Ankara.

DAĞLAR, Faysal (1989) "Aşiret Alayları", İkibine Doğru Dergisi, sayı 46, 12 Kasım 1989, İstanbul.

DOLAPÖNÜ, Hanna (1955), Zafaran Fidanlığı, Mardin.

ENGELS, Friedrich (1979), Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yay., İstanbul.

ERDEM, Fazıl Hüsnü – BAĞLI, Mazhar (2003), "Modernleşme ve Ulus-Devlet Olgusu Kıskacında Süryaniler", IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 15–16–17 Ekim, Sivas.

ERDOST, İlhan (1987), Şemdinli Röpotajı, Onur Y., İstanbul.

ESMAN, Milton – RABINOVICH, Itamar (Der.) (1988), Ethnicity, Pluralism. and the State in the Middle East, Cornell University Press, Ithaca, N.Y.

BERKTAY, F. (1996), Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul.

ERDEM, Fazıl Hüsnü – BAĞLI, Mazhar (2003), "Modernleşme ve Ulus-Devlet Olgusu Kıskacında Süryaniler", IV. Ulusal Sosyoloji Kongresi, 15–16–17 Ekim, Sivas.

ERDOST, İlhan (1987), Şemdinli Röpotajı, Onur Y., İstanbul.

FAHİR, Armaoğlu (1961), Siyasi Tarih, Sevinç Matbaası, Ankara.
FENTON, Steve (2001), Etnisite. Irkçılık, Sınıf ve Kültür, Çev. Nihat ŞAD, Phoenix Yayınevi, Ankara.
FISHMAN, Joshua (1996), "Ethnicity as Being, Doing, and Knowing", Der. Anthony D. SMITH – John HUTCHISON, Ethnicity, Oxford University Press, Oxford.
FRYE, Richard N. "Assyria and Syria: Synonyms", Journal of Assyrian Academic Studies.
GRIFFITH, Sidney H. (1994), "Julian Saba, 'Father of the Monks' of Syria," Journal of Early Christian Studies.
GUIBERNAU, Montserrat -- REX, John (Der.) (1997), The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration, Polity Press, Cambridge.
GÜLSOY, Ufuk (2000), Osmanlı Gayrimüslimlerinin Askerlik Serüveni, Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık, İstanbul.
GÜNEL, Aziz (1970), Türk Süryanileri Tarihi, Diyarbakır.
HAMMER, Büyük Osmanlı Tarihi, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
Herodotus (İ.Ö. ±430 (1862)), The History of the Persian Wars, Çev. George Rawlinson, Dutton & Co., New York.
HIDIRŞAH, Yakup (1997), Mezopotamya'da Hıristiyan (Süryani, Nasturi, Keldani, Ermeni) Katliamı ve Kürtler, Belgesel İnceleme, Hannover.
HIESER, Hans Lucas (2005), Iskalanmış Barış, İletişim Y., İstanbul.
HOBSBAWM, E.J. (2005), Nations and Nationalism since 1780. Programme, Myth, Reality, Cambridge University Press, Cambridge.
HOROWITZ, Donald L. (1985), Ethnic Groups in Conflict, University of California, Berkeley.
İRİS, Muzaffer (2003), Bütün Yönleriyle Süryaniler, Ekol Yayımcılık, İstanbul.
JOSEPH, John, "Assyria and Syria: Synonyms?", Journal of Assyrian Academic Studies
KARAL, Enver Ziya (1947), Osmanlı Tarihi, TTK Y., Ankara.
KARATAŞ, İsa (1995) "Türkiye'de Süryani Olarak Yaşamak", Birikim Dergisi, Etnik Kimlik ve Azınlıklar, Mart-Nisan 1995, Say? 71-72.
KAYA, Önder (2004), Tanzimattan Lozan'a Azınlıklar, Yeditepe Y., İstanbul.
KEYDER, Çağlar (2003), Türkiye'de Devlet ve Sınıflar, İletişim Yayınları, İstanbul.
KIDD, J.G. (1988), Posidonius, Cambridge University Press, Cambridge.

KOÇAK, Cemil (1989), "Siyasal Tarih 1923–1950", Çağdaş Türkiye, Cem Y., İstanbul.

KOÇOĞLU, Yahya (2001), Azınlık Gençleri Anlatıyor, Metis Y., İstanbul.

KOURVETARIS, George A. – DOBRATZ, Betty A. (Der.) (1980), Political Sociology: Readings in Research and Theory, Transaction Books, London.

KUMBETOĞLU, Belkıs (2005), Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Y., İstanbul.

Kuran'ı Kerim ve Yüce Meali (1998), Şenyıldız Y., İstanbul.

Kutsal Kitap (2002), Çev. The Bible Society in Turkey (Eski Antlaşma)/ The Translation Company (Yeni Antlaşma), Kitabı Mukaddes Şirketi/Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul.

KYVIG, David E. – MARTY, Myron A. (2000), Yanıbaşımızdaki Tarih, Tarih Vakfı Yurt Y., İstanbul.

LENİN, V.İ. (2006), Emperyalizm Kapitalizmin En Yüksek Aşaması, Çev. Cemal SÜREYA, Sol Yayınları, İstanbul.

LEWIS, Bernard (1988), The Multiple Identities of the Middle East, Phoenix, London.

LIDDELL, Henry George – SCOTT, Robert (1940), A Greek-English Lexicon, Trustees of Tufts University, Oxford.

http://www.lib.uchicago.edu/efts/PERSEUS/Reference/lsj.html

Marcus Junianus Justinus (1853), Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus, Çev. John Selby Watson.

MAYRING, Philipp (2000), Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş, Çev. Adnan GÜMÜŞ – Sezai DURGUN, Baki Kitabevi, Adana.

McCARTHY, Justin (1998), Ölüm ve Sürgün, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

MERAY, Seha L. (1969), Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, A.Ü.S.B. Fakültesi, Ankara Üniveristesi Basımevi, Ankara.

MITCHELL, C.W. (1912), S. Ephraim's Prose Refutations of Mani, Marcion and Bardaisan, Williams/Norgate, London/Oxford.

MILES, Rossalind, The Women's History of the World, 1993, Harper Collins Publishers, London

MURRE-VAN DEN BERG, H.L. "Religieuze en etnische identiteit van Syrisch-Orthodoxen uit Turkije en Syrië in Nederland," FRISHMAN, J. – JENNER, K.D. – WIEGERS, G.A. (Der.) (2000), Godsdienstvrijheid en de religieuze identiteit van joden, moslims en christenen: verwachting en realiteit, Uitgeverij Kok, Kampen.

MÜLLER, C. Detlef G., "Geschichte der Orientalischen Nationalkirchen', B. MOELLER (1981), Die Kirche in ihrer Geschichte, Van-

denbrouck & Ruprecht, Göttingen.
NİKİTİN, Bazil (1991), Kürtler, Deng Y., İstanbul.
NÖLDEKE, Theodor (1871), "ΑΣΣΥΡΙΟΣ ΣΥΡΙΟΣ ΣΥΡΟΣ", Hermes. Zeitschrift für Classische Philologie, 5, Berlin, 443.
ORAN, Baskın (1986), Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Y., Ankara.
ORAN, Baskın (2002), Türk Dış Politikaları 1919-1980, İletişim Yayınları, İstanbul,.
ORAN, Baskın (2004), Türkiye'de Azınlıklar Kavramlar, Teori, İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, İletişim Yayınları, İstanbul,.
ORTAYLI, İlber (2000), "Tanzimat Döneminde Balkanlarda Ulusal Kiliseler ve Rum-Ortodoks Kilisesi", T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı Tanzimat'ın 150. yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, Ankara.
ÖBERG, S. (1996), "Spatial and Economic Factors in Future South-North Migration", W. Lutz (Der.), The Future Population of the World: What Can We Assume Today?, Earthscan, London.
ÖZCOŞAR, İbrahim, "*Süryani-Müslüman İlişkileri*", İbrahim ÖZCOŞAR (Der.) (2007), Makalerle Mardin IV. Önemli Simalar Dini Topluluklar, Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi, Mardin, 197-218.
ÖZGEN, Neşe (2003), Toplumsal Hafızanın Hatırlama ve Unutma Biçimleri, Tüstav Y., İstanbul.
ÖZÖN, Mustafa Nihat (1965), Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul.
ÖZTEMİR, Murat (1998), Yezidiler ve Süryaniler, Ekin Y., İstanbul.
ÖZTOPRAK SAĞIR, Meral – AKILLI, H. Serkan (2004), "Etnisite Kuramları ve Eleştirisi", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt XXVIII, 1, Mayıs 2004, 1–22.
ÖZYÜKSEL, Murat (1993), Feodalite ve Osmanlı Toplumu, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa.
PALMER, A. (1991), "Traditie en aanpassing in de jaren '80. De Syrisch-Orthodoxe kerk tussen Azië en Europa. Deel II: Aanpassing." Het Christelijk Oosten, Katholieke Universiteit Nijmegen, Instituut voor Oosters Christendom, Nijmegen, 1991, 2.
PARPOLA, Simo, "Assyrian Identity in Ancient Times and Today", Journal of Assyrian Academic Studies.
PUNCH, Keith F. (2005), Sosyal Araştırmalara Giriş. Nice ve Nitel Yaklaşımlar, Çev. Dursun BAYRAK –H. Bader ARSLAN – Zeynep AKYÜZ, Siyasal Kitabevi, Ankara.
PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2007), Türkçe Sözlük, Can Yayınları, İstanbul.

RATTANSI, Ali – WESTWOOD, Sallie (1997), Irkçılık, Modernite ve Kimlik, Çev. Sevda AKYÜZ, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

RAVENSTEIN, E. G. (1885), "The Laws of Migration", Journal of the Royal Statistical Society, 48 (2).

RENOUVIN, Pierre (1982), Birinci Dünya Savaşı 1914-1918, Çev. Adnan CEMGİL, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

ROLDANUS, J. (1984), *De Syrisch Orthodoxen in Istanbul*, Uitgeversmaatschappij J.H. Kok, Kampen.

ROLLINGER, Robert (2006), "The Terms "Assyria" and "Syria" Again", Journal of Near Eastern Studies, 65, 4.

SAMARY, Catherine (1995), Parçalanan Yugoslavya ve Bosna'da Etnik Savaş, Çev. Bülent Tanatar, Yazın Yayıncılık, İstanbul.

SCHUKKINK, Jan (2003), De Suryoye – een verborgen gemeenschap. Een historisch-antropologische studie van een Enschedese vluchtelingengemeenschap afkomstig uit het Midden-Oosten, yayınlanmamış doktora tezi, Faculteit der Sociale Wetenschappen, Vrije Universiteit, Amsterdam.

SCHUMAN, L.O. (1960), De Arabieren, De Haan, Zeist.

SELDEN, John (1617), De Diis Syris Syntagmata II, William Stansby, London.

SENCER, Muzaffer (1971), Dinin Türk Toplumuna Etkileri, Ant Y., İstanbul.

SERTOĞLU, Mithat (1974), Süryani Türklerinin Siyasi ve İçtimai Tarihi, Baha Matbaası, İstanbul.

SKOCPOL, Theda (Der.), Tarihsel Sosyoloji, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

SMITH, Anthony D. (1986), Ulusların Etnik Kökeni, Çev. Sonay BAYRAMOĞLU – Hülya KENDİR, DOST Kitabevi, Ankara.

SMITH, Anthony D. (1991), National Identity: Ethnonationalism in Comparative Perspective, Penguin Books, Harmondsworth.

SMITH, J. Payne (1999), Compendious Syriac Dictionary, Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon.

SOLOMOS, John – BACK, Les (1985), Race, Politics and Social Change, Routledge, London/New York.

SOYSAL, İsmail (2000), Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt (1920-1945), Türk Tarih Kurumu, Ankara.

SÖNMEZOĞLU, Faruk (Der.) (1996) Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Der Yayınları, İstanbul.

SPULER, B. (1958), "Die west-syrische (monophysitische) Kirche unter dem Islam", Saeculum, IX/3–4.

STOUFFER, S.A. (1940). "Intervening Opportunities: a Theory Relating Mobility and Distance", American Sociological Review, 5, 6.
STOUFFER, S.A. (1960). "Intervening Opportunities and Competing Migrants", Journal of Regional Studies, 2, 1.
SÜPHANDAĞ, Kemal (2006), Büyük Osmanlı Entrikası Hamidiye Alayları, Komal Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul.
ŞİMŞEK, Mehmet (2003), Süryaniler ve Diyarbakır, Chiviyazıları, İstanbul.
TALAY, Shabo (2002), "Die aramäische Sprache (Turoyo) und ihre Zukunftsaussichten in der Diaspora", The Journal of Eastern Christian Studies, 2002, 1–2, 65–76.
TALAY, Shabo (2004), Lebendig begraben. Die Entführung des syrisch-orthodoxen Priesters Melki Tok von Midən in der Südosttürkei. Einführung, Aramäischer Text (Turoyo), Übersetzung und Glossar, Lit Verlag, Münster.
TARHANLI, İştar (1993), Müslüman Toplum Laik Devlet-Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı, Afa Y., İstanbul.
TAŞĞIN, Ahmet – TANRIVERDİ, Eyyüp – SEYFELİ, Canan (Der.) (2005), Süryaniler ve Süryanilik, Orient Yayınları, Ankara (4 cilt).
TBMM (1926), Memurin Kanunu, Orhaniye Matbaası, İstanbul.
TBMM (1965), Devlet Memurları Kanunu, Yayımlandığı Resmî Gazete: Tarih : 23/7/1965 Sayı: 12056, Yayımlandığı Düstur : Tertip: 5 Cilt: 4 Sayfa: 3044.
TEULE, Herman, "De syrisch-orthodoxe (jakobitische) kerk van Antiochië", TEULE, Herman – WESSELS, Anton (Der.) (1997), Oosterse christenen binnen de wereld van de islam, Uitgeverij Kok, Kampen, 150–162.
THOMPSON, Paul (1999), Geçmişin Sesi, Tarih Vakfı Yurt Yayınlar, İstanbul.
THOMPSON, William R. (1989), War and State Making: The Shaping of World Powers, Unwin Hyman, Boston.
TOPRAK, Zafer (1988), İktisat Tarihi, Türkiye Tarihi Osmanlı Devleti 1600–1908, Başaran Matbaası, İstanbul.
TOYNBEE, Arnold – BRYCE James (2005), Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere Yönelik Muamele 1915-1916, Pencere Y., İstanbul .
TUNÇAY, Mete (1992), T.C.'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931), Cem Y., İstanbul.
Türkçe Sözlük (2005) TDK, Ankara.
ULUÇ, Vahap (2007), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal ve Siyasal Yapısı: Mardin Örneğinde Siyasal Katılım, 25 Ekim 2007 ta-

rihli doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
ÜRER, Levent (2003), Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları, Derin Yayınevi, İstanbul.
VERKUYTEN, Maykel (1999), Etnische identiteit. Theoretische en empirische benaderingen, Het Spinhuis, Amsterdam.
WAKKER, Wouter (2005), Enkele opmerkingen over de grammatica van het Turoyo, yayımlanmamış makale, Leiden Üniversitesi.
WEBER, Max (1922), Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriß der Verstehenden Soziologie, J. C. B. Mohr, Tübingen.
YELDA (2000), İstanbul'da Diyarbakır'da Azalırken, Belge Y., İstanbul.
YERASİMOS, Stefanos (1977), Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, Bilim Araştırma Dizisi Y., İstanbul.
YETKİN, Çetin (1984), Türk Halk Hareketleri ve Devrimler, Say Kitap Pazarlama, İstanbul.
YILDIRIM, Ali – ŞİMŞEK, Hasan (2006), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara.
YONAN, Gabriel (1999), Asur Soykırımı, Unutulan Bir Holocaust, Çev. Erol SEVER, Pencere Y., İstanbul.
ZÜRCHER, Erik Jan (2006), Een moderne geschiedenis van Turkije, Sun, Nijmegen.